د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه

د کلونو د لمبر نه کتلو او د امان الله خان د واکمنۍ ۸۵ کلیز

علمي او تاريخي سيمينار

د امان الله خان ـ د افغانستان د چپلو اکي مبارزي

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پولادي امير تر سيوري لاندې

ليکوال:

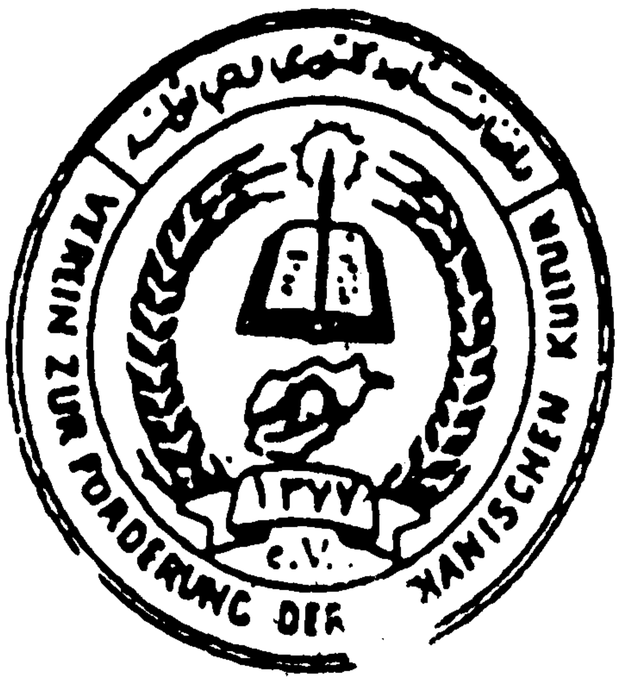
فرانک. اې. مارتين

ژباړن

محمد معصوم هوتک

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم :: د پولادي امير تر سيوري لاندې

ليکوال :: فرانك.اې.مارتين

ژباړن :: محمد معصوم هوتك

خپرندوی ::د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه - جرمني

د خپرېدو لړ :: ۵۷

چاپ شمېر :: ۱۰۰۰ ټوکه

چاپ نېټه :: ۲۰۰۴م/۱۳۸۳ل

چاپځی

دانش کتابتون، قصه خوانی بازار، پېښور

Tel/Fax:091-2564513/E-mail:danish2k2000@yahoo.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپرندويې تولنې يادښت

"د پولادي امير ترسيوري لاندې" د فرانك مارتين هغه په زړه پورې اثر دی چې د افغانستان د معاصر تاريخ د يوې ډېرې مهمې دورې (د امير عبدالرحمن خان او امير حبيب الله خان د واکمنۍ د دورو) په هکله ليکل شوی دی او سره له دې چې په افغانستان کې په هغه وخت کې د يو بهرني مهم کارکوونکي او ماهر د خاطراتو بڼه لري، خو د دې په څنګ کې داسې نويو او په زړه پورې موضوعګانو ته اشاره لري، چې تر اوسه يې په بل ځای کې څرك نه دی لګېدلی او له همدې کبله د افغانستان د معاصر تاريخ څېړونکيو او مينه والو ته د لوستلو او استفادې وړ دی.

د دې تاريخي اثر پښتو ژباړن ښاغلی محمد معصوم هوتك، د پوره ستاينې او کوروداني وړ دی چې دغه کتاب يې په روانه او خوږه پښتو ژباړلی او د نورو د پرو علمي کارونو او د پښتو ژبې د علمي کولو او شتمنېدو په لاره کې د خپلو نورو هلو ځلو په څنګ کې يې د داسې يو اثر پر ژباړه هم پوره د پرو وخت تېر کړی دی.

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، ځان نېکمرغه ګڼي چې د غازي امان الله خان د واکمنۍ او د افغانستان د خپلواکۍ د پنځه اتيايمې کالیزې په مناسبت، د "غازي امان الله خان ـ د افغانستان د خپلواکۍ ستوری" په نوم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمي ـ تاريخي سيمينار په ويار دا او داسي يو شمېر نور خورا مهم تاريخي آثار خپروي او د ګران افغانستان د تاريخ مينه والو هېوادوالو ته يې وړاندې کوي.
مـــورد دي اثر د قـــدر مـــن ژيارن د لازياتو بريا وو هـــيله کوو او خپـــل هېوادوال د دي اثر لوستلو ته رابولو.

په درناوي

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه
جرمني ـ د کولن ښار
د ۲۰۰۴ ع کال د مارچ دولسمه
د ۱۳۸۳ ل کال د کب ۲۲

دژبارونکي یادانښت

د ۱۸۸۷ م کال په سرکي امیرعبدالرحمان خان (۱۸۸۰ ـ ۱۹۰۱ م) له یوه انګریزمهندس سرتوماس مارټین (۱۸۵۰ ـ ۱۹۰۶ م) Sir Thomas Martin سره په افغانستان کي دصنعتي کارونو پرسر موافقه وکړه . نومورې مهندس خپل استازی سر سالټر پاین Sir Salter Pyne کابل ته ولیږه . سالټر پاین ، چي وروسته په کابل کي په مستر پاین سره مشهور سو ، تر مسیو ژیروم فرانسوي وروسته لومړنی اروپایي دئ ، چي د افغان و انګلیس تر جګړې وروسته په کابل کي استوګن سو (۱).

مسیو ژیروم د هغه سفرپه ترڅ کي له امیرعبدالرحمان خان سره وپېژندله ، چي نومورې امیر په ۱۸۸۴ م کال له لارډ ډفرین سره دکتلو په نیت راولپنډی ته کړی و. امیر ورته بلنه ورکړه ، چي په کابل کي دصنعتي کارخانو په جوړولو کي مرسته وکړي . نومورې مهندس کابل ته راغی او له خان سره یې د کریم بخش په نامه یو هندی ، چي دبرېښنا ماهر و ، راووست . مسیو ژیروم څه موده په کابل کي پاته سو او وروسته دامیر په حکم د خپلو سامانونو دپېرودلو له پاره هندوستان ته ولاړ . د یولك و څلوېښت زرو هندي روپیو په بیه یې سامانونه وپېرودل او کابل ته یې راولېږل. خوددې دژوند و مرګ پته ورکه سوه او امیر وایي ، چي له زیات تلاښ سره سره بیاهم څرګنده نسوه ، نومورې ژوندی دئ که مړ ؟ (۲)

---

(۱) مستر پاین لومړی وار د ۱۸۸۷ م کال داپریل په سر کي کابل ته ورسېد . څو میاشتي یې تېري کړې او بیرته انګلستان ته ولاړ . (دافغانستان پېښلیك دمستر پاین راتګ د۱۸۸۹م کال په پېښو کي راوړی دئ) نزدې یو نیم کال وروسته دوهم وار بیرته کابل ته راغی . په دې وار راتګ کي ورسره دغه کسان ملګري وو : جان الفریډ ګري John Alfred Gray. مستر سټیوارټ Mr.Stewart او مستر میډلیټن Mr.Myddleton . دوی دري واړه انګریزان وو . جان الفریډ ګري دامیر جراح و . خپل دسترګو لیدلی حال یې په یوه پنډ کتاب کي بیان کړی دئ . چي At the court of the Amir نومیږي او په ۱۹۰۱ م کال په لندن کي چاپ سوی دئ .

(۲) تاج التواریخ ـ دوهم ټوك ـ ۱۷ مخ ـ لاهور

(c) ketabton.com: The Digital Library

سالتر پاين د مسيو ژيروم فرانسوي لخوا رالېږل سوي ماشينونه په کار واچول . په هغو کي د ترکانۍ ، برمه کاری ، ولډنګ کاری ، اري اورندې د ستکاوي شاملي وي . ددې پرځنګ يې د توماس مارټين دشرکت په نمايندګي يې يوه جبه خانه ، يوه ضرابخانه (دسکو وهلو دستګاه) او څو نوري دستکاوي او ورکشاپونه جوړ کړل ، چې وروسته بيا دغو ورکشاپونو يو شمېر عصري صنايع منځ ته راوړل . ويل کېږي چې نومورې مستر پاين د سر مارټيمر ډيورنډ له هيات سره چې د افغانستان د جنوبي او ختيځي پولي د ټاکلو لپاره په ۱۸۹۳ م کال کابل ته راغلی و ، ډېره مرسته وکړه او دافغانستان په امير يې د انګريزي هيات خبري ومنلې. (۱)

امير عبدالرحمان خان له سر توماس مارټين سره ټينګې اړيکي لرلې اوامير ورته دهغه هيات دسرښتې کار په لاس ورکړ ، چې لنډن ته دده د دوهم زوی شهزاده نصرالله خان دسفر ملګری و . شهزاده نصرالله خان د ۱۸۹۵ م کال په اپريل کې له کابله روان سو او د مې له څلېرويشتمې څخه بيا د دسمبر تر دريمې پورې په لنډن کې و . شهزاده له انګلستان سره دمستقيمو ډيپلوماټيکو اړيکو د ټينګېدو په نيت دخپل پلار امير عبدالرحمان خان لخوا هغه هيواد ته استول سوی و. امير که څه هم پخپل دغه مقصد کې برياليؤ نسو ، خو له سرتوماس مارټين سره يې مناسبات بياهم دوستانه پاته سول او دپوره باور وړ يې و . له شهزاده نصرالله خان سره کابل ته دراستنېدوپه وخت کې دغومورې توماس مارټين کشر ورور فرانک مارټين Frank . A . Martin ملګری و(۲) . داشخص زمور دهمدې کتاب ليکوال دئ ، چې په کابل کې د سر سالتر پاين پر ځای د کارخانو او ورکشاپونو د سرانجينير په توګه ټاکل سوی و . فرانک مارټين د پاټريک ويليام مارټين Patrick William Martin کشر زوی کېدی .

---

(۱) فراهي ـ غبدالغفار ـ افغانستان د ديموکراسی او جمهوريت په کلونوکې ـ ۲۴ مخ ـ اول چاپ ـ امريکا ـ ۲۰۰۱ م

(۲) سردار نصرالله خان دخپلو دغو ليدنو کتنو پرباب رساله وليکله او په کابل کې چاپ سوه . خو امير عبدالرحمان خان د خپلو مصلحتو له مخې نشر نکړه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلار يې دانګلستان دبرمنګهم بنار دځرمنو دصنايعو ځنبستن و . مشر ورور يې، سر توماس مارټين په ۱۸۷۴ م کې دهندوستان دکلکټې په بنار کې يو صنعتي شرکت پرانيست . دغه شرکت ته په ۱۸۸۹ م کال دبنګال داوسپنې او پولادو دکمپنۍ سرپرستي ور دغاړې سوه او تر هغه وروسته يې په هندوستان کې داورګاډو دپټلیو په غزولو کې درنه ونډه واخيستله . دغه راز يې دکلکټې شاوخواکلیو او د اله آباد ، بنارس ، کانپور ، لکهنو ، اګرې او ســـــرينګر (کشمير) بنارونو ته دچنبلواوبو رسولو پروژې بشپړې کړې .

لکه وراندې چې مو يادونه وکړه ، سرتوماس مارټين په هند کې دکابل دامير، عبدالرحمان خان داستوګنې په وخت کې دنومورې امير پاملرنه خانته واړوله او ورسره اشنا سو . (۱) ددغو دوستانه اړيکو اغېزه وه ، چې زمور دهمدې کتاب مولف فرانک مارټين يې دکابل دورکشاپونو سرانجنيرۍ ته ورساوه او په کابل کې بيا ددغه خيرک او متشبث انګرېز استوګنې ددغه کتاب ، چې ستاسې په واک کې دئ ، دليکلو زمينه برابره کړه .

فرانک مارټين هم کابل ته دوه واړه راغلی دئ . لومړی وارسفر يې په ۱۸۸۹ م کال کې و او دکابل دورکشاپو په څنګ کې يې داستوګنې له پاره خای ورکړی و . (۲) دوهم وار ، لکه وراندې چې مو ولوستل ، له شهزاده نصرالله خان سره يوخای راغی . دوهم وار يې دخدمت ټوله موده څه دپاسه اته کاله وه ، چې په دې موده کې دامير عبدالرحمان خان دپاچهۍ شپږ کاله او دسراج الملت والدين اميرحبيب الله خان دواکمنۍ دسرکلونه شامل دي . فرانک مارټين دامير عبدالرحمان خان په دربارکې دپوره عزت ځنبستن و . له دربارياڼو سره دومره زيات محشور و ، چې ان دهغوی د کورنيو مسايلو او خپل منځي دښمنيو او رقابتو په باب يې ښه پوره معلومات درلودل . نومورې ګرځنده سړی و او دکابل شاوخوا سيمې يې ټوله تر پښو کښلې وې . دعادي خلګو او د کوڅو و بازار په حالاتو ښه سم بلد و . په پارسي او اردو يې خبرې کولای سوې

---

(۱) جورج سميت ـ د ډيکشنري آف نېشنل بيوګرافي ـ لومړی ټوک ـ ۵۷۸ مخ ـ اکسفورډ .

(۲) وګورئ : دهمدې اثر لسم څپرکی .

. نومورى دخپل مسلك انجنيرى پر څنګ هنرمن سړى هم و. دكتاب په منځ كې خپلې تصويرونه دده په هنرمنو ګوتو انځور سوي دي .دده دكتاب تر لوستلو وروسته سړى ويلاى سي ، چې فرانك دهغه وخت دكابل او دهغه خاى د دربار او درباريانو په معرفى كې په بشپړه توګه بريالى ليكوال ګڼل كېدلاى سي . دده دكتاب خپلې برخې داسې ترخه حقايق دي ، چې لوستل به يې درانه تمام سي . خو ما يې په دې نيامت ژباړلو او خپرولو ته ونښنګل ، چې زمور دهيواد اوسنى حالت هم تر دوه ويشت كلنې جګړې او ګډوډيو وروسته د امير عبدالرحمان خان تر واكمنى وراندې شرايطو ته ورته دي . زمور دهيواد اقتصادي و سياسي و ټولنيزه شېرازه دهماغه وخت په شان ورانه سوې ده اود هيواد اوسېدونكي د مطلقې خپلسرى او بې قانونى په حالت كې ژوند تېروي . زمور راتلونكو مشرانو ته دغه شان وران ويجاړ هيواد ور دغاړې سوى دئ، لكه امير ته چې په غاړه كې ورلوېدلى و.ددغه اثر لوستل به له درنو لوستونكو سره مرسته وكړي ، چې دخپل ګران هيواد دتاريخ له يوې داسې مرحلې سره اشنا سي ، چې وګړي يې دنن په شان دخپلې بقا و فنا له ستونزو سره مخامخ وو .

دافغاني تاريخ په باب بهرنيانو په تېره بيا انګرېزانو ښه ډېر آثار كښلي دي . له دغو آثارو سره له هغو كسانو پرته ، چې په لوېديځ كې ورته داستوګنې زمينه برابره سوې ده ، نور افغاني څېړونكي په پوره اندازه اشنا نه دي . زما په فكر ددغو آثارو ژباړل له هغو كارونو څخه دي ، چې په بهر كې داستوګنو افغانانو پر غاړه پراته دي . ما دهمدې اړتيا له مخې په داسې حال كې دغه كار ته ملا وټړله ، چې نه له انګرېزى څخه دترجمې اوږده سابقه لرم او نه پوره صلاحيت . خو بيا مې هم له خان سره پتېلې ده. چې كه پاك خداى توان او حوادثو فرصت راكړ ، له خپل وس سره سم به ددغو آثارو په ژباړلو كې برخه اخلم . داكتاب چې ستاسې په واك كې دئ ، دهمدې ژمنې لومړى محصول دئ . دكتاب ژباړه مقيده نه ده او مطالب په آزاده توګه ژباړل سوي دي . لمنليكونه يې ما پر زيات كړي دي . دترجمې په خپنو برخوكې زما مشر زوى ذكي هوتك مرسته كړې ده او دټايپ ستونزه يې ګران سعيد لودين پر خان ومنله . دواړو ته د نېكمرغه ژوند دوعا كوم . زه دغه راز د پاك خداى (ج) له دربـــاره څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غواړم ، چې افغانانو ته دخپل کور بیرته ودانولو ، د استقلال او خپلواکۍ
دساتلو په لارکې یې توفیق ورکړي. آمین .

محمد معصوم هوتک

تورنتو ـ کانادا

دمارچ دوولسمه ـ ۲۰۰۲ م کال

لومړی څپرکی

د مارش حکم ـ سرتېري او ساتونکي ـ پربوده وو (څارویو) باندي دمالونوچلولوچلند ـ دکمپونوبیان ـ مارشونه (مزلونه) ـ په کلیو اوښاروکي د سردارنصرالله هرکلی ـ د دښتو بیان ـ کندهار ـ امیر او هغه ملا چي دکندهار بست ته يې پناه وړې وه .

د ۱۸۹۵ ع کال په دوبي کي افغان شهزاده نصرالله (۱) د درو څلورو میاشتوله پاره دانګرېزي حکومت مېلمه و او مخکي له دې چي دسمندرله لاري کراچي اوبیاپه اورګاډي کي چمن ته چي افغان پولي ته نزدې دبلوچستان کوټې پر لور د اورګاډي تم خای دئ ، ولاړسي ، د بیرته ستنېدو سفر يې په پاریس ، روم او ناپلس کي په لنډ تم کېدو سره نور هم خوندور سو .

شهزاده ته د اورګاډي په ستېشن کي دکوټې دسیمه ییزآمرجنرال سربرون General Sir Brown اونورووافسرانواوسرکاري مشرانوله خواهرکلی وویل سو، چي وروسته بیاد پولي په اوږدوکي خپل کمپ ته ولاړ، په کمپ کي هغه شمېرعسکراودشهزاده ملګري ورسره یوخای سول چي دامیرله خواده دسفردملګرتیاله پاره رااستول سوي وو، زه(فرانك مارتین ـ م . هـ) له شهزاده سره (په انګلستان کي يې دی په دغه نامه باله) له هغه وخته ملګری سوی وم چي له لندنه رارهي سو اودغه رازدکندهارله لاري ترکابله پوري داس په سپرلي ورسره وم اوکله چي يې په دابله ورځ وختي له کمپه حرکت کاوه ماورته یوه دملازمینوټولی جوړه کړه . داکتوبرپای نزدې کېدونکی اوفصل پرتمامېدوچي مورد سفرپیل کړ ـ خودغه ورځ دېره توده وه اوخومره چي وراندي تلو، هومره پسې تودېدله. له شهزاده سره دسپرو ملګروآسانوددورو وریځي جوړي کړي وې اودې کارنورهم تمونبس(sultry) جوړکړ اوسفریې ستومانوونکی کړ.

دښت دېروچ بنکاربدی . شاوخوایې د ریګوغټ اوبې وښومیدانونه اودلته وهلته پکښې داغزیوبوټي وو ـ خای خای به غټي دبري هم له مخکي راوتلي وې اولږځه لیري يې لوڅي شاګی اودبرین غرونه پراته وو. د لمرسوخنده وړانګوله ریګواودبروخځه پخپله دلمرتبی جوړه کړې وه . له چمن څخه تـــــرکندهارپوري

سړك نسته خوله پخواڅخه دكاروانودتېرېدلوله امله پرمخكه باندي لاري جوړي
سوي دي چې پرځنده يې خاى خاى داسانواواوښانوسپين هډوكي پراته وو .
خوبياهم شهزاده اوملازمينو يې په خوشالى سره لاري وهلې خكه دوى د يوه
بهرني سفرله ټولوخطرونوڅخه روغ رمټ راستانه سوي وو اوكابل ته په رسېدو
سره يې خپلو دوستانوته دعجايبوسيمواوعجايبودودونو او رواجونو ډېري
كيسې لرلې.دغه رازيې له دغوسيموڅخه له خانوسره داسي توليدات راوړي وو
چې هم سوغاتونه كېدلاى سواى اوهم دسوداګرى اوډېري ګټې مالونه .د شهزاده
په مخكي داوزبكودسپروسرتېرو(Lancers) دوه قطاره يوله بل څخه لرښانته
لېري روان وو اولږ څه وروسته يې په دواړوخواووكي په اوزبكوپسې د شاهي
رسالې د ساتونكودوه قطاره وو. دوى توري اوكارابين توپك درلودل اوترنوروپې
جامې هم ښې وې اوپه هغه پسې بيا سپاره عسكرووچې شكېدلي جامې يې
اغوستې وې اووحشي څېرې يې لرلې . البته دومره وحشي نه لكه اوزبك چې
دپسود پوستكوخولى(busbies) يې پر سر، وربښتان يې پرمخونورااېله ګړي
اوڅېرې يې لا ور وحشي كړي وې . دسپروسرتېرودوه قطاره ښايي له پوځي
نظره سم نه وي خوسره له دې هم د اړتيا په وخت كې ډېرګټورښكاربدل.

ترټولوورانديې يوسړى روان و. دآس پرځين (زين) باندي محلي ډول ورته
پروت اوداسانودپښوله ږغ سره سم يې په پرله پسې توګه ډباوه . دادود (رواج) د
شاهي كسانود تېرېدلواورسېدلو ښكارندويې كوي.

دشهزاده اړخ ته يوسړي په مخله خغستل په لاس كې يې ستر زرين
سايوان(چتر) وچې دلمرد سوځنده وړانګومخه په نيول كېدله اوشاوخوايې پلي
ساتونكي وو ترهغولږځه وړاندي بيادورپلي ساتونكي له(اضافي)
اسانوسره روان وو. دسپروخدمتګارانوشاته دخانانواوقومي مشرانوهغه ډله وه
چې له شهزاده سره ملګري وو. زه هم ددوى په منځ كې وم اوپوهېدلم چې ددوړو
په اوربخوكې سپرلوڅه رازښكاري . منځ له خولوډك اودوړي باندي خپشتې
پرتې ـ دومره غليظي دوړي چې اسانوپكې لارنه سواى ليدلاى اودم وګړى به يې
پرديروباندي نوكان خوړل.

دلاري په اوږدوكې ترموږوراندي اووروسته پـــــه يوڅه ليري واټن كې

داوښانواويابوګانولیکي رواني وي پرهـــريوه باندي له دورو ډك بارونه باراو جلوونه يې د پليوخلکوپه لاس کي وو. په بارونوکي ددغه کوچني لښکرخپمې اوسامانونه وو. د بوده وو (څارويو) له هري ليکي سره يوسپورعسکر (سوار) رهي و. دده وظيفه پرلاري باندي دبېخايه خنډبدومخنيوی اوراتلونکي کمپ ته د بارونو سلامت رسېدل وه . زياتره بارکښ څاروي دمالونودورولو راورلو د سوداګر (کرېه کښانو) ملکيت واوداهغه کسان دي چې موقع ورته برابره سي ترکوچنی ګټې لاهم نه تېرېږي.

زه دېرخوښ سوم کلـه چـي مـي واوربـدل ، شـهـزاده تـرغـرمـې وروسـتـه دچايوچښلوله پاره دتم کېدوامروکړ، خکه خوله مي دګرمی اودورولـه املـه سره ننښتې وه اوبدبوی يې تئ . موږټول ديوې کوچنی شاګی(غونډی) څنګ ته له اسونوراکښته سوواودچايوتردمېدلوپوري خدمتګاران اوعسکرهماغه شان سپاره ولاړوو، خکه دوی هغه کسان دي چې ستړيانه پېژني . دچايوترچښلووروسته، شهزاده ماته سګريټ تعارف کړل اوزه بايدووايم چې نوموړي دسفرپه ترڅ کې پرمادېره پاملرنه کوله اورابانديمهربان و. ده خپلوګنډونکو ته امروکړچې زماله پاره پوست لرونکي بالاپوښونه (پوستينان) جوړکړي.ده ويل چې انګريزي کوټونه دهغې سختې يخنی له پاره مناسب نه دي،چې مؤږته په راتلونکي کې ګوري اوما دده ددغې پرځای پاملرني له املـه مننه تري وکړه . شهزاده پخپل هيوادکې هغه رازکورټ نه ولکه په لندن کې چې افغان شهزاده و. دلتـه دی يوبېل شخصيت و.

له يوې لنډې دمي وروسته مارش بياپيل سواودکمپ تررسېدوپوري يې دوام وکړ ـ ماپښينی سپرلوډبرخوندوره وه خکه ګرمی لږاولاړپرکلکه مخکه باندي وه، دوړه بيخي نه ليدل کېدله.

دټولوهغوکلـيـواوسېدونکي چې زمونږپه لارکې وو، ددېوالونومخې ته راغونډسوي وو چې شهزاده اوملګري يې وګوري. دکلي مشران ترنورومخکې ولاړوو او کله چې به شهزاده ورنزدې سودوی به خپلې بګړی،په دواړولاسوکې ونيولې اوده ته به يې دښه سفردوعاوکړه . دزياتروکليوپه مخ کې به يې دلاري پردواړوخواووواوږدې لکړي په مخکه کې ښخې کړي وې اودلکړوخوکې به دلاري

په پساره په يوه تناوسره ترل سوي وي، دتناوپه منځ کي به يې په ټوکرانوکي پېچل سوی قرآن مجيد خورندکړی و. شهزاده اوملګري يې چې به ترقرآن مجيد لاندي تېربدل ـ هغه به يې په ښي لاسومسح کړاوبيابه يې هغه لاس خپلو ستړګو، خولو اوخګرونو (ټټر) ته وور اويوه لنډه دوعابه يې کوله . تردي وروسته به شهزاده دکلي له مشرانوسره تم سو، خبري به يې ورسره وکړې اوترهغه وروسته به يې بياخپله لاروهله . زمورږسره دوې دري باجه خاني ملګري وي اوهرکمپ ته به يې دشهزاده په رسېدوسره لويه سلامي (Royal Salute) په داسي حال کي ږغول،چې دی به يې مخ ته تېربدی . کله چې به يې له کمپه حرکت کاوه، همدغه عمل به تکرارېدی. په هرکمپ کي به دغه رازيوه لويه مانښامنی(شاميانه) برابربدله اوهلته به نوده دربارکاوه اودشاوخواسيمي ټول مشران به په دې نيامت پکښې ناست وو چې يابه يې دشهزاده سلام کاوه اويابه يې هغوخلکوته دخوراکي موادو او وښوبرابرولوله بابته پيسې ترلاسه کولې،چې دشهزاده دورتګ له پاره به يې هرځه مخکي له مخکي تهيه کول.

په زياتروتم خايونوکي به هغه کسان راغونډسوي وو،چې خپلوان اودوستان يې انګلستان ته تللي او دوی يې دکتلوغوښتونکي وو. افغانان واردواره په چمن کي په خپلودوستانوخبرسول. دوی له خپل دوست سره په لومړی کتنه کي هغه دري واره په غېږکي نيسي ، يووارښې خواته بياکيږ ته اودوهم واربيابنبی ته ، اووروسته نودپوښتنواوخوابونواوږده لړی پيل کيږي. تررو غيږ وروسته چې څوک د دوی مينه ناکي پوښتني يا ژړاوي چې معمولادخپلوانودمرګ د خبر د اورېدلو يا ددوستانواوخپلوانودليدلودخوښی له امله اوري، دېره اغېزه پرکوي اوپرې متاثرکيږي.

دچمن داورګادی،په تم خای کي مې دشهزاده يومامور (کوټوال) په داسي حال کي په سترګه سوچي له اورګادی څخه يې دمالونواوبارونودراکښته کولواوخلاصولوسرپرستي کوله. دی دانګلستان په سفرکي له شهزاده سره مل و. کوټوال پر صندوخانوناست واوخوراخواشينی ښکارېدی . ده په اردوزبه ښه سمي خبري کولای سوي اومايې دستونزي پوښتنه څني وکړه . له خولې اسوبلی ويوست اووي ويل همداوس يې واورېدل،چې ورور يې پـــه کابل کي بندي

سوی دئ . اوس دده دښمنان، پدرلعنتان دده دوروړله زوال څخه کتـه اخلي او غواړي دامیرذهن دده په وړاندي مسموم کړي. ده ته داهم ویل سوي چي که کابل ته ستون سي امیریه یې غالبا ووژني . ده وویل چي دبرچورت یې وهلی اودي نتیجې ته رسېدلی دئ چي ښه به دا وي ، بیرته کراچي ته ولاړسي او هوري له خینودوستانوسره ترهغوپاته سي ترڅووکولای سي بیرته خوندي هیواد ته ستون سي. ده له ماڅخه وغوښتل چي په بل اورګاډي کي ور سره په بیرته تګ کي مرسته وکړم .

زماله خوابه دکابل دیوه لوی مامورپه تېښته کي مرسته کول امیرته یوه بده پیلامه وي خوداهم سخته ده چي له یوچاسره دي دمرګ په تېښته کي مرسته ونه سي. په داسي حال کي چي ویل مي زه به فکرپکښې ووهم اوداورګاډوپه باب به پوښتنې وکړم ، له ده څخه رهي سوم .حیران دي ته وم چي څرنګه داستونزه په سمه توګه اواره کړم . دامي معلومه کړه چي ترمانښام دمخه به بل اورګاډی نه وي . مور په دغه وخت کي افغان پولي ته نزدې خپل کمپ ته نزدې سوي وو، څرنګه چي په دي برخه کي دسملاسي ګام اخیستلوارتیانه وه، ځکه مي نو سمدلاسه څه ونکړل خو کار مي په پام کي ونیو .

دغرمې دډوډی پروخت هغه انګریزي ژبی راته راغلی چي دسورسات اوپه چمن کي دشهزاده دهرکلي په ارتباط دنوروچارومسئول وه،راته وې ویل چي کوټوال دخپلې تېښتې په باب ده ته هم مراجعه کړې ده او زیاته یې کړه چي دی بایدڅه وکړي؟ ماته څرګنده وه چي زمورږله وسه سمدلاسه څه پوره نه وه. ځکه مي نوپرده تېښګاروکړچي هیڅوک بایدپوه نه سي چي موږددغه سړي په تېښته کي شریك یو او ده ته مي هغه بدتاثروښودچي پرامیریاندي به وسي . حکومت به بې له شکه معلومات وکړي اومورږبه ملامت سو. دی ولاړخوبیرته له کوټوال سره راغلی، له هغه سره یې په فارسي ژبه، چي زه یولږڅه په پوهېدم ، اوږدې خبرې وکړې . زمایقین دئ چي دی یې هڅاوه په هماغه ورځ افغان کمپ ته ورسره ولاړسي اوپه شپه کي یاپه دابلمه ورځ بیرته راوګرزي اوخپل نفربه ورپرېږدي چي په کراچي کي ورسره وګوري . په هرصورت ، کله چي زه په هغه مازیګر د افغان کمپ پرلور وخوځېدم، کوټوال راسره و او مـــورکمپ ته یوخای

ورسېدواوپه دابله ورځ چې مودکندهارپرلورتګ ته ځانونه سمبالول. کوتوال دشهزاده دملازمینوپه ډله کې و.

وروسته له هغه، که څه هم شهزاده ته له کندهاره حکم وسوچې کوتوال به کابل ته لاس تړلی وروليږي، خوده له امیرسره سوله وکړه اودځه وخت له پاره يې له خپلې ځوکۍ ځخه ښه پوره خوندواخیست، خلك به يې په وحشیانه توګه شکنجه کول اووژل اودبلدواوشوکماری له لارې يې خپله پانګه زیاتوله.اته کاله وروسته چې مړکېدلی . ځولکه روپۍ يې درلودې.دمرګ په ورځ يې ماواوربدل چې خنې عسکرله دې املە اندښمن وو،چې دده روح به په هماغه شپه په دوزخ کې مکوټ سوی وي . ماته دزرګونودغه رازاندښنواوتسلیت ناموچورت را ولوېد او په دې هم پوه وم چې ماله ده سره څه وکړل؟ عسکروچې دده دبرخلیك په باب اټکل کاوه، هغه ناشوني نه ښکارېدی .

دافغانانوله عقایدوسره سم دانسان له روح سره دښخېدوپه هماغه لومړی ورځ حساب وکتاب کېږي له دې املە به نوعسکروددە دلومړی شپې حساب وکتاب په باب خپله خوښي څرګنده کړې وي.

دهروارتم کېدلوکمپ ډېرپرتمین ښکارېدی اودیوې ستري غوندې په شان ایسېدی . ځکه دشهزاده اودهغه دملازمینواړخو ته عسکرو، د بارونو او څارویو مسئولینو، چې هغه پخپله یوه لویه ډله وه او یوازې داوښانومسئولین يې پنځه سوه کسه کېدل، دغه رازخېمو، اسانواواوښانویوه پراخه سیمه نیولې وه. ترمانښام وروسته هرځای اورونه بل وو اوخلکوخپل خواړه پخول هراورټاکلې اندازه سړي لرل چې عموما دلوښوپه برابرولواودپخلې په تنظیمولوبوخت وو. خینې نورووبه شاوخواځنګونه اچولې یابه ولاړ وو او دهغې شیبې په انتظاربه وو، چې کله به هرڅه تیارسي اودوی به نورځملي.

په کمپ کې ډېرشخول نه و او په زوره چیغې خوکورټ نه وې، ځکه افغاني ډله دنړی ترټولومنظمه اوخاموشه ډله ده ، خودافسرانوداوامرورغونه دغه رازله نابلده اسونوسره دنوراسونودجنګ شیشنی (هره شپه به ورك آس لیدل کېدی) ، د اوښانو یرهار، په پښتو ژبه دګزمه عسکرو د خبرداري اوازونـــه او د وخت د

(c) Amazon.com: The Digital Library

شهزاده له کندهاره کابل ته دتللو په حال کي (دمولف رسامي)

اعلامولو له امله د نغارو ږغونه اوربدل کېدل. زماپه يا ددي يوه شپه، اصلا يو سهار په خړه دنغاروساتونکی خوب وړی و اوناڅاپه راويښ سو. ژړژريې پرله پسې شپاړس واره نغاره وډبوله ، په داسې حال کې چې هغه صرف دشپې يوه نيمه بجه وه! زه نه سم ويلای چې دابه دشوګيری نتيجه وه اوکه به هغه سړي فکرکاوه چې يوڅه زيات فعاليت به دده زياته بيداري وښيي.

موږ کندهارته په څلورو ورځو ورسېدو، يوازې يوه ورځ موښه اوږد مزل وکړ. نوړي ورځې مو ددوی په اصطلاح "شاهي مارش" کاوه چې د "کاروان له مارش" سره بيخې ډېرتوپيرلري، شاهي مارشونه دخلکواونوروشيانودشمېرپه لحاظ لنډ مزلونه وي.له يوه کمپ څخه تربل پورې واټن معمولا ديوڅوساعتوسفردئ . اسان په سفرکې په يوه متحده الشکله سرعت سره خې، چې دچټک تګ اودوبلي (Jog trot) ترمنځ وي .دوی همداسې روزل سوي دي. په خپلو حالاتوکې کولای سي په يوه ورځ کې پنځوس شپېته ميله لاروهي - که څه هم رواجي تګ داسې نه وي اوبې له ضرورته يې په دومره چټکې نه څغلوي . که دلاري غرونه، دمنظم سړک نشته والی اوداسانواندازه (په منځنۍ توګه ديارلس ترڅورلسوپوري) په پام کې ونيول سي ، نودايوه مناسب واټن دئ چې موږ وواهه.

په افغانسان کې دوی دواټن (فاصلې) يوواحدلري چې(کروه) يې بولي او ويل کيږي چې يونيم انګريزي ميل سره برابردئ .خوڅرنګه چې د «ګز» يعنې (Yard) ټاکلې شمېرنسته ځکه نوله فردي سليقې سره سم بېلابېل اوږدوالي ورته ټاکل کيږي. ماته يووخت دشهزاده پرلاس دامېرفرمان راغی چې په هغه کې يې په ګزه اوکروه سره دسړکونودفاصلې ښوولوله پاره ديوې ګرځنده وسيلې دجوړولوغوښتنه کړې وه اوماشهزاده ته وليکل چې په کروه کې دګزونودشمېرپه باب معلومات راکړي چې زه بيا دهغه له مخې لازم څرخ ترتيب کړم. ده خواب راکړ،چې معلومات يې وکړل اوبېلابېلوخلکودومره متفاوت شمېرورکړی دئ، چې دی مجبور سوامېرته ديوې معياري اندازې دټاکلوپه باب ليک ولېږي خوپه دې ترڅ کې امېرناروغ سواوموضوع همداسې معلقه پاته سوه اوهماغه نااندولي تراوسه لاسته . اوسنې امېرفاصلې په يارډ اوميل سره اندازه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يووخت له كابله پېښورته تلم له اوو، اتوساعتوسپارلی ورووسته مي له خپل ملګري(سوار) څخه دهغه کلي دفاصلې پورښتنه وکړه چي زمورخيال و، پکښې واړوو. څوك چي پرآس څوساعته مزل وکړي معمولا يې تلوسه وي چي پوه سي څومره به لاوړاندي خي ـ ده راته وويل يويادوه کروه وړاندي دئ خومورله دري ساعته مزله ورووسته کمپ ته ورسېدو. له دي ورووسته به مي نودواټن پورښتنه دساعتوپه حساب کوله اوهغه ډېره مايوسوونکې نه وه.

کندهارته چي لاځوميله پاته وه، دشهزاده مخي ته دسيمي عمومي آمراومهم افسران چي يوځه ليري لاله اسونوراکښته سوي وو، سرتورسرونه راغلل. کله چي ورته راورسېدل، پښې يې ورمچ کړې اوورووسته يې دده لاس پخپلولاسوکي ونيو، پرسترګويې کښېښواومچ يې هم کړ. داخپل مشرته دهرکلي ويلو او وفاداری څرګندولوافغاني دوددئ . ښارته نزدې دقشلې عسکرله توپخانې سره يوځای ليکه ولاړوو. اوورووسته يې په داسي حال کي چي شهزاده تېرېدی، ددوزوشاهي سلامي وکړه . ورپسې شهزاده عسکرمعاينه کړل اويوځوخبري يې هم وکړې چي دټولوافسرانواومامورينولله خواورسره تکرارسوې، شهزاده چي مسجدته دلمانځه له پاره روان سو، زه ښارته ولاړم چي دخان له پاره ټاکل سوې مېنه(کور) پيداکړم.

دکندهاردلاري سړك داسي نه دئ لکه څوك چي له هندوستانه کابل ته خي . له پېښور څخه دخيبردلاري سړك يوسيده خط السيردئ چي په پوځي مارش باندي له لږځوري سره نزدې اتـه ورځي نيسي ، په داسي حال کي چي دکندهاروغزني لاردري څلوراوونی وخت غواړي . نه دارابه لرونکوګاړوله پاره سړك سته او نه اورګاډی . څوك بايددآس په سپارلي سفروکړي يادتخت روان په شان يول ډول چوکی (کجاوه) کي، چي ددوواسانوپه شاپوري ټرل سوې وي . افغاني واکمنان له اورګاډي سره سخت تعصب لري . که يوځوك دغه رازيوه پلان يا نقشې ته اشاره وکړي، سمدلاسه پرې بدګومانه کيږي. په داسي حال کي چي داورګاډي يوه خانګړې نقشه به هيواد شتمن اونېکمرغه کړي اواوسنی ببوزلي او بدمرغي به پای ته ورسوي.

شهزاده چي له کابله انګلستان ته تلی ، امېرمرحوم د پېښورله لاري ولېږی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اودراستنبدلوانتظام يې دکندهارله لاري تېرل سوی و دا ددې له پاره چې دی بايدخومره چې ممکنه وي، خپل هيواد ووينې . هغه وخت چې دی له روسيې څخه راغی ، نهه کلن هلك و او ترکابل دباندي څوميله زيات نه و وتلی ، څکه اميردخپلې کورنۍ غړوته اجازه نه ورکوله چې بې له ضرورته دي سفروکړي. اميردغه رازغوښتل چې شهزاده له سفرڅخه دراستنبدلوپروخت په کندهارکې تم سي اودهغوموضوعګانوپه باب معلومات راغونډ کړي چې دحکومت داندښنې وروو. داڅکه چې له ډېروکلونوراهيسې خلکودواليانوله ظلمه اودعدالت له نشته والي څخه شکايت کاوه.

ماته په کندهارکې ويل سوي وچې اميرپه پخوانيو واليانوباندي دوظيفې دتسليمولوپه وخت کې ليکلی سند لاسليك کړئ وچې که دوی بډې واخلي ياپرېږدای يابې وزلي باندي ظلم وکړي، په داربه سي اوداډېره مهمه خبره وه چې دې څلورورووستنې واليان تېرل په دارسوي وو. هغه شخص چې دشهزاده دورتګ په وخت کې والي و، ناڅاپه نارغه اوڅوورځې وروسته مړسو. هيڅوا دانه غوښتل چې له ناوړه پېښو څخه دتېښتې له امله دي خان بربادکړي .

کندهاردشنوکروندوپه منځ کې پروت دئ اوکه يې داوبولګولواوکرنې کارپراخ سي ، چې بايدوسي، نورهم شين کېدلای سي. خوکله چې زه هورې وم دکرنې علايم لږښکارپدل که څه هم په رودوکې پرېمانه اوبه بهېدلې. په افغانستان کې دبارانودلږوالي په پام کې نيولوسره دمخکودخړوبولوله پاره داوبولګولوانتظام ضروري دئ . په ځينوحالاتوکې دهغومخکوله پاره چې غواړي خړوبه يې کړي . څاهان دنړيوکانالو (چود) له لاري سره وصل سوي وي . له وروستۍ خاى څخه اوبه دمخکې سطحې ته په ايراني څرخونوباندي راخېژي. دايوستونزمن جريان دئ ، څکه نړي کانالونوته نه شيشکان وهل سوي اونه په بل رازسره محافظه سوي وي اواوبه زياتره وخت دمخکې د ښويېدلو يا ګړوبېدلو له امله بنديږي اوترڅوچې کانالونه ترميميږي، حاصلات بياتباه سوي وي.

زماڅخه وغوښتل سوه داوبولګولويوه داسي طرحه جوړه کړم چې دهغې په واسطه شاوخواتوله مخکه دکرنې وړ سي اوخپله نظريه ورته وړاندي کړم . سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دي چي داکارکېدونکي وخودخزاني زياتي پيسې پري لګېدلې، خکه نو موضوع پسې پاته سوه .

بنار (مرادیې کندهاردئ . ژبارونکی) دپرستړنه دئ اویوجګ دپوال پرراتاوسوی چې دزياترونورروودانيوپه ګډون له خټواودبروبالـه ختواواومرخښتوخښه(sundried brick) څخه جوړسوی دئ . ټول بنارپه بېخي وران حالت کي دئ اود وروستيوشلوکالو په جګړوکي خوقسماخووواره نړېدلی اوبيلودان سوی نه دئ چې سړي ته ددغه ځای داوسېدونکودډېري بې وزلی فکرورپيداکوي . سره له دي چې ځيني ښه کورونه اومسجدونه په پخو خښتو او اهاکوجوړسوي دي، خوپه مجموع کي دورانی اثرات پکښې څرګنددي اوسړی فکرکوي چې خلك دخپل بنارپه ودانولوکي زړه ماتي اوبې وسه دي . ځيني کوڅې اوبازارونه ترشاوخوامخکي لړلوړپراته دي اودمسو، حلبو، څرمنواونوروشيانودکاروباردغه نړېدلي دوکانونه څوك سم ليدلای نه سي .

يوشی ته چې په بازارکي زماڅانګړې پاملرنه واوښتله ،هغه کوچني خره وو ، ترماستيف Mastiff سپيولړځه غټ. دوی د بارونو چلولوته استخدام سوي وو اودبرمي د وښولە دومره لويوبارونوسره وليدل چې يوازي به يې دپښوسوې (hoofs) اودسريوه برخه بنکارېدله، نوربه پټ وو. چې دا له څارويوسره دخشونت د مخنيوي د ټولني دمداخلې له پاره تيارکېسونه دي .

ماپه يوه کوچني کورکي ژوندکاوه چې دصليب په شکل جوړسوی و. يوازي يوه خونه يې درلوده چې څلورو خواوو ته سره غزېدلې وه . زمايقين دئ، چې له روسانوڅخه به کاپې سوی و. داکوردهغه باغچې پرځنګ پروت ولچې شهزاده پکښې اوسېدی اوڅرنګه چې هوامخ پرسړېدووه نوترخپمې راته غوره ايسېدئ ، که څه هم له معمارڅخه هېرسوي وه'چې داورځای هم ورسره جوړکړي. دکورله بام څخه مادښارزياتره برخې ليدلای سوې اودغه رازمي دهغه مسجدمناري هم کتلای سوې چې پناه ځای(بست) دئ .کله چې چاهرڅومره جنايت کړی وي او يو وار ورننوزي ، بيانومحفوظ دئ . داځای دخينو زړو انګرېزي کليساوولە پناه ځايونوسره ورته دئ.

امیرمرحوم ماتــه يووخت دکندهاردیوه ملاکيسه وکړه چې پرده يې د «کافر»

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکم کړی و، اوخلك يې دده پرضدپاڅون ته پاررول . که څه هم دادمذهب پر خلاف کاردئ، چې خلك د پاچاپرضد ، چې په حقیقت کې ددوی روحاني مشرهم دئ، وپاررول سي . خودوی باید «کافر» له منځه وړی وای .کله چې نوموړی بغاوت خاموش کړه سو، امیرته وویل سوه چې دغه سړي(بست) ته پناه وړې ده. امیرخلکوته مخ واړاوه او ورته وهویل چې (بست) یوازې دمسلمانانوله پاره دئ ، نه ددغسي کافرانوله پاره چې خلك دخپل پاچاپرضدپاروي . وروکته يې خپله تووره واخیستله ، مسجدته ورغی اوسړی يې خای پرخای وواژه .(۲) داسي لږ پېښه سوې وه،چې عبدالرحمن دي ترغچ اخیستلوتېرسوی وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلومړي څپرکي لمنليکونه

(۱) سردارنصرالله خان (۱۸۷۵ ـ ۱۹۲۰ ع) دامیر عبدالرحمان دوهم زوی و، چې د ۱۸۷۵ ع کال داپریل پر اوومه په سمرقند کې زېږېدلی و . مور یې دبدخشان دمیرجهانداد شاه لورکېده . د پلار په ژند کې یو وخت د کابل د لښکرو عمومي قوماندان اوپه کابل کې د دولتي شورا مشر و. دنایب السلطنه دولتي لقب یې درلود . په ۱۸۹۵ ع کال یې انګلستان ته سفر وکړ. په نظر اوعمل کې دانګرېزانو ضد او ډېر زیات مذهبي سړی و . د آزادوقبایلوپه مشرانوکې یې ډېر نفوذ درلود . سردارنصرالله خان د۱۹۱۹ ع کال په فبروري کې د سراج الملت والدین امیرحبیب الله خان تر وژل کېدو وروسته په جلال آباد کې پاچهي اعلان کړه خو څو ورځې وروسته د امان الله خان په ګټه تر پاچهی تېر سو او امان الله خان ته یې بیعت ورکړ . امان الله خان کابل ته راوغوښت او په ارګ کې یې بندي کړ . یو کال وروسته په بندیخانه کې مړ اوپه قول ابچکان کې ښخ سو . د سردارنصرالله خان پنځه زامن پاته سول : نوراحمد خان ، عزیزالله خان ، عبدالروف خان ، عبدالغفارخان او عطاوالله ناصرضیاء .

(۲) داشخص شهید مولوي عبدالرحیم اخونزاده کاکړ و، چې دعلامه حبیب الله کندهاري زوی او دمیوند د زمري سردار محمدایوب خان له کلکر پلویانو څخه و. (دزیات تفصیل لپاره وګورئ : درنه کورنی ـ دمحمدمعصوم هوتك لیکنه ـ ناچاپ)

دوهم څپرکی

په رودوکي دکب نیولوطریقه ـ دکلات اومقرله لاري دغزني سړک اوله کندهاره يې فاصله ـ دسفريخني اوواوره ـ غزني ـ دامیرعبدالرحمن تروخت دمخه په لاروکي غلاوي اووژني ـ دسړک دغاړي کلي اوکرنه ـ کابل ته رسېدل اودامیرله خواسردارنصرالله ته هرکلی

شهزاده دکندهارپه ښارکي تریوخوورخوتېربدوورووسته درودپرغاړه خومیله لوړیوباغ ته ولاړچي خوورځي په کب نیولوتېري کړي. زمورږدورتګ په ورځ مازیګرشهزاده خپلوملازمینوته وویل چي سباته به ټول په افغاني جاموکي راوزي اوکه چاانګریزي جامې اغوستې وي رودته به وغورځول سي. د رود اوبه پی وي اوورغورځول ګویایوه کوچنی غوټه وه . له خلکوڅخه یوه تن پېشنهاد وکړ، چي زه (فرانك . ژباړونکی) هم بایدپه دغه لوبه کي شامل واوسم خو فیصله وسوه،چي زه دي دخپل هیوادجامې واغوندم .یودووتنودشهزاده د خوشالی اوسرګرمی له پاره په دابله ورځ انګریزی جامې اغوستې وي اوپه رودکي غوټې ورکول سوې چي ټولوډېرپروخندل.

دغرمې په شاوخواکي هوامخ پر ښه کېدوسوه اوشهزادهاونوري عملې يې مخ پرلوړه درودپرغاړه په داسي حال کي تګ پیل کړچي اسان درود دنالوياکله هم پخپله د رود داوبو دپی وهلوله پاره مخکي روان وو. دوه کب نیوونکي د رود په منځ کي رهي وو اوخپل ګردي تورونه یې رود ته اچول . نورجمعیت درود پرځنډوښه وروسته په پسې و، داڅکه چي کبان ترتوراچولودمخه ونه توریږي. درودپه تل کي ربګ ودبري اوښوي کانې ښکاربدل اواوبه ترڅلوروفوټوزیاتي نه وې . داوخت داوبودلږوالي موسم وڅکه نودبري صافي وې . ښه په پېڅرکبان ونیول سول چي (trout)(۱) ته ډېرورته وو ، خینوپې څلورپنځه پونډه وزن درلود خودخوند مزه یې نه وه.

دکب نیوونکوتورونه دهندوستانیانوتورونوته ورته وو،قطریې له لسوڅخه ترڅورلسوفوټوپوري و اوپرګرداورد یې په لنډو فاصلوکي دسړپوګولی ځوړندي

سوي اوپه دروندسوی وي. دګوليوترمنځ کښوري وي اوکبان چي ترتورلاندي . ګرزي اوغواړي وتښتي ، سربيلتول بدن يې، که دبرغټ نه وي، په کښوروکي بنديږي اوبياخني وتلای نه سي، دتورپه منځکي يوه اوږده رسی تړل سوي وي .

ددغه توردا چولوترتيب داسي دی : درسی پای په راسته خپرپوري غوټه سوی اونوره رسی سره حلقه سوي اوپه ښي لاس کي نيول سوي وي . تورپه رسی پوري تړلی وي .دتورنيمه تا (نيمايي برخه) پرکيږ لاس اونيمه يې پرښی لاس غوړېدلې وي ، لاسونه داسي نيول سوي وي چي دتورتاوي سره جړنه سي . په لاسوباندي تاوي سره نزدې اوتريوه يادوومقدماتي څرخولووروسته يې وراندي ارتاوکړي. توردا وبودمخ پريوه لوبه ساحه وغوړېږي .پراوبرباندي له ننښتلوسره سم ددرنوزنونودوره يودم په اوبوننوزي اوپه دغه برخه کي تول کبان پکښې بندسي. پرمخکه باندي دنيول سووکبانوداچولوترتيب داسي دی : فرض يې کړئ يوګردی توکرچي پرګرداوردي په لنډوفاصلوکي وزنونه خورندوي، پرمېزباندي غوړېدلی وي. که دتوکرمنځ ورو ورو پورته کړه سي ،ګرداورد توکريه دمېزمرکزته راکش سي اوورپسې به پرمېزتول کوټه سي . دتورپه موردکي هم دشاوخواوزنونه يوپربل فشارراولي اودکبانودلوپدلو مخه نيسي خوله اوبوڅخه څنډی ته په اساني سره راپورته کېدلای سي.

دتوراستعمالول اسانه کارنه دئ اوښه دبرتمرين غواړي . پرلاسويباندي دتاووسره راغونډول اوبياغورخول دبرستونزمن کاردئ اوپه لومړي سرکي سړي ته داسي ايسي چي بايدلږترلږه دري لاسونه ورته په کاروي. افغاني ماهيګيران دتورپه اچولوکي دبرمهارت لري . دوی کولای سي درودياداوبودجريان له ارتياووسره سم تورپه دايروي شکل يادمستطيل په ډول ياهم په دري کونجه توګه واچوي . دکب نيولوپه وخت کي ضرورده چي تورله کارواونورموانعوڅخه بچ سي اودايوظريف کاردئ ، چي څوکلنه تجربه غواړي.

دلويوکبانودنيولوپه تورپوري ترکوچنيوهغې درانه وزنونه خړېږي خوپه يوه سپك توربانديي دوه ساعته کب نيول به هغه چاته چي ورسره عادت نه وي ، ښه پوره اندازه ورزش ښکاره سي . هغه چاته به دغه رازتورونه ښايي ګټوروي، چي ماهيګيری دسپورټ په خاطر نه، بلکی صرف دکب نيولوله پاره کوي .

شهزاده په باغ کي تردوو ورخوتېرولو وروسته ښارته راستون سوخوهغه کوريې خوښ نه و، چې پخواپکښې اوسېدی. په دابله ورځ منزلباغ ته ولاړ، هغې مانۍ ته، چې امیردښارترکلادباندې یوکال یاځه مخکې ودانه کړې وه . ماته یوه خېمه راکړه سوه چې دباغچې ترڅنګ ولاړه وه خکه دمانۍ خونې غټې اومحدودې وې اویوازې یې دشهزاده دپذیراییواوشخصي خدمتګارانولهٔ پاره کفایت کاوه .

په دغه خای کې زه ناروغ سوم، تبه اوپېچش راته پېښې سو.انګرېزې دارو درمل راسره نه و. ښنایې بدخواړه مې خورلې وه . شهزاده چې زماپه ناروغې خبرسو، خپل شخصي حکیم یاډاکتریې زماکتوته راولېږه . دغه سړي خپل کوښښ وکړ او دېره پاملرنه یې راته وکړه . په هغه وخت کې زه لکه څنګه چې بایدوای ، ممنون نه وم خکه دورځې یې دري واړه دیوې ترځې دوا دوه تر څوکو پورې دګ ګیلاسه راباندې چښل اودی به دچښلوترپایه راته ناست و. دعلاج پرڅنګ یې دناروغۍ ترتېربدوپورې وړی هم ساتلم . زماروغېدوته دېرتلوارو. دناروغۍ ترپایه پورې به مې هرکله دی هڅاوه ، چې پخپل لاس د دوا د راورلوله املې خان په تکلیف نه کړې . وروسته مې ترخپل کټ لاندې په وچه مخکه کې یومناسب سوری پیداکړ،چې مایع درمل یې ترمانښه جذبول. زماپه فکرپه افغاني طریقه باندې درمل خورل څه ناڅه عادت غواړي . کله چې زه د نقاهت په دوره کې وم، حکیم به ماته هرازخواړه ښه په پرېمانه اندازه انتخابول. دپرهېزترماتهدوورسته زه له نورولاروڅخه دناروغه کېدوترخطرلاندې سوم . زه بایدپه رشتیاسره دده دېرممنون وای خکه دی دېروظیفه پېژندونکی ، باوجدانه اوآزادخیاله سړی هم و او زماپه ناروغې کې یې دېره زیاته خواړې وکښله.

کله چې زه بیاروغ سوم پرشاوخواسیمه باندې پرآس باندې خوراد بروګرځېدم اودزرکواوکرکانو (میرزانو) ښه ښکارمې وکړ. ماواوربدل چې لږڅه لیرې هوسی هم موندل کېدای سې خوځرنګه چې هغه ښکاردیوې یادووشپږله پاره دکمپ لګولوخواړې غوښتله ، نومې فکروکړ ، چې بخت ازموېل په دې خواریو نه ارزي. له بلې خوا مورد له لږساتونکو سره تر ښار بهرکمپ لګولوڅخه سخت منع

سوي وو.

يوه ورځ زه دسروزرو پرديوه متروك كان پښې سوم. دخلكوله خولې مې اورېدلي وو، چې دغه كان پخپل وخت كې دېره اندازه سره زردرلودل . دغره په دې كې يې يوغټه كنده چاودول سوې وه اودdebris كوټې شاوخوا پرتې اوپه خينوبرخوكې پېژانى كندي په بشپړه توګه دكې سوي وې. د غرنيو بلورو (Quartz) رګونه په چارچاپېركې بنكاربدل خوسره زريې ظاهرا «جيبونو» ته تللي و او نورنوهيڅ نه و پاته . زه زيات هيله من وم چې په دغه ځاى كې مې پخپله دزيارايستلووخت موندلى واى.خومادخپلوسپاروساتوونكوپه واسطه د كوارتز دبرې ماتې كړې، چې وګورم څه شي به ومومم . سره زرزياتره خلك ځان ته ورکشوي.

له هغې ورځې څخه چې زه ترسرحد ورروانبتم اووه تنه سپاره ساتوونكي له خپل مشر (دافع دار) سره راته ګومارل سوي وو، چې هرځاى زمامراقبت وكړي اوكه چاپه مذهبي جذبه زمادمرينې تلاښ كړى واى ، سزايې ددوى خپل مرګ و. ساتونكي به زماسره دېرنزدې روان وو. چاته يې دبريدموقع نه وركوله.

شهزاده په كندهاركې نژدې يوه مياشت تېره كړه اودژمې دپاته كېدلوفكريه دېرزړه تنګى كړ . څكه دنومبرمياشت پاى ته رسېدونكې وه . يومازيګرزه احوال پوښتنې يادده سلام ته ورغلم (دوى يې همداسې بولي) او د دربارخونې ته دراتلوپه حال كې مې ورسره وكتل دېرخوشاله بنكاربدى . ماته يې وويل "How do you do?" (دغه نوردده ټوله انګريزي وه ، چې په پوهېدى) ، دلاس روغبړيې، چې په ندرت سره يې له چاسره كاوه راسره وكړ بيايې نوراته وويل دامېرفرمان ورته رسېدلى دئ اوبايدسمدلاسه كابل ته ولاړسي.

ماورته په هغه يخنې كې دسفركولوبه باب يادونه وكړه اوده په ټوكوسره اطمنان راكړچې دمارش په وخت كې تركندهارشل چنده زياته يخنې وي.څرنګه چې زماپه خېمه كې اوبه هره شپه كنګل كېدې ـ نوبه مې خپل زړه په څه شي نبه كاوه ـ په هرصورت دبيارواتبدلوخبره راته خوندوره وه.

په هغه مانښام شهزاده څوسمندرغاړې راغوښتې وو. دوى يورازنل يا (bamboo)(٢) ، برغاوه ، چې فلوټ ته دېر ورته و.كه څه هم پرغربې غوربانديې

افغاني سازښه نه لګېږي ، خوښياهم ماته ددغوخلکوسازښه اوپه زړه پوري ښکاره سو. دسازدغه وسيلې چې دوی ږغولې ، خاص دکندهاروې.
ماته وويل سوه ،چې شهزاده ددغوخلکوله يوتن څخه وغوښتل چې کابل ته ورسره ملګری سي، خودسړي خوښه نه سوه اوتريلني تېرسو.

شهزاده په دابله اوونۍ له کندهاره وخوځېد. دسفرله پاره په تياريوباندې دبروخت ونيول سوپه داسي حال کې چې دغه رازتياری ښايي ترهغه په نيمايي وخت کې بشپړې سوي وای، خوخلك په کارکې دتلوارعادت نه لري اودهغه پرځای بيادغوره بولي چې ټول کارونه سمبالياورپسې ورځي ته وخندوي . دلومړی ورځې کمپ صرف دوولس ميله له کندهاره بهرو. دلومړی ورځې مارش څکه تل لنډوي چې اسان اوباري څاروي دراتلونکي سفرله پاره آماده کړي اوپه عمومي توګه دادمارش دترتيباتودازمويلويوه وسيله وي.

دکابل تګ لوری دکلات ، غزني اومقرپه استقامت پروت دئ . ترکلات پورې لارځلور ورځې نيسي او شمال ختيځ لوري ته غزېدلې ده چې زياتره يې دهغه رودپرغاړه پرته ده چې دشاوخواغرونوځخه دکندهارپرلوربهيږي(۳) . لارورو ورو يوه اواردښت ته ورخيژي خودلاري دواړوخواووته لږځه لېرې دغرولړی سته .ترهغوپه هاخوابياترمقرپوري، چې نوري ځلورورځې نيسي ، لاردخينوغرونودلړيوپه لمن کې تېره سوې ده چې دسفرله پاره ښه لارده اوسخت کوتلونه نلري.

له مقرځخه ترغزني پورې لارديوې لورې جلګې دپاسه تېريږي چې دواړوخواووته يې دغرونولړی چې دلاري له استقامت سره سمې غزېدلې دي ، سته اولاري ته يې ديوه سړک ښه ورکړې ده . دالارغزني ته ترسېدوپورې دځلورورځومزل واوزمورد سفرد پره سره برخه همداوه. څکه بادد پرسوراودومره توندوچې زماپنډې جامې يې لاځيري کړې . دورځې له خوانښه لمرو. خوتودوخه يې نه درلوده . شاوخواغرونه په واوروپټ وو. غزني ته ترسېدويوه ورځ دمخه يې په اورېدلوپيل وکړ اوپه خېمه کې يې زمورخوب رانارامه کړ. واوره دشپې پيل سوه اوزه چې سهارراپاڅېدم ، په خېمه کې دننه بکسونه اوکټ مې په واوره پټ وو. څکه باد د خېمې پېڅول پورته کـــړی او واوره يې دننه راوړې وه . تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمرختو پوري مي جامې لکه يخی داسي وي . خکه کالي مي چي پرچوکی اچولي وو. تروراوري لاندي سوي وو ترڅومي نورله بکسه راايستل هماغه دشپې نازکي جامې اوڅپلی مي اغوستي وي.

غزني ته دهماغی ورخي مارش يوله سخترمارشونرڅخه و. ترهغه دمخه ورخي لمريني اوهواوچه وه اودواوري لندبل بادلازيات سوركړ. مورکله کله مجبورو له اسانوراکښته سو، لاسونه وپښې وغوروو، پزي وغوروونه ومورواوپه دي ډول ديخ وهلومخه ونيسو. زياتروافغانانرد Balaklava (۴) په شان خولی پرسرکړي وي چي يوازي به يې سترګي پکښې ښکارېدلې اومافکرکاوه ددغه رازسختي يخنی په مقابل کي ډېره ښه محافظه وه چي کاشکي ماهم درلودای.

واوري ، مخکه ډېره ښوی کړې وه اوډېراسان پکښې غوزارسول. داوښانوحال تراسانولابترو.خکه ددوی پلني پښې چي پرلنده لارهري خواته ښوييږي ، په واوره کي له سفرسره ډېرلږتطابق کولای سي . دوی درانه بارسوي هم و او هرکړی به چوخېدل . دخينوخوپښې لاهم ماتي سوي اوبايدحلال سوي وای. څرنګه چي داوښ غوښه دخورلووړده ، خکه نومړينه يې دڅښتنانوله پاره جدي تاوان نه و.

شهزاده ترغزني دباندي دهغه خای له افسرانواومامورينوسره وکتل اوهغوی ورته کالي ، اسونه اوپيسې دسوغات په توګه ورکړي اوکلله چي ښارته را ورسېدی، دتوپونوپه ډزوباندي شاهي سلامي پرخای سوه اودآس دسپروڅوتولی دده دهرکلی له پاره ليکه ولاړي وي . ترهغه وروسته دی ښارته ننووت اودمخه تردي چي د ښارترکلادباندي خپل کمپ ته بيرته راستون سي ، ددوساعتوله پاره يې درباروکړ.

غزني په داسي يوه کوچنی ناوه کي پروت دی چي تيټې غونډيو پرراڅرخېدلي دي. دايو ډېرکوچنی خای دی اودافغانستان د نورو کليو او ښار. کوټو په شان يوه جګه کلا لري چي يو وخت دامپراتورانوکورو. ښې ودانی پکښې نسته اوکوڅې يې ډېري تنګي اوچتلي دي، دبازاريې هم مزه نسته . يوبالاحصاريې ديادوني وړدی چي پرشاوخواسيمه باندي حاکميت لري خوهغه پخپله دننه ورځي په تويکوباندي له ورځرمه غونډيوڅخه ترکنټرول لاندي راتلای

سردارمحمد عمرخان اوعمله يې

سي .

ترغزني لورنورمارش كوونكي مجبورو ، چي دخپل سفر د برسخته برخه د ډيسمبرترنيمايي مخكي ووهي. په دغه وخت كي معمولا زورې واوري پيل كيږي . غزني ته نارسيده اواردښت هغه چاته ښه معلوم دئ ، چي پرهغه لاريې سفركړى وي. زياتره يې په واوروكي كيرسوي اوهوري له منخه تللي دي، په نتيجه كي مودهري ورخي مارش ښه ډبراوږدواويږه ورځ خومونژدي څلوېښت ميلوته ورساوه، چي ديوه شهزاده له پاره ښه ډېره فاصله ده . زه خوخومياشتي مخكي له سپارلي سره بيخي عادت نه وم اوپه لومړيوورځوكي مي ورنونه په زين باندي سوليدل خوډبرژركلك سول.

په يوه ډبراوږدمارش كي ، شهزاده زياتره لارپراوښانووهله اوپه هغه وخت كي به زه وړاندي روان وم اوپه دي ډول مي له دوړواونوروناراحيتوڅخه څان ژغوره . څكه داوښ سپور، چي هرخومره كوښښ وكړي دآس په سپورپسې نه سي رسېدلاى. وړاندي والي ماته ددې موقع راكوله چي څه لارپه بېړه ووهم ، څه په ډوبله (منخنى سرعت) اوڅه پلې. خودچتكى تاوان بياداوچي دكمپ وهلوخاى ته به ژرورسېدم اومجبوربه وم چي دباري څاروبو او خېمو و نوكرانو ترسېدلوپوري دري څلورساعته انتظاروباسم اوترهغه وروسته بيايوساعت ياڅه كم دخوروتربرابرولوپوري وكورم. مامعمولا ډوډى د مازيگر د څلورو بجو او د ماخستن دنهوبجوترمنځ خورله . خوبې له خېمې اوډوډى په هغه توندبادكي څو ساعته انتظاردپرسخت كارو. په تېره بياچي داوږده مزله ستړى به هم وم . د سپارلى په وخت كي به مي پښې معمولا ديخنى له لاسه داسي كرخت سوي وې چي حس به يې كورت نه درلود اوپه كمپ كي خوبه دشپې يخني دومره زياته سوه چي اوبه به پرمخكه باندي ترپاشلموروسته سمدلاسه كنګل كېدې اوزمانوكر (خانه سامان) چاړه رانكاره كړه چي په اوبوكي ترغوټه كولوورسته ديخي ورغ پرنښتى و. دشپې به، چي بادتېزېدى اودتودوخي درجه به ورسره سمه تېټېدله اوتېټېدله .هرخومره چي به څوك ژړپه بسترننووت اوخان به يې تودكړ هغومره به بختورو.

يوه شپه مي دننه په خېمه كي غاروكينده اواور مي پكښې بل كړ، خو په

دوودقيقوكي يې بيادياندي راوتلی وم ، ټوخل مي ، له سترګومي اوښکي بهېدلې اومجبوروم ترهغه وخته دباندي وساړوته ودرېږم چي باددخېمې فضاله دوده پاکه کړي. له هغه وروسته مي يومنقل (داوسپني غاب چي پر څلورو پښو ولاړوي) پيداکړاواورمي ترخېمې دباندي پکښې بل کړچي سړي سکروټي سو ،بيامي نودننه کړاوخای يې خوراډبرراته مستريح کړ. دمخه تردي چي بيده سم منقل به مي ، چي له پوروندوپرته بل څه پکښې پاتهٔوه، ترکټ لاندي کښېښواوخای به مي په تواوه، نيالي مي نه درلوده اوپه پرستن کي به ببدبدلم چي دهغه يخ بادپه وراندي يې سرترنوکه نه سوای پټولای چي دخېمې ددېوالوله ببخه به راتلی اوترکټ لاندي به چلېدی .

موږپه لارکي ترڅوکليوراتېرسولو، چي خينې به يې لوړدغره په نيمايي کي اوخينې به کښته په دره کي پراته وو. پرټولوباندي دساتني له پاره جګي کلاوي راتاوسوي وې . باغونه اودکرني مخکې يې ترکليودباندي وې اوکله چي به مورتېربدلوخينې غټ افغاني سپي به چي St.Bernard ته ډېرورته وو، راپسې څغستل ، راته غږل به يې اوخوراغټ اوخروړي ښکارېدل. دومره غټ، چي څوك له دوی څخه اصولا درمودساتلوکاراخلي اوخينې وخت خو پر لېوانو لا بريدکوي اووژني يې.

دبيابان خلك زياتره لاري وهونکي دي اوداميرعبدالرحمن ترزماني دمخه يې ټول شاوخوا په لاس کي وو. مسافريه که دېرش ياترهغه زيات په ډله نه تلل، سخت به ډاربدل . څکه غريبب خلك ، چي يوازي به يې سفرکاوه، داغوستر جامو په خاطروژل سوي وو.

له مسافروسره ترکليودباندي دکليوالودچلندپه باب ډېري کيسې کېدلې. يوه يې داوه ، چي يوغريب سړی پرلارتېربدی اويوه غوټه يې پراوړواخيستې وه، ديوتن لاري وهونکي په سترګه سوی و اوفکريې کاوه چي په غوټه کي به کوم ارزښتناکه شی وي . څکه يې پرسړي ټك وکړاو ويې واژه . خوکله چي غله د نومورې سړي غوټه وشنله ، وچ خوشايي يې پکښې ومونډله(خوشايي دغريبوخلکوله خوادسون دموادوپه توګه کاربدله)، مړی يې څکه په لغته هيسته وواهه چي خپل کارتوس يې ارمان و! ماته يوه بله کيسه هم وسوه اوهغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا، چې دژمي په موسم کې يوخای ديارلس تنه مسافردغلولـه خواودرول سول اوهرڅه چې يې درلودل ، تري واخيستل سول. حتی دتن جامې يې هم تري وايستلې اولوڅ لېريې خوشې کړل ، چې په يخنی کې مړه سول .

ددغه رازغلاوواووژنودشمېردلږوالوله پاره دامېرچلندساده خواغېزمن و. که به يوخای څوك لوټ ياووژل سو، دهماغه خای دلسومیلوپه شعاع به ټول کلي له شلو زروڅخه ترپنځوسوزروروپيوپوري جريمه کېدل. اوکه په خلکوددغه شمېرروپيه ورکولوخندوکړ، دوې يادري ټولی عسکريه ورولېږل سول اوترهغويه پرناست وو، چې دجريمې روپی به يې ترلاسه کولې . يرافغان عسکرچې پريوچاولږوي، دنومورې دکورډپرښه شيان خني غواړي . ښې بستري، ښه کوټه ، ښه خواړه . که په کورکې دچرګ ياپسه غوښه نه وي، څښتن يې بايد سمدلاسه ورته برابره کړي که څه هم دهغه دبرابرولوله پاره دکورهرڅه خرڅولوته مجبورسي،خرڅوي به يې .که داونه کړي نوردتوپك کونداغ به پرنرۍ ملابانديې وخوري اوياتردې لاسخت وهل. کليوال چاته شکايت هم نه سي کولای څکه دادحکومت عسکردئ اوخپله وظيفه سرته رسوي . په دغه دول دحکومت جرمانه څومره چې ممکنه وي ، هغومره ژرترلاسه کېږي څکه دهري ورځې خنډ دکلي هرکورته ددرانه تاوان په بيه تمامېږي.

دامېردسياست اغېزه داوه ، چې هرکليوال احتياط کاوه پخپله سيمه کې د مسافرمزاحم نه سي . څکه ديوه سړي جنايت ټولوته غم جوړاوه . په هغه وخت کې چې زه پردغه لارتېرېدم ان يکړسړي لاکولای سوای ، چې له کندهاره ترکابله پوري بې له دې ، چې په ټوله لارکې دې يې څوك په ناحقه مزاحم سي، سفروکړي. په دې شرط چې بهرنی نه وای. ايرانی اوهندوستانی هم په دغه کټګوري کې راڅې . څکه دوی داسې کوم څوك نه لري چې حکومت ته دې ددوی عرض اوشکايت ورسوي اوله همدې امله نودوی ته دښه ښکارپه توګه کتل کېدل.

له کلات څخه دغزني ترشاوخواپوري لارښه هواره ده، وروسته ترغزني پوري مخ پرکښته اودغزني شاته بيادغزني کوټل تردروازې(۵) پوري مخ پرلوړه اوترهغه وروسته بياترکابله پوري بيامخ پرخورخې.

دغزني اوكابل ترمنځ دښت په ډېره ټيټه سطحه کي وروسته تقريبالږ سوی و. هوا ډېره نرمه وه خوشاوخواپرغرونوواوره پرته وه اودشپې له خوادتودوخي درجه ترصفرټيټه وه. مږ دلاري پردغه برخه باندي پنځه ورځي مزل وکړ اودغه سيمه چې مږپکښې تېرسولو، زياتره يې غونډی وي خووادي په ښه ډول کرل سوي وه اوشاوخوايې زيات شمېرکوچني کلي پراته وو.

له چمن څخه ترکندهاره اوبياترکابل پوري لارکېډلای سي چې دعراده لرونکي ټرافيک له پاره جوړه سي اوهاورګاډي دخط جوړولوله پاره هم ستونزي پيښې نه سي. داحقيقت چې اميرته دهنددحکومت له خوادوه سوغاتي توپونه پرهمدغه لارباندي دجرثقيلو (Traction Engines) په واسطه رسېدلي وو، په څرګندډول ښيي، چې ديوه ښه سړک جوړېدل به اسانه کاروي.

کله چې مږ درانی کلا ته ورسېدو، له کابل څخه صرف لس دوولس ميله ليري. البته که څوک دکارګه په شان وروالوزي، يعني دهواله لاري ورسي. خومږمجبوروچې پرکوتل باندي راتاوسواونژدې شل ميله نوروراندي ولاړسو. دغه کلي ته نزدې مږ دهغه ډګرترځنګ تېرسو، چې له انګرېزي لښکر سره جګړه پکښې سوې وه اوپرهغوکسانوباندي ډډبروکوټنی جوړي سوي وې چې په جګړه کي وژل سوي و. کله چې زه ددغوډبروپرېږوه کوټنې ناست وم يوزوړ سړی مي په سترګه سوچې کله مخ ته اوکله شاته خي اوله خانه سره غږومبېږي کله چې زه يوڅوکامه ولاړم، ترشامي ديوعسکرچيغه واورېده، مخ مي ورواړاوه. که مي کتل دزاړه سړي په لاس کي دومره غټه ډبره ده چې په سختی سره يې ورلای سي اوپه ماپسې راروان دی. زماسپاره ملګري په خنداورته وويل، چې که دي دده دمرګ تلاښ وکړ، اميرصاحب به دي بندي کړي. خو زاړه سړي وويل، چې انګرېزانو دده زوی وروژلی دی اودی بايد په بدل کي يوانګرېزووژني. داخبره د خندا ورنه بلکه دزيات تاثرووه چې يوزوړغريب سړی څوکاله مخکې دخپل زوی له لاسه ورکولوترله ايستلای دی اودومره غټه ډبره يې، چې دغورځولوتوان يې نه لري، رااخيستېده او خپل غچ اخلي. په هرصورت دا د خلکو د جذباتو ښکارندويي کوي.

کلاقاضي ته چې له کابله اته ميله ليري ده، ورسېدو. هلته مود درو ورځو له

پاره کمپ ووا‌هه ؛که شهزاده بایدکابل ته په راتلونکي یکشنبې ننوزي.داورځ دنجومکروپه نظرچي په داسي حالاتوکي ورسره هرومرومشوره کیږي ، یوه نېکمرغه ورځ وه.

موږچي په کومه ورځ کمپ ته ورسېدو، سردارحبیب الله خان(اوسنی امیر) هم دخپل وروراندوته راورسېد. یوه شپه یې ورسره تېره کړه اوپه داسبابیرته کابل ته ستون سو. سردارمحمدعمرهم دده لیدوته راغی اوځرنګه چي نوموړي دملکي سلطاني زوی اوپه هغه وخت کي تقریبالس کلن و، شهزاده په هماغه شپه دده دخوښي له پاره داورلوبي(آتش بازي) حکم وکړ. سردارهغه لقب دی، چي Princes معادل اویوازي دامیرزامنوته ورکول کیږي ، که څه هم خلك دشاهي کورنی نورغړي هم ددرناوی له امله په دغه نامه یادوي.

دیکشنبې په ورځ شهزاده اوعمله یې کابل ته رهي سول . ددغي ورځي له پاره یې ترټولوښه کالي اغوستي وو اوټول ځکه خوشاله ووچي بالاخره کورته رسېدل . تقریبا په نیمایي لارکي یوه ستره مانبامنی ورته جوړه سوې وه اوهلته دشهزاده دوه کلن ماشوم زوی دسردارحبیب الله خان له زامنوسره یوځای دملاقات له پاره منتظروو. شهزاده دخپل زوی په لېدوبیخي ډېرمتاثرښکاربدی، چي ماته دحیرانتیاورو. ځکه ماتل فکرکاوه ،چي دی یوبې عاطفې سړی دی : مور یوساعت لاځه زیات پرمانبامنی باندي تېرکړ.چای اونوردخورك وچښنګ شیان راکول سرل اووروسته نوسپاره سولو.

دکابل ترښاردباندي ورکشاپ ته نزدې په یوه پراخ ځای کې څوټولی عسکراودوه دري توپونه درول سوي وو اودعسکروپه مخ کې دکابل له نورولښکري قوماندانانوسره یوځای سردارحبیب الله اونورمامورین دشهزاده دهرکلي اوترسلامخاني پوري دهغه ملګرتیاپه خاطرمنتظروو. دشهزاده په رسېدوسره دتوپونوپه ډزوشاهي سلامي پرځای سوه اووروسته بیلابیل افسران راوراندي سول اوشهزاده ته یې سلامي وکړه . دوی ټول په ګډه د ښار پر لور وخوځېدل . پرسړکونوباندي په زرګونوخلك دتماشې له پاره ولاړوو. عسکرددې له پاره ځای پرځای سوي ووچي دخلکودوراندي تګ مخه ونه‌نیسي اوشهزاده داونورملګروته یې لارخلاصه کړي.

PROPERTY OF ACKU 11883

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیرخپل زوی ته دهرکلي اوله ډېرلیري سفرځخه دروغ رمټ راستنېدو په خاطرعمومي دربارجوړکړی و . شهزاده دسلامخاني دروازې ته له رسېدوسره سم له آس څخه راکښته اودسلامخاني پرلوورهي سو .امیرته هم خبرورکړه سو. شهزاده دربارته وخوت ، پرزنګنوکښېښنوست په داسي حال کي چي دوعاوي اوسلامونه يي کول ، دپلارلاس يي په خپلمودواړولاسوکي ونیو او پر دواړو سترګو يي په وارسره کښېښنواومچ يي کړ. امیرشهزاده راپورته کړ اوپرچوکۍ باندي دکښېښنستلوامريي ورته وکړ اوبیانوټوله ورځ خوشالی وي اوټول مامورین اوافسران دامیردسلام اودهغه دزوی دصحیح وسلامت رسېدلودشکراني له پاره په وارسره دربارته راتلل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددوهم څپرکي لمنليکونه

(۱) يورازماهی دی

(۲) يودول هندی نل دی .

(۳) دا رود دترنك په نامه يادپوي او سرچينه يې په مقر کي ده .

(۴) سيمه ييز خلك دي خولی ته « بارانِ کلاه » وايي .

(۵) ذغه خای (کوتل تخت) نوميږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم څپرکی

کابل

مهمانخانه ـ دحمامو (ترکي غسل خانو) بيان ـ په کوڅواوجادوکي له خلکوسره دليدني کتني بيان ـ امیرعبدالرحمن ، دقصر و انتظارخاني (Audience Chamber) اوماته دده دهرکلي بيان ـ دکابل حالت اودشاوخواسيمي بيان ـ کابل ښار، بازارونه ، کوڅي اوکثافت ـ داوبوتهيه اودبدرفت سيستمونه ـ روغتيايي ترتيبات ـ ايله سپي اوکارګان ـ د امبارو(ډبرانو) ښار.

زه کابل ته له رسېدوورسته په دابل سهارپه باغ کي ګرزېدم ـ ددربارترجمان راغی ـ راته وېويل : امیرصاحب امرکړی، چي ماته به له غرمي وروسته دليدني کتني ويارابخښي. کابل ته دازمادوهم سفرواوامیرزه پېژندلم . نومورې دااستعدادلري چي يوڅوک يوواروويني بيايي نه هېريږي .

امیرامرکړی و، چي زماسره بايدپه ډېره درناوي چلندوسي اوزماداستوګني خای يې نوی مبلمستون (مهمانخانه) چې امیر پخپله له څو روخوراهيسي پکښې اوسېدی ، تاکلی و. دايوه پراخه څلورکونجه ودانی ده . لويي خوني لري اصلا دامیرددوبي له مانيږڅخه يوه ګنډله کيږي اوترنوی ښاردباندي پرته ده . پرکورونوباندي يوپراخ باغ راتاوسوی اودهغه پرشاوخواچګ دېوال دئ . ددېوال په يوه برخه کي يوه سرپټه دروازه ده چي دواړوخواووته يې دساتونکوخوني دي . ددېوال په دننه برخه کي دنوکرانوله پاره پياده خانې (outhouses) جوړي سوي چي پای ته يې پخلنځی اودهغه څنګ ته حمام (تورکی غسلخانه) دئ . دکابل غټ کورونه بې له حمامه ګرياښپرنه دي .ماتېره ورځ په همدغه حمام کي ښه خوندور غسل وکړ ،چي له کندهاره د راوتلو راهيسي مي دالومړی وارلمبېدل و.

په حمام کي دوې خوني وي او ترمنځ يې لارخلاصه وي . چتونه يې ګومبتي ، منځونه يې په غټوډبرو (تخته سنګو) فرش سوي ، چتونه اودېوالونه يې په سمنټوپلسترسوي وي .خوني په هغوتاوخانوتودېږي ،چي دهمدې له پاره دباندي

جوړي سوي دي . تاوخانې داورتودوخه دخونولاندنی برخي اودهوالوته رسوي . دتاوخاني اودخونوترمنځ دهوال پرهر (دبل) وي چې په منځ کې يې داوبودوه خايونه جوړسوي وي، يودتودواوبوله پاره بل دسړو. دتودواوبوخای تاوخاني ته څرمه اودسړواوبودالړخه څنې ليږي وي.خونوته اوبه دشيردهن لرونکونلانوله لاري ورځي . دننه خونه يې توده وي اودغسل له پاره کارتري اخيستل کيږي اودباندي خونه سړه اودکالیواغوستلوله پاره وي . په دغه رازحمامونکي دهره موده پاته کېدل ښه نه دي ځکه هوايې زياته ناوړه وي . دفرش دغټوډبروترمنځ درزونه يې هم يومخيزيندنه وي اوخونوته داورګازتري راځي.دهبروخت پکې پاته کېدل دسرشديددردونه پېښوي.بياهم، داحمامونه په ساړه موسم کې چې دانګلستان ترژمي څوچنده سوروي ، دهرښه اومستريح دي . ددې له پاره چې دغه حمامونه ښه تادوه سي ، دوې ورځې بايداورترلاندي بل وي اوکه منظمه استفاده تري کېدله نواوريې بايدهره ورځ بل پاته وي . يووارچې حمام تودسي ، بيايې نوپه لړاورتودوخه لوړه ساتله کيږي.

له غرمې وروسته زه له ترجمانه سره يوځای دهغې کتنې له پاره وخوځېدم چې دامیرله خوايې امرسوی و، خومانې ته تررسېدوورساندي په نيمه لارکې يواستازی په مخه راغی، چې زماله پاره ليک ورځخه و. ليک دامیرله خواواوپکښې ليکل سوي وو څرنګه چې دی ناوخته پاځېدلی دئ، ځکه نوپرهغه ټاکلي وخت له ماسره کتلای نه سي اوماته يې ديوساعت وروسته ورتګ سپارښتنه کړې وه . يوچاته دليدني کتنې ديوساعت څنډېدوله بابته دليک ورلېږل دفوق العاده درناوی نخښه ده . معمولا چې چاته دکتنې له پاره پريږده ټاکلي وخت امرکېږي اوامیرپرهماغه وخت کتنې ته تيارې ونه لري ، نومورې شخص بايدکښېنې او انتظار وباسي . مادايوساعت وقفه دښارپه شاوخوا کوځو او سړکانوکې په چکرتېره کړه . په دغه خای کې دامیراوشاهزاده ګانومانې اودلوړومامورينواودرباريانوکورونه اوباغچې پرتې دي.دغه برخه چې دزاړه ښارپه شمال لوېديځ کې پرته ده ، ده افغانان نومیږي داپه دې خاطرچې دپښتنويرکوچنی کلی پردغه امتدادپروت دئ. ددغه خای سړکان هم پراخ دي اوهم اوار، خو په هغه وخت کې فرش سوي نه وو او تـــرباران يا واوري وروسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسانوپښې څوانچه په ختموا وچکړکي بښخېدلې . پلې کسان خومجبورووپه احتياط تګ وکړي . اوس دکابل شاوخوا اساسي سړکونه په خښتوفرش سوي دي اولکه پخواچې وو، اوس داس سپارلي اوپلي تګ پکښې په ختوکي ختل نه دي .

خلك چې په مخه راتلل خيرن پيرن ښکارېدل . ان د لوړو رتبوخلك، چې پراسانوپه سپاره وواوپنخه شپږنوکران به يې پربغل ورسره روان وو ، هم داسي به ايسېدل لکه تازه، چې يې مخ پرېولی اوخټ وغاړه يې په پرېولوکي څنې هېرسوي وي. داسي تروتازه خلك بيخي نه ليدل کېدل چې په منظمه توګه دي غسل کوي .زه وروسته پوه سوم چې ان دلوړي طبقې خلك لاپه اوونۍ کې يووارلمبېږي اونورخوپه څومياشتوکې يووار. ښايي همدادليل به و،چې ددوی غاړه اوخټ ناپرېولي ښکارېدل .د خلکو جامې هم يوڅه انګرېزۍ اويوڅه افغاني وې. اوپه اوونۍ کې يووارډپاك کميس اغوستلوعادت ددوی پر خيرنو څېړو يو سرياری دی. په داسي حال کې چې سرترنوکه خان کيسه کول(موښل) به دوی ښه وايسوي.

امېرپه بوستان سرای کې و(۱) . دايوه کوچنۍ مانۍ وه چې تر باغچو دباندې جوړه سوې اوپرشاوخوايې دارګ مستحکمه مانۍ راتاوسوې وه . څنګ ته يې دملکې سلطانې مانۍ وه چې ګلستان سرای (۲) نومېدله . بوستان اوګلستان دواړه دباغ معناورکوي اودپخوانۍ "وړم څای" او"وروستنۍ" "ګلځای" ژباړه ده . کابل بايد پخپله په بل عبارت "بوستان" وای اوکه څوك يوځل دهغه په بازاروکې تېرسي داخبره ورته څرګندېدلای سي.

دمانۍ دروازې ته زماا وزمادترجمان له رسېدوسره سم، د ساتونکو مشر (کپتان) موږدننه دربارته رهنمايي کړو . موږ هورې تم سولواوامېرته دوظيفه لرونکي افسرپه لاس زمونږ د رسېدلو خبر ورکړه سو .دامېرتراجازې وروسته يې دده حضورته زمالارښوونه وکړه .انتظارخانې ته په رسېدلوسره، ماامېرپه هغه اوږده څوکۍ کې ناست وليدچې ده دکټ کارهم تړې اخيست. ده خړې انګرېزۍ جامې اغوستې وې اوپرسرېې وربښمينه افغاني خولی(Fez)(۳) وه ، چې پرېږه څنډه يې دالماسوشاهې ستوري ټومبلې و. امېر، چې له اوږدې مـودې راهيسې

د نقرس په ناروغی اخته و، دناستي له پاره يې دخپل بستريواړخ غوره کړی و خکه چې په هغه کې ترچوکی زيات مستريح و اودناارامی په وخت کې يې کولای سوای بې له دې چې له چوکی څخه دراولاړبدوتکليف ووينې،په کټ کې خان وغزوي اودمه وکړي .

امیرپنځه څلوېښت کلن ښکارېدی.که څه هم شپېتوته نزدې واوداخکه چې دسراوږيري وربښتان يې تورپاته سوي وو اودی يې ترخپل عمرخوان ايساوه. په جسمي لحاض مزی، پلن لږڅه جګ خوپوندی يې لنډي وې . سترګې تکي توري وې اوترګنوروروخولاندي يې چاته په تېزاودقيق نظرکتل. که څه هم په بنه ژيړبخون وخوتريوه متوسط پرتګالي يې پوست تورنه ښکارېدی.دامیرغابنونه ټول مصنوعي وو اودخبروپه بهيرکې به يې راوايستل اودلاس په دسمال به يې پاک کړل چې په دغه وخت کې به يې په خبروکې توپيررااغی اوتعقيب به يې مشکل سو. ده يوخل خپل غابنونه ماته دکتلوله پاره راکړل اوخرګنده يې کړه چې دادده خپل سړی جوړکړي دي. هغه دافن له يوه انګرېزي غابن جوړوونکي څخه زده کړی و. (۴)

پرامیرباند غلام بچه ګان راتاوسوي اودده هرامرته تيارورو. مخې ته يې دخوني پرشاوخواباندي افسران اومامورين اوپه دروازه کې دشاهي ګارد دوه تنه برچه پک سپاهيان اودګارد کپتان دهغوی په مخ کې توره له تېکي راايستلې ولاړو.

دانتظارخونه بنه لويه اوپه ښوايرانيو غالیوفرش وه خوله يو څو باز و لرونکوچوکيو،چې شين پوښ يې درلود. له څوکوچنيوګردي مېزوپرته، چې دېوال ته ايښوول سوي وه نورفرنيچرپکښې نه وه .پردېوالوباندي روغني رسامی سوي وې اويوازي يې طبيعي منظري درلودې، خکه دسړيوتصويرونوته په هغوخونوکي، چې لمونځونه کيږي ، اجازه نسته اوپه دې حکم کې ټولي خوني راځي .دمسلمانانوپه نظرلمونځ په هرخای کې چې برابرسوکېدلای سي اوپه تصويرلرونکې خونه کې لمونځ کول، ددوی په نظردبت پرستی نخښه ده .

زه ددرباړپه خونه کې لوړورتېرسوم اودامیرمخې ته ودرېدم سرمې ورته ټيټ کړ. ده د سترې مه سې له معمول سره سم پوښتنه وکـــړه ، چې ښه يې ؟ خپلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دست کشي يې دلاس دروغبړپه نيامت وايستلې (په بنې لاس کي دنقرس ناروغی، دی په ساړه موسم کي دست کشواغوستلوته مجبورکړی و) اووېويل چې په انگرېزانوکي دستکشي په لاس روغير باب نه دئ . وروسته يې په فارسي ژبه تراوړدي ستړي مه سي وروسته راته وويل،چې کښېنه‌طوبيايې نوځوساعته خبري راسره وکړې . په روسيه کي يې دخپل ژوندا‌ومسلك لنډي کيسې وکړې اوپه مجموع کي يې په لوړه درباري سويه زمادرناوی وکړ. دا درناوی هغه چاته کړې چې دی تري خوښ وي .

ترکښېنستلووروسته يې ماته يوکوچنی مېزکښېښودچې چای مېوه اوسګريټ پر پراته وو .ماته يې په روسی پيياله کي چای راکړې اوهغه يوکيلاس وچې دسروزرولاستی يې درلوداودسروزروپه غاب کي پروت و. دافېشن امپرله روسانوڅخه اخيستی و.

په دغه رازناستوکي داضرورنه وه چې څوك پېښېله ورغېږي ټولې خبرې امپرکولې اوڅه چې يې غوښتل هغه دده خبروته غوږ نيول اولنډخواب ورکول و.البته که به يوې موضوع اوږده څرګندونه غوښتله نوبه بياده په ډېردقت سره غوږنيولی و. دخنداورخبروپه وخت کي به يې دزړه له کومې خندل اوکله خولاپه کټ کي ورسره رغېږدی. دجديت اوخندا په دواړوحالاتوکي امپرتل ديوپاچاپه شان واوهمدغه علت وچې دده په وراندي هرچاددده د ټوکوويلوپه وخت کي له خنداڅخه ځان ژغوره . کله چې به په خبنم سو، مخ به يې سره کش سو، غابنونه به يې بنکاره سول . تردې اندازې چې لېوه وزمه به بنکارېدئ . په دغه وخت کي به نوده دخبروپرخای دکلماتوبورازپوښتارکاوه اوداسې څوك لږپيداکېدی، چې دده په دغه حالت کي دې ونه لړزېږي . په دغه وخت کي يوه کوچنی خطادډېرې سختې سزاسبب کېدله . په دغسې حالاتوکي به امپرته دهغوکسانوپخواني جرمونه هم ورپه يادېدل چې ده به دجزاورکولوورکنلې وو . ده به له وظيفې څخه ديوې کوچنی سرغړونې په خاطرډېره درنه سزاورکوله. تاسې نوپه دغه رازحالاتوکي دحاضروکسانوداحساس تصورکولای سئ . خکه هيڅوك نه پوهېدل ، چې ددوی دپخوانيوخطاګانوپه حساب دامپرپه فکرکې څه دي؟

امیرعبدالرحمان په ورځني دربارکي ـ سردارحبیب الله هم ورسره ناست دئ .

(دمولف رسامي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامیرپه حضورکي دخبري کولوجرات هیڅوك نه کوي. بې له کومي پوښتنې ، که به یې درلوده یاداچي دامیرپه سترګوکي یې دکوم شی دغوښتلونخښه ولیدله یایې دسرهغه اشاره ولیدله چي امیریې دپوښتنې په وخت کي کوي. غلام بچه ګان دخپلودندودسرته رسولوپه وخت کي پتهه خوله په آرامی سره شاوخواګرزي اوکه وغواړي وزي اوننوزي . تل یې په پام کي وي چي یوڅوتنه بایدامیرته نزدې پاته وي.

کله چي زه له امیرسره وم، سردارنصرالله خان چي له لنډن څخه زه ورسره ملګری وم ، دربارته راغی. وروسته له هغه چي پلارته یې سلام وکړ، په چوکی کي دناستې اجازه ورکړه سوه .دده مشرانوزامنوته تل دچوکی تعارف کیږي که څه هم دلنډي شببې له پاره دربارته حاضرسي . بې له هغوحالاتو، چي دوی پخپله له حیاڅخه نه کښېني، یاامیرپه غوسه کي وي. په دغسي حالاتوکي دوی ته په چوکی کي دکښېنستلوست نه کیږي اوولاړوي. کوچني شهزاده ګان چي دده لیدلوته راسي، بایددده دچوکی یاکټ ترشاودریږي اودعادي غلام بچه ګانوپه شان عمل وکړي . ده ته هرهغه شي چي غواړي ، بایدوریې کړي اوتل ورته منتظرواوسي .

شهزاده چي دتګ خیال ولري ، پلارته یوڅل بیاسلام وکړي اورهي سي. که څوك له اجازې پرته ووزي، پوښتنه تري کیږي.

دامیرپه حضورکي دکښېنستلواجازه ورکول دډېري مهربانی اوعزت نخښه ده چي یوڅوتنوته ورکول کیږي. مشرانواولورتبه مامورینوته چي دکښېنستلوبلنه ورکړه سي، بایدپرمخکه باندي داسي کښېني چي شا یې دبوال ته وي اوکه زیات شمېرحاضروي نودامیردواړوخواووته ددبوال له اوږدوسره سم پریوه لیکه باید کښېني . دلوړي رتبې یاعزت څښتنان امیرته ورڅرمه ناست وي.

له امیرسره ترڅوساعتوتېرولوورووسته مي دتګ اجازه ځني وغوښتله اوکله چي دتګ په نیت ولاړسوم ، راته یې وویل چي سباته به وګورواوترهغه وروسته به هم زیاتره سره وګورو. ده غوښتل، چي مادېر ووینې. دزیاتولیدنوکتنولە پاره دده غوښتنه زمادزیاتي درناوی یوه بله نخښه وه اوویې ښودل چي زه دده ډډېري مهربانی ورګرڅېدلی یم . په دغه هیوادکي د یـــوه جاه طلبه سړي له پاره تردې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوړه ارزوبله نسته چې امیردي ورته دبیابیالیدني کتني اجازه ورکړي .دالیدني چاته ددې پوره وس ورکوي چې خپلي نخشې ترسره کړي. له یوې خوا دادیوې زیاتې مهربانۍ اوداد نخښه ده خوله بلې خوابیاهرڅوک دغه شخص ته دیوه غوره مال اوپیشوبازسړي په سترګه ګوري اوښایي دحاسدانوله نفرت سره دي مخامخ سي . ددې ښپره لاهم سته چې دغه سړي بدعواقب په مخ کي ولري.

راتلونکي دوې میاشتي ، لاڅه زیاته موده ماپه مېلمستون (مهمانخانه) کې تېره کړه اوخان مي دهیوادزبرمودپرمختیاله پاره دیوپلان په برابرولوبوخت کړی و. امیرددغه رازپلان دلیکلوغوښتنه راڅخه کړې وه. ده زمادغه کارپه پوره اندازه وستایه خوپه پلان کي له راغلوورانديزوڅخه ډېرلږې واخیستل سول. زه په شاوخواسیمه او دښارپه بازاروکي ښه پوره اندازه وګرزېدم خکه چې ددمې سمبدو بله وسیله نه وه .

کابل دیوې لویې ناوې په منځ کي پروت دئ چې شاوخوایې دپنځلسو، شلومیلوپه واټن غرونه راتاوسوي دي. دغوندیوورولړیوچې دلته اوهلته له مخکې څخه راوتلي دي، سیمې ته داسې ماته وګوده ښه ورکړې ده چې له کومې لورې څخه پرته دتشخیصولوورنه ده . له دغولړیوڅخه یوه یې (شېردروازه) دښارجنوب ته څرمه پرته ده اوداسمائي غوښې (۵) یې لویدیځ ته واقع دي. ددوی دوو په منځ کي دکابل سیندبهیږي چې له جنوب لویدیځ څخه راخي . دغوندیوپرسرونویوزوردېوال سته چې زیاتره وران دئ. په معموله توګه له ختېواوډبروڅخه جورسوی دئ او له سیندڅخه بیرته پورته ختلی اودمقابل لوري څوکي یې پسې اخیستي دي. پخوا ، دېوال له سیندڅخه دخښتوپرېوه پله باندې تېرسوی و خواوس دهغه پله له تاداووپرته بله نښانه پاته نه ده . دادېوال ډېرکلونه پخوادهغووحشي قبیلودیرغل دمخنیوی له پاره جورسوی و،چې دکابل په جنوب لویدیځه سیمه کي اوسېدلې اوکله ناکله به یې یوزیات شمېرپرکابل رااوښتلې ، پرخلکوبه یې توري کښلي وې اودښخووڅارویوپه ګډون به یې چې په افغانستان کي ورته په یوه سترګه کتل کیږي ، دورلوهرڅه لوټول.

دکابل شاوخواسیمه دکرنې له پاره په ښه توګه سمباله سوې ده اوله لږبارانو څخه د غلودانو د اوبولوله پاره کاراخیستل کېدلای سي. پـــه وروستیوکلونوکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وني دهغولاروپردواړوخواووايښوول سوي دي، چي ښارته راځي. دلته وهلته خال خال وني په باغوکي چې دېوالونه پرراتاوسوي دي، هم ليدل کيږي . خو شاوخوا غونډۍ دونواوکرني دنشتوالي له امله ببخي لوڅي اوپه مقايسوي توګه ويجاړي ښکاري.

ښاردیولك وپښخوس یایولك شپېتوزروپه شاوخواکي اوسېدونکي لري اودهيواددنورونبارويه شان کلاپرراتاوسوي ده . په لويديخه برخه کي ښارسره پرسېدلی اوپه دغه برخه کي دامیراوشهزاده ګانومانی اودرسمي مامورينواوشتمنوخلکوکورونه جوړسوي دي.ده افغانان چې دښاردیوې نوي برخې نوم دئ ، هم په دغه برخه کي پروت دئ اوکال په کال پسې پراخيږي خکه ټول هغه کسان چې دښارله زړې برخې څخه وکوچيږي یاغواړي دښارپه ښکلې برخه کي کورونه جوړکړي ، همدغه ځای ته ځي.

دښارکوڅې تنګې دي اودوړې پکښې بادیږي اوزياتره په غټو و کوچنيو ګردیوکانوچې سم ایښوول سوي هم نه دي ، فرش سوي دي .دکانوپه درزوکي کله کله دآس سوه بنده سي اوخان ګوډکړي. سړکونه دکورولهدواړو بغلونوڅخه داوبودوتلوپه خاطرمرکزته شيوه کيږي .کثافات له کوروڅخه سړک ته غورځول کيږي اوپرهمدغه ځای ترهغوپراته وي، چې وراسته سي او لږشمال چې ولګيږي ډيري بدي خوړسکي يې ولاړيږي.

کورونه اودوکانونه له اوموخښتواوختوڅخه جوړسوي دي. چتونه يې اواراوله يوه دېواله تربل پوري په چارتراشوپوښل سوي ، پرهغوباندي يې بورياوي اووابنه اچولي اودپاسه يې پنډ اخېر (کاګل) پراچولی وي . دخوني تل له همدغومموادوڅخه دئ. کورونه کوچني اوږوبل ته ځرمه دي . په پراخو بازارونوکي دکورونودوهم پوړونه له کوڅوسره سم ښښتي دي او د لرګيو پرستنوباندي ولاړ دي.په تنګوکوڅوکي خوږې ددوهم پوړله پاره ټوله کوڅه ببخي پوښلې وي اوبوتياره اوکوروربوبناکه سوپ(راهرو) تړې جوړسوي وي چې دتبربدلوپه وخت کي که څوك څراغ ولري ، ښه به وي . دبرپراخ بازاريې نزدې پنځلس فوټه ارت وي اوتنګ يې څلورفوټه . ځرنګه چې په ټول ښارکي له بارورونکو اسانراواوښانوسره هروخت څوك مخامخ کيږي، دآس سپورته ناشوني

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده ،چي له زين څخه دي د ښوييدلومخنيوی وکړي . په دې برخه کي تريارې اسانو داوښانو وانښونه سترمصيبت وي، خکه اوښ په نورو کي ری نه وهي . دجادې منځ ته يې اخيستی وي اوبارونه يې تردواړوبغلونوراوتلي اودآس سپاره ته لازمه ده، چي له دغوا ښانوڅخه دتېربدلوپه وخت کي خان پرزين نبغ ټينګ کړي . په تنګوبازاروکي داوبوويالې له پاسه مخ پرکښته د اوسپدونکو د استفادې له پاره بهيږي . اوبه چي ښارته داخليږي ، دبرې ښې وي ، خوچي هرڅومره په ښارکي تېريږي اوهرازچتېلی په ګډيږي هغومره يې مزه څي. دکورو کثافات ورته لارمومي، خلك پکښې ځانونه مينځي اومړه جسدونه هم په دغوويالوکي پربهوللل کيږي بې له دې چي دهغو ناروغيو په فکرکي دي واوسي چي دمړينې سبب کيږي .هغه وخت چي دغه اوبه دښاردباالاحصارڅنډې ته رسيږي ، نودهغو کيفيت څوك تصورکولای سي. خوبياهم دښاراوسپدونکي مجبوردي له همدغو اوبو څخه دچښنګ اوپخلنګ له پاره کارواخلي.

کولرااونوري ساري ناروغی دښارپه هغوبرخوکي زياتي وي چي داوبودمسيرپه پای کي پرتې وي. شك نسته چي داله هغومړيوڅخه راپيداسوي ناروغی دي چي په همدې اوبوکي پربهوللل کيږي اونورخلك يې دچښلولهٔ پاره کاروي. همدغه علت دئ چي دغه ساري ناروغی هروخت په کابل کي پيښيږي، دېره موده دوام کوي اوپه زرګونواوسپدونکي پکښې تلف کيږي.

امیرعبدالرحمن ترمرګ لږوراندي ، په ښارکي دفضله موادوله پاره يوسيستم جوړکړاوهغه داچي پرخرونوباندي يې دښارفضله مواد ايستل اوپرکروندګروپې خرڅول(۶) دې کاردښاردصفايی له پاره دېره مرسته وکړه خوټول شخصي کورونه په دې پروژه کي نه راتلل ځکه يوازي غټوکورونوسپاره مکانونه درلودل چي تردېوال دباندي يې دامباردايستلوامکان و. کورونوته دننه چي ښځي پکښې وي ، پردی سړی دننوتو اجازه نلري.ځکه نوزياته اندازه امبارپه کورونوکي دننه پاته کېدی . اوسنی امير (اميرحبيب الله خان . م . هـ) دکولرا ناورغی دشيوع په کال(۱۹۰۳) دښارټولي کوڅې هره ورځ د جاروکښانو په يوه لښکرجاروکولې. خرختيخوال دښاردچټليودليري کولوله اړتياسره سره، دېرزر بيرته خپل دبې پروايیو عادتونه پيل کړي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دبرشرو زروکورونوڅخه هره ورځ دغورخول سويوفضله موادواندازه که په پام کي ونيول سي، نودکابل ښاربه دبرژله استوګني ووزي. دسپيواوکارګانوله خوادچټلميودغوندولوکارچي دناروغيوبورازغيرشعوري درمل دئ، دښار دنااستوګن کښدلومخه نيسي . ماته ويل سوي و چي ديوپخواني اميرپه امردښارتول سپي ووژل سول اوداپښښه دخلکوپه يادده چي سمدلاسه ورسره دکولرايوه سخته ناروغي په ښارکډه سوه . اوسني اميرهم د ښارد سپيو د وژلو امرونه ورکړي وواولانښونه يې له ښاره وايستل سول، خوبيوه مياشت وروسته د۱۹۰۳ کال کولراخپره سوه ، چي دسرايت له مخي د يادوني ور وه .

ددريم څپركي لمنليكونه

(۱) (۲) بوستان سراى او گلستان سراى لكه بل خاى چي مي هم اشاره ورته كړېده . دكابل بنار داوسني زرنگار پارك سيمه وه . دامير عبدالرحمانخان قبر هم په بوستان سراى كي راځي . خودا ټوله سيمه اوس د زرنگار پارك په نامه يادېږي .

(۳) فزFez يو ډول خولى ده . چي دتركيي خلك يي اوس هم پر سر كوي . معمولا تور يا سور رنگ لري اويوځه جگه وي . دخولى د ارتفاع په ټول امتداد يو اوږد زومبك (خوندى) پر خړېږي . وايي پخوا دغه راز خولى د كوټي په پښتنو كي بلاونانو پرسر كولي . د بلاونو كلمه د انگرېزي ژبي د كمپشن ايجنټ لپاره كارېدله . زما (هوتك) دكندهار بنارد جارچي پر سر دغه راز خولى په ياد ده .

(۴) دغه ډاكټر دانگلستان تبعه و او ډاكټر اومېرا نومېدى په ۱۸۸۶ ع كال دامير عبدالرحمان خان په امر كابل ته ددي لپاره راوغوښتل سو . چي امير ته يوه جوړه غاښونه جوړ كړي . ډاكټر اومېرا په كابل كي د صوفي عبدالحق په نامه يو شاگرد وروزه . چي وايي پخپل فن كي ماهر و . ډاكټراومېرا په ۱۸۸۷ ع كال هند ته ستون سو او هوري يي د امير دشخصيت . استعداد او اداري په باب ليكني وكړي . (دتفصيل لپاره وگورئ : شين سترگي مستخدمين په افغانستان كي ـ دمحمدمعصوم هوتك ليكنه ـ ناچاپ)

(۵) داغر داسمايي غرډئ . چي فرانك مارټين يي په نامه كي تېروتلى او Asman يي بللى دئ .

(۶) پخوا به له كورونو څخه كثافات د يو شمېر كسانولخوا د خاوري په بدل كي ايستل كېدل او دكرني په مخكو كي به يي د پارو (سري) په توگه كار څني اخيست . دا زمادياد خبره ده . چي په كندهاركي به څانښت مهال امبار كښې دكور په دروازه كي ناره وكړه « امبارلرئ په خاوره » كه به چا درلود . د « هو » جواب به يي وركړ او خاوره به يي څني تسليم كړه ؛ دغه خاوره د سبا ورځي له كثافاتو سره گډېدله . (ژباړونكى)

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلرم څپرکی

کابل

(په دوام يې)

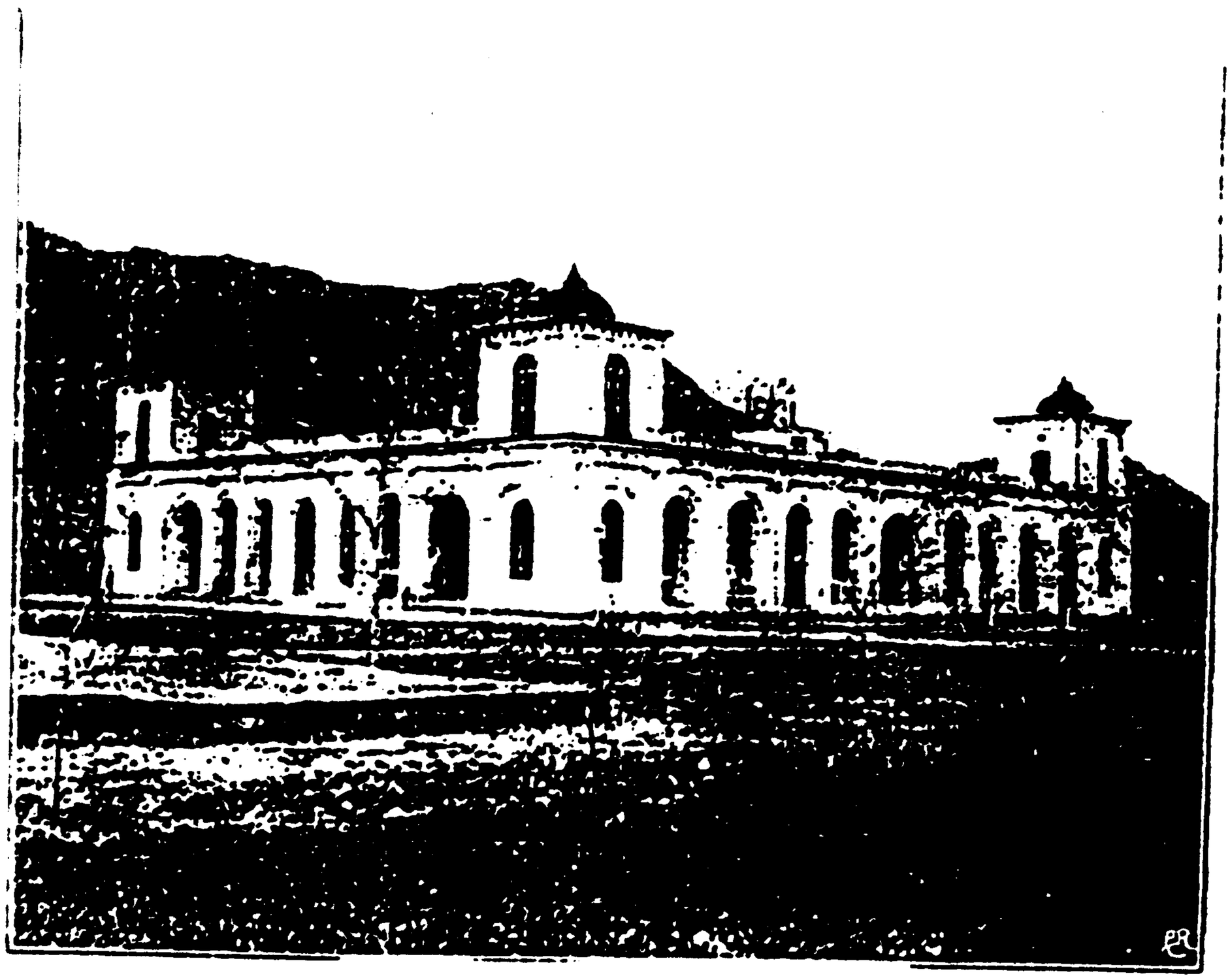
کوڅې څه رازاداره کېږي .. دښاراجرايېوي قوه .. لوټمارانواوقاتلين ـــ دبازاردوکانونه ـــ دمانيواوښوکورونوسبك ـ دکابل هوا .

په کابل کي هره کوڅه يابازار (جادي ، که دوکانونه پکښې وي که نه، بازاربلل کيږي) يوکلانتريامشرلري، چې دنده يې کوتوال(دښارمشر) ته دکوڅې دتولوزېرېدنواومېرښوخبرورکول، دکوڅه والوپه منځ کي نظم ټينګول، دکوڅودپاکی څارل اوپه مجموع کي دکوڅې اداره کول دي . دی دهردول بې قانونيو، که چيري پيښې سي ، مسئول دئ.

دمرحوم اميرترمېرښي وروسته سمدلاسه دښارپه بېلابېلوبرخوکي دېري غلاوي پيل سوې اودغلودنيولوله پاره ټولي هڅې ناکامي سوې . په ځينوپېښوکي به يوسېري، چې دوکان ياکوروتاړه اودی به دشپې دتېرله پاړه له خپل يوه دوست کره ولاړ. په سهارکي ، چې به کورته راتلی ، کتل به يې چې ددوکان ټوله شتمني يې لوټ سوې ده . دېروورته پېښوښودله چې غله د کور د څښتنانو د حالاتو په هره شېبه باندي ښه پوره خبردي. په نوروپېښوکي دکوروڅښتنان دغلوپه کړپ وکړوپ راوښښ سوي اودخپلومالونودساتنې په هڅه کي دغلوله خوا ټپيان سوي ياوژل سوي وو. په پای کي خلك دومره دېږي اوداړپه حالت کي سول چې په بازاروکي له غلاووژنې پرته نوري خبري نه کېدلې. اميرته عرضونه وسول اوده هرهغه چاته چې دغلوپه باب معلومات ورکړي ، ددېرغټ انعام ورکولوحکم ورکړ، خودې کارهم نتيجه ونه ښندله .

په پای کي ، يودوکاندارچې له خپل يودوست سره ددوکان پربام بيده دئ ، چې داکارمعمولا په ښه هواکي کيږي .دوی دواړوله ډاره تورې له خانوسره اينې دي . ناڅاپه د دوو غلوپه ږغ ، چې له دباندي څخه بام تـــه ورختلي وو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهمانخانه ـ کابل

د مولف استرکنځي ته خرمه باغچه ـ د باغچې په کونج کي زيارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوښيږي .دی راغورځي ، چيغي وهي اودوست يې هم راوښيږي . دوی په غلوپسي توري رااخلي خوغله ورباندي دتمانچودزي کوي اوتښتي . دوکاندار چې تپې هم دئ ، ورپسي خغلي اوديوه غله پريازودتوري واری کوي اوتينګوي يې . په دې اخ ودب کي، چې دمرستي له پاره چيغي هم ورسره ملګري دي، خپلې ګاونډيان رارسيږي اوغل نيسي .

ددوکانداردوست، چې پرزره باندي ويشتل سوی و، خای پرخای مړي. په سهاريي غل کوتوال ته بوت اوهغه ته يې دامیرله حکم سره سم دخپلو ملګرو دنومونوښودلو له امله ډول ډول شکنجې ورکړې. په پای کي نزدې دپرش نومونه ترلاسه سول چې په هغوکي دکلانتر (دکوڅې دمشر) اودکوتوالی د يودوو سپايانو (پوليسو) نومونه هم وو. دغوسپايانوهره شپه غلوته دشپې دنامه په ورکولوسره، هغوی ته په کوڅوکي له ګزمې څخه دبې پوښتنې تېرېدلو، زمينه برابرولې. اودې کارغلوته دهرکور، چې زړه به يې غوښت دورتګ اوبيرته دورځې تررونامخکې خپلوخايونوته دستنېدلواسانتياوي پېښولې . هغه کورونه هم معلوم سول چې لوټ سوي مالونه پکښې پټ سوي وو اويوه زياته اندازه ګېنې، غالی ، شالونه، مسينه لوښي اونورشيان ترلاسه سول اوهرهغه چاچې کوريې لوټ سوی و، اجازه ومونډله، چې دملکيت له ثبوت وروسته خپل مالونه ترلاسه کړي . له غلوڅخه يې پنځه تنه په توپ کي والوزول. دځينويې سترګي وايستلې اونورپاته دعمربنديان سول.

په کابل کي دشپې له اتونهوبجوترمنځ دپوليسوله هري تانې څخه د «وردی» (۱) تروم ږغيږي اوسهاردلمرختوپروخت بياتکراريږي.

ددغوساعتونوترمنځ هيڅاته اجازه نسته چې په کوڅوکي دشپې دنامه له ورکولوپرته وګرځي اودهرچاچې دشپې نوم زده نه وي ، دساتونکوپه خونه کي ساتل کيږي اوکلمه چې کوتوال ته وروستل سي، هغه يې يالمه وراندي سوي عذرسره سم خوشي کوي ، يايې جريمه کوي.

دبازاردوکانونه ډېرکوچني دي ـ يوزيات شمېريې په لويوالە کي دګرځنده پلورونکودغرفې (Huckster's stall) په اندازه وي. ددوکان مخ خلاص وي اودشپې ترلی اوکلپ وي. . . دروازې کرکی نلري، خکه ښيښې نه مونډل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کيږي اوګراني هم دي. دامير مانۍ له دي امره مستثنی ده . ددوکان مخ د بازار خواته وي او ددبوال په بېخ کي ددوکاندار دکښېنستلوځای وي . مالونه يې شاوخواپرفرش ورته اودلي يايې په خونه کي پرروا قوبانديي ايښي وي. دخرڅلاوشيان عموما غلې داني ، مېوه، ترکاری، بوره اونوردارتياورشيان ، تړکران اونخي مالونه ، شالونه، موزې اونورداغوستلوشيان ، دخرمني مالونه مسي اوروهي لوښي اوداوسپني سامانونه اونوروي. دچايودوکانونه (سماوارونه ـ م .هـ) هم سته چې يوه کوچنی پياله چای ترنيم پنس(۲) ارزانه ورکوي .که څوك بوره ورسره وغواړي نوبايديوڅه نوري پيسې هم ورکړي.

په بازارکي مکتوب ليکونکي (عريضه نويس ـ م. هـ) دهغوکسانوپه خدمت کي وي چې ليك لوست يې زده نه وي . پرهرمکتوب باندي نيم پنس ياپوره پنس غواړي . دېکټونولە پاره البته نوري پيسې بايدورکړه سي . اساسي بازارونه دخرڅلاودشيياونوپه نامه نومول سوي دي. لکه ګندم فروشي (دغنموبازار) اونور، دتوپکواوتمانچودکارتوسودوکانونه هم سته خودبرګران دي. دوه دري کارتوسه په يوه شلينګ(۳) وي . البته په سايزاوتقاضاړه لري.

دمعتبروکورونه عموما له اومرخښتواوختوڅخه جوړوي چې ښه پوره اندازاه د لرګيوکارپکښې سوي وي .کله خولادکورټول مخکينی برخه له لرګيوڅخه جوړه وي . کورونه دوي برخي لري . دننه کورحرمسرای وي چې ښځي پکښې اوسي . په دغه برخه کي خوندي دسرای پرغولي شاوخواجوړي سوي وي .دباندي يوکوچنۍ سرای ،چې دحرم ددروازې اوکوڅې ترمنځ پروت وي. په دي سرای کي يوسړی اوسي ، چې دنارينه مېلمنوخدمت کوي . غټوکورونوته څرمه باغچې هم وي چې جګ دېوالونه پرراتاوسوي وي اوداددې له پاره چې که کله ښځمني پکښې ګرځېدې، ستريه يې خوندي وي . ښځوته اجازه نسته چې له نزدې خپلوانوپرته بل نارينه ته مخ ښکاره کړي . دټولوکورونو د ښځمنو د سرايونو دروازې هرومرويوقاپچی(ددروازې ساتونکی) لري . هيڅاته داحق نسته ، چې دکوردڅښتن له اجازې پرته کورته ننوزي اوهيڅ ښځي ته داحق نسته چې له کوره ووزي مګرهغه وخت چې قاپچي ته يې دڅښتن له خوادوتلواجازه ورکړه سوي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامیراوشهزادګانومانۍ دکابل یوازني کوروڼه دي چې ښه جوړسوي دي. دامیراصلي مانۍ ارګ دئ . ارګ په ترکي ژبه "کلا" ته اوپه فارسي کي "مانۍ" ته وایي . دایوغټ مستحکم خای دئ، چې نزدې پنځه سوه مربع ګزه کیږي اویوژوراوپراخ خندق پرراتاوسوی دئ (۴) دباندي دبوالونه یې دتوپونوله پاره تیرکښان لري په داسي حال کي چې دوه دبوالونه یې په خاورینورهروونو؟ سره،چې پرشیشکانو (طاقونو) ولاړدي وصل سوي دي اومخ پرشیوه ددننې دبوال تیرکښانوته رسیږي. ددبوال سریې دتوپك والوله پاره ژورسوی دئ تردغورهروونولاندي دتوپونوله پاره خایونه جوړسوي دي. په کلاکي دننه وروستني دبوال ته مخامخ دفترونه اودزهرموخوني اوڅنګ ته یې دګارنیزون دسړیوله پاره کوټې جوړي سوي دي. داخلك دامیرباډیګارډان دي، چې په خانګړي ترګه تاکل کیږي او تنخواورکول کیږي. دارګ په کلاکي دغه رازشخصي اوعامه خزاني اوټول عصري توپك اوکارتوس چې شمیریې زرګونوته رسیږي، په تحویلخانوکي ساتل سوي دي. دننه په ارك کي دامیرپرمانۍ اوده دښخوپرحرمسرای دواړو باندي جګ دبوالونه را تاو سوي دي، چې دارتیاپه وخت کي یوه داخلي دفاع جوړوي . ددي پرڅنګ دامیرداستفادي له پاره دشمال برج په اوږدو او دکلاپه نوروخایوکي په دي راوزوسته وختوکي نوري خوني جوړي سوي دي .ترارك دباندي دبوستان اوګلستان مانۍ(۵) پرتې دي. ددوبي مانۍ ، شهرآرا (دښارسینګار) نزدې یومیل لیري دشمال لورته اوددوه میله وراندي باغ بالا (بریښ) پروت دئ ،چې دمرحوم امیرددوبي په زړه پوري مانۍ وه . نومورۍ هوري مړسو. لویدیځ ته ترښاروتلې تقریبا اتلس میله لیري په پغمان کي چې دهندوکش غرونوپه ښېخ کي یوه زرغونه سیمه ده، ددوبي مانۍ سته . دکابل په جنوب کي له ښارڅخه تقریبا یونیم میل لیري بابردئ . دبابرشاه دقبرڅنګ ته ددوبي یو بل استوګنځی جوړسوی دئ . بابرلومړنی مغول امپراتوزرو، چې په ۱۵۳۰ کي هلته ښخ سوی دئ .(۶) پرهمدې لوري شپږ میله لري هندکي hindeki پرته ده چې داوسني امیرددوبي مانۍ پکښې ده اوتخت ته تررسېدومخکي به پکښې اوسېدی . ترهندکي لږڅه جنوب لویدیځ خواته دهاشم خان کلا پرته ده ، چې دمرحوم امیرد ملکې سلطاني د دوبي مانۍ

پکښې ده .

دارك تریاغچودباندي دوې لویی سلام خانې (audience chambers) سته ، چې دمرحوم امیرله خوادغتوعامه درباروله پاره جوړي سوي وې. ددغوسلام خانواودغه رازدمخصوصي سلامخانې سره جوخت کوچنی خونې پرتې دي اوامیرمرحوم عادت درلودپه نوې سلامخانه کې چې یوه ښکلې ودانی ده ، دېرې ورځې تېرې کړي.

دکابل هوادېره ښه اوخوك پکښې تندرسته وي. څرنګه چې دسمندرله سطحې څخه نزدې اووه زره فوټه لوړپروت دئ ، خکه یې هوانرمه اوترنورووهغوسیموچې په عین عرض البلدکې پرتې دي، ډېره سړه ده . په لومړي سرکې، چې څوك ورسره بلدنه وي ، دتنفس لږڅه ستونزي په تېره بیاپه مخ پرلوړه تګ کې پېښوي اوسړی دخپلوسږوپراغېزمنتوب باندي شکمن کوي. خوروسته بیاله منځه ځي. زه یووخت په دوبي کې هندوکش ته دواوروترخایه وروختم، هوري مې هوادېره په زړه پوري اوتازه ومونده .خوزه مجبوروم، چې خای خای دنفس شړلوله پاره دمه وکړم اوکومه هواچې به مې تنفس کوله په مجموع کې راته ترکښتنی سیمې غیرادمنه اوناکافي ښکاربدله .

له دې سره سره په دوبي کې باران معمولا لږوي . په دوواوریوکې چې ماپه کابل کې تېرکړل دتالندي توپانونه اوتوندبارانونه ډېخي لږوو. په ځینودغوتوپانوکې برېښناوي ډېخي قطع کېدلې نه اودتالندي پرله پسې غړومبي خوځوك کوښاوه . مګربرېښناوي ښارته ترڅرموغونډیوپوري رسېدلې اوپرکورونوباندي دتکې لوېدلوریکارډخوډېخي محدوددئ .

په ژمي کې عموما درنې واوري اوبارانونه کیږي اوکله چې بادراوالوزي ، کوچنې کورونه کله کله ډېخي پټ سي . کله چې واوره وسي . هزاره ګان اونورکاریګرله خپلولرګینوراشډېلونوسره دبامونودپاکولوناري وهي که پر واوره لمر وراوخیژي ، ویلیږي . دبام څټه ننوي اوکښته خونې له استوګنی وزي . دواوري وزن اکثره دچتونودلوېدوسبب کیږي. واوره له بامونڅخه کوڅوته غورځول کیږي ، چې غونډی تري جوړي سي اوترویلې کېدوپوري میاشتې پر تېري سي.کوڅوته نزدې سړکونه تل چکړوي ، خو افغانان په ختواوچکړکې ری

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وهي اوهيڅوك ددغرواورودپاكبدلوتكليف خان ته نه وركوي او وايي ، يو وخت به پخپله ويلي سي. داپه رشتياسره دكارضياع كنې.

كله چي دوبى وچ وي، ددورو توپانونه تقريباهره ورځ پيښيږي اوچي څوك دباندي كرزي ياسپرلوكوي، دېربدلگيږي. ان، چي په كوركي لابدلگيږي . خكه ټولي دروازې اوكړكى بايدوټړل سي، چي له دې سره بيباخوني دېرې كرميږي اوهرشى ته چي لاس ورورسي يودول لغورن احساس سړي ته پيښيږي . دتودوخي په موسم كي دماپښين تردريوبجوپوري معمولا هوا ټپه بنده وي. وروسته له شمال لوري څخه يوڅه بادپيداسي . په لږوخت كي ددورڅرخنده ستونونه پورته سي اودومره توندسي چي ليدل پكښې مشكل سي. دغه باد دوه ساعته بنه په زوركي وي . خوترلمرلوبدووروسته له زوره ولويږي اوورپسې چوپه چوپتياسي ، چي دهغې له امله دشپې ږغونه دېراوچت كيږي.

د ۲۰ ـ ۱۹۰۱ كال ژمي استثنايي و. په ټول ژمي كي واوره ونه سوه . ويل كېدله چي دغه رازژمي تقريبا دوولس كاله وراندي هم پيښ سوى وچي دكولرانارونى ورپسې وه . په دغه كال تاريخ تكرارسوڅكه په پسرلي كي رودونه اوويالې وچي سوې حاصلات داوبوله نېستى وران سول اووچكالي راغله . ورپسې په دوبي كي خواړه هم لږوو، كولراپيښه سوه اودې مياشتې يې دوام وكړ. دخلكوبې سبكه بدنونه يې تروښول اومړينه په استثنايي توگه دېره زياته وه.

په ژمي كي ورخي زياتره روښانه وي اولمرپرواوره باندي ځليږي اويلي كوي يې، خوپه مازيگركي بيايخى سي اوسړكونه دښيښې په شان ښوى كړي. سړي، اسونه اواوښان پرغوڅارږي اودڅاروبواكثره پښې ورماتي كړي اوڅوك مجبورسي چي حلال يې كړي . پرواوروباندي دلمرڅلېدل دغه رازدرند بدلوسبب كيږي ، په ژمي دېرخوروونكى وخت هڅه وي چي اسمان اوريځ وي، سخت بادراوالوزي اوهيڅوك له كوره نسي راوتلاى. دلمرلوبدوپروخت دتودوخي درجه ترصفركښته كيږي اوڅومره چي شپه پخيږي ، هغومره پسې تيټيږي . تردې اندازې چي كه په خونه كي دېراورهم واچول سي، يوازي يې هغه اړخ تودوي چي اورته ورڅرمه وي نـــورارخونه يې دهغو بادولهٔ امله، چي دخوني تردرزو راڅي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ديخي په شان ساړه وي . هغه کسان چې په دغه شان بادکي دباندي وي، دبرسخت زيان وررسيږي .اکثره يې پښې، لاسونه اوپزه يخ خني سوخي. دګزمې عسکرکله کله ديخنی له امله مري. خکه هغوی په دغه رازهواکي ددربدوله پاره په بشپړه توګه خوندي جامې نه لري. په دغه وخت کي شرمښان هم دشپې له خواله غرونوڅخه راکښته کيږي ، لوړي پسې رااخيستي وي اوښارته نږدې دخورلوشيان لټوي .که ديخنی دستړياله امله پرېږې مرستوکسانوپښې سي، بريدپرکوي اووژني يې. ماشومان، پسونه اووزې چې په ګيرورسي، وړي يې.

دغه رازهوايوه بلمه خانګړتياهم لري اوهغه په هرشی کي ديوې اندازې برپښناشته والی دئ. که څوک په تياره خونه کي ګرزي اوپښې پرغالی ومورې، له پښوڅخه يې بخري راپورته کيږي، دغه رازکه څوک دپيښو پرشاورولاس تېرکړي عين حادثه پېښيږي ،که دکميس کښلوپروخت پرسرلاس تېرکړي دبرپښنابخرکي توليديږي .که ښځمنې خپلې اوږدې کوڅی ږمونڅوي ، ورښتان يې برپښناپيداکوي اودږمونڅولوپروخت يولې بلې لري دريږي.

شين اسمان بيا، چې نادرپېښيږي، دفاصلې په معلومولوکي ستړکي تېرياسي. دېرليږي غرونه چاته بېڅې نږدې ښکاري. يووخت زه دصحراپه يوډبراوړده ورځني سفرکي وم. ماته په سهارکي ويل سوي و چې کمپ بايددېره مخروطي شکله غره په بېڅ کي ووهو چې يوڅه واټن ليږي د غرونو د دوو سلسلو ترمنځ ليدل کېدی . مادغه واټن شل ياپنځه ويشت ميله اټکل کړی و. په دغه ورځ غرمه مې درسېدلوخيال کاوه، خوچې موږدکمپ ځای ته رسېدلو، ښه تياره مابنام و اومورټوله ورځ په غټوګاموسفروکړ.

په شنه اسمان کي، سپوږمی هم دېره خلانده وي. په دغه وخت کي دشپې له خوادکورله بام څخه دويده ښارچې دسپوږمی په سپينوړانګوکي غوټه وي ، دکورونواوغرونوپرتمين کړه وړه چې سيوري يې اچولې وي او د مانيږو او زيارتونو مناري چې ترودانيوجګي راوتلې وي، دېره ښکلې تماشه جوړوي . ورځ چاته عجيبه تصورپېښوي خکه صاف اتموسفيراودبخارنشته والی دمخکي دمنظرورنګونه دېرپيکه کړي .دخورو ورو ونوله تک شنه رنګ څخه خو بېڅې سترګې نه خېژي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دځلرم څپرکي لمنليکونه

(۱) وردی ته يې په ظفراللغات کې « فوجی لباس » معنا کښلې .خوما د پېړۍ يا وظيفې په معنا اورېدلې ده . (ژباړونکی)

(۲) يوانګړنۍ پوند شل شيلنګه او يو شيلينګ دوولس پنسه دی . (ژباړونکی)

(۳) شيلنګ پولې واحد او دانګړنۍ پوند شلمه برخه ده . (ژباړونکی)

(۴) ارګ اوس خندق نه لري اوډک کړی يې دی. (ژباړونکی)

(۵) دبوستان او ګلستان مانې دکابل په اوسنۍ زرنګارپارک کې واقع وې . اصلي نوم يې بوستان سرای او ګلستان سرای و. (ژباړونکی)

(۶) داسنه له مولف څخه لږځه مغشوشه سوې ده . مغولی بابر (ظهيرالدين محمد) په ۱۵۳۰ م کال (۶ جمادی الاول ۹۳۷ ق) دهند په اګره کې مړ او دجمنا پر غاړه په چهارباغ کې ښخ سو. تابوت يې لس کاله وروسته په ۱۵۴۰ م کې دده دماندينې بي بي مبارکې يوسفزی په لارښوونه له اکرې څخه کابل ته را انتقال او په بابر باغ کې ښخ سو . (دافغانستان پېښلیک ــ ۱۲۱ ـ ۱۲۳ مخونه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی

دودونه اوروا‌جونه

پرماورای طبیعي شیانوعقیده، دنارینه وجامي، دخلکوکړه وړه اواخلاق، دیېلابېلوقبیلوییان . ژیي اوښوونځي، دکورنیوپه منځ کي تریکنی، خلك رخصتی څرنګه تېروي، سندري اودسندروآلات، لوبي اوساتېری

که عمومي خبري وسي ، نودافغانانودورځني ژوندزیاتره دودونه ، ددوی خرافاتي عقیدې، په دلاکانو (ډمانو) جتهانواوژورو (۱) باندي ددوی دناروغانوجراحي تداوي ، پرمادورزمیو، شیشکو، شیطانانواوشاپېریانو، پرهغوخلکوچي دشیطان سترګي لري (خلك نظرکوي. م هـ) پرفالبینانوچي ددوی فالونه ګوري اوپه مجموع کي پرماورای‌طبیعت باندي ددوی کلکي عقیدې سړي تهٔ دروسووکالوپخواانګرېزي رواجونه چي په کتابواوتاریخونوکي درج دي، ورپه یادوي. په ځینوټولوخانګړتیاووکي هم دوی زړوانګرېزانوته ورته دي خوددوی کرکټرېیاله هغوی سره بشپړ توپیرلري .

دهیواددخلکوجامې البته افغاني دي چي له څوګزوونځي ټوکرانوڅخه جوړسوي اوپرپښوباندي ول ول راتاوسوي پرتوګونه چي په پرتوګانې باندي ټرل کیږي ، پرپرتوګونودپاسه یوساده کمیس اوپرهغه برسېره یوبې لستوڼوکوټ (واسکټ ته ډبرورته) چي معمولا یې تنې ټرلي نه وي اوپرغاړه باندي تاوسوي دشال په شان یوغټ نخي ټوکرچي بل سریې پراوړه باندي بې نظمه خوړندوي. پرسرونوباندي بګړی ټړي ، چي‌مخروطي خولیوباندي له ټینګي تاوسوي لونګی څخه عبارت ده . بوټونه یې په شکل کي سلیپرته ورته دي خوډبردرانه اوپرتلیوباندي یې میخونه وهلي وي .دبوټونوخوکي(نوك) یې دپښې دپاسه راتاوسوي وي (۲). جوراپي یوازي شتمن (مارۀ) خلك اغوندي.

دمامورینو،دربارته دنزدې کسانواو پوځي افسرانوجامې انګرېزي ډوله وي . درباري کسان اوږد تورکي ډوله بالاپوښ اغوندي. توره جګه خولی پـــرسرکوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

خودتورکي خولیوپه شان پیتي نه وي. پوځي افسران انګریزي ډوله یونیفورم له جرمن ډوله پیك داره خولیوسره اغوندي.

دعسکروجامې ډول ډول وي. خینویې افغاني پرتوګونه اوخینوزوریې انګریزي پتلونونه اغوستي وي . یایې سپین نخي پتلونونه اغوستي وي چې په عین ډول روغ سوي وي . خوتولو یې انګریزي ډوله کورتی یاکوټونه اغوستي اودځرمني په کمربند یې ملاوي تړلي وي. دخینوبګړی اودخینوپیك داره خولی پرسروي . عسکر دتمرین له ورځوپرته ، چې یونیفورم بایدولري، هرازچې یې زړه غواړي، هغسي جامې اغوستلای سي .دامیرساتونکي عسکردهري ورځي له پاره خپل ببل یونیفورم لري اودټولوجامې اووسلې یوشان وي.

زیاتره هغه خلك چې پراسانوسپریږي ، دجګوپوندواوږدي روسی موزې اغوندي چې پښې یې پکښې جګي ښکاري. دخلکوجامې چې هرازوي ، خوملایې دځرمني په کمربندهرومروتړلې وي اوپه هغه کي چاړه اوتمانچه له ځان سره ګرزوي . هغه څوك ډېربختوروي چې له تمانچې سره ګرزي. دکابل اوهندوستان ترمنځ تلونکي راتلونکي سوداګردزړوجاموزېرمي رانیسي . دغه جامې په بې وزلوکابلیانوکي ښه بازارلري .ځکه هم ارزانه دي اوهم په اغوستلو کي ښې وي . همدغه علت دئ، چې اوږده انګریزي کوټونه اودغه راز دپولیسو اوداورګاډي دکارکوونکوجامې ډېري په سترګه کیږي اوداډېره عجیبه ښکاري چې څوك په بازارکي یوسړی ووینې چې د"S,E,Ry" توري یاداورګاډي دبلي کمپنۍ نخښې تر خپل اصلي ځای ډېر لیري دبازاردیوه سړي پر کالر کښلي ووینې .

کابلیان عمرما انګریزي ډوله جامې اغوندي اوځوك چې دخپلوجامولە پاره دښه ټوکردرانیولووس نه لري ، زیارباسي له افغاني پرتوګ اوبوټونوسره انګریزي یاانګریزي ډوله روغه سوې کرتی واغوندي. له افغاني بوټونوسره جرابي نه په پښوکوي. کله چې زه دانګریزي کوټ یاپتلون خبره کوم، مرادمي هغه جامې نه دي چې په انګلستان کي جوړي سوي وي. دبازارګنډونکي ډېرځیرك (ماهر) دي اوانګریزي ډوله جامې ډېري ښې ګنډي . دغه رازګنډونکي ډېرمراجعین لري اوډېرزرمشهورسړي سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخلکوڅېري ډېرتوپيرلري، دخينوپوستکي ډېرسيهن (توروشمه) . خونوربيااروپايي ډوله وي . سيهن پوستکي والاخلك معمولا کابليان وي ، چي ددود له مخي ذجنوبي قومونوله ښځوسره په واده کولوکي کوم اعتراض نه لري، خودغرونوواقعي افغانان ډېرښکلي دي .زياتره يې روښانه ورېښتان لري . دنوروقومونوله ښځوڅخه ځان پېچي اوپه ندرت سره له خپلوخلکوپرته له نوروسره واده کوي. په زياتروافغانانوکي سره بارخوکان دښايست ستره نخښه ده.ددوی ورېښتان معمولاتورصاف اونري دي. هغه نارينه چي دسراوږيري ورېښتان يې دزړتابه يانوروعلتونوله املـه سپين وي اوپه خانوکي دنورومانديښوبيچ ويني (دوی هرڅومره ودونه چي ساتلای سي، کوي يې) (۳) خپلوسرونواوږيروته تك تورورنگ ورکوي. څرنگه چي رنگ يې دايمي نه وي که يې وخت په وخت نوي نه کړي ، پيکه (تت) کيږي اوسروږيره يې خيرن سره سي اودبرېدرنگه ښکاري. دغه حالت زياتره په هغونارينه ووکي ليدل کيږي ، چي تل ليروخايوته په سفرياداسي وظيفه کي وي ، چي دخپلو ورېښتانو رنگولو تلوخت نلري . دورېښتانو رنگول معمولادکورنی دښځوپرغاړه وي . په کابل کي يوازي ډېرزاړه خلك سپين ورېښتان اوږيري لري خکه پرخان نه ګرزېدل دافغانانوعمومي خانګړتيـاده اوداکارددوی پرجامواغوستلواوښکلي ښکارېدولوباندي ، ددوی اوددوی دکورنيودخواړودشمېرپرکموالی باندي، چي کله دلوړي ترپولي رسيږي ، بده اغېزه کوي.ما دښوجامواغوستوونکي معتبره خلك پېژندل چي په وچه ډوډۍ يې ژوندکاوه اوداخکه چي دنويوجامولـه پاره يوڅه پيسې وسپموي.

ويل کيږي چي افغانان دورکوسويواسراييلي قبېلراولاده ده . اودواقعي افغانانوڅېري، عادتونه اونومونه ددغي تيوري ملاتړکوي. ددوی جګي پڼي، ژوري ټېزبينه سترګي اوعمومي بڼې (څېرې) په څرګندډول يهودوتـه ورته دي . دابه هغه څوك تاييدکړي، چي له افغانانوسره اړيکي ولري. ددوی کرکټراودغه رازنومونه (سليمان، يعقوب، يوسف، داود (سله مان، جېکب، جوزف، ډېويډ) اونورعام نومونه دي. دهيراددخينوغرونونومونه هم يهودي دي لکه کوه سليمان .دانومونه چاتـه دافکروراچوي، چي که هغوی د اسراييلوورکي سوي قبيلې هم نه

وي ، له يهودي منشا څخه خوبايدهرومرووي(۴).

کابلیان دورګه (Hybrid) اوله دهرونژادوڅخه ګډسوي خلك دي . په عمومي توګه يې دهرنژاد بدترين خاصيت اخيستی دئ (۵). په څېروکي يې دغه توپيرله ورايه ښکاري خوپه مجموع کي ترهندوستانيوښکلمي دي . خينې يې خړي اوشنې سترګي اوروښانه ورېښتان لري. په دوی کي خينې بدرنګه جولې لري اونوريې په رنګ وقواره دواړه ښکلي دي. ددوی قدونه که په عمومي توګه له افغانانو (مراد يې پښتانه دي. م.هـ) سره چې په ونه دنګ اوښکلي دي، پرتله سي . ټيټ دي. خودغرونودخلکوپه منځ کي دژوندشرايط داسي دي چې ددوی کمزوری مرګي حاله څوان لا له نورونژادوسره په سيالی کي ميدان وړي .داله ژوندي پاته کېدوسره دچمتووالي يوه مساله ده چې پرنژادباندي يې فزيکي اغېزه ښندلې ده .

کندهاريان هم خوش قواره افغانان اوزياتره پياوړي اوښکلي خلك دي . په دوی کي دکابليوپه شان خړي اوشنې سترګي عامي دي .خوداڅرګنده نه ده، چې دسترګودغه رنګونه به دختې موضوع وي اوکه دزياتوکلونوله پاره په دوو پراوونوکي دانګرېزانوله خوادهيوادداشغال نتيجه .

دترکستان خلك اوازبکان زياتره مغولي قواري لري.هزاره چې امير عبدالرحمن تابع کړل، په رنګوکي دېرزيات مغولي دي . دوی زياتره لنډي ، يرغلګراوغښتلي خلك دي.

بل نژادچې مرحوم اميرتابع کړل، کافران دي.(۶) دوی په بشپړه توګه دسيمي دنورونژادوڅرګندويي کوي. عمومادېرښکلي اوروږي سترګي لري. قدونه يې جګ نه ، خوزري اومتناسب دي . قواري يې په زياتروبرخوکي يونانيانو ته ورته دي. داخبره ډېره عامه ده چې دوی دسترسکندردهغه لښکرواولاده ده چې هندوستان ته دده دتاريخي مارش په ترڅ کي دلته پاته سوي دي. دوی بت پرسته وو، اميرلاندي کړل اوپه جګړه وتوره يې راوړول. دوی له خپلونويوبادارانوسره ډېره لرمينه لري. چالاکه ، خيرك اوښه کاريګر خلك دي.

دهيوادژبه پښتوده چې په عمومي توګه له پښورە ترکندهاره خلك په ګډېږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترکستانیان تورکي ژبه وایي اوکافران خپله ژبه لري چي وروسته به د هغو کسانو دخبرني له پاره په زړه پوري موضوع وي چي سروکاریې له زړې یوناني ژبې سره وي . ټول خلك په هره درجه کي چي وي، په فارسي خبري کوي چي ددربارژبه اوپخپله دکابل ژبه ده . دبرلږکابلیان ستة ،چي په پښتوخبري کولای سي. دفارسي په زده کړه سره څوك دهیوادپه هرځای کي خپل کارچلولای سي. خوپه سرحدي قبایلواونورخایوکي لږعمومیت لري.

فارسي په ښوونځیوکي دتدریس ژبه ده . په دغوښوونځیوکي ماشومان دسهارله شنې خړې څخه ترنزدې لسوبجوپوري اووروسته بیا په ماپښین کي دیودووساعتوله پاره درس لولي(۷). په دغوښوونځیوکي ښوونکي ، چي معمولاملاوي ،دخوني په منځ کي پرغالیچه ناست اوشاوخواماشومان پر راګرزبدلي اوپلتی(چارزانو) یې وهلي وي. کتابونه یې پرزنګنونوپراته وي اوپه داسي حال کي چي بدنونه مخ وشاته ښورۍ ، په لورآوازیې دسندروپه لحن لولي. دلوستلوپه وخت کي دبدن دغه رازښورول داسي یوعادت ګرځېدلی دئ، چي په وروسته ژوندکي دبرلږکسان بې له دغه عمل څخه کوم څه لوستلای سي. اودلوستلوپه وخت کي یې اوازونه هرومرود ښوونځی غزل وشمه آهنګونه لري. ښوونکی ماشومانوته دشوخي اوحماقت پەخاطردجزاورکولوله پاره له خان سره لښته لري. دماشومانوپه وهلوکي لښته نه دربغول کیږي .هروخت چي ښوونکی وغواړي یوه ماشوم ته جزاورکړي ، دوړوکي مجرم پښې پورته کیږي اوپرشاځملول کیږي اودپښوپرتلوباندي زیات شمېرواري خوري . کله چي جزاپای ته ورسیږي ، ماشوم چغاري وهي اودزړه سوي ور وي. کله چي به زه د یوه ښوونځي څنګ ته تېربدلم وبه دربدم اوپه یقین سره به مي فکرکاوه چي هلته یوماشوم وژل کیږي ، څوورروسته به دماشوم دچیغاروپه سبب پوه سوم. زما دربدل اوتماشا به عموما دماشوم دچیغودبندیدوسبب وګرزبده خکه "پرنګی" یوله هغونومونوڅخه دئ چي ماشومان په ببرول کیږي. دښوونځي دخوني یوسردیوال نه لري اومخ یې کوڅې ته خلاص وي، له دې املمه دښوونځي دماشومانودکارپه تماشاکولوکي هیڅ خنډ نسته .

په ښوونځي کي ماشومانوته دپخوانی عربي ژبي تدریس هم کیږي او داددې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاره چي قرآن په ولوستلای سي. خولکه څرنګه چي خلك عربي لوستلای سي، د برلبرې په معناپوهيږي اوهغه کسان خوښخي دګوتوپه شماردي چي په عربي دي خبري وکولای سي. د هرکسان دتوتي په شان دقرآن تلاوت کوي اوهغوی چي حافظان بلل کيږي ، بيادقرآن تلاوت له پيل څخه ترپايه پوري په يادکولای سي

خلك دکرکټرله مخي ټنبل، عياش اوله شهوته ډك دي .داخاصيتونه هغه وخت هېښني سي چي يوڅوك قدرت اوپيسې دواړه ومومي (قدرت اوپيسې په افغانستان کي مترادف مفاهيم دي) دوی فکراوښتونکي(Capricious) اوناشکره دي ، په اسانی سره خپل خوښ وناخوښ ته اوښتلای سي او د هغو کسانو په وړاندي دربدلوته تياردي چي دمننې پورې يې وي. معمولاچي دوی يوڅه غواړي، نوسمدلاسه يې غواړي اوکه يې په غوښتنه کي څنډ راسي ، بيايې نه غواړي . دوی دروغجن ، ټګماراوغچ اخيستونکي دي اوڅوك چي له يوچاسره دښمني يالانجه ولري، څرګندوي يې نه، بلکي خپل احساسات پټوي اوخان دوست ورته ښيي. په داسي حال کي چي دغچ اخيستلوموقع ته انتظارباسي. په غچ اخيستنه کي بې رحمی ته تياردي اووچاته غوږنه ږدي . دوی چمتودي ،چي ډارپرواکمن سي. خوتربووخته د کوچنيو خواشينيو د زغملو استعداد لري اوکله چي ډاډه سول چي دبې رحمی سلوك ورسره سوی دئ بيايې نواحساسات دومره هيجاني سي چي دخان کنټرول له لاسه ورکړي اوپه خشونت سره غچ اخلي . زياتره خوخپل حريف ترمړيني وروسته لاهم وهي اوډبوي يې . ددوی دنورو په خوږبدلواودردکي خشن دي اوکه يې له خپلوانوڅخه نه وي زياتره پرخاندي . خودخپلوی په صورت کي يې بيا د درد په تسکينبدلو کي عقل له سره وزي .دوی خپل ماشومان ډېرنازوي اوپه کوچنيوالي يې له ښې وباسي . څه چي غواړي ترممکني اندازې نټه نه ورته کوي ، جلبل کالي په اغوندي په داسي حال کي چي پخپله په کودړيوکي راوزی. دبدوکارونوپه اصلاح کولوکي يې هيڅ رازهڅه نکوي .دلويانوپه څېرورسره خاندي اوپه کابليانوکي داعام کاردی، چي يوماشوم په روانی سره ښکنځل وکړي اوښکنځل يې زياتره خپلروالدينوته متوجه وي . د ماشومانوپه روزنه کي دغه رازبې پروايي په خاصه

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه دخلکوپه کرکترکي دډېراعتراض وړکارګنل کيږي . دماشوم اصلاح کول بايدداسي نه وي چي تراووه، اته کلنې وروسته يې څوك پيل کړي. خکه په دغه سن کي دده دکرکټر ښه ډېره برخه تقريبا جوړه سوې وي.

افغانان تل يود بل په وراندي دسيسې کوي، کورنۍ دکورنۍ په مقابل کي ، مامورډمامورپه مقابل کي ، بزګردبزګرپه مقابل کي ، کارګردکارګرپه مقابل کي، ماندينه دماندينې په مقابل کي ، چي داوروستۍ يې يودهغوناوړه کارو څخه دئ، چي دماندينودتعدد له رواجه رازيږېدلی دئ. ددغوټولودسيسونتيجې اکثره دخولې جنګ وي، چي وروسته په جګړه پای ته ورسيږي اويوه يابله خواپکښې ښايي ووژل سي. ددغه مقصدله پاره دوی تل چړې ياګولۍ نه استعمالوي . دوی له دښمن څخه دخان بچولوله پاره نوري لاري هم لري .

په ښاروکي چي څوك قتل وکړي ، دمقاماتوله خوامحاکمه اوسزاروركول کيږي، خوپه اطرافوکي اکثره ددووکورنيوترمنځ په داسي دښمنۍ بدليږي چي نسلونوته پاتې سي . قاتل دهغه چاخپلوانوته څارو وي چي ده وژلي وي اوورپسې وژل سوی وي. کله کله قاتل پخپله دمقابل لوري دغړوله خواووژل سي اودښمني دډېروکلونوله پاره پسې اوړده سي .

دخلکودغچ اخيستونکي کرکټردتشريح له پاره به زه دا يو چا کيسه وکړم چي بل څوك يې وژلی اوخپل کورياکلاته ، چي دوی يې په همدې نامه يادوي، تښتېدلی و. اصلا هرکورېوکلك مورچل وي. نومورۍ په دغه خای کي دېرش کاله بې له دي ، چي پښه دي يې ترکوردباندي ايستلې وي ، واوسېدی ، په پای کي يوه ورځ په دي فکر، چي اوس به يې نوددښمن څارنه نوره ختمه سوې وي ، له کوره ووت .خوکورته يې بيرته مړی راوور. دهغه سړي دخپلوانوچي ده وژلی و ،دغچ اخيستنې ورځيه اوځارنه ويده سوې نه وه . ويل کيږي، چي کسات خوړدئ، خودي خلکوته يې شيريني بېخي زياته ده .

دخلکوپه منځ کي يوقانون سته چي که يوڅوك دمقاماتوله خوادقتل له امله نيول سوی وي، دمقتول له خپلوانوڅخه يې که دوی وغواړي ، د بخښنې غوښتنه کېدلای سي. خپلوان يې ښايي دخون بها يوڅه پيسې دتاوان په توګه ومني يانښايي په يودول چي ددوی خوښه وي ، ويې وژني . کله کله دخپلوانو چي ده

منځ کې دهغوپيسو پرسرچنې وهل، چې قاتل يادهغه دوستان يې بايدورکړي ان د دار ترټمبې پورې دوام کوي . خپلې دپيسواخستلوپلوي وي اوخپلې نور د وژلو پرخواوي. محکوم په داسې حال کې چې رسۍ يې په غاړه کې وي اوښايي له يوساعت مناقشې وروسته فيصله پردې وسې چې بايدمړسي ، په دغه وخت کې رسۍ ټينګيږي اوسړی کشيږي. ددغسې حالاتودشخړې په دوران کې بايددمحکوم سړي احساس دزړه سوي و ړ وي .

بله کيسه چې دخلکودکسات اخيستنې روحيه نوره هم روښانه کوي داوه ، چې سړي يوهلك وژلی اودمقتول خپلوانوته يې دبخښلوله پاره ورتسليم کړی و. دهلك موردهغوکسانومخه ونيوله چې دخونبهاپيسوپلويان وو اوټينګاريې وکړچې دسړي غاړه دي ددې دزوی په شان پرې سي . دې داکاروکړ اودخپل انتقام په هيڅان کې يې هغه وينې په ريشيتاوچښلې چې دسړي له غاړې بهېدلې .

دخلکوساتېرې ګانې دېرې بسيطې دي اوکه څوك دوی ونه پېژنې، د خورا ساده ګانوخيال به پروکړي. دمثال په توګه وختې مانبام چې کاربشپړ سي، خلك په دوبي کې په عمومي باغوکې راغونډيږي . دلته دګلانوګلدانی اينبوول سوي وي ، هره ګلدانی يوازې يورازګلان لري. خلك له خانوسره په قفسوکې درېزمرغان راوړي اودګلدانيوپرشاوخوادتياري خپرېدلوتروخته کښېنې دګلانوورمونه اودساړه مانبام له سورواڼي څخه خوندا خلي . دوی هلته ارام ناست وي اوزياتره پته خوله وي ان تردې چې په باغ کې دتلونکوراتلونکودپښوکړپالاهم نه اورېدل کيږي . دباغ په يوه يادوو کونجوکې چای پلوورونکې (سماوارچيان - م . هـ) وي چې خوتنه شاوخواورته پردوو ګوتو ناست وي . په بې لاستوپيالوکې چای چنې اويوآن بل آن چلم څکوي.

دجمعې (دمسلمانانوريکشنبې) اودرخصتيوپه ورځوکې خلك پرخرو يا اسانو باندې شاوخوا باغوته په چکروزي چې زياتره دوه تنه اوکله لادرې تنه پرېږوه څاروي سپاره وي . خواړه اودپګونه ورسره اخلي اوهلته ترغرمې پورې خوښ خوشاله دباغودګلانوپه منځ کې چکرونه وهي . بيانوخواړه پخوي اوترخورك وروسته څنګونه اچوي اوګپ شپ کوي ، يا تـــرماپښينه يوه ستركه

خوب کوي . مازیګرخپلي توري (کالي مالي) راغونډوي اومخ پرکورونوروانیږي اوددوی په ویناوایی چي ډېره ښه ورځ موتېره کړه . په دې ډول دوی په لږځه راضي کیږي . دوی ته چي تازه هوا، پیښاوی، ګلان ، وانښه یادرختي ورسیږي اودکارووظیفې اندښښنه ورسره نه وي ، یوځه خوراك وچښاك هم برابر وي، دانودمزي اوتماشا هغه ورځ وي چي کیسې یې یواوبل ته کیږي اودبلي دغه رازموقع هیله په زړه کي لري.

چي دساتیري نوري وسیلې ونه مومي، دکوردبام پرسریاپه یوه بل ګوښه اوارام ځای کي زیاتره دوني ترسیوري لاندي سره راغونډیږي اویوپکې رباب (۸) وهي اودمیني ومحبت فارسي سندري وایی. رباب دمندولین (Madoline) په شان دسازیوه آله ده . په پنځوشپږووتنوکي معمولا یوتن سندري ویلای سي .ددوی دسندرورغ له یوځه لیري ځخه ښه لګیږي خو پرنزدې ناستوخلکودپزي لحن په زړه پوري اغېزه نه کوي . دلږزوونکواوجګواوازونودراایستولو په وخت کي دخولې اومخ سره کږول او سره پېچل ډېرجالب ښکاري اوددوی دتماشاووقفې ته دانتظارپه خاطرسندره ښځي هېره سي .البته داحالت ژرتېرېدونکی وي . دوی دسازنورتاري الات هم لري، چي په شکل بنجو (Banjo) ته ورته دي خوټولوته "رباب" وایی. ددوی موزیك زمورږله هغې سره لږځه توپیر لري البته توپیریې دببلابیلوطرزوپه کمپوزکي نه دئ بلکی دځلورو، پنځویاشپږو تالونوپه شته والي کي دئ، چي بیابیاتکراریږي . دارغونه ډېریکنواخته ښکاري اویوځه وخت غواړي چي څوك ورسره عادي سي . وروسته بیاددوبي په مازیګرکي درباب ږغ ډېرخوندوراوزړه راکښوونکی وي . په تېره بیاکه څوك دمابنام تردوډی وروسته په یوه آرامه چوکی کي استراحت وي اوسګریټ هم دودوي . خوکه څوك بیاپه لیکنه، حساب وکتاب اویاله دغه قسم ځخه په نورومصروفیتونو بوخت وي، نودغه یکنواخت ږغ ډېر ستومانوونکي لګیږي اوسړي ته یې په هره بیه دبندولواراده ورپیداکیږي آن تردي، چي وایي دتوپك ډزمي پرکړی وای.

خلك دنورروختیږ والوپه شان سپورټ اوتمرین ته دساتیري په سترګه نه ګوري اوهمدغه علت دئ ، چي د خوښی او تفریح د یوې وسیلې په تـــــــرګه درقص

(c) ketabton.com: The Digital Library

اونځاعادت نلري اوددغه کارله پاره خانګړي روزل سوي نځاګري نجوني لري. دنځاګرونجونوخدمات يوازي په جشنونو، ودونواودشتمنوخلکوله خواد دشهزاده ګانواونورولورتبه کسانوپه مېلمستياووکي مطرح وي.

له نځاګرونجنوسره سازيان ملګري اويوه ارکسترايي جوړه کړي وي . دسازپه سامانوکي يورازدول هرومرۍوي چي په لاس اوګوتورو وهل کيږي، نه ددول په لرګيو(۹). دنځاګرونجونوژوندله کړاوه ډک وي خکه نځا ستومانه تمرين دئ. نځاګره ښه پوره اندازه خولې توريوي اودنجلی جامې ډېري نازکي خوشې ان په دوبي کي لاسړي وي . دروازې اوکړکی ټولي خلاصي وي، په نتيجه کي نځاګره زکام سي ، تبه يې ونيسي اوناروغي پسې اوړده سي .خوهروخت چي نځاته وروغوښتل سي، بايدخپله مسلکي دنده سرته ورسوي . نودادحيرانتياخبره نه ده ، چي دغه نجوني زياتره په نري رنځ (Consumption) مري. دکابل نځاګري نجونې هندوستانی اودپښتوراودهلي دسيمودي. خينې يې بيادپخوانيونځاګرواودسيمه ييزونارينه وو زوزات دي. که څه هم دشرقي نځاګرونجونودشاعرانه حرکاتوپه باب ډېرځه ويل سوي دي اومادهندوستان په ښلابښلو سيموکي ډېري زياتي ليدلي هم دي، دنځاپه وخت کي ددوی حرکتونه اونزاکت ددېري ځيرني اوپاملرني وړدئ اوان ترټولوښه لاهم. ترکومه خايه، چي مالېدلي دي، زمورددخپلوبالېټ نځاګرو (ballet-dancers) سره دحرکاتوپه نزاکت کي پرتله کېدلای نه سي .

دغرنيوافغاني قبيلو(۱۰) په منځ کي، لکه خدرانې اونور.دتورو نځا دود ده . نژدې پنځوس تنه پرېوه دايره سره راغونډ يږي چي ځلورپنځه تنه يې په مرکزکي ډولونه، تمبورونه اونورتاري وسايل ږغوي . دنځاپه پيل کي خلك ددايري دمرکزپرلورمخ ته ټوپ راوهي اوبيرته شاته خي . خپلي توري اوچرې پرسرونويباندي خلوي اوله موزيك سره سم په ټيټ آوازسندري وايي خوورو. وروموزيك، سندري اونځالوريږي اوچتکيږي، بګړۍ اوکمر بندونه ددې له پاره غورځول کيږي چي په حرکاتوکي زياته آزادي ولري.توري په ډېرچتکی سره خلوي ان تردې چي په پای کي خلك ببخي هيجاني ښکاري اونځاپه يولړوحشي ټوپونوبدله سي. توري هـــــواته غورځوي اوبيرته يې نيسي اوسندري دوحشي

چیغوپه یوه کورس بدلي سي. کله چي نڅا خپلي هیجاني ټکي ته ورسیږي ، ناڅاپه بندیږي اوورسته نودنڅاګرودلاسودپرکولوپه لورآوازسره پای ته رسیږي.

دوی یوه بله وحشي نڅاهم لري چي دیوه طلسم پرشاوخوابانديدعبادت کورنکومذهبي دودته ورته ده . دوه یادري تنه له ډولونو سره یوڅای کښېنې او نڅاګر په یوه پراخه دایره کي پرراغونډیږي. دخلکومخونه یوبل ته مخامخ وي . کله چي ډول شروع سي دوی وراندي راټوپ وهي اودلږوخت دپاره دریږي او وروسته بیاپردابله پښه مخي ته ټوپ وهي اوپه دي ډول دوام کوي، خودهرټوپ په جریان کي دپښې له هرواروراندي کولوسره مخ ښی خواياکیڼ لورته په شدت سره اړوي اوخپلوبدنونوته په دغه ناڅاپي څرخ سره خپلي بګړۍ اوخولی په هماغه لومړیو قدمونوکي هواته غورځوي . لږڅه وروسته چي نڅاتوده سي، دوی دهرټوپ سره یوبشپړ څرخ خوري اوخومره چي نڅادوام کوي ، هغومره نڅاګرزیات انرژي اخلي، تردي اندازي چي له اوږوسره برابراوږده غچي سوي وربښتان يې دمپ(Map)(۱۱) په شان شخ دریږي . خلك په عین وخت کي دلاس موټي هم ارتوي اوکله چي دوی په ډېري چټکۍ اوشدت سره تاویږي،ډول ورسره سم چټکیږي او بې اندازې ښه تماشه جوړوي.

په خینوخلکوپه تېره بیاعسکروکي دلرګیوپه توروباندي شمشېربازۍ رواج لري.دلرګیوتوري انګرېزي توروته ورته دي اوژورشاني موټي لري .شمشېربازان دخرمني کوچني ګردي سپرونه هم لري چي په کیڼ لاس نیول کیږي اولکه په لویو سپرونوکي چي معمول دئ ،دبازوپوه برخه نه پټوي . خینې کسان په دغه تمرین کي ډېرمهارت لري خوپه توروباندي لږ مدافعه کوي اوزیاتره واري په سپرواګرزوي اوله دي امله ډېرچټك تاودېدلوته اړتیاسته. دوی دغه رازپرپښوباندي واري په شاته غورځېدو سره مدافعه کوي اوپرسرباندي له واروڅخه بیا ځان په ټیټولوسره ژغوري.

هرکال دپسرلي په پای کي «جوبه» جوړیږي . په«جوبه» کي رازرازلوبې کیږي اوڅای یې داسمایي غونډیوپه لمنوکي په یوه هوارمیدان کي وي.(۱۲) دغه میدان دښارپه جنوب لوریڅ کي پروت دئ . دلته دوی دآس مسابقې لري خودامسابقې ددوو تنوترمنځ وي اونه غواړي، چي څوډېرښه اسونه دیوې بشپړي

دوري له پاره پکې برخه واخلي. دغوندیوپه لمنوکي دخوږواوناوکیو (نانځکو) غرفې درول سیوي وي. دغې دري ورځنۍ مېلې ته ټول کابل (کابلیان) اوماشومان راوزي . په دغوورځوکي خلك ډېري ښې جامې اغوندي اوپه تېره بیاماشومان په خپلورنګه واسکټونواوخولیوډېرخوشاله وي. د ماشومانو ناوکی (نانځکي) ډېري عجیبي ښکاري. له زړوټوکرانوځخه یې جوړي کړي اوافغاني جامې یې په اغوستي وي. دنراوښځي دواړوځرګندونه کوي خودماشومانودا، نه کوي . اوخینې یې دشیطان ځېره ځرګندوي . دمېلې په یوه ځنډه کې وړوکي ځرځونه (چخپلك) لرګیوشپېلۍ اونوردول ډول شیان موندل کیږي، چې دماشومانودخوښۍ وړرنګونه یې ورکړي وي.

دغه رازپررسۍ باندې دتګ ترکستانۍ لوبې هم کیږي . لوبغاړي یې په زړه پورې رنګه جامې اغوستي وي . ددې لوبې له پاره یې دوې اوږدې پایې درولي وي اویوسروبل سریې په رسۍ سره وصل سوی وي. رسۍ اوپایې دواړې ډېرې کلکې اومظبو ي وي چې لوبغاړي ورباندې دپاسه تګ وکولای سي.

په جوبه کې دغه رازدښاردغټوپهلوانانوترمنځ غېږ (کشتي) هم ایستل کیږي.دغېږ ایستلولوبه معمولا دامیراوشاهزاډه ګانوپه وړاندې کیږي . دهغوی له پاره یې دغوندیوپه لمن کې خېمې درولي وي .امیردلوبې ګټونکوته دپیسوجایزې ورکوي . له غېږایستلوسره ټول خلك دزړه له کومې مینه لري اودمسابقې بایلونکي ته خپله ماته کله کله دومره درنه تمامه سي چې په ټول عمرله غېږایستلوځخه لاس واخلي (توبه وکاږي) . ځینې خوښې لادومره زړه ماتې سي چې په انتحار (ځان وژلو) لاس پورې کړي.

داسونوپه مسابقه کې د برخه والوسپرلیولە پاره لارخالي نه وي اوسپرلي مجبوردي چې دخلکواونورواسونواوخروپه منځ کې ځومره چې کولای سي خپله ځان یوې خواوبلې خواته کړي اولاړېکښې وکړي. زیاتره خوسړي اواس ته دزړه دوك ورواچوي په تېره بیاکله چې غواړي دخروپه منځ کې لارومومي خکه خره چې پورې نه وهې ترهغوله لاري نه ګوښه کیږي . یووخت دووتنودمیدان له دوو مخالفوځنډوځخه دآس دسپرلي مسابقه درلوده اودمیدان په منځ کې چې سره مخامخ سول یوبل ته یې نه غوښتل لارورکړي ، آخرسره ټکرسول اوپه نتیجه کې

یوسړی اوآس یې خای پرخای مړه سول اوبل یې په داسبامړسو.

نکلچیان دخلکوډبرخوښیږي او ښه نکلچي ډاډه وي ، چې د اورېدونکو او نندارچیانو پاملرنه خان ته اړولای سي .د بازارنکلچیانو دعام سړک په کنه کونه کې خان ته خای جوړکړی اوکیسې وایي. په لږوخت کې زیات شمېرخلك پرراټول سي دی دکیسې په منځ کې په مزه مزه چای چښي، په داسي حال کې چې پلي اوسواره ،چې غواړي له لاري څخه تېرسي ، په تکلیف سره لارمومي اوخلك بایدتېله کړي. خولارویان نکلچي ته هیڅ هم نه وایی او نه غواړي دپخوانیو وختونو د پېریانیانو، شاپېریانواوشیطانانوپه منځ کې دشهزاده یاشهزادګۍ دماجراوو دبیان خندوګرزي.نکلچیان دامیراودهغه دشهزادګانواونورو معتبرینو په ډله کې هم وي. په حقیقت کې خودامیرټول ملګري اوسرکاري کسان په یوډول نه بل ډول نکلچیان دي، خودغه نکلچیان چې پورته مې اشاره ورته وکړه ، مخصوص خلك دي اودهغوی وظیفه داوي چې خپلوآمرینواوبادارانوته کله چې هغوی په شپه کې بیدیږي ، نکلونه ووایي. هغوی په بسترکې پراته وي اونکلچي ترهغه وخته نکلونه ورته وایی ، چې په خوب کښېوزي .

په کابل کې چې څوك دشپې ډوډۍ ته دعوت سي، معنایې داده چې شپه به هم دکوربه په کورکې تېروي . په دغه رازمېلمستیاووکې، کله چې ډوډۍ وخوړله سي، مېلمانه پرکوربه راغوند سي ، پرغالیواونیالیوباندي یې په داسي حال څنګونه اچولي یاغزېدلي وي چې چلمونه څکوي اوهریوپه خپل وارسره یوه کیسه وایي. دکېسولە اورېدوسره دومړه زیاته مینه سته چې هغوی زیاتره ترنیمي شپې پوري وېښ ناست وي اوکیسوته یې غوږنیولی وي اوپه دا سبا کار ته آماده نه وي.

هلکان اوماشومان دانګرېزي ماشومانوپه شان ساتېری کوي. په هلکانوکې عامه لوبه" توپ بازي" ده چې په لرګي اوتوپ سره تر سره کیږي داولوبه تردېري اندازي (Rouders) ته ورته ده . دوی غیږي هم باسي اودلرګیوغشي هم ولي چې زیاتره پکښې ماهروي . خینې غټ هلکان دختېرپه ګولیوباندي چې د یوه اوږده نل له منځه وارکیږي(۱۳) چوغکي اوکوچني مرغان ولي. ددې له پاره چې مرغان خانونوته رانژدې کړي، تردرختولاندي درېږي اودچوغکو یورازغونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترخولې راباسي . په دې دول چوغکي ورته رانزدې کيږي اوله لاندې څخه واړي پرکيږي.

وورکي ماشومان په پندوسکي (کيند) ، بجلو، مردکواوجوز (غوزانو) لوبې کوي. په جوزباندې د مردکوپه شان لوبې کوي اويره تاکلې اندازه جوزپه منځ کې ږدي . هرچاچې لوبه وګټله، جوز دهغه مال سي

دېرې وروکي نجونې په کوڅوکي لیدل کيږي خوچې اته کلنې سوې، نور نو دوی په"پرده" کې سي اوله خپلوانوپرته يې بايدبل نارينه ونه وينې . دوی دکورپه ښځمنوکې شاملیږي اوله "برقع" يانخې چادري پرته بهروتلای نه سي په چادري باندې له سرڅخه ترنوکه پورې پټه وي اودسترګوله پاره يې يوسوري سوري ټوټه ورکړې وي، چې لارپه ولیدلای سي. وروکي نجونې کله کله دکورپرېامونولیدل کيږي چې Ring of roses ته ورته لوبې کوي ياپه ناوکيو (نانخکو) سات تېروي ، يايې خانته دلوبوکور يا دوکان يا بل هغه شی جوړکړي وي ، چې ددوې له جنس سره مناسب وي . ددوی دېره لويه ارزوداده چې انګرېزي ناوکی(نانخکه) چې انګرېزي جامې يې په تن وي، ولې . خکه ددوی ناوکيانې له زړوګودړانوڅخه جوړې سوې وي اوددوی په شان يې زړې ګودړی په اغوستې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځم څپرکي لمنليکونه

(۱) دلته مولف Leech Wives اصطلاح راوړي ده . مطلب يې هغه ښځې دي ، چې "ژوړي" ورسره وي . ژوړه (Leech) چې په پارسي يې « زالو » بولي ، يو راز چنجی دئ .دناروغ تېپ ته يې دنواوزوب دزيښلولە پاره وراچوي . (م.ځ)

(۲) مولف دلته « موچني » د بوټونو په نامه بللي دي . موچنه يا پنه ، چې په پارسي يې « پيزار » بولي ، له څرمني څخه جوړيږي . په جوړولو کې يې مېخ نه کاروي ، بلکې په غښتلي سېنسي يې کنډي . « چاراشه » او « دوبېلی » يې دانواعو نومونه دي . په کندهار کې دموچنهدوزی صنعت پخوانی سابقه لري . دملتان موچني ډېري ظريفي او قيمتي دي (م.ځ)

(۳) افغانان په ودونوکې شرعي حد (څلورښځې) مراعاتوي. ښاري نارينه زياتره په يوه واده اکتفاء کوي ـ خوخانان اوسرداران له دې امره مستثنی دي اوترڅلوروزياتي ښځې هم کوي اوشرعي حيله ورته برابروي (م.ځ)

(۴) داتیوري اوس دعلمي خیرنورپرینیادیوه مردوده تیوري ده . افغانان په مجموع کي اریایان دي.(۶.۴)

(۵) دادفرانك مارتین خپل برداشت دی. واقیعت داسي نه دی (۶.۴)

(۶) له کافرانو څخه دمولف مراد نورستانیان دي . نورستان چي پخوانی نوم یې کافرستان و . په ۱۸۹۵ م کال (۱۳۱۳ ق) دامیر عبدالرحمان خان په فرمان دسپه سالار غلام حیدر خان لخوا فتحه او اوسیدونکي یې داسلام په مقدس دین مشرف سول (۶.۴)

(۷) دلته له بنوونخیوڅخه مرادجوماتونه اومدرسي دي .

(۸) په متن کي (Rubarb)راغلی دی چي دمولف ناسمه اوربدنه څرکندوني :

(۹) له دغوآلاتوڅخه دمولف مرادطبله یازبرغلي ده.

(۱۰) مولف په دغسي مواردوکي د (Wild Afghan Tribes)ترکیب راوړي چي ماد"غرنیوافغاني قبیلو"زیاړه ورته مناسبه ویلله .

(۱۱) یورازجاروته ورته آله ده چي له سپنسیوڅخه جوړه سوي اودخونوغولی په پاکیږي.

(۱۲) ما (هوتك) اوربدلي دي . چي جوړه دسیاسنګ په شاوخوا کي هم جوړیده .

(۱۳) دغي آلي ته دکندهار پښتانه پوك یا پوپکه وایي (۶.۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی

دودونه او رواجونه

(ادامه)

خرافات. شاپېرۍ اوپېريانيان . يوه نادره افسانه. فالبينان . داقليم بدلولو له پاره دکورپرياموتو باندې دماشومانو سندريزه دوعا . بېلابېل خواړه اودتمباکواستعمال . دامېرلوی طبيب، نصوار، په ژمي کې دتودولوطريقه، وخت څه رازتېرېږي؟ . ديېلايېلوطبقو ودونه . جنازې .

داخلك د برخرافاتي دي اوپررويو، ارواوو، شاپېريواو پېريانيانو باندې کلکه عقيده لري. زياتره نکلونه يې (ددوی خبره) دهمدغو ښو اوبدو ارواوو په باب دي . پردغوکيسوباندې زيات باورلري ان تردې چې نارينه لادشپې لخوا يوازې کوم ځای ته ځي، احتياط کوي. که يوسړی دشپې له خوا په يکړسر (يوازی) روان وي، عموما به يې لومړی ږغ واوري بيا به پې وينې . ځکه دتګ په وخت ښه په لوړاواز سندرې وايي ياپه خوله شپېلکی کوي.

زه چې کله په مهمانخانه کې اوسېدلم، يوه شپه ناوخته ځای ته راغلم ځکه له امېرسره مې څوساعته تېرکړي وو . کله چې له دروازې څخه کورته راتلم ومې ليدل چې يومهتر (دآسونو روزونکی) له سړای څخه زماخواته راروان دئ اوغيرعادي ږغونه اوشپېلکی له خولې باسي . زه چې پې وليدلم، شپېلکی پې بندکړ. زه په تعجب کې وم، چې ولې پې دعادت پرخلاف شپېلکی کاوه خوچې خوندې (کوتې) ته راغلم په علت پې پوه سوم، چې داکارپې ديوه عصبي شاك(ببرې) له امله کاوه اوراته څرګنده سوه، چې زمايوه هندوستاني نوکرپه ټوکو کې مخ تورکړی يايې خپل‌طبيعي رنګ پې زيات تورکړی و ، شوندوته پې سپين رنګ ورکړی ، پرسترګو پې هم دسپين رنګ کړی کښلې وې . دوې پوستينچې (۱) پې پرچپه مخ اړولې وې داسې چې دپوستکې ببره خوايې برسېره سوې وې، لاسونه پې ديوې اوښې پې دبلې پوستينچې په لستونو منډلې وو او د پوستينچې تنې پې کلکی پرملاباندې غوټه کړې وې. د پسه د

پوست ببره خولی یې پرسرکړې وه . ده وروسته ماته هماغه شان جامه واغوسته چې په زړه پورې نه ښکارېدله . زمادکورتو ددهلیز په دروازه کې داووتنو محافظ گارډخای پرخای و، هندوستاني نوکرپه داسې حال کې چې پرلاسو اوزنګنو یې تګ کاوه، ددغه گارډ خواته ډېرنزدې ورغلی و اوپه ډېرلوړاواز یې ورباندې رمبارې وهلې وې. سړي په دې فکر،چې واقعي پېرۍ ورته راغلی دی، خپل توپك وغورځاوه اوپوستینچه وال دگارډ دخونو اوبهرنی دروازې پرلورپه منډه ولاړ. له ساتونکو څخه یوتن په دغه حال کې چې نورپه تېښته کې وو، بیده و اوکله چې دنورو په غالمغال راوښې سو، راپاڅېد، سترګې یې بلا(پېریان) ته موښلې اوچې سدیې په ورسېد، دی هم په منډه سو. پېرۍ وروسته دبرنډې په څنګ کې یوې بلې کوچنۍ کوټې ته ولاړ. داکوټه دچایدارانو وه (هغه کسان چې چای برابروي) . چایدارېوازې پخپلو چورتونو کې ډوب پرېوه وروکې ټغرناست او کړکۍ ته یې څنګ لګولی و (ډډه یې وهلې وه) . کله چې دغه بلا ددروازې له لارې ورته راننوته ، بې له دې چې په خوږېدویا تپې کېدوکې دې رهی ووهي ، خان یې له کړکۍ څخه لاندې وغورځاوه اوله خونې څخه سملاسې وتښت. نورخلك چې له دغې بلا سره مخامخ سول، دامیرنوکران وو، چې دخدمت له پاره ټاکل سوي وو اوتل به زما دناستې په کوټه کې تیارحاضرو. کله چې یې دغه بلا په یوه دروازه کې په سترګه سوه ، دوی په منډه تریلې دروازې په تېښته سوه اوپه تېښته کې یې مېزونه اوچوکۍ ټولې سره ګډوډې کړې وې . بلاپه بله کوټه کې له نورونوکرانو سره مخامخ سوې اوبیا نوتری تم سوې وه . وروسته ټول نوکران سره راغوند سول اوخپل تاثرات اولیدلی حال یې سره بیا ناوه . په دغه حال کې زه هم وروړسېدم اوټولې کیسه یې راته بیان کړه . دارېدلې کسان ډېرخجالت اوشرمېدلې و اوهریوه غوښتل ثابته کړي، چې دی په تېښته کې لومړی تن نه و. دی خکه وتښتېدچې نورپه تېښته کې سول . په هرصورت دبېرې اودار اغېزه ان پخپله پرېلا (هندوستاني نوکر) لاهم دومره وه ، چې څوشېې پرله پسې په تنهایی سره بهرته نه ووت اوان په یکړ سردباغ په هابل سرکې خپلې کوټې ته نه تلی .

په عمومي توګه داسې تصورموجودو، چې شاپېرۍ په شاوخـــــواغرونوکي

(c) Arnation.com: The Digital Library

د مولف په کورکي دافغاني ساتونکو او نوکرانودله ـ پخلنخی يې شاته دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسي. سره له دي چي ددوی په عقیده شاپیری په مجموع کي بې ازاره وي، خو خلکو دشاپیریوله استوګنځایو څخه خان لیري ساته . شاپیری داسي ښوول کېدي چي له دوولس څخه تراتلسو انچوپوري یې قدونه دي، دېري ښکلي جامې اغوندي اوشانه ورانه پخپلي مشري پسې وي . دتګ په وخت کي نڅاوي کوي . خلکو باوردرلود، چي شاپیری له انسانانو څخه دارېږي اوڅانونه څني پټوي . یوازي یې هغه کسان لیدلای سي، چي له لاري څخه په ګوښه ځایونو کي بیده یا پټ وي . ویل کېده چي شاپیری په ماشومانو کارنه لري خودا عاقلانه نه ده چي ماشوم دي دشاپیریو استوګنځایوته پرېښوول سي ځکه هغوی به یې ترخپل افسون(جادو) لاندي راولي اوښایي دغلاسوي ماشوم مخ اوښه دخپلو ماشومانو په شکل ور واړوي ، چي داکاربیا دماشوم موروپلار ته دبدي طالع (نحسیت) سبب کیږي.

په ماوراالطبیعه موجوداتو کي چي خلك دېرخني ببرېږي اودټولونه توضیح کېدونکو پېښو پرې پرهغه باندي اچوي ، یوهم شیطان دئ. شیطانان هغه ارواوي دي، چي دهغوکسانو دډاروونکو یامبالغه امېزه بیانونو له مخي چي فکرکوي شیطان یې لیدلی دئ . په بېلابېلو څېروڅرګندېږي . ددوی په فکرشیطانان ترلمرلوبدووروسته دهریوټي یاګاري ترشاپټ وي . دوی په دي باورهم دي، چي شیطانان په شپه کي دانسانانو ډارولو اودخپلو بدشکله څېرو دښوولو له امله دهغوی دخوب خونو ته هم ورځي . همدغه علت دئ چي خلك دخوب پروخت سراوټول بدن په تلتك یا روجایي کي پیچي . دوی په خونه کي یوازي نه بیدیږي . هرومرو به څوتنه یوځای وي اوکله چي به مي ورته وویل زمور په هیوادکي هرڅوك دخوب جلاکوټه لري اوکه ممکنه سي، ماشومان لاهم دشپې په جلاکوټه کي یوازي بیدوي ،زیاتره به هك پك راته پاته سول . دوی وایي چي په جلا کوټه کي یوازي دشیطان له ببري څخه نه څملي ، ځکه ځکه ځوك ساتي . بلکی وایي چي په موږکي دتنهابیدبدلو رواج نسته اودا عاقلانه هم نه ده ، ځکه که په شپه کي څوك یوازي بیده وي ښایي روې دي ورته راسي . زمایوه نوکر یوسهارپه ډېریقین سره راته وویل چي برایي شپه یې چارپایي (کټ) له مخکي پورته اوله ده سره یوځای په هواڅرخېدله . تـردې اندازې، چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پای کي ورسره سربیدالله سو اوپه همدي وخت کي يې ډېرعجيب وغريب ږغونه اورېدل . کله چي ماورځخه نوري پوښتنې وکړې ، راته يې وويل، چي ده ستر کي پټې نيولي وي اونورځه يې ونه ليدل . شك نه وچي ده خپل سرپه تلتك کي پېچلی و. په هرصورت ، ده دبلي کوټې غوښتنه وکړه اوپه هماغه کوټه کي يې له بيااستوګنې ځخه نټه وکړه . داراته ځرګنده نسوه چي ده ته نورو نوکرانو د ساتېرې په مقصد داچل جوړکړی و اوکه دهاضمې دخرابوالي حمله پرراغلې وه اودغه تکليف يې ورته پېښ کړی و . له هغه کوټې ځخه چي دی پکښې بيده و، وروسته دنورو نوکرانو له خوادګدام کاراخيستل کېدی . هغه نوم چي دې کوټې کتلی و، ددې سبب سوچي نورنوکران پکښې له بيد بدلو ځخه ډډه وکړي .

بل وخت دشپې له خوازما ددفتردکوټې دچت ټوکرراشيوه سوی و. دايره عادي پېښه وه خکه هغه خاوره چي دختنو له بام ځخه دچت پرمسطح ټوکر راتويږي ، څه موده وروسته دومره وزن پيداکړي، چي دټوکره يوسرېابل سر، ژرياپه خنډ راخطاسي اوټوکرمخکي ته راولويږي. اوکله چي زه دخرابی دکتلو له پاره ورغلم ، خلکو راته وويل چي دابيله شکه دشيطان کاردئ خکه په ټرلو کړکيږ اوقلف دروازه کي داکاربېله شيطانه بل څوك کولای سي؟ ددغه رازمنطق په مقابل کي دلايل ويل بې فايدې وه.

دشيطان په باب يوافغان يوه بله کيسه هم راته وکړه اوهغه داسي چي يومانښام له ملګرو سره ترياندارووسته کورته راروان و. کورته دتګ لارې په هديره کي تېره سوې وه(دلته هديري دانګلستان په شان دېوالونه نه لري) دشپې ناوخته و چي دی قبرونو ته ورسېد . په هديره کي ديوازي تګ تصورېې غمري وتښتول خوييايې هم تګ ته دوام ورکړ. کله چي قبرونو ته ورنزدې سو، ويې ليدل، چي مخي ته يې له مخکي ځخه کوچنی لمبې راپورته سي اوبيرته ورکي سي . دې پېښې سخت وېرهاوه اوګامونه يې چټك کړل چي ژرترقبرونو ووزي . خوچي ګوري ،مخي ته يې لو اشا(۲) ودرېده. دبل انسان په ليدوسره دده ژبه بنده سوه اوکله چي ورنزدې سو، ګوري چي دسړي سرپه شال کي پېچلی دي(ديخني په موسم کي دشپې له خواعموما شال پرسراچول کيږي) اوسترګې يې دستورويه شان خليږي. هرځومره چي و اشاته ورنژدې کيږي په هماغه اندازه

هغه جګپړي ترڅرچي دده ترسراوري اوتری تم کيږي . دی مخ خني راړوي اوشاته په منده خغلي خوهغه کورچي دی خني راوتلی و دپينبي له خای څخه ده ترکورډپرليري و، خکه نوده له خانه سره وپتپيله چي بيرته پرهديره ورغبرګ سي. کله چي هديري ته رسيږي بيا هماغه اشا پرپينبيږي خوداخل دپره عصباني وه . ده وغوښتل خني راوګرزي چي په دغه وخت کي بيهوښه کيږي اوترسهاره پور ي بياپرهوښ نه راخي . سهارګوري چي هديري ته بيخي ورځرمه پرلارپروت دئ . په دي دول دی وژغورل سو.

يوبل افغان راته وويل چي يوه شپه دی په کندمك(۳) کي په يوه سرای کي بيده و اوپېښه دي چي دوينبډلوپه علت دي پوه سي، له خوبه راويښ سو اوپرخای کښښوست . په دغه وخت کي دهغی کوټې يودبوال چي دی پکښې و، له مخه ليري سراوددبوال ترشاده وليدل چي دګوره والاوو (انګريزي عسکرو) يوه ټولی راروانه ده . دعسکروهيڅ ډډوغ وډوغ وکړپ وکړوپ نه و اومخونه يې دسپورمی په شات تك سپين او هيبتناکه بنکارپدل. داسړی هم دده په قول ترسهاره پوره ببهوښه و.

خلك دسفنج په باب عجيبه وغريبه افسانه لري . دوی وايي چی انګريزانو لويي خاورينې مرتباني واخيستلې اودغرو په لوړو څوکو کي يې کښښولې . شاوخوا يې ډبري پرراوګرزولي اومرتباني يې داسي پټې کړې، چي يوازي خولې يې بنکارپدلې . وروسته نودوی(انګريزانو) دغټوګاروترشاخانونه پټ کړل اوترهغو ورته پټ ناست وو، چي اوريځي دغروسرونو ته راورسپدلې او ورو ورو مرتبانوته ورشيوه سوې . کله چي داوريځي يوه کوچنی ټوټه مرتباني ته دننه سوه له خلکو څخه يوتن ورو ورو وخوځپد اوژر يې دمرتباني سر په سرپوښ پټ کړ. مرتباني يې د درو ورځو له پاره هماغسي سرپټې پرپښوولې اوپه دغه ن کي اوريځ مړه سوه . کله چي يې مرتباني ماتي کړې ، وريځي يې ټوټې، ټوټې خني راواخيستلې اوبازارته يې داسفنج په توګه خرڅلاوته وراندي کړې. «سفنج» او «اوريځي» فارسي نوم يوراز دئ اوشايد هماغه دافساني دمنځ ته راتګ عامل وي(۴)

دخلکوپه منځ کي د فال کتونکو (Astrologers) بازاربنه تود دئ . ديوه

سفریاکوم بل نوی کاردپیلامې له پاره دبختوري ورځې دښوولو په باب ددوی پرپېښگویی باندې کلکه عقیده سته .امیراودشاهي کورنی غړي هریوځانته فال کتونکي لري چې دهري مهمې چاري دپیل کولو له پاره دبختوري ورځې په باب مشوره ورکوي اوپرځنګ یې دراتلونکو پېښو اټکل هم ورته کوي. خوددوی پېښگویی ترکومه ځایه چې مااورېدلي دي، مبهمي اوناڅرګندي غوندي دي . البته دوی دامیردراتلونکو پټوحالاتو دلوستلو لازم مهارت لري . فال کتونکي دخوښونو تعبیر هم کوي ځکه خوښونو ته دخبرداری ورکولو دعلایمو اودخلکو دلارښونو په سترګه کتل کیږي . داچې امیرترڅلوروښځوزیاتي چې قرآن اجازه ورکړې ده، نوري ټولې ښځې‌طلاقې کړې، دهمدغه شان یوه خوب نتیجه وه . حتمي نه ده چې دراتلونکو حالاتودپیشګویی کولو له امله دي هرڅوک هرومروعزت اوثروت ته ورسیږي . مادهیوادديوې لیري سیمې دري تنه ولیدل، چې پریوه ټاکلي نېټه باندې یې په هیواد کې دیوې ستري فاجعې پېښګویي کوله اودهمدې له پاره ځومیاشتي وراندي دامیرحضورته راوستل سوي وو . دامیرحالت چې تل پریوه قرار نه وي . ددغو خلکو دوراندي کېدو پروخت دبدشګون لورته مایل نه و اوحکم یې وکړ چې پېښګویي کوونکي دي ترهغه وخته په زندان کې وساتل سي چې دوی دفاجعې دپېښېدو له پاره ټاکلی دئ . که یې اټکل سم وخوت ، مکافات دي ورکړه سي اوکه نه ، مړه دي سي . پېښګویي سمه ونه ختله اودامیرحکم پرځای سو.

فال کتونکي دخلکو تالې ګوري اوپه ورقوباندي دراتلونکي په باب خبري کوي . دوی دغه راز دراتلونکوپېښو دپېښګویی له پاره دجادو (Black art) له نورو وسایلو څخه هم کاراخلي . دوی په دېري تېزی سره نومونه اوبختونه بیانوي اوکه یووخت ددوی له پېښګوییو څخه یوه ربنتیاوختله ، نوبیا ددوی هري وېناته په هروخت کې دحقیقت په سترګه کتل کیږي اوکه یې پېښګویی دراتلونکو واقعي پېښو پرخلاف ثابتي سوې ، بیاهم خلك پېښګویی کوونکي نه ملامتوي . اوپرځای یې پړه پرخپلو خانواچوي ځکه پېښګویي ګاني تل لږیادېري مبهمي اوناڅرګندي غوندي وي او خلك فکرکوي چې دوی دفال کتونکو الفاظ سم تعبیرکړي نه دي اوداکار دحادثې دسم پوهېدلو خنډګرځېدلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ . دخوش باوری دغه راز سفسطه یوازي دافغانانو په منځ کي نسته نورهم په اخته دي.

خرافات اومذهبي عقایددنورو هیوادو په شان سره کله سوي دي اوکه دیوه ماشوم ذهن اوجسم په هر نسبت وستایل سي ، سمدلاسه باید (نام خدا) وویل سي اوله شیطانه وژغورل سي اونظرنه سي . شیطان نظر (بدنظر) ددوی په فکر په خینوکسانو کي هم سته اوددي له پاره چي له ناوره اغېزې څخه نجات ومومي ، دخدای نوم باید وویل سي . دحیرانتیاور داده چي دغه دشیطاني نظرځښتنان بیاملامتیږي هم نه، خوبدبخته(نحس) ګڼل کیږي خو دهغوکسانو په باب چي دناروغانو اوشل وشوتو دعلاج مهارت لري ، ویل کیږي چي لاس یې بختوردئ.

دوی یودود (رواج) لري چي ترنوروزیات بایدوستایل سي ، اوهغه داچي ماشومان دکولرا، زلزلو اونورفاجعودمخنیوی له پاره دببلابلو کوروپریاموباندي سره راغونډوي او په ګډه دوعاوي په کوي داخکه چي ماشومان ترلویانوبې ګناه دي اوددوی دوعاوي سملاسي قبلیږي . دکوروبامونه سره ننښتي دي اوداچي ماشومان پریښلابلو باموپریږوه لیکه ولاړ وي اوښخپلو نازکو اوتنکیو اوازونو سره دوعاوي کوي، پرهرچاباندې اغېزه کوي . په تېره بیاچي فاجعه دي کولرا وي هرځوك ددوی ددوعاوو قبلېدوته ډېرهیله من وي . په کابل کي چي دکولرا ناروغي راسي. ځومیاشتي دوام کوي اوداوخت تریل هروخت زیات داند ښکنې وردئ .

دکابل داکثریت خلکوخواړه ډېرېسیط اوساده دي . اوهغه له وچي ډوډۍ څخه عبارت دي . وچه ډوډۍ بیضوي ډوله اوتقریبا دوولس انچه اوږده اونیم انچ پنډه وي . هغوی چي وس یې رسیږي له وچي ډوډۍ سره مستې اوپنیرهم خوري اوکله کله غوښې ، ترکاري هم پخوي .چینایي شین چای هرکله له خوږو سره یوځای چښل کیږي . دابه ډېرغریب اوبې وزله سړی وي چي دیوې چاینکي چای له پاره دي دري پیسې (نیم پنس) تادیه نه کړای سي اوکه پنیر څنې وباسي خونوبیخي یې باید وس ولري . په دوبي کي میوه پریوانه اوارزانه وي. ترکاري هم دغه راز. کاهو په پراخه پیمانه کرل کیږي . دوې پیسې یوه سړي ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپوره اندازې میوې اوترکارۍ درانیولو له پاره سم کفایت کوي اودمېوې په موسم کي اکثره خلك په کوڅوکي لیدل کیږي چي مېوې، کاهو او رواش خوري . رواش په غږوکي خودرویه شنه کیږي.

دېرغریب خلك زیاتره په توتو پایي(ژوندکوي) اودژمي دمصرف له پاره یې وچوي . هزارګان چي دېرسپماکوونکي خلك دي، دذوبي په میاشتو کي له ونو څخه له رالوېدلو توتوپرته بل څه نه لري، چي ژوند په وکړي . توت ټولول عام دي . دتوت خورك چاته تبه پېښوي په تېره بیاهغوکسانو ته چي ورسره عادت نه وي ، تبه یې دېره سخته وي چي زیاتره ځني مري .

کرچیان چي له جپسي(چټ) توکم څخه دي (۵) کورونه نه لري په هیوادکي له خپلورمو اواوښانو سره تل سفرکوي . په تجارت بوخت وي ، له یوه خایه بل خای ته مالونه اوسامانونه لېږدوي . دوی دېرسرسخته توکم دی . دجوارویه دوډی(سورسك) دمېږواوبزو په شیدو ، پنیراووښو چي اومه یې خوري ،ژوند کوي. دوی دهیواد دنورو خلکوپه نسبت سابه چي خودرویه شنه کیږي، په زیاته اندازه خوري.

دکلیوالو افغانانو خواړه اصلا بنورواو دوډی ، مستې ، شلومبې ، دپېروي شیدې اومېوه ده . دپېروي شیدې ددوی دخوښي خواړه دي اویوافغان کولای سي په یوه ناسته کي بنه کافي اندازه وچنبي .

که یواوښ ، غوایانورځاروي ناروغ سي اومړینه یې حتمي وي، غاړه یې ورپرې کوي (حلالوي یې) اومروجه دوعا ورباندي واي چي حلال(خورلوته قانوني) سي. غوښه یې یاپلورل کیږي یادځښتنانو له خواخورل کیږي . مایووخت یومرګي حاله اوښ ولید چي ببخي هډوپوست و، د رود پرغاړه یې دښمارخواته راپه مخه کړی و اوغوښتل یې مارکېټ ته ننوزي یې ووژني چي غوښه یې بنه ترابسمباله سي . داسي ښکاربده چي غریب حیوان بایدپه هره لحظه کي چي یې څښتن وغواړي ، راچپه اومړسي.

دلوړي طبقې خلك اومعتبره کسان دېرخوندورخواړه خوري چي سرېږې پلواوکباب دی . داوروستی یې غوښه په مرچ اومالګه کي بنه اخته کوي اوپه سیخانوکي یې پراورباندي کړوي . (د پسه ورون چي پراور وکړول سي،هم یوراز

(c) Amadeo.com: The Digital Library

دغريبانو د واده مراسم ـ زوم او ناوې ـ ترشايې نجلی دناوي جامې پسې وړي
(دمولف رسامي)

کباب دئ) پلو دول دول قسمونه لري اوله وريجو ، مسالواوغوښو څخه جوړيږي . وريجي اوغوښي جلا جلا ايشول کيږي اووروسته بياپه غاب کي سره کډ يږي . ترشي باب ، اچار ، شيريني باب ، مېوه اودوډی هم خورل کيږي . دغه رازترغذاوروسته چای هروخت تياري اوله چايوسره چلم هم په دوره کي وي . ټول بايد دغه تمباکو وڅکوي . کابليان هره ورځ زياته اندازه چای مصرفوي اوهروخت چي وروسيږي ، چښي يې .

ښځي دنارينه وو په شان چلم څکوي . چلم (Hookah) ته ورته دئ خونل يې دغبرګ ډوورنه بلکي سيده وي. تمباکوددوی دخپلي مخکي وي اودبرتوندبوی لري ترزياتي اندازې دسوخډونکي ګودړبوی ته ورته وي.

افغانان هرغټ، چاغ سړی غښتلی اوقوي سړی بولي . اوچاغښت دروغتيا اونېکمرغی دواړونخښه دي. ټول خلك چي وس يې ورسيږي، تريزي پوري خورك کوي اوپه نتيجه کي يې زياتره نارينه اوښځي تراندازې زيات چاغ(پنډ) دي. دارواښاد اميرلوی‌طبيب(۶) دومره خپټورو، چي پرلاري تللای نسوای اوپراوږو به يې وړی . يوبل سړی دومره پنډ و چي دخپل خان کاريې لاهم نسوکولای . مينځيانو به دکوچني ماشوم په شان لمباوه . ددغه سړي به باب ماته وويل سوه چي يووخت يې دخپل بدن ډبرکرغېړن بوی احساس کړاوهرځه چي يې وکړل ، بوی ورك نسو . په پای کي بوی دومره ناوړه سو، چي مينځيانو ته يې حمام ته دېړولو اوغسل کولوسپارښت وکړ. کله چي يې له حکم سره سم لمباوه . مينځيانوته څرګنده چي دتعفن(بدبويي) سبب هغه مړه چونګښه وه چي دده دخپتې په يوه درزکي بنده سوې وه . هيڅ شك نه و چي دادي دسړي وروستی غسل وای اومرګ ته دي يې رسولی وای.

نصوارکول په شتمنو خلکو کي عام دي. غريب خلك محلي تمباکو کاروي، په ناسمه توګه يې ميدوي اوپه خولو کي يې اچوي . نورکسان بياداسي هم سته چي له هندوستانه دراوړل سوو نصوارو دکولو وس لري . دوی دپټي نصوار غوره کني .

يوازي په لويو کورونکي بخاری سته هغه هم دهغو محدودوشتمنوکسانو په کورونکي، چي دژمي په مياشت کي دخونو دتودولوله پاره دزياتي اندازې لرګيو

د رانيولو وس ولري . دټولوکورودروازې اوکړکۍ سمې اينبرول سوي نه وي . اودبادچلېدل هغه خوني لاپه نه زغمېدونکي توګه سړوي چې غټ اورپکښې بل وي . يوازې هغه کسان مستريح وي چې په پوستينونو کې ناست وي .

دسونګ موادو دلګښت لپاره ولواوشپې وورځې له خوادخانونو تودولو له پاره خلك مجبوردي«صندلی» ولري . دايودول مربع شکله لرګين مېزدئ چې دخوني په منځ کې اينبرول کيږي . ترمېز لاندې يوکوچنۍ سورى لرونکى اوسپنيز بکس (منقل) پروت يا پرپښووالړوي اوسکاره پکښې سوځي پرمېزدپاسه يوغټ تلتك غوړېدلى وي چې ميزاوداورمنقل دواړه يې پټ کړي وي اوټولو اړخونو ته دومره غزېدلي وي چې دخوني دفرش زياته برخه يې نيولې وي. په اوسپنيز منقل کې سکاره تازه کيږي اوکله چې ښې سکروټي سې ترمېزلاندې يې ږدي. داورتودوخه دتلتك ټولوبرخوته خپريږي اودېرزيات يې ګرموي . تردغه رازپورې لاندې ، سکاره ورو ورو بليږي اواورځوساعته دوام کوي . دتلتك پرشاوخوانۍ نيالى اوبالښتونه اينبرول سوي وي . دخوب پروخت يا د ورځې له خوادناستې په وخت کې کارټرې اخيستل کيږي . تردغه تلتك لاندې ټوله کورنى ، پلار، مور ،زامن اوماندينې ګاني يې، لونې ، ماشومان . عمه ګاني وخاله ګاني او نورخپلوان دشپې له خوا بيدپږي اودخوپيسو سکروپۍ بيه ډېرې سړې شپې تودوي . دصندلى يوټاوان دادئ چې داورپه لومړى سرکې دسکرو دودزيات وي اودNausea ، سردرد اوکله کله دخپه کيدلو سبب کيږي. کوم کسان چې دورځې له خواهم له صندلى څخه کاراخلي اودباندې سړې هوانه وزي اوراوزي، زياتره درومانېزم په ناروغى اخته کيږي . صندلي بل اخلاقي ټاوان هم لري اوهغه داچې ټوله کورنى ، نراوښځې په يوه کوچنې چاپېريال کې تريوه تلتك لاندې بيدپږي . همدغه علت دئ چې ځينې کسان صندلي«دشيطان بازى ډګر» بولي . عسکرهم په خپلوکوټوکې له صندلى څخه کاراخلي . دوى په تلتك کې داسې ناست وي چې پښې يې قات، سراونوربدن يې په ببروکوټونوباندې پټ کړى وي . په دې ډول ددېرسخت ساړه بادپه مقابل کې دخان مدافعه کوي . کله کله هغه ساتونکي عسکر، چې پيره کوي ، ديخنى له لاسه ترمرګه ورسيږي .

په کابل اونورولويوښارونوکې وخت د «لمريزګړى» Sundial (۷) په واسطه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټاکل کیږي خوبیاهم دوخت دورخني توپیردمعلومولو له پاره په فارس کي چاپ سوي جدولونه موندل کیږي . ددغوګړیو په واسطه دوخت معلومول په تخميني ډول دي خکه ګړی دنوروعرض البلدو له پاره جوړي سوي اوهغه دواقعي وخت پرخای دمقناطیسي شمال پرلورعیارسوي وي . یوه ورځ مادواقعي وخت ترمعلومولو وروسته امیرته وویل چي دغرمي توپ(۸) ترخپل وخت شل دقیقې وراندي وویشتل سو، خوامیروویل چي دانبه کاروسو خکه پرخلکو به دماپښین لمونځ نه قضاکیږي . هره ورځ خلکو ته دغرمي وخت دتوپ ویشتلوپه واسطه اعلامیږي اوهغوی چي ساعتونه اوګړی لري ، ورباندي عیاروي یې . په نسبتي توګه ډېرلږخلك دساعت وخت ویلای سي . زیاتره یې دیوساعت یانیم ساعت وخت په توپیرچنداني پروانه کوي. دغه بې پروایي دعدودنو په برخه کي هم سته .خلك په عمومي ډول ترشلو پوري حساب کولای سي اوترهغه لورعدد په«تومن» سره ښوول کیږي . له تومن سره نوراضافي شمېرعددونه هم بیانیږي . ځیني خلك حتی داوونی ورځي نه پېژني اوبایدورته وویل سي چي پلانی ورځ ترنن دومره ورځي وروسته ده .

په افغانستان کي مینه اوواده کول داروپایي هیوادو له جالبو پېښوسره دزیاتوالرخوندو له مخي توپیرلري . یوغټ توپیریې ذادئ چي نارینه دواده تروړځي وراندي خپله نجلی لیدلای نه سي په داسي حال کي چي هغه به یې ماندینه وي.په افغانستان کي نارینه دخپلو مېرمنواودکورنیو دښځوپه باب خبري نه کوي اوله سړي څخه دهغه دماندینې په باب پوښتنه یورازسپکاوي ته ورته عمل دئ اوله هغې سره دیورازاشنایي څرګندونه ده . په دغه رازشرایطوکي په دې باب دیوه نارینه احساس دمستقیم پوښتلو له لاري څرګندېدلای نه سي چي دی له څه رازنجلی سره غواړي واده وکړي . په دې برخه کي چي راتلونکې مېرمن به یې څه ډول ښځه وي ، دنارینه دتشویش ، هیجان اواندېښنې تصورڅوك کولای سي . خکه ښځي دنارینه وو په څېردرنګ اوبنې له مخي توپیرلري . یوه ډېره بدعمله ښځه به دحوري په شان ښکلې وي خویوه ډېره بدرنګه به بیاپه افکاروکي ډېره ناولې نه وي .

دمعتبرو خلکو په منځ کي دهلك ونجلی دکوزدوپېښې مستثنی دي خکه

هغه دکورنیودمشرانو له خواتنظمیږي . کله کله خوانان هم له هغې ښځي سره داړیکو ټینګولو چاري پخپله تنظیموي چې بایدواده ورسره وکړي. معمولا نارینه دبلي ښځي دغوښتلو ارزوله خپلوملګرو سره مطرح کوي چې دغه اراده یې دېرزړدخلکو په منځ کې تیته سي . بیانوده ته دخلکوله خوادنجونو پېښنیهادونه کیږي اودیوې یابلې په باب مباحثه څه اسانه کارنه دئ خکه راتلونکی خسردخپلي لوردښکلا اوباکفایتی په بې ساري اندازه لوړوي اودهغې په بدل کې دپیسو یانوري مبادلي غوښتنه کوي . دنارینه په باب مهمه نه ده چې ازادخیاله وي که تندخویه .

په هرصورت ، کله چې جریان دې حدته ورسېد ،چې نارینه دنجلی دکورنی ددریځ اودهغې دراتلونکوغوښتنو په باب واړه سو اوزره ته یې ولوېدل چې دنجلی پلارخپلي غوښتنې وروستی اندازې ته راکمې کړي دي ، بیانوښځینه خپلوانې ورلېږي چې نوري ستونزې وڅېړي . ددوی پرېکړه دنوروسمسایلود واړه من حل سبب کیږي اومعامله سرته رسیږي . کله چې ترون بشپړسو، بیانو دکوزدې محفل اوژړیاوروسته دواده مراسم جوړیږي .

د واده مراسم او په هغه کې دلګښت اومپلمستیا موضوع د ترون کوونکوکورنیو په بدایې اودریځ اړه لري . دشاهي کورنی دغړو اونورولږورتبه خلکوپه نظرواده د درو ورځوتماشه ده چې یوزیات شمېر خپلوانواودوستانو ته بایدپکښې مپلمستیاورکړه سي . دغه راز په نڅاګرونجونو ، موزیک اونوروشیانوباندې زیاتې پیسې ولګېږي . که څه هم لګښتونه داشخاصودثروت اوبدایې له لحاظه توپیر سره لري خوپه ټولوحالاتو کې هدف داوی، چې داړوندوخواوو دېرزیات عزت اودرناوي وسي .حتی که په پورې که په دار، باید دېره ښه تماشه جوړه سي . په دې برخه کې دوی دلندن دشاوخواخلکو سره دومره زیات توپیرنه لري . کله چې دواده مراسم پای ته ورسیږي ، ناوې په یورازدولی(جوړبان) کې دزوم کورته بېول کیږي . پخپله زوم له خپلوزیاتو خپلوانو اودوستانو سره چې پراسونو سپاره وي ، له ناوې سره بدرګه روان وي اودلارې په اوږدوکې دتوپکو ډزې کوي. ددوی په مخ کې دډول اوسورناډله رهي وي اودهغوی په مخ کې نڅاګرنڅاوي کوي . دتوپک ډزې دپخوانیوروختویادګاردئ. پخوا چې به یوسړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخپلوملګرو په مرسته غوښتل خپله ناوې دوسلې په زوریاپه کوم بل چل ترلاسه کړي نوبه يې دآس پرخپن خپل مخ ته کښېنوله اووبه يې تښتوله . خپلوان به يې په تعقیب ورپسې روان وو.

دغريبوخلکو ودونه دغه رازنندارې نه لري اوناوې وزوم دواده مراسمو ته په پښوخې اوراخې ، خکه دوی دملاراوستلو وس نه لري اودوی پخپل نکاح خای ته ورخې(۹) . دوی په کوخه کې کله کله لیدل کیږي ، زوم دمخه اوناوې په پسې وي(ښځه ترنارینه وړاندې اوحتی څنګ پرځنګ تلای نسي) اوپه هغې پسې يې يوې نجلی ملګرې يااله دوستانو څخه يوې نجلی کالي چې په يوه بوخچه کې تړلي اوپرسرېې اینښي وي ، ورسره اخیستې وي . دوی په مخ کې یوسړی له ډولك (محلي ډول) سره اویوبل له نرې تولکې سره روان وي . دواړه خپلې هڅې کوي چې له خپلووسایلو څخه په ممکنه اندازه اوازونه وباسي اوپه دې ډول دواده جریان ژوندی اومست وساتي . په دې ډول هغوی دزوم دغریبانه کورپرلورلاروهي .

ماته په کابل کې وویل سول چې په خینوافغاني قبیلوکې دواده یوپخوانی رواج سته چې ددوی له رواجونوسره توپیرلري. په هغوی کې که کوم نارینه وغواړي له یوې نجلی سره واده وکړي ، ده ته اجازه ورکړل کیږي چې دنجلی له پلارکره دخه مودې له پاره ژوند وکړي اوله نجلی څخه دماندینې کارواخلي. که په نجلی کې دمورکېدلوننباني څرګندې سوې ، نویې ودوی اوکه څرګندې نه سوې ، سړی آزاد دی چې واده ورسره کوي اوکه تري جلاکیږي اوبل خای دکومې بلې داسې ماندینې تلاښ کوي چې دکورنی جوړولو وړتیاولري (۱۰) په افغانانو کې دزوی پیداکېدوهیله ډېره قوي ده . په داسې حال کې چې دزوی زېږېدل له ستري خوشالی سره یوځای وي ، خودنجلی دا په خاموشی سره تېرېږي، دنجلی پلار ډېره ناخوښي څرګندوي اوپه دغه وخت کې نه غواړي خپله ښځه وویني اوکله چې يې دوخت په تېرېدو سره قهرسوړسو، بیاورسره ګوري.

دمړي ترښخولووړاندې مراسم داروپایانو مراسموته ورته دي ، یوازې دومره توپیرلري چې مړي باید په هماغه ورځ چې مړسوی دی، ښخ سي اوکه یوځوك په شپه کې مړسو، باید په سبا سهارخاورو تـــه وسپارل سي .کله چې څوك مړسي،

(c) Amaltion.com: The Digital Library

د بدایانرد واده مراسم ـ ناوې په ډولی کې (دمولف رسامي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملايان ورته راوستل كيږي. هغوی مړي ته غسل ورکوي (داکارمعمولادورځرمه ويالې پرغاړه سرته رسيږي) ، دښخېدلو په ټوکرکي يې پېچي اوښخېدلو ته يې تياروي . دغه ټوکرته «کفن» وايي چې زمور «Coffin» (۱۱) ته ورته لغت دئ . له تابوت څخه کارنه اخيستل کيږي . کله چې مړی ښخېدلوته تيارسي، ملايان مړي ته دوعاوي کوي چې په هغه کي دمړي ټول خپلوان اونورحاضرکسان ورسره يوځای برخه اخلي.خپلوان يې مړی ددې له پاره ګوري چې شخص رشتياهم مړدئ کنه ؟ وروسته دمړي جسد پرچارپايي ږدي اودهدېرې پرلارنزدې مسجدته يې وړي . هورې مړي ته لمونځ ورکوي اونورېې نودښخېدلوځای (هدېرې) ته وړي . په هدېره کي يې قبرمخکي له مخکي تيارکړی وي . مخکه يې ددرېو فوټوپه اندازه کينلې ،په منځ کي يې دمړي دجسدله پاره لحدجورکړی وي . ددې له پاره چې دقبرډکولو په وخت کي خاوره پرمړي ونه ولوېږي ، پرلحد باندي ډېروغټې ټوټې ږدي . مړی په لحدکي پرېږده بغل پرېباسي ، داسي چې مخ يې دمکې پرلوروي چې په دې ډول دقيامت ورځ په اسانۍ سره وويښې . وروسته قبرډکوي . دمسلمانانوپه عقبيده دقيامت ورځ له مکې څخه پيل کيږي . د قبر پر سرباندي ددرو فوټو په اندازه هواره ډبره چې شکل يې ددغه ځای له پاره مناسب وي ، ورباندي دروي . دمهمو کسانو پرقبرونوباندي منظمي تورزل سوي ډبرې چې دمړي نوم پکښې کينل سوی وي، دروي . داکارددې له پاره کيږي چې دخلکوقبرونه په نخښه سي. ځينې دغه ډبرې دامېرمرحوم له خواخپل تعميرته نقل سوې څکه يوخوېې کيفيت ډېرښه اوبل يې رنګ ښکلی سپين و . په دې ډول دادود په عمل کي له منځه ولاړ (۱۲)

ترښخېدو وروسته دمړي خپلوان اودوستان دمتوفي شخص په کورکي سره راغونډيږي اوهورې يې دکورنۍ له خواعزت کيږي. ټولو هغوکسانو ته چې دتسليت له پاره راغلي اوفاتحه (مړي ته دوعا کول) يې ورکړې وي ، چای اوخواړه تهيه کوي. فاتحه کورته دراتګ په وخت کي دوودده . دمړي دمراسمو اودغه رازد واده دمراسمولګښتونه خورازيات وي اودهرکسان يې نېستمن کړي دي .که يې په وس پوره وي که نه ، هڅه کوي چې تر نـــورو کسانو يـــا خپلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

گاونډيو زيات او ښه لګښتونه وکړي ، څکه نواوسني امپرډټولو دغه رازلګښتونو دبندبدو قانون راويوست اوحکم يې وکړ،چې ددغوعمومي مراسموپرځای دي،خصوصي مراسم جوړسي اويوازي دي دمړي خپلوان پکښې مېلمانه سي.

کله کله داسي هم پېښيږي چې مړی شخص دومره غريب وي چې دکفن رانيولو له پاره يې کافي اندازه پيسې چې صرف يوشلينګ يازيات وکم کيږي . موجود نه وي . خپلوان يې مجبورسي بازارته ولاړسي اودرانيولو پيسې يې له بل چاڅخه وغواړي . داحالت اوس زيات پېښيږي څکه خلك کال په کال نېستمن کيږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دشپېږم څپرکي لمنليکونه

(۱) پوستينچه يوراز ژمنی واسکټ دئ . چې داستر پرخای يې د پسه يا اوزګړي پوست ګنډلی وي . دغزني پوستينچې مشهوري دي . (پښتو ژباړونکی)

(۲) د « اشا » کلمه په کندهار کي د (بلا . ګړ حيوان) لپاره کارېږي . جمع يې « اشاوي » دي . شاعر وايي :

پورته که هرخونه پرسبدلي ماجراوي يو
پټ ترلباسولاندي موردغسني اشاوي يو

(۳) ګندمك کابل ته نزدي ديو کلي نوم دئ . امير محمديعقوب خان په همدغه خای کي له انګرېزانو سره ملي ضد ټرون وکړ (۱۸۷۹ ع ــ ۴ جمادی الثانيه ۱۲۹۶ ق) . دغه ټرون د ګندمکټرون په نامه يادېږي . (پښتوژباړونکی)

(۴) دغه خبره ماته معلومه نه سوه ـ اوريخي ته خوپه پارسي«ابر» وايي؟ (تحقيق غواړي)

(۵) افغاني کوچيان له جيپسي توکم سره نژادي اړيکي نلري . (م . هوتك)

(۶) دغه طبيب حکيم عبدالرشيد نومېدئ (م.هوتك)وګورئ : (At the court of the Amir دوهم چاپ ۲۶۴ لندن ۱۹۰۱م کال) (م.ه)

(۷) دغه انګرېزي لغت ته يې په انګليسي ــ پښتو قاموس کي کښلي دي « لمريزه ګړی (چې دسيوري له مخه د درجو په اساس وخت ښيي) . دلمر ساعت . »

(۸) دغرمي توپ دافغانستان په زياتره ولايتو کي ويشتل کېدی . په کابل کي دتوپ ويشتلو خای اوسني باغ وحش ته مخامخ دکذرګاه سړك وخنګ ته د غره پر سر جوړ سوی و . (ژباړونکی)

(۹) دا رواج مادچاله خولې نه دئ اوربدلی . (م.هوتك)

(۱۰) دادودهم مادبل چاله خولې نه دئ اوربدلئ . ښايي مقصديې«ګردني» وي اوګردني تروادهٔ دمخه له ناوي سره يوخای کېدلو ته وايي . البته دګردنو په وخت کي دهلك ونجلی نکاح ټرل سوې اوپه اصطلاح مېړه وماندينه سوي وي(م.هوتك)

(۱۱) Coffin دمړي تابوت ته وايي (ژباړونکی)

(۱۲) دا دود له منخه نه دئ تللئ اواوس هم دقبرو دسرشنختي خورا ښکلي جوړوي او په خوشخطه [illegible]ك باندي دمړي لنده پېژندګلوي پکښې کينل سوې وي (ژباړونکی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

امیرعبدالرحمان

دحکومت جوړول ـ له قدرت څخه ناوړه استفاده ـ دامیرخواړه ـ دچښلو اوبه اوTaster ـ دجګړې له پاره تیارعسکراواسونه ـ دامیرعادتونه ـ دامیرمشغولا ـ ملګري اونور ـ دانګریزانوپه نسبت د امیر احساسات ـ داپرېدوپاخون اودBoer دجګړې په باب دامیر نظریات ـ دامیرجګړه ییزه چلبازی

په افغانستان کې دحکومت سیستم مطلقه شاهي دئ . له ښه مرغه دنړۍ یوازې په یوځوبرخوکې دغه رازحکومتونه ستە ، ځکه دغه رازحکومت دپرښه شیان دپرو خلکوته نه ورکوي .

په افغانستان کې لنډامیرپرته بل څوك داعدام حکم نسي ورکولای . له ده پرته بل څوك دهیواد دکورنیو چارو اوله نوروهیوادو سره دسیاسي اړیکو په ارتباط هیڅ رازمهمه مسله نه حل کولای اونه پکښې ګوتې وهلای سي . له ښپلابښلووزارتو اودفترو څخه ټولې مهمې راولاړې سوي مسالې دوروستۍ قضاوت له پاره باید ده ته ورورل سي . دهیواد په ښپلابښلو سیمو کې ددولتي خدمت له پاره ټول افسران اوسرکاري مامورین دده له خواټاکل کیږي اومقرږي . ټول بندیان په هرټورچې تورن سوي وي باید دده له خوامحاکمه اوبندورته وټاکل سي . ددغروظایفو پرڅنګ یوزیات شمېرنورې مسالې هم ستە، چې دی باید پاملرنه ورته وکړي . په هغوکې یوازې دجاسوسانو درپوټونولوستل څوساعته وخت نیسي . له دې څخه څرګندیږي یوڅوك چې دغه ټول وظایف مخ ته وړي ، هرې مسالې ته پاملرنه کوي اودهیواد دګټو په ارتباط هیڅ یوه مهمه موضوع له نظره نه اچوي ، باید دهرې مسالې داساسي ټکو په درکولو کې دزیات سرعت اودښسارو کارولە پاره دپوره مهارت څښتن وي.

امیرعبدالرحمان یواستثنایي لایق سړی اوداسي شخص و، چې خپل ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت اوپاملرنه يې هغه کارته چې سرته يې بايد رسولی وای ، په خوښی سره وقف کړې وه ، هغه کارچې له بسترڅخه دراپاڅېدو بياتربېرته ځملاستلوتروخته پورې يې دوام کاوه . له دې سره سره يې بياهم ټولوکاروته پخپله رسېدګي نسوای کولای . دبامسرليته مامورينو نسته والی دامير د بروخت ضايع کاوه . هغه وخت چې دهيواد په خيراوښېګڼه پورې ټرلومسالو ته بايدوقف سوی وای. هغوی دموضوعاتو دتحقيق اوفيصلې په باب نه صلاحيت درلود اونه کفايت .په هرصورت دادحيرانتيا خبره نه ده چې اميرخپلومامورينو ته دد پرصلاحيت ورکولو په برخه کې محتاط و. ځکه هغوکسانو چې دکوچنيو مسالو په باب دقضاوت واک درلود ، له خپل واک څخه يې په سپين سترګی سره ناوړه استفاده کوله اوزيانمن سويوخلکو دمامورينو له بېرې څخه اميرته عرض نسوای کولای . په عمومي توګه دوی حق په جانب هم وو. يوه موضوع چې غواړم اشاره ورته وکړم داوه چې داوښ يوځښتن دښارقاضي ته دسرکاري محصول دنه ورکولوپه ارتباط وراندې سوی و. پرسړي حکم وسوچې محصول بايدورکړي خوپه ځنګ کې يې داوښ دځښتن دوه نوراوښان هم ضبط سول ځکه قاضي پخپله داوښانو تجارت کاوه .طبيعي وه چې داوښ ځښتن دغه ټول جريان اوبې عدالتی لمسولی و اويوه مامورته يې رشوت ورکړ،چې اميرته ددې عرض ليکلی ورسوي . په داسي پېښوکې چې يوسرکاري مامورمنځګړيتوب کوي درشوت ورکولو هڅه بايد هرومرو په منځ کې وي . قاضي ته داټول جريان پرخپل وخت ټکي په ټکي رسېدلی و. دی سمدلاسه دربارته ولاړ اوموضوع يې د اميرمخې ته کښېښول اوورته څرګنده يې کړه چې دايوپخوانی مجرم دئ اوددې له پاره چې داعليحضرت ترفيصلې اوجزا دمخه ونه تښتي ، ځکه يې دوه اوښان دضمانت په توګه خنې واخيستل سول . اميرته دعارض ليک تردې لږوروسته ورسېد خودامير ذهن اړول سوی اوامير په قهرسوی و. ده ته دسړي په رپوټ کې داسي وبرېښېدل، چې غواړي دمحصول تحويلولو په انتقام کې دقاضي حثيت اوشخصيت زيانمن کړي ځکه يوافغان تل دموضوع په باب مبالغه کوي . سړی بنديخانې ته واستول سو اوټوله شتمني يې ضبط سول . ددوو اوښانو دبيرته ترلاسه کولوپرځای يې خپل هرڅه بايللول .

امیرته که هرچا لومړی بیان اوشکایت وکړهغه یې کتې . دافغان مغزاوذهن لومړی وارانطباع اخیستلو اوبې خایه پلویتوب ته بیخي چمتو دئ ، په دې کې بیا ری نه وهي چې ددغه سړي په وینا کې څومره حقیقت پروت دئ . په دغه رازمواردوکې چې دلوړ قدرت دخاوندانو پرخلاف عرض وسي، وعرض کوونکي ته زیاتره ستړي فاجعې پېښیږي . دغه سبب دئ، چې خلك دمامورینو پرخلاف عمل کولو کې زیات احتیاط کوي . که په رشوت ورکولو اوکه په کومه دسیسه اوچل وي هرراز فیصله چې ترلاسه کولای سي ، ترلاسه کوي یې اونور خان غلی نیسي .په داسي حال کې چې مامورین سره پرسیږي اوبډایان کیږي اوپه پرله پسې دسیسه بازیو سره دومره په خان غره سي، چې په لوبه کې تراندازې زیات ټوپ ووهي .آخرله مخکې وویشتل سي اوهرڅه له لاسه ورکړي اودژوند وروستی شپې په زندان یادجلاد په پنجو کې تېري کړي.

امیرمرحوم یوه ورځ ماته وویل چې دی پرهیچاباورنه لري اودومره بدګومانه دئ چې خپل نبی لاس دکین لاس په کړو نه خبروي . دادحیرانتیا خبره هم نه ده ځکه داسي کسان چې پرچاشاوخوا راغونډوي، هرومرو بایدهمداسي احساس ولري .

بل شی چې هیواد ته ډېرزیان رسوونکی دئ ، دادئ، چې دخلکو دنبګنې په ټولو چارو کې له همدغومامورینو سره سلا مشوره کیږي . امیرپخپله دخلکودنظریاتو اوغوښتنو دمعلومولوبله هیڅ راز وسیله په لاس کې نلري اومجبوردئ هغه څه ومني، چې مامورین یې ورته وایي . داکار مامورینوته ددې موقع برابروي، چې هرڅه دخپلو ګټو اودلچسپیو له مخې وکړي اودهمدغه خاني ګټو اوشخصي منافعود په پام کې نیولو اغبزه ده، چې زیات شمېرخلك دمامورینو ددغه شان سلوك له امله کال په کال دخپلې مخکې له کرنې اوزراعت څخه خواتوري کیږي اوکوم بل خای دکومې بلې دندې په تلاښ ګرزي.

خلك وایي چې دافغانستان امیراوخلك سره ببل دي . هلته عامه اوشخصي خزانې سته چې دواړه دامیرپه واك کې دي خوپخپله یې خصوصي لګښتونه اوهغه لګښتونه چې حکومت یې باید تادیه کړي ، سره ببل کړي دي . مګردغه سره ببلوالی بس پرهمدې خای پای ته رسیږي اوسخته ده چې څـــــوك دي یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

توپیرولیدلای سي. ماته ویل سوي وو، چي امیردحکومت سر دئ . خوزه چي اوس ګورم نروبلای سم چي دی هم سرهم بدن واوهم نورهرڅه و. یوازي دولایټونو مامورینو اووالیانو دهغومسایلو دتعقیب تکلیف نه ورکاوه چي دهغوی خپلي شخصي ګټي پکښې وي . دحکومت په ګودامو کي په عمده توګه وسلې اومهمات دي، چي پخپله په هیوادکي جوړسوي یاله کوم بل ځای څخه پیرودل سوي دي . پردې سربیره دورځنی اړتیاوړمالونه هم پکښې خوندي دي. دغه راز هغه ارزښتناك سوغاتونه پکښې زیرمه دي، چي دهیواد دبهلا بهلو برخومشرانو له امیرسره دکتنې په وخت کي راوړي یادنوروحکومتو له خواورسېدلي دي . له دې ټولو څخه ستره زیرمه جوړه سوې ده . په شخصي ګودامو کي ټول هغه نادر سامانونه غوندې دي، چي له هندوستانه رالیږل سوي اویوڅه یې داسي سامانونه دي چي هوري هم نه پیداکیږي . داړتیاوړورځنیو سامانوپرته نوردبرلږمواد ګودامونه خي اوبیرته تري راوزي . زیاتره شیان چي اینبوول سوي دي، وریسې هیرسوي دي . دګودامونو موادنه امیرته معلوم دي اونه یې ګودامدارانو ته. ځکه دموادو لیکلی ثبت په منځ کي نسته . یوازي هغه مواد کاغذ ته رسیږي چي واقعا ارزښتناك وي.

امیرمرحوم له مانیو سره خاصه مینه درلوده . دده داستوګني مانۍ چي دخان له پاره یې جوړي کړي وي ، دهیواد لومړۍ درجه ودانۍ دي چي په دېرلوکس اروپایي ډول سمبال سوي وي . دېرښه میزونه وچوکۍ اونورټول فرش ولوازم یې په هند کي ورته موندلي اویایې پخپل هیوادکي ورته جوړکړي دي. ده دېرټینګارکاوه، چي ټول شیان پاك وستره ومنظم وساتل سي . «وا» دهغه بدبخته غلام بچه په خان، چي په دې برخه کي به یې لټي کړې وه .

دده خواږه په حکومتي پخلنځیو کي پخېدل. دغه پخلنځي دومره زیات ځارل کېدل ،چي بې له مسوله کسانو څخه نورهیڅوك ورننوتلای نه سوای . کله چي به یې ددوډۍ غابونه له پخلنځي څخه قصرته وړل اومشراشپز اوڅوتنه نوروعسکریبه بدرګه ورسره مل وو (ټول غابونه په یوه پلا وړل کېدل ، نه په څوپلا) اوکله چي به غابونه دامیرمخي ته کښېښول سول . داداشپز وظیفه وه چي له هرغاب څخه څکه وکړي او وښیي چي خواږه له زهرو څخه خالي دي . له

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیرسره تل خولورتبه مامورین په دودی خورلوکي ملګري اودیوکوچني
میزشاته چي سپین توکرپرهواروي ، ناست وي . ددغه میزمخ ته پرمخکه باندي
یواورد توکرغوړبدلی اودپاسه وربانديي بل سپین توکر هواروي . دتوکره
(دسترخوان) پردواړو خواوو باندي مامورین چارزانو یاپردوو ګوتو ناست وي
(پلتنی یې وهلي وي) دامیرپه ګډون ټول کسان په ښی لاس دودی خوري،
لاسونه تر دودی دمخه اوروسته پربوللل کیږي . دپلوونو اوکبابونو په شان دبرښه
اوګټورخواړه پاخه وي، چي پرټولو باندي یې مساله باب دورولي وي . وچه
دودی معمولا افغاني (نان) وي (هوارکبك) . امیرسپینه دودی خوښوي .
دادودی دکوچنی تیکلي په اندازه پخه سوي اوانګرېزي هغې ته ورته وي .

که یوانګرېز له امیرسره مړی خوري ، ببل میز ورته ږدي اویوهندوستاني
اشپزاومرستیالان یې په انګرېزی طریقه خدمت ته تیاروي . دچښلو له پاره
نوموړی اختیارلري شراب انتخابوي اوکه نورمشروبات، چي امیریې دهمدغه
وخت له پاره په ګدامونوکي زېرمه ساتي . که څه هم دی پخپله هروخت له خپلي
مذهبي عقیدې سره سم اوبه چښي .

دامیردچښنګ اوپه دده دنورو خوړو په شان په دېره جدي توګه مراقبت کیږي
. یوتن خاص ددغه کارله پاره ګومارل سوی وي اودهغې خوني کلي یې په واك
کي وي چي دغه شیان پکښې خوندي وي . دچایومراقبت هم دغه رازوي اویوبل
تن مسول لري . یوبل حکیم(ډاکتر) دټولو درملو دګډولواوامیرته پخپله
دراوړلو مسولیت پرغاړه لري . ددغه خلکو مقامونه دپیسو موندلو اومعتبری
مقامونه نه دي ، بلکي دېرکړاونه ورسره مل دي. که امیرپه بدن کي کوم نوی
درد احساس کړي، بیانودغه کسان دېرانديښمن وي اوترڅو چي دامیردر
ارامېږي اوداخبره ثابتیږي چي دایو طبیعي درد دئ اوپه خوراك وچښاك کي
دغفلت کولو نتیجه نه ده ، ترهغوپوري ددغوکسانو رنګونه الوتي وي اونه
پوهیږي، چي امیریه ددوی دله منځه وړولوله پاره کوم کوم چورتونه وهي .

اوسنی امیرهماغه جریان تعقیبوي چي پلاریې تعقیباوه خوپه یوه یادوو
برخوکي دهغه پرخلاف دئ اوهغه هم له نیکه مرغه پرنه څه شمار دي .
دمحافظت ټول تدابیر په زیات شدت سره ترسره کیږي اودامیر دخوراك اوچښاك

امیرعبدالرحمان او مامورین یې د مانښامنۍ دودۍ پرمهال (دمولف رسامي)

مسرل کسان ډېره سخته څارنه کوي .

امیرمرحوم له احتیاطي تدبیرونو څخه یوداو چي دخپلي پاچهی دقلمرو په هره څنډه کي یاکه لازمه وي ترهغه بهردجګړي یاسفرله پاره په هره شببه کي تیارو . ددغه مقصد له پاره څواسونه (چي په هروخوساعتوکي بدلېدل) شپه وورځ دقصر دروازي ته په څرمه طبیله کي زین کړي ولاړ وو اودسپرېدلو له پاره یې یوازي دتانګ تړلو ته اړتیاوه . په ډوروطبیلو کي یوشمېر چټکي غاتري(کچري) دسفرپه وخت کي دخزاني دچلولو له پاره تیاري ساتل کېدلي. دامیردبستر (کټ) سرته یوه الماری، چي دښیښې دروازي یې وي، ولاړه وه . په هغې کي دده ډېرښه توپك دکارتوسوله قطیو سره خورندوو اوتربالښت لاندي یې دوي دري ډکي تمانچې پرتې وي . په دي ډول امیرهروخت داضطراري حالاتو له پاره امادګي درلوده . پردي برسېره دسواره وو څوکیداره ټولی چي د «حاضرباش» کارډنومېده، دتل له پاره شپه وورځ ترقصردباندي له امیرسره دملګرتیاپه مقصد تیاره حاضره وه . دغه کارډامیر دځوورځو له پاره موقتي ساته ، دوی باید دسفرله پاره هره لحظه آماده وای ځکه یې نوپه وظیفه کي ولاړو کسانوته په رون سرهٔ هوسایي زمینه ورکوله . دامیرژوند له ماجراوو څخه ډك ژوند تېرسوی و . دې ژوند ورته ښوولي وه اوپرخلکو باندي دده دواکمنی تجربې هم تایید کړې وه، چي په هروخت کي دهرراز پېښي له پاره تیاراوسېدل دهوښیاری کاردئ.

دادامیرعادت و چي دشپې زیاتره برخه یې په کارتېرولـه اودسهار ترڅلوروبجوورواندي یې استراحت نه کاوه . وروسته به نودورځي ددولسو اودووبجو ترمنځ وښښېدئ .. ترکالیو اغوستلو اومړی خوړولو وروسته یې دربارکاوه . دشپې له خوازیاته بیداري یې ښایي دپاڅون یادکوم خیانت له ببري عادت سوی وي. ځکه په دغه راز حرکتونو باندي تروورځي ، چي ټول خلك وېښ وي،په شپه کي زیات لاس پوري کیږي . کله کله یې عام دربار په سلام خانه کي کاوه چي ترارګ دباندي په باغچه کي دحاضرینو له پاره دیولوی مخصوص دالان په شکل جوړه سوې ده . په دغه وخت کي هرچاچي غوښتلای ، دوراندي کېدو اجازه لرله اوهرڅه چي یې ویلای ، اورېدل کېدله . کـــــوم کسان، چي

غوښتل يې اميرته شخصا عريضه وراندي کړي ، دشاغاسي(۱) په واسطه چې وظيفه يې اميرته دخلکو حاضرول و، رهنمايي کېدله .خودمخه تردي چې اجازه ورکړه سي لومړی بايد دوی په دروازه کې دګارډ دکپتان اودغه راز دنورو اړوندو کسانو موافقه ترلاسه کړې واى . امير دېرپرکاره سړى و. ټول ليکونه به ، چې ورسېدل ، کتل به يې اوترخوچې ببدبدئ خواب به يې ورکاوه . په دې کې به يې.رى نه واهه، چې نورځه کارونه يې ترلاس لاندي دي . هره ورځ چې به يې جامې اغوستې ، خلك به ورته راسرسول . يابه يې خپل شکايتونه ورته اورول ، ياپه دمحاکمې له پاره ورته راوستل کېدل . دغه راز به يې دهيواد له بېلابېلو برخو څخه دقومونو اوقبايلو استازي منل اوخبرو ته بې غوږ نيوه . ترڅوچې به يې يوکارسرته ونه رساوه ، بل يې نه پيل کاوه . کوښښ يې کاوه دهري ورځې کارپه هماغه ورځ پاى ته ورسوي .

اميرپه حرامسراى کې له خپلو نښخوسره دېرلږوخت تېراوه اودايې عادت ګرځېدلى و . کله کله به يې يومانښام هغوى ته ورويوست . په مجموع کې يې دښځو په باب نظرډ براوچت نه و.کله کله خوبه په څرګنده توګه دښځې دژبې ، درواغوويلوته دهغې دميلان ، په هر ارزښتمن کارکې دهغې دنه قابليت اوددروغجنې مينې په باب ږغېده . (دلته دوې کرښې له ترجمې پاته دي . م . هـ)

دامېرمشغوليتونه اوساتېرى محدود اوساده وو .دى به په پسرلي اوددوبي په سرکې څواوونى په خپلودوښيو (تابستاني) مانيو کې اوسېدئ اود ازادي هوا اودګلانو له ورمه به يې چې دى يې زيات لېوال و،خوند اخيست . باغ بالا ته به چې دپغمان پرلورله ښارخخه څلورمېله واټن لرې ، زياتره تلى . دامانى په دوبي کې دده دزړه دخوښې مانى وه اودژمي تررااتګ پورې به پکښې اوسېدى کله چې به ژمى سو، بيرته به دښارګرمومانيو ته کډه سو . اميربه په هره خونه کې چې و، زيات ګلان به يې درلودل . په ژمي اوپسرلي کې چې په کابل کې ګلان نه وي، ده ته به يې لـــــه جـــلال آباد اونـــــورو هـــــغو سيمو څخه ګلان راوړل ، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترکابل به ټیټې پرتې وې اوتوده آب وهوابه یې وه . یوه ورځ زه له امیرسره ناست وم اودی دخپلو کلانو په باب ږغېدی . یوګل یې دبوېدو له پاره وشکاوه خوهغه ښه بوی نه درلود . سمَلاسي یې باغوان راوغوښت . هغه په داسي حال کي راغی چې رنګ یې الوتی اوزنګنونه یې رپېدل خکه دخپلوورغوښتلو په سبب نه پوهېدی . بې له شکه چې هغه دېرېږېدی اوغالبا به یې دنوروپه شان زیات احتیاط کاوه، چې امیریې په ببره باندې پوه نسي . کله چې امیرسرراپورته کړ اوباغوان یې ولید . دګلانو دنه بوی کولو پوښتنه یې تېرې وکړه .باغوان خواب نه درلود یوازې یې پروچوشوندو ژبه تېره کړه اوبخښنه یې وغوښته . وروسته امیردتاکلو لاروچارو په باب چې باید کارتړې واخلي ، ورته ورغېدی اوخبرداری یې ورکړ،چې که راتلونکي کال ګلان ښه وړم ونلري بیانو «زه پوه سه اوته» . وروسته یې رخصت ورکړ، چې خپل کارته ولاړسي .

کله کله امیرهغه چمن ته پرآس تلی یابېول کېدی، چې دهیلیو ښکارخای دئ . خوددە دپاچهی په وروستیو خوکلونو کې به یې دغه تفریح دېره لږکونه خکه په دوامداره توګه دنقرس په ناروغی اونورومریضیو اخته و. دده کورنی تفریح شطرنج و اوپه هغه کې یې دومره مهارت درلود چې په دربارکې دېرولږوکسانو ورسره سیالي کولای سولای . بل ساتېری یې دکیسو اوزېدل اوکول و. دغه راز یې په خینو فارغوموختوکې دشپې تردوډی وروسته ، دمخه تردې چې بیرته دي ددولت دمشروظایف پیل کړي، له یوه یابل سرکاري مامورسره ټوکي ټکالي کولې . په دغه وخت کې به دوی پرامیر راتاوسوي اوده به پخپله په ټوکو اوحاضرو جوابی کې برخه اخیستله .

ددربارټوکماردامیر په نوکرانو کې یو په رسمیت پېژندل سوی غړی و اودنورو په شان به ملبس ګرزېد . کله چې به دامیرطبیعت ختمه و دده وظیفه امیرته ټوکي کول اودهغه خوشاله کول و . دهغوکسانو له پاره چې‌طبعه یې سمه نه وي، ټوکي اوکیسې اودنکل دبیان په ترڅ کې دلاس حرکتوته دېراغېزمن وي. دابه ښایي دهغوهڅونتیجه وه چې په ژوند کې دښخوداغېزمنترب دراتېټولو په مقصد کېدلې ، خکه ښځې هیڅکله په دغه راز ناستوکي حاضري نه وي . نارینه له نارینه وو سره یو خای ناست وي اوله خپل کورپرته بل خای ښځې نه

وينې . تورکماران دشهزاده ګانو په ټولې کې هم وي دغوکسانو ته دامیرله خاطره چاځه نه ویله ، کنه دهغوی ټوکي دعسکرو په یوه بارك کې لاهم مناسبې نه وې . دامیرملګري مجلسیان یاغلام بچه ګان زیاتره دخانانومشرانو زامن دي. دغه هلکان امیرته بخښل سوي اودده دخدمت له پاره روزل کیږي . کله چې لوی سي ، بیانو ملکي ونظامي منصبونه ورکول کیږي . دغه کسان امیرته تل حاضروي ، نوري بېلابېلې دندې هم لري . خینې دځراغونو ومشالونو دخای پرخای کولو مسول وي. خینې دغالي، خینې بیادکتابوروکاغذونو اوخینې نورېیا دوسلو اونورو شیانو چاري پرمخ بیایي. هریو یې په خپله خانګړې برخه کې دموادو دساتنې اوصفایي مسول وي . په وظیفه کې غفلت اونورجرمونه سملاسي مجازات کیږي اواکثره ډېرسخت . په یوه پېښه کې له یوشمېرهلکانو څخه جامې وایستل سوې ، دونو پرتنو وټرل سول اودژمي دشپې زیاته برخه یې هورې تېره کړه . په بله پېښه کې دیوګدامدار پزه دخینو شیانو دغلا په تورپرې سوه . ټولو هلکانو باید پاکې جامې اغوستې وي اودامیرپه حضورکې باید پټه خوله وي یابې له ږغ ورروغه تېرسي. دهغوی جامې خل وبل اوزیاتره یې رنګه بخمل وي، چې دسروزرو ښایسته پټې اودپردوپه شان اشې درلودې . خولې اوبګړې یې ډېرې قیمت بهاوې . اوسنی امیرچې ساده جامې اوپیکه رنګونه یې خوښیږي، پخپلو نوکرانو توري جامې اغوندي، چې دپادریانو چوخې ته ورته دي . دغه چوخې یې دترکي افسرانو دچوخې په ډول اوترهغولږځه اوږدې ګنډلې وي . رسمي مامورین زیاتره دغه رازجامې اغوندي البته پرته له هغوکسانو چې دیونیفورم اغوستلو مقام ولري . هغوی پرجامو باندې په طلایي پټو ډېرخوشاله کیږي . دامیرعبدالرحمن په دربارکې ډېرو زیاتو سرکاري مامورینو اودغه رازغلام بچه ګانو بخملي جامې اغوستلې، چې ددربارپه ورځ به یې دوی ته مردانه بڼه ورکړې وه.

له ۹۷ وروسته(مطلب ۱۸۹۷ دی . م.هوتك) انګلستان اوانګرېزانو ته دامیراحساسات بدل سول اوچاچې په دربارکې دغه حالت کوت، ځانونه یې له دغې وضعې سره سمبالول . په دغه وخت کې سردارمحمدعمرخپل میرېزی وروسردارامین الله ته وویل، چې دپلار حضور ته دي له انګرېزي پاپېچو سره نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خي اواحتياط دي کوي، چي په دغه راز مواقعوکي هيڅ رازانګرېزي جامې وانه غوندي . امېرانګلستان ته دسردارنصرالله خان دهيت د۹۵ کال دسفرله ناکامی څخه ډېرزيات مايوسه و . دغه سفراصلا په لندن کي ديوافغاني استازي دټاکلو په نيامت سوی و. څرنګه چي داکار دهند دحکومت دمشرپرسردمعامله کولو معنادرلوده ، څکه نودانګرېزي مقاماتوله خوا رد سو. امېردغه رازدهند دحکومت هغولېکونو هم دردولی و، چي په سرحدکي داپرېدېو د۹۷ کال داګست په بغاوت کي دده دلاس لرلو په ارتباط ورته لېږل سوی وو . ده له دغولېکونو څخه يوليک په عام دربارکي چي له همدې امله دټولو مخوروکسانو په ګډون جورسوی و ،ولووست . په هغه کي په څرګنده اشاره سوې وه، چي ددغي رازپېښوبيا تکرار به دده دتاج وتخت دبايللو په بيه تمام سي . ددغه ليک ترلوستلو وروسته يې خپل خلك په دې وغندل ، چي دی يې وخپل متحدته شرمولی دئ . په دغه وخت کي يې زه ورغوښتم اوداپرېدېو بغاوت اودغه رازدهغوستونزو په باب څو ساعته راته ورغېد ،چي سرحدي قبايلوده ته پېښ کړي دي. په خاص دول دهدې ملا، مولوي نجم الدين اخندزاده (۲) ته دېرپه قهروخکه چي دبغاوت اصلي لمسونکی و. ده وويل تخت ته دده له رسېدلو راهيسي بغاوتونه لږسوي دي اوهرپاڅون دموټ په زورکښېنول سوی دئ (هغه کسان چي امېرپېژني، په دې ښه پوهيږي چي د «موټ زور» څه معنا؟) اوددې معنا دانه وه، چي نورنو دبغاوتونو مخه ونيول سوه .داخلك نه يوازي داچي دېرسرکښې دي، بلکي ټول دېرمتعصيب هم دي . امېرپه دې باب چي نومورې دپاڅونونو په لمسولو کي برخه لري، زياته کړه ، کله چي خلك يووار وپاڅېدل اولږڅه بريالېتوب ته هم ورسېدل، بيانو دهرچاترکنترول وزي . دافغانانواوسرحدي قبايلو ترمنځ پخوانی شخړي اوبدی هم سته چي بايد حل سي . نوپه دې دول هرپاڅون ده ته پخپله يوه خطره ده . پردې سربېره ، دهيواد په يوه برخه کي چي يوپاڅون منځ ته راسي ، هغه به بې له شکه په نورو برخوکي ورته پاڅونونه اوبغاوتونه زېږوي . داددې دټينګي اداري اودهغو خلکو په وراندي، چي دخلکو دلمسون په تلاښ کي دي ، دسختو روشونه نتيجه ده، چي هيواد يې ارام ساتلی دئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیروویل دهډي ملاهیڅوك نه پیژني، چي دکوم هیواد دئ خکه دده اړیکي ناڅرګندي دي . دشپرعلي په پاچهي کي ملا ته اجازه ورکول سوي وه چي له خلکو سره دخپل زړه دخوښي کارونه وکړي اوپخپله خوښه بغاوتونه اوپاڅونونه ولمسوي . په هرصورت ده (امیر) پخپله ځپړني وکړي دملا دفعالیتو لاري چاري یې کشف کړي اودهغه دنیولو ترتیبات یې برابرکړل .خوملاته پرخپل وخت ټول طلاعات ورسېدل اوسرحد ته وتښتېدی . هوري یې سمدلاسه شینواري اوتورقبایل دده پرضد وپاڅول اوڅومیاشتي یې ښه تکلیف ورکړ. هغه و، چي دڅلورو زروتنوپه وژني سره قبایل آرام سول . ددغو ټولو عملیاتو مسول همدغه شخص و.

امیروویل دهډي ملا په قبایلوکي سترنفوذ لري .ده دجلال آباد اولغمان سیموته خپل استازي لېږلي، هوري یې ددریو زروتنو په شاوخوا کي خلك لمسولي اوله خان سره یوځای کړی وو .خودجلال آباد والي په خبرسر اودخلکو مخه یې ونیوله . کله چي له خلکو څخه پوښتنه وسوه ؛ تاسي دچاپه اجازه دغه جهاد (مذهبي جګړې) ته روان یاست؟ هغوی په ځواب کي وویل دوی ته دملااستازو ویلي وو چي امیردغه اجازه ورکړې ده . امیروویل چي دهغوی په مشرانو کي څلورتنه شیخان اودوه تنه ملایان، چي دجهادزرغون بیرغ یې له خان سره ګرزاوه . دکابل په زندان کي دي اودی پوهیږي چي څه باید وسره وسي؟ نورمشران یې تښتېدلي دي.

په همدغه وخت کي و،چي امیرته له هندوستانه دوه تنه مهاجرراوستل سول اودوی دامیردعفوی دهغه فرمان له امله بیرته هیواد ته راستانه سوي وه ، چي ځوکاله مخکي دټولو هغوکسانو له پاره صادرسوی و چي له هیواده وتلي وو. خوامیروویل هغو دووتنو درواغ ویل او ده ته په ډاګه سوي وه، چي هغوی دایوب خان مخبران وو اوغوښتل یې دده ددربارټول رپوټ هغه ته ورسوي. ده وویل ایوب خان اویعقوب خان دواړه هرکال خورا ډېري پیسي دده دکارو په باب داطلاعاتو دترلاسه کولو په لارکي لګوي . خوامیروویل «که دوی دغه پیسې ماته راکړي زه به هره اوونۍ اوهره میاشت خپل رپوټ چي رشتیا به هم وي ، ورلیږم .خکه له ماپرته بل هیڅوك خبرنه دي، چي زه څه کوم . ان زمادېرياوري

مامورين لاپه مهمو اسرارو خبرنه دي »

دامیرغتهه هیله چي زیاتره یې په دربارکي زماپه مخ کي څرګندوله ، داوه چي خپل هیواد دټولومنابعو دپرمختیا له لاري شتمن کړي اودنورو هیوداو سطحي ته یې ورسوي . ببله شکه که دده روغتیایي حالت سم وای ، په دې لارکي به یې دېرځه کړي وای. دی زیاتره پخپله خونه کي ایښارو اومجبورو دخپلو مامورینو پراطلاعاتو تکیه وکړي خوهغوی ثابته کړي وه، چي دتکیې ورخلك نه دي .

ده ماته وویل دهند له حکومتځخه په یوه رارسېدلي لیك کي ورته لیکل سوي دي، چي زه دشلوکالو راهیسي ورته وفاداریم خوپه هماغه لیك کي بیازیاته سوي چي زه زیاتي وسلې اوجنګي مهمات رانیسم (پیرم) اودانګلستان پارلمان به بنایي پردې کاربدګومانه سي . ده وویل زه دغه دوې خبرې تعبیرولای نه سم اوترمنځ یې فیصله نسم کولای . زه دې هیواد ته دپاچا په توګه بې له وسلو راغلم اودانګلستان له خوادامیرپه حیث ومنل سوم اودیوه واکمن په توګه مي لومړی کارداو، چي جنرال رابرټس(General Roberts) سره له کابله وکندهارته دده په مارش کي مرسته وکړم ، وسلې ورته برابري کړم ، دلاري په اوږدو کي ټولوملکانو اونورمخورو ته امرونه ورکړم، چي انګریزي لښکرته دکمپ لګولو اجازه ورکړي اوپه هیڅ ډول ددوی مزاحم نسي . که دانه وای ، انګریزان بې له کومي ستونزي په دومره چټکي سره کندهارته رسېدلای نه سوای.له انګریزانو سره دده دټرون پراساس ، داضروري وه ، چي هغوی ده ته عصري وسلې برابري کړي وای اودیوه متحد په توګه یې دهغوی اوروسیې ترمنځ ددرېدلو توان موندلی وای . خودهغوی له خوادوسلو ورکولو پرځای ده پخپله جنګي مهمات پیرودلي دي اواوس ورته ویل کیږي، چي داکارنه باید ونکړي . کله چي روسانو کشك ته خپله داورګاډي پټلی راوغزوله اوله ده څخه یې وغوښتل چي له دي لاري څخه تجارتي ګټه ترلاسه کړي . ده دهماغه لیك کاپي دهندحکومت ته ولیږله اوپوښتنه یې تري وکړه چي څه رازجواب ورکړي . هغوی ورته وویل «هیڅ جواب دي نه ورکوي» خودی په جواب ورکولو کي مجبورو ، کنه ده ته ستونزي یاجګړه پیښېدله . خکه یې نوروسانو ته جواب

ورکړ چې دوی داورګادي پټلی دده له مشوري پرته غزولې ده که دوی دامشوره پرخپل وخت کړې وای ، ده به هم له خپلوسوداګرو اوخلکو څخه دهغوی نظریې اوغوښتنې پوښتلې وای.اوس چې دوی اورګادي پخپل سراودخپلې هوسایني له پاره غزولې ده .دده هیواد یې نه غواړي ځکه ددوی اوښان اویابوګان ددوی د خپلو اړتیاوو له پاره کافي دي . ده وویل ددغه جواب کاپي یې د هندحکومت ته ولیږل چې په جواب کې ورته ولیکل سول، چې ښه کاردي کړی دئ . ده وویل دی انګریزي مقامات ددغولیکنو له امله نه ملامتوي ځکه دوی دپارلمان تراثرلاندي دي اوده په نظرپارلمان لکه دکابل عمومي حمام داسې ځای دی چې پکښې دېرخلك په یوارګډي خبري کوي اوپه یوه غټه خونه کې د اوازونو انعکاسات دیوه سړي خبره دبل سړي له هغې سره ګډوي اود اوازونو په تخریشېدو سره دویناوو مطلب له منځه وړکیږي .

د (Boer) (۳) لویه جګړه په دغه وخت کې پیل سوې وه . امیروویل ده خوشپې په دغه باب فکرونه وهل اواندښښمن دئ چې روسان ښایي له دغې جګړې څخه ګټه واخلي اودهندپرلور راوړاندي سي .خوکله چې به ده خپل ځان دهغوی پرځای تصورکړ، (ځکه ده په روسیه کې دتبعیدډېرکلونه تېرکړي وواوددوې په چلند اوپالیسی پوهیده)، له افغانستانه به ډېره واهمه ورته پیداسوه . ځکه له دوی(افغانانو) سره جګړې دعالم اسلام دعمومي پاڅون معنا درلوده، چې هرومرو به اسیایي روسیې ته ورغځیږي . دوی ددې کارله پاره کافي لښکرنه درلود . هغه مسلمان هیرادونه چې دوی نیولي وو، په بې امنی کې وو، خلکو یې له فتح کوونکو څخه کرکه درلوده اولکه افغانان داسي وو، چې ځان مرګ ته ورکوي خودبل غلامي نه مني ، نه غواړي چې ددوی ښځي اوماشومان دي ځني واخیستل سي .دابه ډېرسخته وي، چې په یوه وخت کې دي هم دغه شان پاڅونونه مات سي هم دي له افغانستان وهند سره وجنګیږي.

Boers جګړې په باب ده وویل کله چې یې دلښکرودتلفاتو شمېرواوربد ،ډېرغمجن سو. ده په جګړه کې ډېري تجربې درلودې اودهغو ببلابېلو تصویرو او نخښولې مخې، چې ده لیدلي وې،فکرکاوه ، چې دجګړې

ترتیبات ښه نه ووځکه بایران په شیوه کي وو اوپټ وو خوانګړېزان پرهواره مخکه ورباندي ورتلل . ځرنګه چي دانسانانو بدنونه له پولادوڅخه جوړسوي نه دي ، نودامکنه نه ده چي دعصري وسلودګولیو دباران په وراندي دي چي په هره دقیقه کي ورباندي اوري، ودریږي. ده وویل دی دانګړېزانو مرستي ته پنځوس زره لښکري استولای سي خوددە خلك له ببرېو سره نابلد دي، که یې په هغوکي ولیږي مورال یې کمیږي (وارخطاکیږي) .انګلستان باید تل په دي پوه سي چي دی(امیر) تیاردئ ، چي له دوی یاهندسره اوږه پراوږه وجنګیږي . ده یووخت ماته کیسه وکړه چي دی په روسیه کي و اودروس وترکانو جګړه دتودېدو په حال کي وه . له ده څخه وغوښتل سوه چي له خپلو پلویانو سره یوخای دروس په لښکرکي جګړې ته داخل سي . راته یې وویل چي اوربدلي مودي ته یولوی جنرال وې اومور غواړو چي ستاقوتونه وازمویو .خودی دروسانو له پاره جنګېدو ته مایل نه و په ټهره بیاچي دده دهم دینه اوهم مذهبه سره جګړه وي. نو یې جواب ورکړچي ستاسي پرخوا دجنګېدوپه وخت کي به زما دزړه ورتوب اواستعداد معلومولو موقع برابره نه سي ځکه ټول روسان زړه ور اوښه جنګیالي دي اودی به دډېرو زړه ورو په منځ کي یو وي . دابه ښه وي چي تاسي ماته ددښمن په خواکي دجنګېدو اجازه راکړئ اوهغه وخت به ماپخپل وراندي دجنګېدلوپه حالت کي ووینئ ، زمالیاقت به درته څرګندسي اوښه تراقضاوت به وکړئ. ده وویل چي هغوی بیاهیڅکله تږي دغه شان غوښتنه ونه کړه .

امیردتیرو حالاتو په باب دخبرویه ترڅ کي وویل چي یوچاته ددغه راز تشویشونو زغمل سخته ده . ددي له پاره چي دی له روسانو سره هم دخپل هیوادپه ګټه اوهم له انګلسیانو سره دټرون په اساس جنګېږي ، بایدکافي اندازه پیاوړي وي ،خوله دي سره سره ورته ویل کیږي چي تازیات مهمات پېرودلي دي. ده هڅه کړې ده له خپل متحدسره ډېرښه چلندوکړي خوورته ویل کیږي چي تاقبایل دهغوی پرضد وجګړې ته لمسولي دي. بیاهم ده دخپل هیواد په ګټه په زړه کي ډېراصلاحات اوریفورمونه درلودل خومامورین یې صادق خلك نه وو اوده نه سوای کولای دخلکو واقعي غوښتنې اونظریې خان ته څرګندي کړي . ددي له پاره باید ده قوانین بدل کړي وای ، پرهـــــغوی یې فشار راوړي وای

(c) ketabton.com: The Digital Library

اومرسته يې ورسره کړي واى چې خانونه اصلاح کړي او پرځنګ يې بايد بياهم زيارايستلى واى چې خلك يې په سوله ، امن اونېکمرغۍ کې ژوند وکړي .

سره له دې، امیرعبدالرحمن یواستثنایي لایق سړی و. ده ډېرلږ حتی هیڅ تعلیم نه وکړی یوازې دخپلو سرګردانیو په سخته مدرسه اودخپلو ماجراوو په تاریخ کې روزل سوی و. چې بیاوروسته امیرسوی اوهیجان آوره داستان يې جوړکړی و. دی بې له شکه دافغانستان ډېرپیاوړی واکمن ؤ . خکه کله چې دی پرتخت کښېنوست په هیواد کې تربل هروخت زیاتې خپل سرې او بې قانونۍ وې . دچاسره امان کې نه و . هیچاخان خوندي کولای نه سوای .خوچې دی مړسو، یوه مسافرپه یکړسرکولای سودهیواد له یوه سره تربل پوري په امن کې سفروکړي . دغه راز دی په شخصي لحاظ هم ډېرزړه وراوباجراته سړی و اوهغه څوك چې دده پرخلاف جنګېدلي وو، پوهېدل چې که له ده سره چابدکړي واى په ډېري بې رحمۍ سره يې غچ اخیست .

ماته يې کیسه کوله چې یووخت دی دخپلې کورنۍ له نورو غړو سره په جګړه کې و اوپرته له څوملګرو نورڅه ورپاته نه وو . په یوه کلي کې يې یوې کلاته پناه وړې وه اودده یوه ملګري په نامردۍ سره خیانت وکړ اودده دپناه خای خبرپې دښمن ته ورکړ . دښمن دشپې له یوزیات شمېرلښکرسره راغی اوکلایې محاصره کړه. په دروازه کې يې دده دتسلمېدو له پاره چیغې پورته کړې . ده دخپل سړیو اواسانو له پاره زېرمه نه درلوده اودسړیو شمېرهم بیخې زیات وو، ځکه نوجګړه کول بې فایدې وه . ده پتیبلې وه چې له دغې ستونزې څخه په هره وسیله چې وي، باید ووزي خکه دده نیولو دمرګ معنا درلوده . نوبې یولوی پوستین واغوست چې سرترنوکه پکښې پټ و . دغه رازپوستینونه معمولا دشپې لخواغوستل کیږي اوسروبدن ټول په پټوي . دی دکلاپه بغل کې تریوې کوچنۍ دروازې ورووت ، تمانچه يې په لاس کې ترپوستین لاندې نیولې وه اودباندې په لښکرو ورګډ سو هغوی فکرکاوه ، چې داد دوی له خپلو خلکو څخه یو تن دئ .په پای کې ده هغه خای ته ځان ورساوه چې دښمن يې ولاړو اودده دنیولو انتظارپې کیښې . څوك نژدې ورسره نه وو. دی دشا لخواورغی اوټینګ يې کړ .تمانچه يې پرځمکې ورونیوله اوامرپې ورته وکړ، چې ښوروته خوري،که نه خای

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرخای يې وژني . يرغمل سوی دښمن يې دهماغې کوچنی دروازې له لارې کلاته بوت، چې دی تررواوتلی و. دلته يې دده دژوندې پرېښوولو شرط داکښېښود ، چې دکلاله دېواله خپل لښکرته امروکړي چې له کلاڅخه کافي اندازه ليري سي . په دې دول ده ته دتېښتې زمينه برابره سوه روغ رمټ له خپلو ملګرو سره راووت (۴) اميردکرکترپېژندنې مهارت هم درلود اوددې چاله فوټو (تصوير) څخه دهغه کرکتريانولای سوای ، چې ده به هيڅکله ليدلی نه و. اوکوم قضاوتونه چې يې زماپه مخ کې دخلکو دتصويرونو له مخې کړي دي ، زياتره يې صحيح هم وو.ده Gladstones (۵) ، Bismark (۶) اومک مروهن (۷)Mc Mahon دېره ستاينه کوله اوويل يې چې دوی دخپل وخت سترخلک وو . يوڅوتنه جنرال دده دستاينې ور وو ، نوريې زياتره غندل . خودجنرال وايټ General White له خوايې دليدې سميت Lady Smith دفاع د بويرجګړې يوه دېره ځلانده کارنامه ګڼله

(c) ketabton.com: The Digital Library

داووم څپرکي لمنليکونه

(۱) په متن کي يې Shagrasi ليکلی دی چي سم نه دی . شاغاسي يا ايشك اقاسي يو دولتي لقب و ، چي د دربار دوزير معادل يې بللای سو . شاغاسيان دبارکزو له قومه تاکل سوي وو .

(۲) مشهور مجاهد . عالم او مرشد ملانجم الدين اخوند دجلال آباد د هډې اوسېدونکی و خکه نو (دهډې ملا) باله کېده . علامه حبيبي مرحوم يې « کاکړ » بولي (پېښليك ـ ۲۱۹ مخ) په کابل کي د هغه وخت دبرتانوي استازي دخولې خبره ده . چي ملانجم الدين اخوند له ډېرو سترو متنفذو انګرېزي ضد روحانيونو څخه و اوتريولك زيات پيروان يې درلودل . په ۱۸۸۷ ع کال چې د مشهور مجاهد ملامشك عالم د زوی ملاعبدالکريم اندړ په مشري دغلجيو پاخون دتکوين په حال کي و ، نوموړي ملانجم الدين ته هم بلنه ورکړه سوه . چې له دغه پاخون سره يوخای سي . په ۱۸۹۷ ع کال کي د انګرېزانو پر ضد د خپلواکی غوښتنې يو لو ی پاخون د ډيورنډ دکرښې په شاوخوا کي د ميشتو قبايلو لخوا پيل سو . ددغه پاخون مشري د داخوندملانجم الدين(دهډې ملا) ، د سوات داخوند او د ملا پونده (دده نوم محی الدين و) په لاس کي وه . ملانجم الدين اخوند شينوارو د « پاچا » په توګه اعلان کړ خو ده نټه وکړه . اميرعبدالرحمان خان دده له نفوذه ډېرېدی . ده ته يې دهډې او نورو ګاونډيو کلېو دبخښلو پېښنهادوکړ خو ده د « رد » جواب ورکړ . ملانجم الدين اخونددژوندپه وروستيو کلونوکي سوات ته کډه سو خو دوفات پروخت په هډه کي و او هوړي بنځ سو (۱۳۱۸ ق دروژي يوېشتمه) .(۹۰۴)

(۳) بوير (Boer) دهغوهالينډي بزګرانونوم و، چې په اوولسمه پېړۍ کي يې دجنوبي افريقادGood hope راس ونيوه . هغوی افريقايي مريبان پخپلوکروندوکي وګومارل . انګليسانودغه خای دناپليونې جګړو په دوران کي اشغال اوتربشپړکنټرول لاندي يې راووست . په ۱۸۳۳م کي دانګليسانوپه امپراتوري کي مريښتوب منعه سو اوزياتروبويرانو (Boers) دبرتانوي واکمنی څخه سروغړاوه. دوی شمال ته ولېږدېدل اوهوړي يې دوه خپلواك دولتونه جوړ کړل . بويرانو په ۱۸۹۹م کي دانګرېزانوپردووم مستعمرو (Natal) او (Cope) باندي بريدوکړ. انګرېزي لښکرو ته له کاناډا،استراليا اونيوزلينډ څخه ملاټړي قواوي ورسېدې . دوی دبويرملکي تاسيسات اوفارمونه وسوځل اودېره مرګ ژوبله يې وکړه . داجګړه د۱۹۰۲ کال په مې کي پای ته ورسېده . (پښتوژباړونکی)

(۴) داپېښه په تاج التواريخ کي راغلې ده . (ژباړونکی)

(۵) کلېډ ستون (۱۸۹۸ ـ ۱۸۰۹) دانګلستان مشهورسياستمدارو، چې خلورواره دهغه هيواد دمشر په توګه تاکل سوی و. (م. هوتك)

(۶) بسمارك (۱۹۱۵.۱۸۹۸م) دجرمن امپراتوری لومړی صدراعظم و (م. هوتك)

(۷) دادجنوبي افريقا په Natal کي يوښارګوټی و، چې دسرهانري سميت دمېرمني په نامه نومول سوی و . انګرېزانو ته دبويرو په جګړه کي ددغه ښاردفاع د درو زرو تنوپه قربانی تمامه سوه .جنرال وايټ ددغه محاذ مشري پرغاړه درلوده . (م. هوتك)

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم څپرکی

امیرعبدالرحمن (ادامه)

دامیرزامن اوله هغوسره دډاه سلوك ـ شهزاده کان ، وظایف یې اودربارونه یې ـ دشاهي کورنی غړونه دحکومت لخوا دډوډی تهیه کول ـ مامورینوته تنخواوي څه ډول ورکول کېدي؟ ـ دملکي اونظامي القاب ـ ددربارژوند اومامورین ، دقانون محکمې ـ دامیردوامداره ناروغي ـ مرینه اوښخول یې ـ دپاڅونونو اوازې ـ دوګړو واهمې ـ دکورنیو خزانو ښخول ؟ دامیرحبیب الله تاجپوښي ـ دنوي امیرلخوا دریفورمونو ژمنې ـ ساتېرى

دامیرپنځه زامن ژوندي دي، حبیب الله (اوسنی امیر)، نصرالله(لندن ته چې استول سوی و) دوی دواړه دیوې مورډي ، امین الله ، دچترالی ښځې زوی ، محمدعلي دترکستانی ماندینې زوی چې زیاتره په ترکستان کې اوسي اوډده په باب لږڅه اورېدل کیږي اومحمد عمردملکي سلطانې زوی . امیرکه څه هم له زامنو سره دمهربانی سلوك کاوه خوله هغوی سره هیڅکله نزدې نه و .له هغو سره یې چلند دپاچاپه شان و ، نه دپلار وزوی . که به دوی کومه ګناه یاپه وظایفوکې غفلت وکړ ، په سزا کې به امرورته وسو،چې دربارته دي نه راڅې اوله دوی څخه به دلږیادېروخت له پاره خپه و. وروسته به یې څوك پسې ولېږه اودبیرته راتګ امربه یې ورته وکړ . بیابه نودغه مجرم راغی ، دپلار په پښوکې به ورولوېد اودبخښنې له امله به هغه ته دده دلاس مچولو اجازه ورکړه سوه.

امیرخپلوزامنو ته لوړدولتي منصبونه له مناسبو تنخواوو سره ورکړي ووخوپه هیڅصورت ورته اجازه نه وه، چې دنفوذ خاوند یادنامحدودو اختیاراتوڅخښتن سي . دېرو سرکاري مامورینو دامیرترزامنو زیات قدرت درلود اوله شهزاګانو سره یې سلوك دېرمودبانه نه و، په تېره بیا دامیردپاچهی په وروستیو شپوکې . سردارحبیب الله تش په نامه دلښکرمشراودتولووزکشاپونو عمومي امرو، سردارنصرالله دتولو دفترواو میرزایانو مشرو اونورووهم کوچني مقامونه اشغال کړي وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شهزاده کانو خپل خانته درباروته جوړول ،چې زیاترو مامورینو اوافسرانو به یادخپلو وظایفو په ارتباط یاشهزاده کانو ته د «سلام» له املې برخه پکښې اخیستې .دوی ټولوجلا جلا کوروته درلودل چې دښارپه نوې برخه کې یې موقعیت درلود . دوومشرانو شهزادګانو یې تربناردباندې هم کوروته درلودل چې ددوبې یوه برخه به یې پکښې تېروله . سردارنصرالله چې له لنډن څخه تراستنېدلووروسته یې تنخواه ډېره سوه ، دځان له پاره دهغه کورپه شان نوی کورجوړکړ، چې په لنډن کې دده داستوګنې په وخت کې پکښې اوسېدی(په پارك لین کې ډورچسټرهاوس) (۱) داکور دنظم وترتیب اوسامان ولوازمو له مخې دکابل ترټولو ښه کورو . کلمه چې بشپړسو ، امیرځوورځې دشهزاده دمبلمه په توګه پکښې تېرې کړې اوډېرپه خوشاله وخندا امیرښه معماري خوراډېره خوښوي اوده خپلې مانۍ هم دختېر اوخښتو په ودانیو کې چې په هیواد کې مروجې دي، یوازنۍ ابتکاري مانۍ وې

دشاهي کورنۍ ټولو غړوته چې په مجموع کې دمحمدزوکورنۍ ده، دحکومت له خوامعاش مقرر و . ځلورسوه روپۍ (تقریبا۱۲ پونډه ولس شلنګ) دهرهلك پرسراودرې سوه هرې نجلۍ ته دکاله ورکول کېدې . زیات شمېرته یې له شاهي پخلنځي څخه خواړه هم رسېدل خودغه کارداوسنې امیرپه رڼیم کې بندسوی اوپرخای یې پیسې ورته منظوري سوي دي . ددغه کاراساسي علت دخوراکي موادو قلت اوپه نتیجه کې دهغوګراني وه .

دحکومت مامورین اوله امیرسره نورمربوط کسان دکاله له دوو سوو څخه ترشپږو زرو روپیوپورې تنخواوي لري . که څه هم زیاتروته یې له خپلوشخصي مخکو څخه عایدهم رسیږي . دوی ټول ترخپل څرګندعاید دزیاتو پیسو ژوند کوي اوبالابود یې له هغولارو څخه برابروي، چې دوی پخپله ښه په پوهیږي . معمولا هرځومره چې څوك پست (Rascal) کیږي هغومره یې عاید ډېریږي . پخوا دمامورینو معاشونه په هیوادکې له ببلابېلو مخکو څخه ۱۰ مالیو دبراتونو په واسطه ورکول کېدل اومقامات مجبورو چې دغه مالیې پخپله راغونډي کړي . په دې ډول به حکومت ته دمالیې دافسرانو لګښتونه سپمېدل . مګرپه نتیجه کې به ترټولو لوی مقام دغه ټول براتونه رانیول په خورا لـــــویه فیصدي به یې

تخفیف پکښې راووست ، چې ټول به دده پخپله کټه اودهیواد دمنفعت پرخلاف وو .دده اجنټانو به کروندګروته دژوند له پاره هیڅ هم نه پریښوول . داکاربه ددې سبب سوچې هغوی خپله یوه ټوټه مځکه خوشې کړي اودبلې دندې په تلاښ کې سي . مالیې دراغونډونکو له خوادعمده پلورنې دغه لوټ اوتالان دخزانې داوسنې ټیټ حالت یوسترعامل دئ .

مامورینو نه دهغوی له کارياڅانګې سره سم لقبونه ورکول سوي دي خوبرسېره پردې زیاتره یې بې له دې چې له یوې پوځي قطعې سره دي ارتباط ولري دکلونل یابریګېډیرلقب هم لري . دغه کسان ملکي افسران نومیږي . دلښکرټولوافسرانواورسمي مامورینو ته په کال کې یووارد جشن پروخت یاامیرته د «سراج الملت والدین» دلقب ورکولودکالیزې پرموقع یوه مېلمستیا ورکوله کیږي . پردغه موقع ټول نارینه درباړته حاضریږي اووروسته دمانښام دودی ورکوله کیږي . ځرنګه چې په مانې کې هغوی ټول نسې خایېدلای، یوه ډله یې په ځرمه باغچوکې کښېنې اوهورې دمانښام دودی ورته اینبوولې کیږي .

په کابل کې له اوسېدونکو انګلسیانو سره دمامورینو چلند دامیرطبیعت اودانګریزې حکومت په نسبت دهغه برخورد منعکسوي . که داسې پېښه سي چې امیردهند دحکومت په مقابل کې متعصب ښکاره سي ، معنا یې داده چې دهغوی لخوا دده دتوقع پرخلاف زیات ټینګارورسره کیږي . په کابل کې که له اوسېدونکو انګریزانو سره هم دده خوابدي محسوسه سي ، اوورسره ټول مامورین بیادخپل مشرپه تعقیب دګستاخۍ ترحده بې نزاکته سي .بل وخت چې بیادانګریزانو قدرت زیات سي ، مامورین هم دخدمت په وړاندې کولوکې له افراطه کاراخلي . ددوی په خپلو منځوکې هم، که یوتن دامیرپه نزد په لوړمقام وعزت کې و، دوی ټول یې پخپل نوبت په درناوي کې برخه اخلي ځکه هیڅ یوله دوی ځځه دزیاتې مودې له پاره دعزت ځښتن نه وي . هرډو یې دغزت له ځښتن سره غوره مالي کوي خوپه زړه کې بیاکرکه ورسره لري . دعین غوره مالی په وخت کې دهغه دنسکورېدو له پاره دسیسې کوي .

دهیواددقانون محکمې،که دانوم ورته مناسب وي ، پردوو دلووېشل سوي دي . ددوی د مذهب په ارتباط دعوې او سرغړوني په لومړي سرکې دخان ملا (۲) په

محکمه کي فيصله کيږي ، که دهغه ترواک تبره وه بياومشرسردارته محول کيږي اوترهغه وروسته امیرته وړاندي کيږي . له قانون څخه سرغړوني دکوټوال په محکمه کي فيصله کيږي اودده ترقدرت تبرموضوعات بياهم مشرسردار ته حواله کيږي اوکه دده ترصلاحيت هم لوړه وه ، بياددده په واسطه امیرته وړاندي کيږي . داشخاصو ټولنيزي دعوې ددوی دسيالانو په واسطه حل وفصل کيږي . دعوامو داپه عوامو اودخانانو اومشرانو داپه خانانو . اوسني امیردغه رازمحاکمو ته مخصوص حکم هيات (جوري) ټاکلی دئ. دغه هيات پرهغو دعوو غورکوي، چي پخوا به ده ته (امیرته) وړاندي کيدلې.هيات ته څانګړی صلاحيت ورکړه سوی دی اوخپل برداشتونه اونظريات بايددتاييد له پاره امیرته وړاندي کړي . اوسني امیردغه رازيوه شورا (پارلمان) هم جوړه کړې ده، چي تقريباددهرشوديپارتمنټونو مشران پکښې غړيتوب لري . هغوی دريفورم اړوندقوانين څيړي،له څيړني اوخبرواترو وروسته، چي داکثريت په رايه هربدلون پکښې راغی ، هغه ليکل کيږي اوامیرته دمنظوری له پاره وړاندي کيږي . امیربياهغه تصديقوي . شورا پرهغو دعوو هم غورکوي چي داثبات له پاره يې دهرغوراوپلټنه په کاروي . دشورا اجراآت دنورو دعوو په شان امیرته دمنظوری په مقصد وړاندي کيږي . يوبل حکم هيات(جوري) دهغوبنديانو ددعوو له پاره ټاکل سوی دئ، چي بې له محاکمې بنديان سوي وي . په کابل کي دغه راز بنديان زښته دهردي اودهرراز بنديانو مجموعي شمېردشلو دهرشو زرو په شاوخوا کي دئ . هيات ته امرسوی، چي دهرکېس بشپړپوټ امیرته ورکړي .

دامیردنقرس ناروغي دده دژوند په وروستيو لسوکلونوکي ورو ورو زياتېدله اودهرلږتګ يې کولای سوای . هرځای چي به تلی بايد وړل سوی وای . په وروستيو دوودروکلونو کي خوبېخي پرپښودرېدلای نه سوای او ان په خونه کي لا په شاوړل کېدی . ورو ورو ورسره کمزوری کېدی هم، اودناروغی حملې به دهرژر ژر وروړاندي راتلې . ناروغي يې ورو ورو مغزهم ونيو اوداسي حالت ته ورسېدچي کله کله به يې مغزسم کارکاوه . په دغسي شرايطوکي دی مجبوروچي پرخپلو مامورينو نورهم زياته تکيه وکړي ، چي په نتيجه کي دحکومت اختيار په تبره بيا دهغو دووتنو په لاس کي ولوېد ،چي دامیردناروغی

په وخت کي يې دده زيات باورترلاسه کړی و . دوی کولای سوای دامیرذهن هرهغه لورته واړوي، چې ددوی خوښه وي . دې خلکو دومره قدرت ومونډ ، يايې غصب کړ، چې هرڅه ګويادوی وو. تردې اندازې چې په پای کي دومره په خان غره سول ، چې بېخي له خلکو بېل سول . له دوی څخه يوتن خودومره زړه ورسوچي دسردارحبيب الله دنوي کور ترکانان يې له خپلو ګاډيو سره په زور له کارڅخه بوتلل اوداکارېې دامیرپه نامه وکړ. په داسي حال کي چې امیرهم په داسي حالت کي نه و، چې دخپل زوی شکايت دي واوري . هغه هم که په زوی کي يې دومره جرات وای، چې دخپل پلارپه وړاندي دغه شان مسايل طرحه کړي . دغه سړی وروسته له هغه چې سردارحبيب الله امیرسو، دېرژرله کاره وايستل سو. (۳)

په نتيجه کي د ۱۹۰۱ کال په پسرلي کي پرامیرعبدالرحمن باندي ناڅاپي دزړه حمله راغله اوداسي فکرکېده چې نوريې نوآن تمام سو.خو دی شپږمياشتي لانورهم ژوندی و اوداکتوبر پرلومړی نېټه مړ سو. داسي ويل کېده چې پښې يې څوورخي وړاندي لامړې سوي وې اوداسي بدبوی يې کاوه چې په خونه کي يې چاخان نسوورته ټينګولای . دامیرترمړينې يوه ورځ دمخه چې نورنو دده دجوړېدو هيله پاته نه سوه، سردارحبيب الله اوسردارنصرالله له يوشمېرنورو لوړرتبه مامورينو سره جرګه سول ، چې دامیر له مرګ سره سملاسي ديوګام اخيستلو په باب فيصله وکړي . خکه کله چې په خلکو کي دامیردمرګ خبرديوه واقعيت په توګه خپورسوی وای ، دبغاوت اوستونزو پېښېدل حتمي وه اوداسي اټکل کېدی، چې ملکه سلطانه به اردودخان ملګري کړي اوخپل زوی محمد عمريه دامیرپرځای پرتخت کښېنوي . دې زيات نفوذ درلود اوپه خلکوکي دمحبوبيت څښتنه وه . په دغه جرګه کي فيصله وسوه، چې سردارحبيب الله به د خپل پلارجانشين وي اوکلمه چې امیرمړسي ، دی به سملاسي دارګ مستحکمه مانۍ، چې خزانه اودعصري وسلو ګودامونه پکښې دي، اشغالري . خکه دهغې نيول به عملا دی پرحالاتو کابوکړي اوکه احيانا عسکر بغاوت هم وکړي ، لکه څرنګه چې يې خطراحساس کېده ، دهغه دمخنيوي امکانات به ترهغه وخته وي، چې حالات سميږي اونظم ټينګيږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامیردمرګ پروخت چې دشپې پښې سو، ټول شهزاده ګان اومخور مامورین دباغ بالا مانۍ په انتظارخانه کې حاضروو. دوی هورې دخپلې شورا په بلنه له ماپښینۍ څخه لاحاضرسوي وو ، خکه شورا ته څرګنده سوې وه ، چې امیرنورزوندی پاتې دلای نسي . کله چې رابلل سوي کسان حاضرسول اودامیرمرګ ورته اعلان سو، له حاضرومامورینو څخه یوه تن دفقیدامیرخولی دسردارحبیب الله پرسرکښېښوله اودامیرپه توګه یې وټاکه . ټولو حاضروکسانو په رونې سره لاس ورکړ، خپل بیعت یې ورسره اعلان کړ اوامیریې وبالله . یوبل مامورڅرمه خونې ته چې سردارمحمدعمرپکښې ناست و، ولاړاونومورۍ یې ورسره راووست ، ورته یې وویل چې نوی امیرته بیعت ورکړي اوده همداسې وکړه . خپل بیعت یې دنورو په شان ورته اعلام کړ. دغه مامورپخپل دغه کارسره دملکې سلطانې سخته دښمنې اونفرت وګاټه .

نوي امیرورسته له خپلواکثرومامورینو اوپلویانو سره ښارته ولاړ، ارګ یې اشغال کړ اودهغه ځای دلښکروله برګښت (دګرمن) سره یې کارونه سمبال کړل . دغه برګښت دبرزردګروالی (کلونل) رتبې ته لورسو . سردارنصرالله خان هماغه شپه په باغ بالاکې تېره کړه ،چې ارګ ته دټول فرینچر، غالیواوګډنو اونوروسامانو دلېږدولو څارنه وکړي . ده په هماغه شپه ټول شیان په ګاډیوکې راانتقل کړل اوپه سهارې دامیرجسدهم ارګ ته راوړل اوددې له پاره چې دامیردمرینې دخبرپه خپرېدو اودهغه دجسدپه لیدو سره دکوم احتمالي پاڅون مخه نیوله سوې وي ، له مړي سره یې دسپرو یوه پیاوړې قوه بدرګه کړې وه .

په دابله ورځ دملکې سلطانې مېزوچوکۍ اونورسامانونه دارګ له حرامسرای څخه ددې خپلې مانۍ ، ګلستان سرای ته چې دارګ دېوالوته څرمه وه ، نقل سول اوپرخای یې دنوی امیرمېرمنې په ارګ کې ځای پرځای سوې . وروسته نودامیردمرینې په ورځ له هراروپایې سره چې کوم اووه کسیزګارډ و، هغه دممکنواضطراري حالاتو په پام کې نیولو سره دوه چنده سواودارډل ټولې یوبل ګارډ هم وټاکل سو. اردل ګارډ دشاهي مانیو اوحرم سرایونو بهرنې ساتونکې دي اودمهمو کسانو څارنه هم کوي.

په کابل کې د ټولوطبقو خلکو دا انتظاردرلـود، چې دامیرمرینه به دعمومي

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیر عبدالرحمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړودور له پاره چې اردو به يې په مخ کې وي ، يوه اشاره وي اوپه دې کې شک نه و، چې دټولو خلکو دانتظار، هسې يوګومان هم نه و.خلکو ددغسې اړودور په مقابل کې دخان دساتنې په غرض خپل جواهرات اوګڼې دکورو په چتونوکې ښخې کړي وي اوځومره چې يې وس درلود ، د اورو، خوراکي موادو اوټپلو کافي اندازه يې زېرمه کړي وه . چاچې په کورونوکې وسلې درلودې ، داړودور په وخت کې يې دکوردمحافظې په غرض آماده کړي وي . له شاوخوا غرونو څخه يوزيات شمېرخلك دکابل شاوخوا سېرکونو ته راشيوه سول . وحشي څېرې يې وي ، عجيب وغريبې جامې يې اغوستې ، تبرونه اوزې پلټه يې وسلې ورسره وي . څکه دامېردمېرنې خبرپردوی هغه شان اغېزه کړې وه لکه پرټپوسانو باندې چې دمېره سوې حيوان دلانبې ليدلو له امله کيږي . دوی له دېرولېرو فاصلو څخه په لږوخت کې خانونه دچوراوتالان له پاره رارسولي وو . داهغه خلك دي، چې دکابل اوسېدونکي هرکله داله ګولي دپښېدو په وخت کې ، له هغوڅخه په واهمه کې وي . څکه هغوی په زرګونوتنه لخ لغړخلك دي ، بې له ژونده بل هيڅ شی له لاسه نه ورکوي اوژوندهم هغوی ته دېرلږ اززښت لري . بډای اونېستمن ته يې دکابل غريب اوسېدونکې په ثروت اوشتمې کې شهزاده ګان ښکاري . دوی آن کورونه په دې خاطرچپه کوي چې له لرګيو څخه يې پخپلو ودانيو کې کارواخلي . دغه کورچې زه پکښې اوسېدلم ، يوځل ددغوخلکو له خوا له خاورو سره برابرسوی اوحکومت له سره بيا ودان کړی و .

ماته وويل سوه، چې دامېردمېرې دټښتولو له پاره هم يوه دسيسه جوړه سوې وه اوهغه داسې، چې دامېرمېرې قبرته دورلو په لارکې چې ترکابل دباندې په هاشم خان کلا کې جوړسوی و، وټښتول سي ، ټوټه ټوټه سي اوسپوته وغورځول سي. (دادېوه مسلمان له مړي سره دېره ستره شيطاني معامله ګڼل کيږي) . له کابل څخه دکلای هاشم خان پرلورسېرك اودلاري شاوخوا غونډې په دغه ورځ ددوبجو په شاوخواکې دزياتوسېرېو دراغوندېدوله امله توري ښکارېدې، دوی دجنازې تېرېدلو ته منتظروو اوکله چې دجنازې وخت رانزدې کېدی پرټولوخلکو باندې ديوه پټ هيجان عمومي فضاخپره سوه، چې په يوه څغلند نظرددوی له چابکو چابکو حرکاتو اوڅېروڅخه چې ددوی دسړې سينې له عمومي روش څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې توپيردرلود ، معلومېدلای سوای . په هرصورت ، مقاماتو ددغوټولو خبرونو
له رسېدو وروسته دفقيدامیرمړی دهاشم خان کلا پرخای دبوستان سرای مانۍ
په ختيخه څنډه کې فقط ترارګ دباندې دملکې سلطانې دمانۍ په څنګ کې
ښخ کړاوورځ بې له دې، چې کومه ناوړه واقعه دې پېښه سي، تېره سوه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامیردمرګ پروخت په کابل کي شپږتنه اروپایان اوسېدل مېرمن ډالای (Mrs. Daly)، ښځینه ډاکتره ، یوجرمنی مستر فلیشر Mr.Fleischer(په ۱۹۰۴ کي هلته ووژل سو) دده مېرمن ، ماشوم اونرس یې اوزه پخپله . مورډ پخپلو منځوکي پردي مساله خبري وکړې، چې دکوم اړخدور په صورت کي بایدځه وسي؟ که څه هم دمسلې په باب په بشپړه توګه ورڅېدو خوله نښاراوهیواد څخه مو دتېښتي هیڅ راز وسیله نه درلوده اوداسي ښکارېده چې دخپلو خانو دساتنې له پاره مو ، بې له دې چې داړخدور دپیل په صورت کي ټول یوځای په یوه کورکي راغوند سو، بل هیڅ نسو کولای . که مو ددغه کارله پاره کافي وخت درلود نوترڅوچې ممکنه وي باید هغه کورخپل مورچل وګرزوو اودفاع وکړو. ځکه پراروپایي اوسېدونکو باندي به په دغسي حالاتوکي ترټولو لومړی بریدکیږي اوکله چې نظم له منځه ولاړسي بیانو محافظین هم دپردیو دساتنې له پاره له خپلو خلکو سره جنګېدلو ته نه چمتوکیږي. مورډ پوهېدو چې که لښکرامیرته وفادارپاته سي ، بغاوت په اسانۍ سره ارامېدلای سي. خوکه لښکردامیرپرضداوپاڅېد ، نوداروپایانو محافظینو به بې له شکه دکافرانو په ویشتلو پیل وکړي اوچې رشتیا سي یومحافظ دمېرمن ډالای یوه نوکرته ګوابښ هم کړی و ،چې دجګړې له شروع کېدوسره سم به واردواړه داروپایانو نوکران ووژل سي، بیااروپایان پخپله. ما دمارتیني هینري توپك یوه اندازه کارتوس له ورکشاپ څخه دګارډ له پاره اخیستي وو اوله ځان سره مي لرل، چې که خلکو پردوی بریدوکړ، کاربه تري واخلم اودجنازې پروخت دوی (محافظین) ډېرتلولي وو ،چې زه باید سملاسي هغه کارتوس ورته ورکړم . خوماداغوره وګڼل دمخه تردې چې دوی ته هغه وسایل ورکړم اودځان اوخپلونورومل‌ګرو له پاره یې په لوی لاس خطرناك وګرزوم، باید دحوادثو مسیرته وګورم اودوی ته ووایم چې ببغمه اوسئ،هروخت چې وغواړئ، کارتوس به پرخپل وخت درته وویشل سي. بې له شکه چې عسکرپاڅون ته تیاروو اودې کارته یې په هغه صورت کي زړه ښه کاوه، چې یوچایې لاربنوونه پرغاړه اخیستې اومخکښ سوی وای . هرې ټولې انتظاردرلودچې پاڅون به نورې ټولې پیل کړي اودوی ورسره یوځای کېدوته تیاروو .خو ددوی ترمنځ یووالي نه و او په هیڅا کي دا جرات هم نه و،

چي مخکښ دي سي. دجنازې په ورځ زماپرکوردګارډافسران ددې له پاره راتاو سول، چي وګوري آيا ټول حفاظتي تدبيرونه نيول سوي دي ؟ او يو څو ساتونکي يې پريام باندې دګاونډيو کورونو دځارلو په غرض خای پرخای کړل. دوی راته وويل چي هرراز ناڅاپي پېښو ته بايد تيارواوسم. خکه له ټولو هغو اوازو څخه چي ددوی غوږونه رسېدلي وې، څرګندېده چي زه اوددوی يوزيات شمېر به ترشپې دمخه ووژل سو. دغه راز پرارووپايانو باندې دحملې په صورت کې دناڅاپي ستونزودمخنيوي له امله ماونورو اروپايانو ته وويل سوه، چي په کورکې پاته سو اوپه هيڅ صورت بازارته ونه وزو.

دامېردښخېدو د ورځې په داسباچې د ۱۹۰۱ کال داکتوبر دريمه وه، د امېرعبدالرحمن مشرزوی سردارحبيب الله، چي په دغه وخت کې ۳۲ کلن و، په رسمي توګه امېرسو. مراسم دارګ مانې تردېوالوبهرپه سلامخانه کې دټولو شهزاده، ګانو مامورينو ، داردو لوړو افسرانو، مخورواوخانانو په ګډون سرته ورسېدل.رنګه جامې نه په سترګه کېدې . شهزاده ګانو، مامورينو اونورټولو توري جامې اغوستې وې . يوازې ديوڅوتنوسپيني اويوڅوتنوبوري جامې په تن وې . افغانان دپاچا دمرګ په وخت کې دتوروجامو اغوستلو دودلري اودري ورځې يې اغوستې وي. مراسمو دوې برخې درلودې ، مذهبي اوملکي.

مذهبي مراسم دمسجد جامع دمشرملاله خواترتيب سوي وو. ټولوحاضرو کسانو په دوعاوو کې برخه واخيستله اوپه دې ډول مراسم پيل سول . وروسته نوملادسپين ململ (ډاګې) لونګی دسردارپرسروټرله، په داسي حال کې چي قرآن اودپيغمر (ص) متبرکات (چوخه اوورښته) اودکوم زيارت جنډه يې ورته ورکړه ، دی يې دافغانستان دمستحق اومنتخب امېرپه توګه اعلام کړ. دغه جنډه فقيدامېر (امېرعبدالرحمن ـ م.هـ) دترکستان له يوه متبرک قبر څخه راوړې وه. دټولودغه شان قبرونوسرته خادې ښځې اوبيرغونه اورښکې باندې خورندي وي. فقيد امېرچې له روسيې څخه کابل ته راروان و پرلاري يې دغسي يوخای ته نزدې کمپ وهلی و. دشپې يې خوب ليدلی و چي دافغانستان دتخت ګټلو په هڅه کې به بريالی سي، خکه يې دزيارت جنډه ديادګار اوتعويذ په توګه ورسره رااخيستې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملکي(غير پوخي) مراسم دسردارنصرالله له خوا (دنوی امیرسکه ورور) جورسوي وو اونوي امیرته يې دفقید امیرخولی ورپرسرکړه . دغه خولی له تورقره قل پوست څخه جورسوي اوپريوه خوايې دالماسو ستوزي ننبتي و. کله چي فقید امیرته د «ضیاالملت والدین» لقب ورکول کېدی. دغه خولی دشاهي کورنی د غړولـه خواورته دتحفې په توګه وراندي سوي وه. بیاد فقید امیرکمربندترملاوروتاړه اودهغه توره يې ورته تقدیم کړه . دنوی امیر پخوانی خولی، توره اوکمربند سردارنصرالله ته اودسردارنصرالله پخوانی خولی ، توره اوکمربند سردارمحمدعمرته چي دفقید امیرکشرزوی و ورکړه سول . وروسته نو امیروبناوکړه اوپه هغې کې يې وویل، چي غواړي هیواد یوموټی وساتي، د بهرني تېري مخه ونیسي اوداسي ریفورمونه پیل کړي چي دهیواد خلك يې نېکمرغه سي. دی به دغه راز هغه منفوراستخباراتي سیستم له منځه یوسي چي تردغي ورځې پوري جاري و اوهیڅوك په امان نه وو .ورپسې ټولو حاضرو کسانو له امیرسره دبیعت لوړه پرقرآن باندي وکړه اومراسم له معمول دود سره سم په دودی خورولو سره پای ته ورسېدل . دڅواووینو له پاره بناردهیواد دبیلابیلو سیمو په خلکودك و . دقومونو خانان ، دښارو والیان ، دکلیو ملکان اونورټول امیرته دبیعت ورکولوله پاره راغلي وو اوهغوکسانوته ، چي بیعت ورکاوه له معمول رواج سره سم «خلات» یا ددرناوي چپنه ورکول کېده . دایورازچوخې دي چي له نصواري ، شنو یازرغونو ټوکرانو څخه روغې سوي اودپاسه ورباندي دطلایي تارخامك سوي وي . په راغلوکسانوکي ځیني خلك دومره بې وزلي اوغریبان وو چي کالي يې ترګودړیولږڅه ښه اوددغه غونډې له پاره يې پرېولي اودبوټونو پرځای يې دابتدایي څرمني چاروغي په پښوروي . دوی چي به په بازاروکي له ځپلوخلاتونه سرګرزېدل، ټول به شرمندوکي اویوڅه مغرورښکارېدل . په کابل کي زیاتره ګنډونکي په پرله پسې توګه دهغو خلاتونو په ګنډولو بوخت وو چي دامیرپه غوښتنه خلکوته دعزت لپاره ورکول کېدل. ځیني خلاتونه دېرازرښتناك دي اوله سنګینو کشمیري ټوکرانو څخه چي په لاس ګنډل سوي وي ، خوراګنې خامکونه اوګلابتوني اوورېښمیني پټې باندي کار سوي وي. دغه راز خلاتونه په سلګونو روپی بیه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهيواد ټول غټ ملايان په کابل کي راغونډ سوي اوټولو ته خلاټونه ورکول سوي وو. نوي اميردوی ته ډېره پاملرنه کوله. ملايان دټولنې يوه ډېره اغېزمنه برخه ده اوکولای سي دخلکو ذهنونه هرهغه لوري ته کش کړي چې ددوی خوښ وي. دري څلورتنه ډېرسپين ږيري اوبزرګوار ملايان وګومارل سول، چې دفقيد امير قبرته ددوعا اوختم له پاره پاتې سي . وروسته دخينو خلکو له خولې واوربدل سول چې له قبرڅخه شنې لمبې راوتلې اودادده دروح دعذاب څرګند ثبوت و. په هرصورت ، قبرته دنامعلومو کسانو له خوادري څلورخله دبې حرمتی په خاطر اوروړته سو اوپه خلکو کي اوازه سوه ، چې داميردروح تردوخه د اورونو سبب سوې ده . دفقيد اميرپه شان ديوه لايق واکمن له پاره داممکنه نه ده، چې خپلسري خلك دي په زورسره سمې لاري ته راواړوي اودخان په مقابل کي دي دهغوی کړکه اونفرت ونه پاروي .هغه کسان چې له ده څخه په ژوند داربدلې وو. دده دنامه په سپکاوي کي يې هيڅ نه سپمول . خکه دی مړ و اودغچ اخيستلو واك يې نه درلود.

عسکربياهم مطمين اوارام نه وو. په هماغه ورځ چې سردارحبيب الله دټول لښکرپه مخ کي داميرپه توګه اعلام سو، دمومندزيوټولی جګه سوه اودجنګ چيغې يې وکړې خونوروټوليو يې ملاتړ ونه کړ اوڅه ترې جوړه نسوه . داردل ټولی خلکو ته چې دهرراز ناآرامیو اوپاڅون پرخلاف وو ، څوڅوواره دنورو ټولیو له خوا بلنه ورکړه سوه چې له پاڅون سره يوځای سي اوورته ويل کېده چې که دوی داکارونکړي ، نورڅوك هيڅ هم نسي کولای. خکه دوی غواړي چې پاڅون بايد عمومي وي اونه غواړي چې يودبل پرضد وجنګيږي بلکې هدف يې داوسنی واکمني کورنی ليري کېده اودبل حکومت جوړېده دي. مګراردل ټولی خپل پاچاته وفاداره پاتې سوه اوپه پاڅون کي يې له ګډون څخه انکاروکړ.خوله دې سره سره زياتره يې ناراض اودنورولښکرو خواته يې ميلان درلود . زياترو يې په داګه ويل چې که انګرېزهيواد ته راسي، دوی به داوسني واکمن له پاره ونه جنګيږي بلکې وسلې به کښيږدي .

نوي اميردلښکردارامولو له پاره خپله توجه ددوی ټولو دمعاش زياتولو ته واړوله او زه پـــه ورکشاپوکي غورېدلم، چې خپلې عسکر په دې باب مشورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي،چي که امیرخپله ژمنه پرخای نه کړه اوکه دمعاش زیاتوب کافي نه و دوی باید څه وکړي؟.په دې کي هیڅ شك نه وچي داغوښتنه دټول لښکر وه . ددوی معاش دمیاشتي اته کابلی روپی و (پنځه شلنګه و اته پنسه) اویوه سړي راته وویل، چي دی دمیاشتي تردوولس روپیو په کمه قانع نه دئ . اوکه دغه اندازه معاش ورنه کړه سي، دی به له نورو کسانو سره یوځای سي. دعسکرو معاش ډبرزردمیاشتي لسوکابلیو روپیو ته جګ سو خودمعاش دازیاتونه کافي ونه بلل سوه اوناراضیودوام ومونډ . په راتلونکي اختر کي، چي سردارنصرالله دامیردناروغی له امله دهغه پرځای لښکر معاینه کاوه اوخلکو ته یې له معمول سره سم دامیرسلامونه وویل ، هیچایې علیك ونه وایه. دځوشیبو له پاره حالات نازك سول خوسردارنصرالله خپلي معاینې ته ادامه ورکړه، نکه هیڅ چي ګویانه وي پښې سوي . مراسم بې له دې چي کومه بله ناوړتیا دي پښنه سي ، پای ته ورسېدل.

نوي امیر دریفورم ډبري ژمني وکړي خوپرځای یې نه کړي . تخت ته دده درسېدو په دابل کال وچکالي راغله ، واوره ونه اوربده . داکار د هغو اوبو دکمښت سبب سو، چي په غروکي دواورو له ویلېدو څخه راڅي اوپه پسرلي کي دکرني له پاره ضروري دي . په نتیجه کي حاصلات لږسول . وچکالی دوام وکړ اویوزیات شمېر خلك له لوړي مړه سول . وروسته بیادخوراکي موادو دکمښت پرځنګ دکولرانارونغي هم راغله اوپه یوځواوونیو کي یې په زرګونو تنه ووژل . په خلکو کي عمومي ناراضیتی زیاتي سولې. ځکه داټول آفتونه یې دامیرله بدشامته ګڼل . دامیردوژلو له پاره دسیسې کشف سوې اوامیرخان په ارګ کي خوندي وساته . کله کله به یې خان بنکاره کاوه . زیات وخت یې په حرم سرای کي تېراوه اودمخبرانو رپوټونه یې پخپله لوستل . حکومت یې خوشي کړی و چي خپل کارونه پخپله وکړي .دې کارنارضایتی نوړي هم پسې زیاتي کړې. دغه راز له دې ببري چي ځوك خیانت ورسره ونه کړي ، له مخصوصوکسانو پرته یې بل چاته اجازه نه ورکوله چي ده ته حاضرسي .دهغوخلکو له پاره یې چي کوم شکایت یې درلود ، یوسیستم جوړکړ چي شکایت کوونکي بایدله کوټوالی څخه یوټاپه سوی کاغذ یا د عرض پاڼه رانیسي ، خپل عرض پرولیکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوژمنه سوې وه چې دغه راز عريضو ته به پاملرنه کيږي . دغه رازعريضې به په هغه بکس کې اچول کېدې چې دکوټوالی مخ ته به دهمدې مقصد له پاره ايښودل سوی و. کوټوال به هره ورځ هغه را غونډولې اوامیرته به يې وراندې کولې . خوخلکوشکايت کاوه چې دغه رازعريضوته دسملاسي جواب ورکولوله ژمنې سره سره ، بياهم دوی پرټاپه سوې کاغذ پيسې ورکړي. خوجواب ترلاسه نه کړي ،که جواب ترلاسه هم کړي هغه داسې ګونګ وي، چې نه دمنظورې معناورکوي نه دنامنظورې . په نتيجه کې داسيستم هم بې اعتباره سو. خلکو استدلال کاوه ، چې ولې پرداسې يوه ټکټ پيسې ورکړي چې په غالب ګومان سره يې ستونزه نه په حل کيږي.

دفقيد اميردوخت داکارد برګټوروچې هغو خلکو ته په اجازه ورکول کېده له اميرسره وګوري چې پرسړك يادجمعې په ورځ (دمسلمانانويکشنبې) له مسجد څخه دراتګ پروخت به له اميرسره مخامخ کېدل .دې کاربه خلکو ته جرات ورکاوه . فقيد اميردخپلې پاچهۍ په لومړي سرکې دومره وراندې ولاړچې ټولو خلکو ان جاروکښانو ته يې د «ورور» خطاب کاوه . نوی امير دااجازه نه ورکوله اويواعلان يې وکړچې که هرچا پرسړك باندې ده ته عريضه وراندې کړه ، بندې کيږي به . اوله خينوهغوکسانوسره چې له دغه امرڅخه يې سرغړونه کړې وه ، همداسې و هم سول . په نتيجه کې خلکو خانونه له خپل پاچا څخه ببل احساس کړل خکه له هغه سره يې خبرې نسواى کولاى ، ليکلې عريضې يې مستردیدلې اودوی بايد بې له دې چې دغورکولو اميددي ولري ،هرهغه څه زغملې واى چې ورپېښېدل، زړونه يې وختل .خکه اميرصاحب دوی هېرکړي وو اوددوی په غم کې نه و . افغانان په ډېروشيانوکې ډېرزيارکښې خلك دي اوبې له شکه ددوی ديني عقايدو له دوی سره مرسته کړې چې له حالاتو سره خان سم کړي. ددوی په عقيده امير روحاني مشردئ اودوی دهغه احترام په هرډول چې وي ، بايد وکړي . نورخلك به دغسې شرايطوکې مسايل پخپلولاسوکې نيسې خوافغانان ډېرقبيلوي خلك هم دي . دوی دخپلو خانانو له لاسه خکه خورپږي ، چې يودبل پرضد يې پاروي .

اوسنی اميرله سپورټ سره هم مينه لري اودخپل غټوالي په تناسب چې قديې

ترپنخه نیم فوټو یوڅه زیات پنډ (پریږ) چارشانه سړی اوښي یې لرڅه لنډي دي، خوبیاهم ښه تمرین کولای سي. دده اصلي مشغولتیا اشپزي ده اودامشغولیت دهیواد په زیاترو خلکو کي عام دئ. ویل کیږي چې دی ترخپلو اشپزانو لاهم ښه اشپزي کوي. دجمعې ورځ په خانګړې توګه دغه مشغولیت ته وقف سوې ده. دده ټول ملګري دخوږو په تهیه کولوکي مرسته کوي اوکله، چې خواړه پاخه سول، ټول یو ځای سره کښیني اوپه ګډه یې خوري. امیردغه راز کله کله خپله دسپوګاډی چلوي اوکله لاچکراوښکارته هم خي. پخوا چې میلې زیاتې وې، دی به هرکله دخو ورځو له پاره بهرته ووت. خوله کومه وخته چې پاچاسوی دی، دپرلږ ښکارکوي اویوازي کوم مازیګر ووزي.

یووخت چې دکولرانارونې پای ته رسېدونکې وه، دی په پل بګرامي کي خپل ښکارځای ته ووت چې کابل دشمال ختیځ په شپږمیلي کي پروت دئ. هورې به یې خواوونی تېري کړې. ملګرو افسرانواومحافظینو یې شپې په شړیو کي تېرولې خکه هواسړه وه اوژمی راتلونکی و. په دغه وخت کي یوسرکاري پیل مست (لېونی) سو اوخپل خاوند (Mahout)یې ووژه، مخ یې پرکمپ ونیو ټول خلك چې په مخه ورتلل ځني تښتېدل. دامیرشاغاسي، چې دده له خپلوانو ځخه و، اوپخپله هم یوڅه بدمغزه شانته سړی و، امیرته وویل چې دی به پیل ووژني. تووه یې کش کړه اوآس ته یې ورټوپ کړه. پرنورشلوتنوسپرو یې بږغ وکړچې په ده پسې سي اوپه ګډه پرپیل باندي برید وکړي. پیل هم ددوی پرخوا حمله پیل کړ. افغاني اسونه دپیلانو په مقابل کي دربدلای نه سي اوکله چې یې ولیدل، پیل وربانديې دبرید په حال کي دئ، هرې خواته سره تیت سول اوپه یوڅو دقیقو کي میدان خالي پاته سو. پیل به کله په یوه اوکله په بل پسې منډې وهلې. په داسي حال کي چې دتېښتي دلاري موندلو په غرض دسړیو اواسونو قهرجن اوعصباني تلاښونو، له وبالوڅخه ټوپونووهلو، له کوچنیو بوټواونیالګیو سره ټکرېدلو دتماشا کوونکو له پاره له خطرسره سره، یوڅنډوونکي صحنه جوړه کړې وه. په پای کي پیل یوې ژورې کنديې ته ورونښوېدی او هورې پکښې بند سو. دپاس له خواپه ښاخونواوونښوکي پټ سو اوپه دې ډول پـه دام کي ولوېد. له څه مشورو وروسته فیصله وسوه، چې پیل ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

بايدځلورپونده کافور، ځلورپونده تریاك اوځلور پونده چرس ورکول سي چې مستي يې ورآرامه کړي اوهمداسي وسوه. په دابل سهارپيل مړو. ددا سي نتيجې انتظار چانه درلود. که څه هم له دغې اندازې درمل سره دانتيجه طبيعي وه .افغانان دواقعي علاج له پاره پرزيات مقدار درمل باورلري.

امیرحبیب الله خان له ټینس اوکرکیټ سره هم مینه لري په تېره بیا له کرکیټ سره خکه ددوی ملي لوبې (توپ بازی) ته ورته ده . توپ بازي هم په توپ اولرګي سره کيږي . داشپزی پرځنګ دامیر بل ساتېری Magic Lantern (۴) دئ . دهغه په زرګونوسلایډونه لري، چې خني يې دنړی ددپرو جالبو خایونو عکسونه دي. ماامیرته دسینما یوماشین ورکړ چې دوې شپې پرله پسې يې دارګ ددربارپه یوه خونه کي اینبی و . دسینماماشین په انتظارخانه کي اینبوول سوی و اوتماشاچیان ددربار په یوه بله لویه خونه کي ناست وو. ددې دووخونو ترمنځ دهلېز باندي يې لنډه پرده خړولې وه چې تصویرونه ورباندي لوبدل. په اول مانبام چې هرڅه آماده سول ، امیر هغې خوني ته راوبلل سو چې مامخکې سامانونه پکښې سمبال کړي وو. امیرله ماڅخه وغوښتل ، چې خپل کار ور وښیم . ماهمداسي وکړه. وروسته دی بلې غټې خونې ته ولاړ، چې نمایش وګوري اودمخه تردې چې تماشې ته دشروع کنولواجازه ورکړه سي ، پرداخلېدو باندي يې فیس کښېښود. پرچوکی باندي ناستو کسانو باید لس روپی اوپرپښوولاړباید پنځه روپی ورکړي وای . کله چې مادغه خبره واورېده . فکرمې کاوه چې ماته به هم ددغه ساتېري جوړولو په عوض کي خپله ونډه راورسیږي ، خوامیرهغه ټولې پیسې خپله واخیستې اوداده دهغو خاصیتونو یوه ببلګه وه چې خلکویې په باب خبرې کولې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

داتم څېرکي لمنليکونه

(۱) دډورچستر په نامه يوه سيمه دلندن په لويديځ کي پرته ده . چي د Lord Dorchester نامه ته منسوبه ده .لارډ ډورچستر (۱۷۲۴ ــ ۱۸۰۸ م)دانګلستان يو زوړ در جنرال و چي د کاناډا د کيوبيک ايالت په نيولو کي يې ميرانه ښوولي وه او د همدغي سويي له امله دجنرالي رتبي ته رسېدلی و . نومورې پر نورو دندو سربېره . دوه واړه دکاناډا د ګورنر جنرال په توګه کار کړی و (۶.۴)

(۲) «خان ملا» د قاضی عبدالرحمن بارکزي کندهاري لقب و ، چي د امیرعبدالرحمان خان په اداره کي يې د قاضی القضات مقام درلود. خان ملاقاضی عبدالرحمن د قاضی محمد سعید « خان علوم » زوی د قاضی محمد اسمعیل (ژوړي نيکه) لمسی او د قاضی نصرالله خان کروسی کېدی . قاضی نصرالله خان د لوی احمدشاه بابا د عصر فاضل او علمي شخصيت و.دکابل په زاړه ښار کي د « خان ملا يا خان علوم » په نامه يوه کوڅه سته . چي دقاضی محمد سعید نامه ته منسوبه ده .

(ددغي درني او علمي کورنی په باب وګورئ: کاندید اکادمیسن محمد اعظم سیستانی ــ دونابغهٔ سیاسی و نظامی افغانستان در نیمهٔ اول قرن نزدهٔ میلادی ــ صفحات ۶۸ ــ ۷۸ ــ چاپ ۱۳۷۱ ش)

(۳) دغه حالت د دي کتاب تر ليکلو نژدي يوه نيمه پېړۍ وروسته بيا تکرار سو. د کابل ښکلی ، ودان او تر زياتي اندازي عصري ښار چور او له خاورو سره برابر سو . داسي ښکاري چي ددي خلکو عادت په دي يو نيم سل کاله کي دومره زيات بدل سوی نه دئ (۶.۴)

(۴) مېجک لانټرن دلومړني پروجکټورنوم دئ. چي د ۱۶۵۰ م کال په شاوخوکي اختراع سوی و. داوولسمي پېړۍ په پای کي دغه راز پرجکترونه په هوټلونواومانيوکي دکوچنيوسينماګانو په شکل اينبوول سوی و اودالکين څراغ اويوه کمزوري شمع په واسطه چلېدل .زياتره يې دپيريانانو، دېبانو او شيطانانو نندارې ښوولې (۶.۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم څپرکی

زندانونه اوبندیان

کوتوال اوکوتوالي ـ پوليس دغلوپه توګه ـ دزندانونو بيان ـ له بنديانو سره دچال چلند اودهغوی دزولنوبيان ـ دبالاحصارزورځاه ـ استخباراتي سيستم ـ دسړيوغاړي پربکول ـ دروغ ريوتونه ـ فانه اوشکنجې.

په ختيځ کي دکوتوال مقام له لرغونو وختونو څخه يولوړ مقام دئ. په خپلو هيوادوکي ،کوتوال داعدام امرهم ورکولای سي خوپه افغانستان کي يوازي اميردسترو سزاګانووّاك لري . دکوتوال يوه وظيفه دټولوعمومي اوخصوصي اعدامونو دسرته رسولوڅارنه ده .دغه راز دهغوشکنجو اداره کول دي، چي خلکو ته دهغوی پرجرمونو باندي داقرارکولو اودهغوی دملګرو دنومونو ښوولولپاره ورکول کيږي .همداشان دټولوسزاګانو اوجريمودسم عملي کېدو څارنه ده . پردې سربېره دده وظيفه دټول ښاردانتظاماتو تعقيبول ،دپوليسو اداره کول ، خان ته دټول ملکي اوجنايي قضيو (دعوو) ورغوښتل ، دکوڅو د کلانترانو (ملکانو) درپوټونواخيستل اوڅېړل اودزېربدنو اومرګونو دريکارډ ثبتول دي.

دکوتوالي دفتردارګ بازار دګومبتي په څنګ کي جوړسوی دئ . دغه بازار دښارترټولو نوی بازار اودارګ مانې ته نزدې بازاردئ . په کابل کي که څوك دېرښه مالونه غواړي رانيسي ، همدلته موندل کيږي . دکوتوالي دلوی دفترپرڅنګ دکابل په ښلابيلو کوڅوکي دکوتوالي (پوليسو) يوشمېر مرکزونه هم سته چي په اصل کي دتښتوونو دمخنيوی په مقصد اوهيواد ته دټولو واردسوو مالونو دګمرکي محصول دټولولپاره دګاونديو ولايتونو دپولو پرټولو اصلي لارو باندي جوړسوي دي. په دې دول پوليس کولای سي هيواد ته دهرراتلونکي اووتونکي شخص څارنه وکړي . په کابل کي ګمرکي محصول د يـــــوې مخصوصي اداري له خوا، چي د همدغه مقصد له پاره جوړه سوې ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغونډ يږي. دپوليسو په هرمرکز کي پرحوالدار (Sergeant) سربېره دکوټوالی دسپاهيانو اووه کسيزګارډ سته . حوالداران بايدليك لوست وکړلای سي. خوډبر لږيې باسواده وي اوخپل دوست يامليګری يې ورسره وي اوټول رپورټونه ليکي . ترحوالدارپه رتبه کي يوشمېر نورلوړ افسران هم سته خو دوی ټول ، افسران اوسپاهيان له چوکی څخه دګټې اخيستلو اودفترته له حاضرسويو کسانوڅخه دپيسو اومالونو تروښولو (اخيستلو) اودخان حق په جانب ښودلو معمول دودپالي. ديوچاله پاره چي په يوه پېښه کي ګيرسوی ياله قانون څخه په سرکښی متهم سوی وي ، دکوټوالی سپاهيانوته دخان خلاصولو په مقصد بډي ورکول عام کاردئ اوهر سپاهي يې په هغه صورت کي کوي، چي لوړو مقامونو ته دخبرورکړلوکوم شاهد نه وي اوده ته ستونزي پېښي نسي.

په کابل کي پوليس پخپله ترټولو غټ غله دي اوهرڅه لوی وي که وړ، چي په ګوتو ورسي، اخلي يې . خو که بل څوك پرغلا ووينې ، يايې شك پرراسي ، دېرزيات خښمېږي. ښايي پرخپلو امتيازونو باندي به يې تبري ګڼي. پوليس به په بازارکي دتېرېدلو په وخت کي له دوکان څخه دك موټ مېوه ياکوم بل څه اخلي اوخوري به يې خودوکاندار بايدهيڅ هم ونه وايي. که کوم دوکانداردپوليسو ددغه شان عمل په وړاندي غالمغال وکړي، دېرزړبه يې پرضد کومه دوسيه جوړه سي اودی به پکښې راګيرسي . که يې داتهام له پاره بل څه نه وي ، په دې تور يې متهموي چي کانې (وزنونه) يې کم وو. څرنګه چي په کابل کي دقيق فلزي وزنونه (کانې)، چي دحکومت په ورکشاپونو کي دي جوړسوي وي ، دېرمحدوددي اودوکانداران په سوداکي دوزن کولو له پاره بېلابېل کانې دسرك دغاړي له کانو سره اليش کړي وي، نودوکاندار په همدغه دوسيه باندي کوټوال ته دمحاکمې له پاره بوزي. کله چي دغسي باوري اسناد وړاندي سي ،څرګنده ده، چي دوکاندار ته درنه جريمه ورکول کيږي او د کوټوالی سپاهي ته په راتلونکي کي نورهم درناوی کيږي . په کابل کي، چي زياتره غلاوي سوي دي، دکوټوالی د سپاهيانو لاس پکښې وي. دپوليس په توګه ددوی موقف ، دوی ته داامکانات برابروي چي دېرډك دوکان ياکورپه نخښه کړي او دڅښتنانو دتګ اوراتګ دېردقيق معلومات ترلاسه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکوټوالی ګارډ باید په هرودوو اوونیو کې دبېلابېلو ستېشنونو ترمنځ سره الیش سي. خوکه څوك وغواړي په هغه ستېشن کې پاتې سي چې کاریې لږاوعوایدیې زیات وي ، پاتېدلای سي. داکارونه هغه کسان سره تنظیموي چې دکوټوال دباور ور وي . دغه سپاهیان دکوټوال له خوا دسزاګانو اومجازاتو دعملي کولو اودګزموکولو له پاره مقرر سوي او ټاکل سوي کسان دي. خینې خوان سپاهیان په وحشتناکوسزاورکولو کې له ګډون وروسته دبرناروغ سي مګرورو ورو ورسره عادي او زړه یې سخت سي او څه موده وروستېیې دنورو پرکړاو،ان دکوم بدمرغه پرمرګ او شکنجو ورکولولا هم زړه نه خوږیږي .

ترښاردباندي هم دبېلابېلو قطعو دعسکروګارډونه وي .دغه شان ګارډونه زیاتره دارګ پرشاوخوا اودښارپه نورو برخه کې ځای پرځای وي . داوسنې امیرپه وخت کې دغه ګارډونه اودکوټوالی دا، دواړه په شمېرکې زیات سوي دي اوپه ځینو ځایو کې خودشپې له خوا پرهروسلومتروباندي یوولاړوي .دکوټوالی ستېشنونه هم په دې وروستیو وختوکې پرټولو سرکونو باندي اوترښارېهرترتقریبا څلورومیلو پورې ددې لپاره جورسوي دي چې دبې اجازې وتونکو مخه ونیسي . ګویا اوس څرك ترښارېهران پنځه یاشپږمیله لاهم له اجازې پرته سفرنسي کولای. په لیرې ستېشنونوکې کله کله دکوټوالی پرسپاهیانو باندي دشپې له خوا دپیرې پروخت دتوپك اخیستلو په مقصد برید کیږي . دیوتن وژل سوي سپاهي مړی خوپه بابر کې (له ښارڅخه صرف دوه میله جنوب لورته) ټوټه ټوټه سوی هم و اوغالبا به له دې امله و، چې د ژوندي پاتې کېدلو له پاره یې ښه جګړه کړې وه اوخینې یرغلګریې ټپیان کړي وو.

دکابل زندانونه دهمدې مقصد له پاره جوړي سوي ودانۍ نه دي بلکې له هرحکومتي کورڅخه چې مناسب موقعیت ولري، دزندان کاراخیستل کیږي اوجیلخانه څنې جوړیږي . کړکیوته یې کلکې میلې ورکړي وي چې دبندیانو دتېښتې مخه په ونیول سي اود بهردرواز یې دېرټینګه اوقلف وي . دکوټوالی یو سپاهي دننه پیره ولاړ وي . په دغه راز کورونو کې دبندیانو دشمېر په نسبت ځای ډېخې نامناسب وي خومقامات هغه ته نه پاملرنه کوي اونه یې د پاك او سوتره ساتلو له پاره مرسته کوي . ان ددغو بندیانو څارویو دسم استوګن کولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرمفکوره دلاسه لاخاندي هم . دناروغيو دمخنيوی فکرخوپه مطلق دول وجودنه لري اوبنديان په يوه داسي کورکي د رمې په شان سره راغونډ سوي وي، چي ښايي دشلو يادپرشوکالوراهيسي تري زندان کاراخيستل سوی دی خوميخکله هم پاك سوی نه دی . په نتيجه کي بنديان هرکله په لويه تبه اونورو ناروغيو اخته کيږي . يوازي همداتبه دبنديانو په سلوکي اويا ـ اتيا له منخه وړي اوعجيبه داده، چي ولي ټول نه مري.

يوچاچي څوکاله يې په بنديخانه کي تېرکړي وو، ماته بيان کاوه، چي دی ، پلاراويوشمېر نورخپلوان يې په خنخيرونوسره تړلي اوله يوې ليرې فاصلې څخه يې کابل ته په کوم سياسي تور راوستلي اودلته يې زندان ته اچولي وو . دادپره نادره خبره ده، چي ددغه راز اتهام بنديانو غوردي سملاسي وسي. دوی څوکاله همداسي پراته وواودخوشي کېدو اميدخويې کورټ نه درلود . خپلوانو اودوستانو يې اميرته له دي بيري عرض نه کاوه، چي دوی پخپله په بلا کښېنوزي . هغه خونه چي دوی پکښې اچول سوي وو ، ببخي وړه وه اوله نورو بنديانوسره ددوی شمېر تقريبا دپرش تنه و .دشپې چي به بيدبدل ، په هغه صورت کي څايېدلای سوای چي څنګ څنګ يوه ليکه غزېدلي وای . دبيت الخلا انتظام بيخي و، نه . په دغه وخت کي لويه تبه هم په ګډه سوه چي يوپه بل پسې يې له پښو اچول. دده پلار اويوشمېر ورونه و دتره زامن يې له نوروسره يوځای بنخولوته يووړل. دی پخپله له تبې څخه څو اوونۍ ناروغ و، خو روغ سو اوکله چي ناروغي پای ته ورسېده، ددوی له راغليو کسانو څخه يوازي پنځه تنه پاتې وو. دپرژريې نوربنديان ورته راوستل اوخونه بيادکه سوه چي له دغوبنديانو څخه څني په تبه اخته کېدل اومړه کېدل.

په هغه وخت کي يو شمېر بنديان په پټه ترګه ايستل کېدل اوتقريبا هره شپه به يو سړی غوښتل کېدی اوله خپلو بنديانو سره به تلی اوبيايې هيڅ درک نه معلومېدی . دې کارنوربنديان په وحشت کي واچول خکه هيڅوك نه پوهېدی چي څه پېښيږي اوښايي دده نوبت به هم دابله شپه راسي. په پای کي فشار دومړه زيات سو چي هغوی بغاوت اوتښتي ته چمتو سول . خکه دتښتي په تلاښ کي مـــړ کېدل هيڅکله تردي بدترنه و، چي څوك دي دمرګ ورسېدو ته

منتظر ناست وي . خکه نويوه شپه ددروبجو په شاوخواکي کله چي پيره دار کهاله ورته معلوم سو اونورعسکر زياتره بيده وو ، دوی ترکوتې راووتل اومخ پردروازه رهي سول . په دغه وخت کي يوبل پيره دار وليدل اودزيې پروکړ ، يوتن يې وويشت خومخکي له دې چي توپك دي بيادك کړي ، يوغټ پښتون چي دبنديانو لارښوونه يې کوله ، پرزښنګي پورته کړ ، دمخکي يې راووښت اوملايې ورماته کړه . بيا يې توپك څني واخيست اوبه برچه يې وواهه. په غالمغال باندي نورپيره داران راوښې سول اويوه کوچنی جګړه ونښته . څوتنه پيره داران ووژل سول اونوروتښتېدل . خوخيني بنديان هم په دغه اخ وډب کي ژوبل سول .دزندان دروازه اوس بې پيري وه اوبنديانوفرارو کړ. خوتښتېدلوپيره دارانو نورکسان خبرکړل اوبندیان لاپه کوڅوکي زيات ليري تللي نه وو ، چي پيره داران ورورسېدل ، مخ وشايې ورته ونيوله اوله لنډ اخ وډب وروسته له زوره ولوېدل اوبيرته زندان ته راوستل سول . له دې امله څوتنه چي هغه غټ پښتون هم پکښې و ، په دارسول. پرنورو يې دومره درانه څنخيرونه واچول، چي ترلاندي تلای نسوای. سړي راته وويل چي څوکلونه همداسي تېرسول . په پای کي دده دوستانو امير ته عرض ورساوه .څرنګه چي دده پرخلاف کوم ثبوت نه واوهغه والي چي دی يې بندي کړی و ، پخپله په دارسوی و ، څکه نو دی خوشي سو. مګرصحت يې ببخي خراب سوی و اويوڅوکاله وروسته مړ سو.

بنديانوته دحکومت له خوادورځي دوې وچي ډوډی ورکولي کيږي (هره يوه يې نيم پونډ وزن لري) ، يوه سهاريله په شپه کي . دادوډی هيڅکله کفايت نه کړي اوکوم بندي ته چي ددوستانو ياخپلوانو له خواخواږه اوپيسې ونه رسيږي، حال يې ببخي خراب وي. په هرصورت بنديان پخپلو منځوکي په تېره بياغريب خلك ټول ډبرښه وي اويو څوك چي دڅورك له پاره خواږه ولري ، که څه هم لږ وي له هغه چاسره يې شريکوي چي هيڅ ونه لري . بنديانوته يې په پښوکي زولنې اچولي، چي پرښکرو (بجلکو) يې تړلي سوي وي ، ددوی دحرکت مخه نيسي اودتېښتې له پاره هرراز تلابنې يې شنډوي .لاسونه يې يوازي هغه وخت ولچك وي، چي يو سړی اعدام ته بيايي، يا کومه مخصوصه سزاورکول سوې وي . نور وخت لاسونه ازادوي. په ټولو حالاتوکي له بنديانو سره دهغوی د پيره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دارانو سلوك ډېرخشن وي .كه كوم بندي دپيره دارامرسملاسي پرځاى نه كړي دتوپك په تېره څوكه يې پرنازكه ملابانديي دخبرداري په مقصد وهي. تركومه خايه چي مالېدلي دي، فكركوم چي دكوڅې دسپي ژوند دبنديانو په مقايسه ډېرخوشاله ژونددئ .

په ټولو زندانوكي تړټولوبد اوتړټولووحشتناك يې په بالاحصاركي يوزوړځاه دئ . دايوپخوانى څاه دئ ،چي په ډبره كي كيندل سوى دئ. دبېخ خواته يوڅه پراخ دئ اوپسور يې پنخلس ، شل فوټه كيږي . دڅاه پرخوله باندي يوه كوډله ده چي دسپاهيانو يوه پيره پكښې ساتله كيږي . په دغه ترمخكي لاندي غاركي هغه انسانان د تل له پاره اچول كيږي، چي ډېرغټ جرمونه يې كړي وي (البته دمقاماتو په نظرغټ جرمونه) اوهوري پسې مري. دمړو جسدونه چي له ژوندیوسره يوځاى پراته وي ، تري راايستل كيږي. البته په څاه كي د روغتيا ساتنې انتظام نسته ، بنديان ورشيوه كيږي اوهغوى چي ورولوېدل هوري پسې پاتيږي . دورځي يوځل خواړه (وچه ډوډى اواوبه) په رسۍ ورځړول كيږي . ډېرلږكسان داسي پكښې وي چي په لنډه موده كي دي يې مغزوصحت له لاسه نه وي وركړي. زياتره بندي سوي كسان ډېرژرځپل ژوندته له دې لاري خاتمه وركړي، چي خپل خانونه له ډبرو سره ترهغه وڅته وهي ، چي بې هوښه اوپسې مړسي. څكه يوازيتوب اوبيري دوى ټول ليونيان كړي وي .دڅاه ببخ تياره دئ اويوازنى روښادڅاله خولې څخه ورځي.هلته هيڅ بندي دبهرنى دنيارغ نه اوري . تعفن اودهوا چټلتيا تراندازې زياته وي اودا پخپله كفايت كوي چي دمرګ سبب دي سي. دلته يو سړى سته چي ويل كيږي چي په دغه څاه كي يې پنخلس كاله ياتردې زيات تېركړي دي . خوهغه ببخي چورلېونى دئ اوپه خپل ماحول خبرنه دئ . كله چي اميرمړسو (مراد يې اميرعبدالرحمن دئ ـ م.م)، اوسني اميرامروكړ هغه كسان، چي په دغه څاه كي دي، راودي ايستل سي اوده ته دي حاضركړه سي. دړې تنه پكښې ژوندي پاته وو. دهغوى څېرې دكتلونه وې څكه مخونه يې دمړوپه شان تك سپين اوښتي وو. سترګې يې په رونړاكي ديدنه كاوه ، دسرونو ږيرو وربښتان يې اوږده اوچړسوي اوپرمخونويې راخوړند سوي وو. دوحشيانواوخناور په شان بنكاربدل .دګوتو نوكان يې دومره اوږده سوي وه چي

دبانبې هغې ته ورته ایسېدل . امیر یې دخوښې کېدو امرورکړ خودوې دري اونۍ وروسته یې بیرته امروکړچي ودي نیول سې اوخاه ته دي واچول سي.امیر دنورو کسانو شهادتونو په دي خبره قانع کړی و، چي ددغو بندیانو په دغه شان بندي کولوکي یې دپلار عمل عادلانه و.

کله چي فقید امیرله روسیې څخه هیوادته راستون سو، له خان سره یې دروسیې له استخباراتي سیستم سره علاقمندي راوړي وه اودخپل حکومت له سیستم سره یې ملګري کړه .په نتیجه کې له هروڅلورو تنوڅخه یوتن یې رپوټچي (مخبر) و، او امیر ته یې مخصوص رپوټونه لېږل .دا مخبران په ټولو طبقاتواورټبوکي موجود وو. دهرغټ کور په نوکرانوکي یویادوه مخبران وو اوهرڅه چي یې لیدل یا اوربدل ،رپوټ به یې کاوه . څرنګه چي دهیواد رسم ورواج داسي دئ چي نوکران له بادارسره په یوه خونه کي ناست وي .دوی دروازې ته نزدې دذې له پاره کښېني چي دخپل مقام ټیټوالی په وښیي ، نورنو دوی ته اجازه سته چي دخپل بادار اودهغه دملګرو په خبروکي خپله نظریه څرګنده کړي. څرګنده ده، چي دوی هرڅه په هروخت کي اوري اوکه یې بادار له کوم مېلمه سره خصوصي خبري کوي، دی باید ترخونې دباندي روزي، چي داپخپله غیرمعمول ودبدګومانی کاردئ او باید امیرته یې رپوټ ورکړه سي . امیردخپلو زامنو په کورونکي مخبران لري، دغه راز دهغوی دحرم په ښځوکي یې لري اوان دخپل حرم په ښځواودخپلو ماندینوپه منځ کي مخبران لري. دده زامن اوماندینې یې بیاپخپل رون سره دده په نوکرانوکي مخبران لري اودټولو هغوکارونو خبرورکوي، چي ددوی په ارتباط کیږي. دایو برپرمصرف سیستم و داسي سیستم چي مخبرانوتري په ټګۍ سره ناوړه استفاده کوله اودهغو کسانوپرخلاف به یې دروغجن رپوټونه جوړول، چي ددوی به ورسره جوړه نه وه یابه تري اوربدل اوپه یودول به یې له لارې ایستل.دغه راز به دوی دقضاوت په وخت کي دبل چاله دښمن سره ورته چلندکاوه.

دفقید امیرپه نظر ترټولوسخت اونه بخښونکی جرم داوچي یوڅوک دده یادده دهیواد په باب دهندحکومت ته لیکلی رپوټ ورکړي . دانوردده هغو مخبرانو ته تیاره میله وه، چي غوښتل به یې خپل کوم دښمن له لارې لیرې کړي . دوی به

(c) ketabton.com: The Digital Library

کندي ته دخپل حريف دورغورخولو له پاره ددسيسي جوړولو په مقصد بې له دې، چې دامير له غچ اخيستي څخه دي بچ سي، نه پوره اندازه چالاکي ښودله اوپردې کارې نه پوره غوراووخت لګاوه . ددغه راز دسيسوپلان به معمولا داسي جوړېدئ، چې اميرته به يې سرپرسر رپوټونه لېږل . داچې څه راز دوی انګرېزي حکومت ته دپلاني سړی رپوټونه درک کړل اوپه ثبوت کي به يې جعلي ليکونه اورپوټونه چې ګويا دوی موندلي وو، وراندي کول اوداسي به يې ښوول چې تورنو کسانو دالیکونه په هندوستان يا کوم بل خای کي خپلو دوستانو ته لېږل. ددغو ليکونو مسودې به يې له لازمو لاربنوونو سره کاپي کولې اواميرته به يې څواوونې وروسته استولې . په دې وسيلو به دوی اميرته له بېلابېلو خايونو څخه دليکونو لېږل تنظيمول اوتاکلی شخص به يې دانګرېزي جاسوس په توګه متهم کاوه . کله چې به يوليک په بل پسې اميرته رسېدی اويوه به دهابل تاييد اوتصديق کاوه، طبيعي وه، چې اميريه هم وخښمېدی اودپره موده به تېره سوې نه وه، چې متهم به زندان ته ولاړ اوهورې به پسې ورک سو اوپته به يې بيا په ندرت سره لګېده . معمول داسي و، چې دغه راز خلك به دشپې له خوا ياپه زهرو ياپه برچو ياهم دغاړې په پرې کېدو له منځه وړل کېدل.

دسړی دحلالولو (دغاړې پرې کولو) طريقه دپره ساده خو تاثراوره وه . دووتنو به دسړي لاسونه تينګ کړل او سربه يې دشاخواته کش کړ .بل تن يې پښې نيولې ، که به دقربانی سړی غښتلی و دووتنو يې پښې نيولې . تاکلي افسر به خپله توره دسړي پرغاړه مخ وشاته تېره کړه اوترهغوبه يې تېروله چې پرهاربه نه ژورسو. وروسته به سړی پرمخکه وغورځول سو اوهغه شان ترپکي به يې پيل کړې له چرګ، چې يې په عين شرايطو کي کوي. وروسته به مړسو . په خينو حالاتو کي به يې که اميرحکم کړی وای سرله تن څخه وړې کړ.

په نوروکېسونو کي چې پرسړي باندي دغاړې پرې کېدو حکم سوی وي قبرې مخکې له مخکې لاتياروي .کله چې دچړې کارخلاص سي، سملاسي يې قبرته ور غورځوي او په يوم سره خاوري پروړوي . ګويا ترمړيني دمخه يې ښخ کړي.

دامېرپـــــــه نظرجعلي رپوټ سترجنايت دې اودکشفېدو په صورت کي يې

عاملين سملاسي اعدامیږي . په خپنو حالاتوکي چې یو څوك په غلطی سره ووژل سي، مجرمین یې زاړه څاه ته په اچولوسره په خپله جزارسیږي . زه یووخت دامیرپه دربارکي ناست وم چې پنځلس شپاړس تنه بندیان اونورکسان راوستل سول. بندیان په جعلي ریوټ ورکولو تورن وو . نورکسان یې هغه خلك وو، چې ریوټ یې په باب تهیه سوی و . شپږ اووه تنه بندیان د «فانی» ورکولو په شکنجه محکوم سول . « فانه» داسي ورکول کیږي: دلرګي یوه پایه (ستن) چې تقریبا شپږانچه پسوررولري ، په اوږدو باندي پردوو برخو باندي چول کیږي . دواړي برخي یې بیرته سره یو خای ایښوول کیږي اوپه اوږدو باندي یې نیمایي برخه په رسی تړل کیږي چې وروسته داسي ایسي لکه دټوکرانو غټ موږی . دپایې تړل سوی سرپه مخکه کي ښه مضبوط ټینګیږي .سره جلا سوې برخه یې دسطحي و خواته وي.د هغه چاپیښه چې غواړي شکنجه یې کړي ، دپایې په لوړ سرپږي په ټریو رسیو داسي تړي چې پرپښه اوپایه دواړو راوپیچل سي اود۷ په شان یولرګی دسرله خوا په درزکي ایږدي . کله چې دغه لرګی دکښتې خواته په سوټك ووهل سي. دپایې دواړه پلې سره پراخیږي اوټری رسی په قوت سره کشیږي اودشخص پښه له پایې سره کلکه ننبلوی . کله چې غواړي دشکنجې دغه آله استعمال کړي ، ۷ شکله لرګی ترهغه وخته کښښنه ټك وهل کیږي، چې ټری رسی پرپښه باندي یوځه فشار راوړي . په دغه وخت کي هغه څه پوښتل کیږي چې دقضیې په ارتباط یې دتورن شخص له خولې څخه ویل مراد وي .که تورن له خبرو کولو څخه ډډه وکړي، ۷ شکله لرګی یوځه نورهم ټك وهي او پرپښه باندي دټری رسی فشارلاپسي زیاتیږي. لرګی ترهغو پوري په سوټك ټك وهي چې تورن ټول هغه څه رسواکړي چې پرې خبروي (زیاتره خوله زیاتي شکنجې څخه دخلاصون په مقصد هغه څه وایي، چې دی په خبر نه وي) اوکه دپښې پنجه عملا له پښې څخه پرې سي ، بیا یې دابلي پښې ته شکنجه ورکوي . دېرداسي کسان سته چې خپلې پنجې یې له لاسه ورکړي اوپه راتلونکي ژوند یې په کړاو وي ، خو پرهغه څه یې اقرار نه وي کړی چې په خبروي . له دې څخه دیوافغان دزغم اندازه لګېدلای سي. دیوه ربښتیني افغان غوره توب دادئ چې دمرګ ترپولي درد وزغمي . او لـــــه خولې سپون ونه باسي .اوخپني همداسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي.دشکنجې بل دول داسي دئ چې دسړي سر په لندو اوړوکي وپوښي اود اوړو څنډي داسي سره راغونډي کړي چې پياله غوندي شی جوړسي . په دغه پياله کي ايشبدلي غوړي توی‌وي. کله چې ماغزه په ايشبدو پيل وکړي ، ددرد اوکړاو تصور يې کېدلای سي ! دشکنجو نوړدولونه هم سته خوتشريح کېدلای نسي.

کوم کسان چې يې امېرته راوستلي وو ، د «فاني» له شکنجې ورکولو وروسته په سختی سره پرېښو دريدلای سول . پښې يې په ګودړانو ورېښچلي وې. يو يې دازموينې په وخت بېهوښه سو ، خوامېروويل چې خجالت دئ اوپرېږه دارانو يې امروکړ ، بېرته يې پرېښو ودروي. هغوی دتوپکانو په تېره څوکه په سختی سره وواهه ، لغتي يې ورکړې اوهغه بېرته پرهوښ راغی خومرګي حاله ناروغ بنکارېدی اوددربدلو په وخت به زنګېدی . په پای کې ديوشمېر زياتومتناقضو شهادتونو تراورېدلو وروسته حکم وسو ، چې يوخوتنه دي په دار خوړند اونورېاته دي بنديان سي . دانو دمجازاتو له پاره يو مبهم تصميم و . نه محکومينو څخه يوتن دتېرېدلو په وخت کې امېرته بنکنځل وکړل اوورته وې ويل ، په داسي غضب اخته سې چې فکرې نسي کولای. پېږه دارانو پرخوله بادي خوواړه په سوک وواهه اوکش يې کړ. امېروزته په وحشتناکه توګه غابنونه چيچل چې داکارتل دقهرپه وخت کې کوي . خوله څو شېبو وروسته يې زمسل ، ماته يې مخ راواړاوه اودنورو موضوعګانو په باب وړغېد .ګويا غوښتل يې هرهغه څه له دماغه وباسي چې پېښ سوي وو . خوځوتنه په مرګ محکومول اوددکشولو په وخت کې دهغوی خبروته غوږنيول ، امېرته کومه نوې خبره نه وه . زياترو خلکوبه داعدامېدو په وخت کې بنکنځل ورته کول خکه انتقام اوغچ اخيستنه دهغوی دکرکتر يوه ملي خانګړتيا ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لسم څپرکی

شکنجې اوداعدام ډولونه

دامیراوسپنیزه واکمني ـ په وربښتانو خړول اوپه ژوندپوستول ـ په لرګیوباندي ترمرګه وهل ـ سړي توته توته کول ـ له غړه څخه لاندي راغورځول اوپه قفس کي له لوړي وژل ـ له بنځو څخه بنوروا پخول اوپه نارینه ووباندي تراعدام دمخه چنبل ـ دلوڅ لپرکولو اولوړي سزاورکول ـ Saffold Scenes ـ په ژوندوني بنخول ـ دصابون دبګ ته اچول ـ لاسونه پرې کول ـ ړندول ـ ددرختو پرکړو سوو بناخونو ترل اوسره شلول ـ په توپ کي الوزول ـ په دارخړول اونور.

امیریووخت دخپلو خلکو دسرکښه کرکتر اوله دې بابته دستونزوپښولو په باب خبرې کولې . ویل یې هغه کسان چې سزاورکول سوې ده ، ارام سوي اوقانون ته یې غاړه ایښې ده . نومورې زیاته کړه چې دخپلې واکمنۍ په دوره کې یې تریولك تنوزیات اعدام کړي دي.خوبیاهم یوڅو نورکسان لاسته، چې فکرکوي دده قوانین ماتولای سي . امیرخکه پرخپلو خلکو باندي ددوی له کرکتر سره سم لکه څنګه چې لازمه وه اوسپنیزه واکمني کړې ده ، چې نظم ټینګ سي . یوه ورځ په باغ بالامانۍ کي دربارجوړو. پرینوعسکرباندي، چې کوم جرم یې کړی و ، امروسو ، دامیرحضورته راوستل سي. امیردحالاتو تحقیق وکړ او یوه افسرته یې لاربنوونه وکړه چې نومورۍ شخص مانۍ ته ورڅرمه غوندۍ ته بوزي اوسریې ورپرې کړي . داکاروسو اوکوم دوه تنه کوچني غلام بچه ګان چې ددغې تماشا له پاره ورسره تللي وو ، په داسي حال کي بیرته راستانه سول، چې دمخ بنې یې سپیني الوتي اوغړي یې ریږدبدل . دالومړی وار و، چې دغه راز یوه پېښه یې کتله . کوموکسانو چې دامیر په خدمت کي زیاته موده تېره کړې نه وي، له دغه رار پېښو سره عادي نه وي.

په هرصورت امیرډبرو کوچنیوجرمونوته دمرګ سزا ورکوي . که به یوچاکوم بل څوك وواژه ، امیر به پردې خبره هروخت نه خښمېدی ، چې یو چاکوم بل څوك وژلی دئ . غضب به یې هغه وخت ترکنترول ووت، چې وژل سوی شخص به ده پېژاندی او پرګـــران به و. په داسي حالاتو کي به عموما حکم وسو، چې

قاتل دي په کومه خاصه وحشتناکه توګه ووژل سي . له غلام بچه ګانو څخه يوتن پرامير ډېرګران اودقدرت واختيار له مخي يې ترفيع ورکړي وه او په دې توګه دنورو په ژراندي مغرور اوکبرجن سوی و اوخان ته يې دښمنان ښه ډېرکړي وو ، يومازيګر ديوعسکرله خواپه داسي حال کي وويشتل سو چې د شيرپور چونې په شاوخوا کي يې پرآس چکرواهه. کله چې يې عسکراميرته راووست ، امير فکروکړ، چې دی به له غلام بچه سره دښمني نلري اوضرور به کوم بل چا لمسولي وي. خکه يې نو تحقيق څني شروع کړ، چې چادغه عمل ته لمسولی يې؟ عسکرله جواب ورکولوڅخه انکاروکړ. دې کارامير لاپه غضب کړامريې وکړچې سړی دي دمانې په باغچه کي دسرپه وربښتانو وخړول سي اوهره ورځ دي څومربع انچه پوستکی څني شکول کيږي ترڅو اقرار کوي.

سړی په دريمه ورځ بې له دې، چې دبل چالڅوا دي يې پرلمسونه اقرار کړی وي، مړ سو. خو دخلکوپه منځ کي ديوه جنرال نوم اخيستل کېدلی، چې په دغه وژنه کي يې دلمسوونکي رول څکه لوبولی و، چې نومورې غلام بچه دامير په مخ کي ورته په سپکه کتلي و اوده يې په انتقام کي داکارکړی و.

يوه بله پېښه دهغوکسانو له خپلوانو سره دامير دسخت چلند نمايندګي کوي چې دامير له غچ اخيستې څخه تښتېدلی وو. يوبوډا سړی يې امير ته راووست. زوی يې له ملکه تښتېدلی و . دبوډازوی اودوه دري تنه نورپه دې تورن وو.چې خزانه يې وهلې ده اودهندوستان ته يې دتېښتي عزم کړی و. کوتوال ددوی په نيت غوږېدلی و اودتېښتي په پاکلې شپه له نورو شلوتنو سره دهغه کورپه دروازه کي ورته ناست و،چې اوسېدونکوته يې زين کړي اسونه دتيښتي له پاره تيارولاړوو. دبوډا زوی اونورملګرو ته څرګنده سوه ، چې کوتوال له خپلو سړيوسره ورته لارنيولې ده ، نويې دناخاپي راوتلو فيصله وکړه . نابېرۍ دروازه پرخلاصه اوله تورو اوتوپانچو سره يې برېد پروکړ . کوتوال زړه ورسړی نه واودکوتوالی سپايان هم عموما بې زړه کسان وي. بنايي علت يې دا وي ، چې دبېلابېلو توکمونو خلك سره راغونډ سوي دي . په هرصورت سپايانو له هغه وروسته چې يودوه تنه يې چپه سول ، برېدکوونکو ته لارورکړه اوخوانانو خپلو اسونو ته وروغورځېدل، چاچې يې مخه نيولې وه ، هغه يې رانسکورکړل .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسانوته يې پونده وركړل اوبيايې درك معلوم نسو. دهلك پلار چې په كوركې پاته و ، دكوټوال لخوا نيول سوى اوامير ته وراندې سوى و. خوهغه په دې هډو خبرنه و، چې زوى يې تښتېدلى دئ . امير ته يې دبخښنې لپاره زارى كولې اوويل يې، چې بې گناه دئ اونوروپه تورمتهم كړى دئ . اميرهغوخوانانوته دېرپه غضب و،چې تښتېدلي وو خپله لگړه يې پورته كړه اوبوډايې په وواهه اوپرنوركسانو يې هم حكم وكړچې وهي يې . دامير په مخ كې بوډاترهغوپورې ووهل سو چې ساه يې وركړه . مړى يې دوې ورځې پركټ (چارپايې) باندې په بازاركې دنورو دعبرت اخيستلو له پاره پروت وو. امير تل دهغوكسانو نزدې خپلوانو ته سزاوركوي چې له مجازاتو تښتېدلي وي. زياتره كسان خانونه په دې خاطر تسليم كړي ، چې خپلوان يې خوشي سي.

په لرگيو (لښتو) وهل عامه سزا ده . سړي پرمخكه باندې پرمخې غزولي وي اوپرشا (ملا) يې په لرگيو وهي . دوه عسكريې يوې خواوودوه بلې خواته ولاړ وي اوپه داسې حال كې چې نورو كسانو ورته سړى ټينګ كړى وي ، دوى دلرگې واري پركوي . كله كله امير حكم كړي چې مجرم ته دي دمرګ تروخته وهل وركړه سي . يوتركان چې دامير دمانې په نوې برخه كې دكارامرپرسوى او پروخت حاضرسوى نه و، يوسل وپنځوس لرگيه ووهل نسو اويوه ورځ وروسته مړسو . كله كله خودلرگيو گوزارونه دومره درانه وي چې دملاهډوكې يې ورمات كړي اوانسان داسې له اخ وټوخه واچوي، چې لږ شمېر گوزارونه يې دمړينې سبب سي.

اوسني امير دكوټوالي پنځلس تنه سپايان په دې خاطرپه لرگيو ووهل ، چې په وظيفه كې يې غفلت كړى و اودخپلو لورو افسرانو دبې قانوني اجراآتو رپوټ يې وركړى نه و. اته تنه يې خداى پرخاى ترلرگيو لاندې مړل سول اونورې څواوونې دښورخورلونه وو. هغوى يې په زندان كې ساتلي اودټپونو دعلاج غم يې هم نه خورل كېدلى . په يوه وروستۍ پېښه كې دامير يو نوكركوم بدكاركړي اوملامتيا يې پريوه بل نوكراچولې وه . دا خبره كشف سوه . دغه سړى يې امير ته په داسې وخت كې راووست چې دارګ په باغچه كې دنوې مانې دموقتي چت پـــه جوړولو بوخت و. سړى يې په لرگيو دومره وواهه، چې تقريبا بېهوښه

سو. بیاپې نو دمانې چت ته په کشولو پورته کړ اوله هغه خایه یې لاندې راوغورځاوه . تردې وروسته یې پښې په رسۍ وروتړلې اوترکوتوالی پورې یې په کشولو بوت خودژوند څه پکښې پاتې نه و. له چت څخه چې یې راوغورځاوه ، لاژوندی و.

اوسنۍ امیرد بروسواسې دې اوغواړي، چې دده شاوخوا دې هرڅه پاک اوسوتره وي. نه یوازې کوراوباغچه بلکې مانې ته دورتلو سړکونه هم باید پاک اوجارو سوي وي . یوه ورځ دی دارګ باغچې ته دکوچنۍ دروازې له لارې تلې اوویې کتل، چې ددروازې شاوخوا مخکه جاروسوې نه وه . هورې معطله سو او د خایونو دجاروکولو مسول تن یې راوغوښت . دهغه شخص پرځای یې مبرمن حاضره سوه اووې ویل چې دمبړه یې سخته تبه وه اودراتلو نه و او داپه ناروغ دومره مصروفه سوه چې پخپله یې دځای جاروکولو ته وخت ونه موند اودغه راز لکه څرنګه چې تاسې مې هم وینئ ،کوچنۍ مې هم په نس دئ . امیرورته په خواب کې وویل، چې دی به یې له عذابه خلاص کړي اوامریې وکړ، چې بنځه دې پرګډه باندې پنځوس لرګیه ووهل سي . دده له امرسره سم یې بنځه پرمخکه باندې پر شاوخملوله اوویې وهله . بنځه سمدلاسه مړه سوه.

امیرمرحوم هغوکسانوته په سزاورکولوکې ډېرسخت زړی و چې دده دمړینې خبرې یې په درواغو ورکړی و . کله چې ۱۹۰۰ کال دکولرا ناروغې خپره سوه . امیرپغمان ته چې دهندوکش په لمن کې پروت دئ ، داستوګنې له پاره کډه سو. امیراودده کورنۍ له کولرا څخه سخته ډارېدله اوکله چې کولرا جاري وه ، سمدستې له سیمې څخه ووت. دناروغۍ دختمېدو پروخت دوه تنه له پغمانه کابل ته راغلل اوپه بازارکې یې اوازه خپره کړه، چې امیرپه دغه ناروغې مړسوی دئ .کله چې امیرځوورځې وروسته بنارته راستون سو، دادوه تنه یې ونیول اوحضورته یې وروغوښتل اوورته یې وویل کاشکې ستاسې اوازه ربنتیاسوې وای خودپلار ترخوله به هم تېره وای . وروسته یې امروکړ،چې خلک بندپریندپرې کړئ اوتوتې یې په بازارکې دنورودعبرت له پاره وخړوئ . یوبل وخت بیایوچادده دمړینې خبرې درواغو سره خپورکړ. ده امروکړ چې سړی دې د اسمایې غره ته وخیژول سي اوهورې دې په هغه بـــرخه کې ، چې سیند پکښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیدل کیږي اوخورا لوړ پاڼ دئ ، په یوه بېرل کي واچول سي اولاندي دي لمني ته راورغړول سي . یوه بله ورته پېښه چي په ډېروحشت سره اجرا سوله، دیوه زاړه ملا وه . هه ویلي یې وو، چي امیرربنتینی مسلمان نه دئ . پرده هم امرسوی و چي له هماغه غړه څخه دي راشیوه سي. کله چي دی دکوټوالی سپایانو له پاڼه را ارتاوکړ،جامې یې په یوه تېره ډبره کي بندي سوې اوددې دراشیوه کېدومخه یې ونیوله . سپایانو یې بیرته وخېژاوه اودوهم واریې په بریالیتوب سره را ارتاوکړ.

امیردمېکاډوMikado (۱) په شان له ډراماتیک شهرت ګټلو وروسته تل هڅه کوله،چي سزاوي له جرم سره متناسبي وي. سره له دي چي کله کله به چا فکر کاوه ، په جرم کي زیاته مبالغه سوې ده. دمثال په توګه یو سړي چي له څوبې وزلو ماشومانو څخه یې مړی غلاکړې اوهغوی ته یې هیڅ ورپرې اینبسې نه وو، په بازارکي په یوه قفس کي شوم وساتل سو. خوددې له پاره چي سزایې جرم ته ورته وي ، دورځي به یې دوه دري خله ورته ډودۍ اواوبه دومره نزدې اینبوولې چي لاس به یې نه ورسېدل. دي کارته یې ترهغو ادامه ورکړه چي سړی له لورې مړسو.

په یوه بله پېښه کي یوسړي اویوې ښځي یوله بل سره زیاته مینه درلوده دواړه وادې سوي وو اوغوښتل یې یوځای سره وتښتي اوپه راتلونکي کي یې دخوښیو ارزوګاني ترسره سي. هندوستان ته درسېدوپه وخت کي چي غوښتل یې هورې کړ ژوند وکړي، ونیول سول اوبیرته راستانه سول . امیرددوی دسزا په باب امروکړ څرنګه چي سړی پرښځه باندي ډېرمین و اوغوښتل یې څومره چي ممکنه وي هغومره یې په بشپړه توګه ترلاسه کړي، ځکه یې ښځه دایشپډلو اوبو په یوه ستردېګ کي ژوندۍ واچوله اوښوروایې څنې پخه کړه. دغه ښوروا یې په سړي په زوروچنبل اووروسته یې دارته وخېژاوه . په دغه راز جزاورکولو کي دامیر مراد داو چي مجرم ته نه یوازي په دي دنیا بلکي په هغه دنیا (آخرت) کي هم جزاورکړي. ځکه دقرآن له څرګندوونو سره سم ، سړیخوردجنت له نعمتونو څخه بې برخي وي.

یوبل سړی او ښځه په نامشروع عمل کي سره نیول سوي وه ، دامیرلـه حکم

سره سم چې په ظاهره يې دوی ته دژوند ترپايه ديوخای اوسېدلو اجازه ورکړې وه ، داسمايې غړه سرته وخپژول سول او هوري يې شاپه شا په رسی وتړل اوترهغه وخته يې هوري وساتل چې له شرم اولوړي څخه مړه سول . سپايان يې وربانديې پيره درولي وو ، چې څوک يې له جزاڅخه دژغورلو په برخه کې مداخله ونه کړي . لومړی ښځه مړه سوه اوسړي ته يوه بله ورځ هم دژوندي پاته کېدلو اجازه ورکړه سوه اوپه دې ډول يې په سفرکې مرسته ورسره وسوه .

په عادي قضيو کې چې نراوښځه سره ونيول سي ، لکه په دا تېره پېښه کې ، پردواړو حکم کېږي چې ددار خای ته بوتلل سي دارته دآماده کېدو له پاره دسړي په غاړه کې رسی اچول کيږي. دی تر هغوولاړ وي چې ښځه په بوری کې واچوي . دبوری خوله وتړي اوسپايان دبرچووارونه وربانديې پيل کړي . کله چې دښځې چيغاري ودرېږي معنايې داده چې مړه سوې ده . وروسته سړی چې دخپلې معشوقې مرګ يې په ستړګو کتلی وي ، دارته خپژول کيږي. که دواکمنې کورنۍ خپلوان په دغه شان قضيو کې ونيول سي ، نارينه يې بندي کيږي اوهيڅوک نه پوهيږي چې څه وربانديې وسول . دومره پوهيږي چې بيابه يې څوک ږغ وانه وري .له ښځې څخه ياسترګې ايستل کيږي يايې پزه پرې کيږي اويادې ته ورته نوري جزاګاني ورکول کيږي. ترجزاوروسته ددې خوښه چې مړي اوکه بې له علاجه په‌طبعي توګه روغيږي. زياتره مړي اوويل کيږي چې که دچا زړه پروسوخي نوبې په زهروباندي دوژلو په لاره کې مرسته ورسره وکړي اوښايي دابه يې ډېره مهرباني وي چې ورسره کړې يې وي.

دنارينه له پاره داعامه مساله ده، چې که يې پرماندينې باندي دبې وفاتوب ګومان راسي، پزه يې ورپرې کوي .کله يې لاپه غاښو څنې شکوي چې وټولوته ددې دبې وفاتوب نخښه سي اوخپله ښکلا پکښې بايلي. البته داپه هغه صورت کې چې اشنای(نامشروع يار) يې معلوم نه سي اوناوړه عمل له پاره يې ثبوتونه هم په منځ کې نه وي.

په هغه رازقضيوکې چې نارينه پرنجونو يانښخوباندي په تېري کولوتورن وو ، اميرپه جزاګانوورکولوکې ډېرسخت چلندکاوه. په يوه پېښه کې دري تورن نارينه ترزنې پورې ښخ سول اوترڅوچې مړه کېدل ، همداسي پاته وو. وروسته يې سپې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورخوشي کړل چې ويې خوري ياڅومره چې تري وړلای سي . يوويې سي. په سپيوباندي دخوړلو سزا دمرګ ترنورو سزاګانو بدتره ده خکه په دې صورت کي جنت ته دتللو ټولي هيلي له منخه ورسره خي . امير په خينو قضيوکي هغه چاته چې دبرښخنوکي اوله خپلو بنخوسره زيات وخت تېرولوته مايل وي، اوپه دې توګه يې سرکاري وظيفه پرخوشي کړې وي ، د «ګناه دمخنيوي په مقصد» کافور ورکول . خکه داسي فکرکېدی ، چې کافوردنارينه وو جنسي خواك کمزوری کوي. په ببلابيلو کارخانوکي ددولتي پيسو دلوټولو دمخنيوي له پاره، فقيد امير هغه شخص چې دصابون ددوکانومسول اوپه غلا باندي تورن سوی و، دصابون ايشېدلي دېګ ته ژوندی وروغورځاوه چې دغلاسوو موادو کمی په پوري کړي .کله کله خواميردايشېدلو غوږيو دېګ ته هم خلك اچول .دا داسي جزاوه، چې دګناه په نوعيت يې اړه نه درلوده .

دغلاپه جزاکي يوه معموله سزا چې دامېرله خوابه د «دارولو» پرځنګ ورکول کېده ، دلاس پرې کول و . کابل ته زمادلومړي خل ورتګ په وخت کي (۱۸۸۹) يې ماته داستوګني له پاره دورکشاپونو څنګ ته په يوه باغچه کي خيمې راکړې وې . ددوبي وخت و اويوه ورځ له يوتن کارګر سره له لويي دروازې څخه دوتلو دوخت په تلاښی کي دانسان دلاس په اندازه دخرمني يوه ټوټه ګيرسوه، چې ترکوټ لاندي يې پټه کړې وه . امير حکم وکړ،چې د نورو د عبرت لپاره دي په کارخانه کي دننه په دار وځړول سي.خو دهغو انګرېزانو په منځګړتوب چې په کارخانه کي يې کارکاوه ، امېرپه سزاکي کمښت راووست اودسړي دلاس پرې کولو امرېې وکړ. لاسونه دقصابانو په واسطه پرې کيږي اوکله چې لاس پرې سي معمولا يې دوينو دبندولو په خاطرپه ايشېدلو تېلو کي ورغوټه کوي . دغه کارګريودوې ورځي وروسته مړسو.

يوه بله معموله سزادخلکو ړندول دي. داسزا عموما هغوکسانوته ورکوله کيږي، چې له بنديخانې يالهه هيواده يې د تښتېدلو هڅه کړې وي . له بنديخاني اوهيواده تښتېدل تقريبا ورته جرمونه دي.

ددغي سزادعملي کولوطريقه داسي ده، چې دسترګو نينګ په نشتر وهل کيږي اووروسته د نايټريك تېزابو څاڅکي پکښې اچول کيږي . ددې له پاره چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ړند بدل حتمي سي، وروسته کلسيم اوکسايډ (quicklime) هم پرزياتيږی. دغه رازې درد بايد دزغملو نه وي . په يوه پېښه کي يې پنځلس تنه يوځای دشېرپور په چونې کي چې معمولا دغه راز سزاوي پکښې عملي کيږي ، ړانده کړل . په دريمه ورځ دغه خلك په داسي حال کي وليدل سول چې يوله بله يې په خنځيرټرلي اوپرمخکه باندي يوه ليکه ناست وو . دوی بل ځای ته د تللو قدرت نه درلود، چې طبيعي ضرورت پکښې رفع کړي اوپه نتيجه کي دومره په مرداريو لړل سوي وو، چې بيان يې نسي کېدلای. دري تنه يې مړه سوي وو خوله نورو ژوندیو کسانو سره لا ټرلي پاته وو. خيني ژوندي هم ببهوښه پراته وه . په داسي حال کي چې نوروکسانو زګېروی کاوه اوخانونه يې له مخ وشاځخه پرديږو باندي وهل.

دټېښتي سزاهروخت ړند بدل نه و .دپنځوتنو کافري هلکانو يومثال به بيان کړم . دغه هلکان دهغې ټولی غړي وو، چې له کافرستانه دراوستل سويو بنديانو څخه هغه وخت چوړه سوې وې چې دغه سيمه دامېرله خوافتح سوه . دوی هڅه کوله هندوستان ته وتښتي خکه کابل اوپه زورسره يې محمدي(ص) شريعت خوښ نه و. خو دوی باالفعل نيول سوي اوبيرته راوستل سوي وو. امېردسزاورکولو په توګه پرکافري ټولی حکم وکړچې منظم ودرېږي اوهلکان دي دخپلو ملګرو په مخ کي په برچو ووهل سي. دې کاردکافرو په منځ کي ښه پوره اندازه نارضايتي څرګنده کړه اوامېربه غالبا دډېروسختو ضروري اقداماتو فکرکړي وي.

داعدام يوبل شکل چې البته ډېرنادرکارتري اخيستل کېږي ، دادې چې ددوو نيالګيو سرونه يوبل ته راغبرګوي اوپه مخکه کي يې ټړي . د اعدامېدونکي سړي يوه پښه اويولاس دبوه نيالګي په سر پوري اوبله پښه وبل لاس يې دبل نيالګي په سرپوري وټړي . کله چې داکارسرته ورسېد ، هغه رسۍ چې نيالګي په ټرل سوي دي، يودم غوڅوي اودټرل سوي شخص بدن سره شليږي(۲) داعدامولودغه دري عام روشونه معمول دي : په توپ کي الوزول، په دارول او په برچووهل. وروستۍ ډول يې زياتره په بنديخانوکي دشپې له خوا سرته رسيږي . اعدامېدونکي کسان دمحافظينو په واسطه يـــــوګوښه ځای ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمثال په توګه دبالاحصار يوې ګونبسه برخې ته ببول کيږي اوهوري په برچووژل کيږي . مړی يې وروسته يوه زاړه ځاه ياځرمه کندي ته غورځول کيږي اوخاوري وربانديې اړول کيږي.

کله چې پرچاباندي په توپ کې دالوزولو امروسو، هغه چاته يې ورولي، چې هره ورځ دتوپ په ويشتلوسره دغرمې وخت اعلانوي . دغه توپ دشيرپور چونې ته نزدې پريوه کوچنۍ غونډۍ پروت دئ . (۳) هوري محکوم شخص توپ ته داسې تړي، چې شا يې دتوپ ميل ته برابره وي. دتوپ په تک سره يې دبدن زياتره برخه سره توتې توتې کيږي . په توپ کې دالوزولو له سزا څخه مراد دنورخلکو په زړونوکې دبېرې اووحشت ايجادول دي، خوشک نسته چې داعدام ترنورو ډولونو يې مرګ غوره خکه دئ چې ناڅاپي اويوه شېبه دئ .هغو کسانوته، چې حکومت سرمايه غلايارخوري ، دغه راز سزاورکول کيږي اوامين نظام يادارد دتادياتو مشرPaymaster کله کله په دغسې مواقعو کې مرکزي عنصروي. دغه راز دلويولارودغلواوسپاهانو دژوند ورځې دتوپ په واسطه پای ته رسيږي.

ددارله پاره له معمولي زندۍ څخه کاراخيستل کيږي .محکوم شخص دمغزي ماتېدلو له ببرې يې دپاسه راخورندوي نه، بلکې ديوه څرخ په واسطه دارته خېژوي اوترهغو خورند وي، چې دزندۍ له امله مړ سي . له دوه رازه دار څخه کاراخستل کيږي . يويې د T په شکل دئ اودپر جګ دئ . دغه دارهغه کسان خورندوي چې غواړي ترډابلي ورځې پورې يې لاخورند پاته کړي . مړی ددې له پاره پردار باندې پرېږدي چې نورو ته اخطاروي. ددار بل شکل دمېز دچوکاټ په شان يوچوکاټ دئ چې دسرلرګې يې ليږي کېدلای سي. دچوکاټ بازوګان په مخکه ګې بښتوي . دمربع پرهره ځنډه باندې دلرګيو درې څلور دانې څرخونه (غرغرې) نصب سوي وي چې دهغو په منځ کې رسۍ تېرېږي اودشخص بدن خورندوي. کله کله پېښېږي چې څرتنه بايد په يوه وخت کې اعدام سي اوددې له پاره يې ددار تېښې دومره ځنډې ګړي وي چې دشپارسو تنو له پاره کافي وي. دهغوکسانو ،چې په دارمحکوم سوي وي، داعدام په وخت کې سترګې نه ورتړي.لاسونه يې پـــــه بدن پورې ترڅنګلو لور اوپښې يې ترزنګنو

لوړي په رسی تړل سوي وي . کله چې یوڅوك خوړند سي، لېڅي یې پورته وکښته کیږي اوددې له پاره تلاښ کوي چې له غاړې څخه دزندې حلقې لیرې کړي . داکارترهغودوام مومي، چې شخص بې سده (بې هوښه) سي. دایره دېره دلخراشه منظره وي چې څوك دیوچادهغه بې ګټې تلاښ تماشا کوي چې دزندې کېدوددرد دکمولو له پاره یې سرته رسوي. یووخت یوه پند افغان چې دارته یې خبژولی و، هڅه وکړه هغه رسی وشلوي، چې پرلاسونو اوغاړه یې تاوسوي وه . ځان یې سره کش کړ بیرته یې خوش کړ، غالبا به یې مراد داو، چې دغاړې په پرې کولوسره دشکنجې زجرپای ته ورسوي . خو دغاړې پرځای رسی وشلېده اودی لاندې راولوېد .شل دقیقې یاڅه زیات ددار په ببڅ کې بې سده (ببهوښه) پروت و. بیایې بله رسی له بازاره راوړه، دوباره یې خوړند کړ اواعدام سرته ورسېد . په یوه بله پېښه کې یې یو سړی په دار خوړانداوه اورسی دري واره پرې سوه . هرواربه یې بله نوې رسی له بازاره راوړه . کله چې دریمه رسی هم وشلېده ، هغوکسانو چې نزدې ولاړوو، وویل چې دا دسړي پرببګناهی باندې دخدای له خوایوه اشاره ده اوسړی باید خوړند نه سي. داعدام مسول افسر ، امیرته دپېښې دڅرنګتیا اوخانګړتیاپه باب یوایلچي واستاوه اوغوښتنه یې وکړه چې شخص دي وبڅنل سي. خودامیرپیغام بیرته راغی، چې سړی باید لکه څرنګه چې امرسوی دئ، په دارخوړند سي .دوی ته بله لارپاته نسوه ، بې له دې چې سړی یې دځلورم وارله پاره دارته وخبژاوه . اوترهغوخړېدی، چې مړسو.

دجرمونو په وړاندې ټیټې سزاګانې ، پرهغو برسېره چې پورته بیان سوي ، دامیر دطبیعت په سموالي یاناسموالي اړه لري اوببلابیل دولونه لري ..په ځینو حالاتوکې پرې کیږي ، ږیرې یې ورشکول کېږي ، سړی دځوورځو اوشپولپاره ځای پرځای بې له دې چې وښوري ، درول کېږي . په ستر ګوکې نصوار اچول کیږي اودامیر دخپګان اوقهرله احساس سره سم نوري ببلابیلې لاري په کاراچول کیږي . امیرشیرعلي به هرهغه قصاب چې دلږوزن په ورکولو محکوم و. ددوکان ددروازې څنګ ته ګوش مېخ کاوه . (په غوږکې به یې مېخ ورټك واهه).

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يوه پښښه کي دامیرپه وړاندي ناحقه شاهدي ورکول سوي وه اوکشف سوه. پرهغو جاسوسانو، چي ددغي ناحقه شاهدی اودهغې پرسر دپيسو اخستلو خبريې راوړی و، حکم وسو چي په ارګ بازارکي دي له لمرختوڅخه ترلمرلوېدو پوري اته ورځي په پښو خوړند سي .خوخلکو اشنايان درلودل اودپيسو قدرت دپر زيات و، ځکه نو دپوليسو سپايانو دوی ته اجازه ورکړه پرخپلو سينو (پټړونو) باندي تر هغو پوري پرمخکه دمه وکړي، چي افسر به له سترګو نهامبدی. کله چي به افسر تېرسو، دوی به بيرته پښې کښته کړې . خوله دغوټولو چلونو سره سره بياهم خلك څوواره ببهوښه سول . ددې سزاعجيبه برخه داوه ، هغه سړی چي ناحقه شاهدي يې غوښتل،اودهغې پرسريې پيسې اخيستي وې ، صرف يولږڅه جريمه سو.

په کابل کي ويل کيږي، چي دامير په دماغ هيڅوك نه پوهيږي.اودابه ډېره جالبه وي، چي څوك په دې دليل پوه سي ، ولي غټ مجرم ته ترهغوکسانوچي ده جرم ته امرکړي وي، لږسزاورکول کيږي ؟

يوه بله سزاچي څومياشتي په دربارکي يوه لويه مسخره وه ، داسي وه : يوغلام بچه څوواره له اميرڅخه غوښتي وه، چي ماندينه وروغواړي . په پای کي امير «هو» ورته وويل . اميرته دامعمولي خبره وه چې له خپل حرم څخه يوه مينځه(وينځه) يوګران غلام بچه ته واده کړي. ددغه هلك واده په معموله توګه وسو. دواده په شپه دمانې په باغچه کي دزوم وناوي له پاره يوه لويه خرګاه (غټه خېمه) ودرول سوه. ټوله شپه دتوپکو په ډزو اودعوتونو تېره سوه . په پای کي زوم خيمې ته ولاړ چي دلومړي خل له پاره خپله ناوې مخامخ ووينې (ناوې ترهغوپوري زوم ته نه ښکاره کيږي چي دواده مراسم پای ته رسېدلي نه وي) په خيمه کي تياره وه ، خودی ورورواندي سو. لږشېبه وروسته په څغاسته اوچيغو راووت اودامير حضورته يې ورمنډه کړه ، ويل يې چي لويه بدمرغي وربانډي نازله سوې ده ځکه له چاسره چي ده واده کړی دئ . ښځه نه ده بلکي «شيطان» دئ . وروسته څرګنده سوه اميرددې له پاره چي دهلك اصرار ته يې سزا ورکړې وي ، په پټه يې بل غلام بچه ته امرکړی و چي جامې واغوندي او د واده په شپه دنجلی رول ولوبوي.

دلسم څپرکي لمنليکونه

(۱) ميکاډو د جاپان دامپراتور لقب و . چې دبهرنيانولخوا ورکړه سوی و (۴.۹)

(۲) دغه عمل ته يې په محلي ژبه شغه(شقه) کول ويل. (۴.۹)

(۳) دغه توپ په وروسته وختوکې دده مزنګ نوآباد ته مخامخ دکابل سيند پرجنوبي خنډه د چهلستون دسړک پرغاړه ديوې ګوندۍ پرسر ايښوول سوی و. (۴.۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوولسم څپرکی

په کابل کي داروپاياتوژوند

دکابل ژوند ـ کورونه اوباغچي ـ سانونکي (کارډ) او د « غازيانو » لخواخطر ـ ماندينوته ورکول سوي تخصيصيي (Allaowances) ـ نوکران او دوکه بازی

زماڅخه به تل داپوښتنه کېده ، چي « په کابل کي دي څان يوازي نه ګانه ؟ » دي پوښتني ته په مثبت خواب ورکولوسره به مي تل دهغو ستومانوونکو ګړيو ياد ذهن ته راغی ، چي تر کارورسته به مي په يوازيتوب کي تېرول . د کابل دژوندپوازيتوب ترټولوبدترين يوازيتوب دئ اوپريوچاباندي ددغه رازڅوکلن ژوند اغېزه زيانمنه ده . خوله هغې څخه دراپيداسوي دوامداره ناروغی اټکل ترهغو څوک نسي کولای،چي مدنيت ته بيرته راستون ګسوی نه وي . دافغانانو او اروپاياتوترمنځ ټولنيزه راکړه ورکړه نسته او په دي لار کي چي دېر سي ، نو هغه مېلمستياوي يا کالیزي ته ددا سي چالخوا ورغوښتل دي ، چي انګريزانو ته ښه نظر لري . داپه عمومي توګه يوه داسي پېرزوينه ده ، چي دمجراورکولو انتظار يې کېدلاي سي .

په ژمي کي تردوبي يوازيتوب ډېرسخت وي . ورځي لنډي وي او مابنام له څلورويجو څخه د بيدېدلو تر وخته پوري تمامېده نلري . په تېره بيا چي ژمی پسې اوردسي . ځکه د وخت تېرېدلو لپاره له لوستلو پرته بل هيڅ شی نه وي . دورځي چي څو ساعته به لوستلو بل کارنه وسي ، سړی ډېر ستومانه کېږي . سختته خولاداوي چي دلوستلو لپاره نوی کتاب نه موندل کېږي . زماهغه کارډېر خوښ دئ ، چي دپلان او نقشې کښلو تياري ته اړتيا لري . دغه تياري زه دشپې لخواسرته رسوم اوپه هغه باندي وخت ډېر ژر تېرېږي . کله چي د ساتېري او څان مشغولولولپاره بل څه نه وي ، زه خپل دېوالي ساعت راواخلم ، سره ټوټه ټوټه يې کړم ، پاک يې کړم او يا يې له کاره وباسم . بل کارچي ماشپې ته پرې اينښی وي ، هغه دهغو کاني ډبرو څېړنه ده ، چي امير ته دهيراد له ټولو برخوڅخه استول سوي وي . نومورې دا ډبري ماته رالېږي او زه ځکه په خوشاله

یم ، چې راته دوخت تېرولوېوه وسیله وګرزي .

په کابل کې به څوک خانته پخپله ساتېرۍ برابروي . داسې څوک لږ وي ، چې خانته یې ساتېرۍ نه وي برابرکړی . که نورځه نه وي ، تراژیکي ټوکي جوړوي . په جمعو اورخصتیوکې ورځ په ښکار سره تېرېدلای سي . ددوبي په زیاترو میاشتو کې ترښاردباندې کروندو کې کرکان (مېرزان) او شنې کوترې موندل کېږي او په ژمي کې په چمنانو کې ښه پرېمانه هېلی او تاروګان پیداکېدلای سي . چمنان (چمنونه) په کروندو کې دخمکو هواري ټوټې دي ، چې تر یوې اندازې په اوبو پټې وي او د مرغانودښکارلپاره وانبه او لوخې پکښې پرېمانه وي . دمرغانوښکار زیات کېږي ، ځکه یې مرغان دېر تورندوکې وي. څرنګه چې ویشتل یې سخت دي ، له دې امله یې یونښه سپورټ منځ ته راوړی دی .

فقید فلیشر (Fleischer) چې په کابل کې زماداستوګنې په وروستیو درېو کلو کې اوسېدی ، زیاتره جمعې زماسره ملګری کېدلی او موږ به په چمنانو کې د ورځې تېرولوتمرین کاوه . (نومورې د ۱۹۰۴ کال په نومبر کې هندوستان ته دتلوپه لاره کې دخپل افغان بدرګه افسرلخوا ووژل سو) . موږ به اته یا لس تنه سپاهیان دساتونکوپه توګه ، چې تل ضروري دي ، له خان سره ملګري کول . داخلک په ښکار کې زموږ د پرېږدې درد خوږول . موږ به ډغرمې دوډی او دغه رازچایجوشې او دچایو نورضروري مواد له خان سره اخیستل . چې په څې توګه په ښکار کې ښه مېلمه په جوړه کېږلای سو . له ښکارځخه به تشه نه راستنېدلو . داسپورټ په ورځنې ژوند کې یوه ډېره ښه تنوع وه . په پسرلی کې چې دهېلیو اوتاروګانو ښکارختم سو او مېرزان به هم نه راتلل ، موږ به د بوږیو توپکو (Rifles) دتمرین لپاره ځغلندهدفونه جوړول . داهدفونه (ننبانونه) به دژوندیو هوسیو یا پیشې پېرانګ په اندازه وو ، چې پرکاغذو باندې به په بدرنګه توګه رسم سوي اوپه یوه سپکه ګادۍ کې به پریوه چوکاټ باندې مېخ سوي وو . یوه سړي به دغه ګادۍ په یوه اوږده رسۍ باندې په یوه لنډه فاصله کې په ډېره چټکۍ سره کشوله . دګادۍ مخې ته به موږ دنازکز بوټو او ونویوه کتاره جوړه کړې وه ، چې هدف په صرف په تاکلو وقفو کې معلومېدی . دا کارپه اتیا ـ سل متری کې دګرندي ښکارله پاره یوښه تمرین و . د بوږي توپک

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ښکارڅخه چې به ستړي سولو ، بيابه موږه رود کې دسيمه ييز ګردي تور په واسطه ماهيان (کبان) نيول . کابل ته دڅرمه رودونو کبان لږ او واړه دي او که څوک غواړي د بر کبان ونيسي ، بايد څومياله بر ولاړ سي . مور تر دريو انچو غټ ماهي د بر نادرپيدا کړو . زياتره به چې په تورکي ونيول سول ، واړه به وو . خوچې پاخه به موکړل ، د برخوندور اوتك سپين به ښکارېدل . ماهي چې هرڅومره غټ و ، هغومره به بې مزې و .

په کابل کې زماداستوګنې په لومړيو وختوکې به ماپه شاوخواسيمه کې د آس په سپارلی اوږده مزلونه کول .عمومابه يوازې وم.داهغه شپې وې ، چې امير عبدالرحمن ښه په زورکې و اودابه خوشې حماقت وای، چې چاددده يوه «پرنګې»ته په بده کتلې وای.په هرصورت ماته داسې څرګنده سوه ، چې زه دخپل کار په معمولي لارکې د بر سپور تللی وم، خکه يې خوا راووهلو . بيا مې نوبايسکل پيداکړ اوپه شاوخواسيمه کې به مې څغلاوه . داکار هم ورو ورو راته ښکونده کښده،خکه په لارکې به دکتلو وړ نوی شی اوپه مزله کې به هم کوم خاص هدف نه و . ورځنی کارراته تر تمرين و سپورټ کولو زيات کافي و، چې دروغتيالـه مخـې مـې روغ وسـاتـي . تـردي وروسـتـه بـه کـه پـه راڅرمـو کروندوکښهدمرزانو ښکار ميسر کښدلی ، نو زيات مازيګرونه به مې په باغچه کې تېرول . خکه راته معلومه ټيوې وه ، چې ترلمرلوېدو دوه ساعته وړاندې به يوزيات شمېر شنې کوترې دوې دوې ، درې درې دباغچې دپاسه په هوا تېرېدلې اوپه داسې حال کې چې ټوله ورځ به ښې مړې سوې وې ، کروندو او غرونوته به د بيدبدلو ځايونو ته ستنېدلې . دې کار زمالپاره د برښه او اسانه ساتېرى برابراوه. مابه زياتره مازيګرونه ، چې کوم بل تردې ښه کاربه مې نه درلود ، په باغچه کې منتظرناست وم،يوه يابله کوتره به په رونې سره راتله . دا يوه برښه تمرين و ،خکه شنه کوتره په الوتلو کې د بره تېزه (ګرندی) وي، مخ پرتندې دسړي دسردپاسه تېرېږي .مور دټينس ميدان هم جوړکړ اوپه وروستيو دوو کلونوکې به مودڅمې ترراتلو پورې زياتره دورځې لخواد ټينس لوبه کوله .په کابل کې څوک د دسمبرترپايه پورې ټينس کولای سي . کله چې واورې اوربدل پيل سي ، لوبه هم ترراتلونکې اپريل پورې نوره بنده سي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه کور چې زه پکښې اوسېدلم ، شپږخونې لاندې اوشپږباندې درلودې .
ټولې کړکۍ منځنې غولې ته پرانیستې وې .شاوخوا ته یې پخلنځی ، دنوکرانو
کوټې ، غوجلمونه ، حمام او نور واقع وو . مادکوربهرنې لورې ته هم کړکۍ
جوړې کړې وې ، چې په دې ډول مې نه یوازې دباغچې منظره لیدلای سوای ،
بلکې دشاخوا کوټو هم ورسره په پوره اندازه رونا ومونډله او داوسېدلو وړ
وګرځېدې . داکور اساسا حرمسرای و ، چې دامیرشیرعلي څو مېرمنې پکښې
اوسېدلې . په هغو ودانیوکې چې ښځمنې اوسې ، رواج داسې دئ ،چې مخ یې
د کور دننه غولې ته وي . له همدې امله یې دکورو پر بامو هم جګ جګ
دېوالونه راتاوسوي وي ، چې ښځې وکولای سي دمازیګر له خوا ببله دې چې
نورنارینه یې ووینې ، له آزادې هواڅخه مستفیدې سي .

موږټولوکورونه څرمه باغچې درلودې . زمادکورباغچه ترټولو لویه وه .
کورمې هم غټ و او ده افغانانوته نژدې دښارپه یوه بهرنۍ برخه کې ، چې
مخکې یې پربمانه دي ، پروت دئ . ماله باغچې څخه ښه پوره ګټه اخیستله او
هر رازترکاری ، پټاټې ، کرم ، ګلپې ، بادرنګ ، خټکې ، ګازري ، سابه ،
رومیان ، نخود ، لوبیا او نوي ترکاری پکښې کرلې اوښه په موج کې وې .
مادغه رازمخکنې توت هم کرلې وو ، چې ښه پوره حاصل یې ورکړ. خودباغچې
له ونو څخه مې ګویا هیڅ میوه نه اخیستله. دکوټوالۍ اووتنوسپایانوبه چې
دکورپه بهرنۍ دروازه کې یې پیره کوله ، زیاتره میوه له پخېدلو سره سم وړله .
داکاربه یې دشپې لخواکاوه یابه چې زه پرکورنه وم او دوی به پر ګیرولای نه
سول. له دې سره مې نه غوښتل چې دغلاسوي مېوې پرسرخان ته تکلیف ورکړم
.یووخت مې دیوې وڼې په ګنډو ښاخوکې یوه منډه ولیدله،چې پاته سوې وه .
سپایانوته مې وویل دامنډه زماوندې ده خوزه غواړم څو ورڅې یې لاپه ونه کې
پرېږدم ، چې ښه پخه سي . له دوی څخه مې وغوښتل،چې پام پرکوي او څوک
لاس ورنه وړي. دوی وویل « بچشم » (پرستر ګو).خودابله ورځ بیامنډه نه وه
اوټول یې پرشکولو ناګاره وو . په داسې حال کې چې له دوی پرته بل څوک
باغچې ته راتلای نسول . داخبره مې خکه یاده کړه چې دکوټوالۍ سپایان ، چې
کوم شي ته یې لاس ورسېږي ، صرفه نه پرکوي . خکه نـــود غله د نه کشفېدلو

امکانات منځ ته راځي. یوبل وخت یې زما دآس کیزې (ملونه) غلاکړل . څرنګه چې داکارجدي و او ماهمدغه یوه دانه درلودهڅکه مې نو پیره داران او دهغوی حوالدار راوغوښت اودغلاموضوع مې ورته څرګنده کړه . ورته ومې ویل زه ترسهارپوري لاګورم، که ترهغه وخته پیدانه سوه نوبایدامیرته خبرورکړم . په سهارکې یوه سپاهي هغه پیداکړه،چې دباغچې په ګنډو وانبوکې غورځول سوې وه اوماته یې دثبوت لپاره هماغه خای هم راوښود .ماورته وویل،چې زماتېنګ ګومان دئ دکورپه شاوخواکې کوم شیطان یاپېریان سته،چې زما دشیانو د غلا کولوعادت لري . دادنېکمرغۍ خای دئ،چې مادی وپېژاند .کنه فکربه مې کاوه ،چې سپایان داشیان غلاکوي او «بدنامي» به دوی ته وراوښتله . دوی ماته په اریانی سره کتل،چې آیا زه دملنډو په توګه وایم ، که مې رشتیا مقصد همدا دئ . ډېره موده بیاله کوره بل شی غلا نه سو .

دکوټوالی پیره دارانوماته دغلادعادت له امله ډېري ستونزې پېښې کړې . دوی چاته داموقع نه ورکوله،چې لاس په لاس یې پرغلاګیرکړي . کله چې به مې هڅه کوله پرغلایې ګیرکړم . دوی به زماپریوه یابل نوکرتاوانول . ټولوبه شاهدی ورکړې . یوه به ویل مانوکرولیدل ، چې غلایې کولې.بل به یوڅوک راووست،چې غلاسوې شیان وربانديې پلورل سوې وو . اوداسې نورې شاهدی به ورکول سوې . له هغه څخه به یوه لویه قضیه جوړه سوه . زه پوهېدم چې که نوکرانوته دغلازمینه برابره سې ، کوې یې.خوماداسې انتظام ورته برابرکړی و چې هرسړی دخپلوشیانومسؤل و . هرڅه که به ورکېدل بایددده یې غم خوړلی وای . ځکه مې نسوای منلای ،چې یونوکردې پخپله یوشی غلا کړې او ودې پلورې . ځکه په دې صورت کې یې بایددپلورل سوې شي دوه چنده بیه تادیه کړې وای . په دغه وخت کې چې دغلاوو دبندولوپه هڅه کې وم اوکله کله به پېښېدلې، دسپایانوبه ډېره بده ډله پرپیره ولاړه وه اوکوټوال زماپه هڅو سملاسې خبرېدلی . ځکه یې زمادنوکرانوڅخه یوتن دعمومي باغچې له چای پلورونکې څخه د دوویالوغلاکولوپه تور جبل ته اچولی و . دکوټوالی یوسپاهي چې پرماپیره و، شاهدي ورکړه ،چې نومورې نوکریې په بازارکې پردوکانداربانديې د هماغو پیالود پلورلوپه حال کې لیدلی و. دوکاندار او پیالې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دواړه يې دشاهدپه توګه حاضرکړل . قضيه امير ته وړاندې سوه . پرنوکرباندې دبندي کېدلو حکم وسو اواميرماته وليکل،چې دنوکرانوپه استخدامولوکې احتياط وکړم . خکه يوځوکلچي غل وي يو وخت قاتل کېدلای هم سي.ده ته دادپره خطرناکه ده چې زماپرشاوخوادي دغه رازکسان واقع وي.په دې دول کوتوال غوښتل داميرذهن زمادنوکرانوپه نسبت خراب کړي اودده دسپيانو دغلا په برخه کې زما شکايت خکه نه اوربدل کېدی،چې دوی ټولوبه زمادپوه نوکر پر متهمولو باندې قسمونه خوړل. دچايودپيالودغلاپه بابزه پوهېدم،چې نوکرببګناه دئ .خکه تردغې ټاکلې غلاځوساعته مخکې لادوی دواړه زماسره وو . له هغه وروسته يې ټوله شپه زماسره دکتابودالماری په جوړولوکې مرسته کوله. بالاخره مانوکرله جبله راخلاص کړخونوموری دسپايانوددښمنی له ببړې بيرته زما نوکری ته رانغی.په هرصورت دوی خپل دغچ اخيستنې دود ته دوام ورکړ. هغه داچې تورن سړی يې پسې پرې ننبود اولږه موده وروسته يې بيرته جبل ته واچاوه اوهورې دنورو کسانوپه شان تری تم سو .

دحکومتخدمتګارو اروپايانوته دسپايانوورکول سوی ګاردد عزت او درناوی ګاردبلل کېږي . دوی بايددارو پايانودټولوکارونوربوټ هم ورکړي. داچې دوی څه کوي ، چيرته ځي ، څوک ددوی کور يانوکرانو ته ورځې او ددوی اړوندکسان څوک دي ؟ اساسا داټول ددې لپاره کېږي ، چې څرګنده سي بنايي دی (اروپايي شخص ـ م.هـ) مخبروي اودهندحکومت ته ړپوټونه لېږي . خودغه راز بيااميرته داهم څرګندوي ،چې نوموړی اروپايي څه راز شخص دئ؟ ګارد له هغو بريدونو څخه داروپايانودژغورلو لپاره ضروري دئ ، چې د متعصبينوياغازيانوله خواکېږي .دوی په همدې نامه (غازيان) بلل کېږي او شاوخواپرېمانه دي . ددوی لخواخطر اوسنی فقيدامير دواکمنی تر وخت زيات دئ . دامتعصبين(Fanatics) په دې کې ری نه وهي ، چې دپرنګې دوژلوپه صورت کې به دوی پخپله يوه ياڅو شپې وروسته ووژل سي.خکه دوی تردغه راز وژل کېدلو وروسته چنت ته پرتلو ، پر حورو ، دشيدوپرشيندونو او نورڅوابونوکلك باور لري . پرمابانديې يوه ورځ ماپښين په ورکشاپ کې دغه رازبريد وسو . زه د پښو پرګوتو ناست وم.بنايانو ته مي ، چې ديوې کړې (دانس) تاداويې اينباوه ،

لارښوونه کوله . غازي زماشاته راغی، په دواړولاسو کي يې دنهه پونډيز توپ تش اوسپنيز کارتوس و اوله ډېري نژدي فاصلې څخه يې يوه دانه پخپل ټول زور څېما پرخوا ارتاو کړه . ده زماسرپه نخښه کړی و .خوله ښه مرغه دکارتوس د راغورځولو په شيبه کي زه ولاړ سوم اودسرپرخای مي کارتوس داورروپه منځ کي ولګېد . دکارتوس يوې څنډې مي دنيم انچ په اندازه شمزی راوتورله . دګوزارله املله زه يوه شيبه بيخي ببواکه سوم خوزما سپاهي ، چي په دغه ورځ يوازي راسره و ،دمخه تردي چي غازي ددوهم کارتوس واروکړ ، زنياوه . لاسونه يې ترشا ور واړول اوپرمخکه يې راغوځارکړ .کارګران دمعجزې په شکل پر راغونډسول . غازي يې دومره سخت په لغتو وواهه چي ډېر ژر ببهوښه شانته سو . وروسته مي دورکشاپونودګارډ دقطعې کپتان ته حال ورکړ اوسړی مي په پيره دارخانه کي واچاوه ،بندي مې حکم اودامير حکم ته معطله سوم . ده ته يې داسي سزا ورکړه ،چې دلاسو په منځ کي د دوولسوانچوپه اندازه يولرګی ورکړ ،په څنخيريې وتاړه اوشپږمياشتي همداسي پاته و .پردغه سزاسرببره ورته دعمري بندجزاهم ورکړه سوه . په مسلمانانوکې پرنګي وژل ډېرغټ جرم نه دئ او دسړي دوستانو برژړدي بريالي سول ، چي دبندموده يې يوکال ياترهغه لږي مودې ته راتيټه کړي . خومااله خپل نفوذ څخه کارواخيست اوددوی هڅې مي ناکامه کړې . ترحملې څو ورځې وروسته مي ډېر حرکت نسوکولای او دفلج کېدلو ببره موجوده وه . خکه شمزی مي لږځه ټپي سوې وه مېرمن ډالي Mrs.Daly زماعلاج په زيات دقت او مهارت سره وکړاو زه ډېر ژرعادي حالت ته را وګرزېدم. اميرډېري خواخوږی په څرګندولوسره خپل شخصي حکيم ډاکټر)راولېږه چې زما زره امتحان کړي . نومورې دري ورځې راغی،چې وګوري ناروغي مي څومره ښه سوې ده؟ وروسته بيرته له امير سره په پغمان کي يوځای سو .اميردکولرانارونی دخپربدوله املله چې زمادټپيکېدوپه شپوکې يې شيوع موندلی وؤخپل دربارپغمان ته لږدولی و . نوربريدونه هم راباندې وسول خوهيڅ يو يې ددغه وارپه شان نه و .داخل بيخي ورياخني بج سوم .داواقعيپه کابل کي زماداستوګنې په وروستيودريوکلونوکې پېښې سوې.په دغه وخت کي فقيدامير ډېر بې سبکه سوی او اوسنی اميرلاپخپل هيوادکي د تقدس درجې ته

رسېدلی نه و.

یوه بله واقعه چې دکابلې بې عقلي اوحسادت تري څرګند ېږي ۶ په باروت خانه کې پېښېده سوه . دغه ځای ته زه دامیرله هدایت سره سم تللی وم ، چې کارونه یې سمبال کړم . امیرویل،چې په کابل کې جورسوي باروت تربهرنیو باروتو دتوپونو میلې ډېري چټلوي.دباروت خانې مشردشاهي کورنی د زیات شمېر غړو له ډلې څخه و. دده پر سرباندې زما مقررېدلو دی په خښم کړی و . له دې امله یې دباروت ګډولو دکارخانې په باروتوکې پټهاکی اېښې وې او زمادورتګ په وخت کې یې خلاصه کړې وه . دباروت ګډولو په وخت کې تل دچاودنې امکان سته او له دې امله دی اوملګري یې دباندې ووتل. زه یې په شاپ کې یوازې پرېښوولم . ماته حالات سم ښکاره نسول . دباندې راووتم او دکارخانې درولو امر مې ورکړ . وروسته چې ماته دپلټنې اجازه راکړه سوه ، په دې پوه سوم چې خبره څه وه؟ مقاماتو ته مې په دې باب هیڅ ونه ویل اوپه رپوټ کې وښوول چې دباروتواندازه داسې تنظیم سوې ده ، چې دمسولوکسانولپاره یې دعاید یوه منبع جوړه کړې ده . زه پوهېدم چې همداخبره دټولو مقصدولپاره کافي وه .

اروپاییانوته داحق سته چې کابل ته خپلې مېرمنې ورسره بوزي او مېرمنوته یې دامیرلخوادژوندکولو سخاوتمندانه اسانتیاوي برابري سوي دي . خوکابل دیوې ښځې لپاره دژوندځای نه دئ . هلته دساتېرې وسایل نسته اوددې لپاره په عمل کې ګویا هیڅ ټولنه نسته . یوځومحمدودي ښځې چې له یوې میاشتې تربلې پورې بې له خپلو مېړو څخه بل ځوک نه وینې ، آیاپه خوښې سره ژوندکولای سي؟نتیجه داده ، چې ښځې یوازیتوب ته ورټېل وهل کېږي اوداکارېې روغتیایي حالت ورخرابوي اوژرېې ناروغۍ څرګندېږي. دماشومانولپاره آب وهوادېره ښه ده او هغوی ښه وده پکښې کوي . افغانان له ماشومانوسره زیاته مینه لري . دوی په دې عقیده دي ، چې ماشومان له هرنژاده چې وي ، دبلوغ سن ته ترورسېدلو وراندې ټول مسلمانان دي . اروپایي ماشومان چې هرځای ځي ، په ښه سترګه ورته کتل کېږي . کله چې په کوڅو او عمومي باغچو کې د خپل ورځني چکرلپاره وزي ، یوه لویه ډله یې تعقیبوي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

تحسيني يې . ناوکياني (نانخکي) ورکول کېږي او هره غوښتنه يې دقانون په شان ترسره کېږي . خکه نوکله چې يې له محافظينوڅخه بيرته خپلو کورونو او مور و پلارته بيايي ، دوی ډېر خواشيني او معمولاپه چيغو ژاړي . په زور وجبر سره يې له ساتيري څخه راوستل نه خوښېږي.

په کابل کې دارويايي ښځونوکرې ښه نه ده .خکه يوخو ډېرزيات مراقبت غواړي اوبل يې دمعشوقې په توګه له ملګرتوب پرته دکارکولو زمينه هم نسته . محلي خدمتګاراني او نوري ښځې چې له دوی سره په تماس کې وي ، داشنايی او ملګرتياچلندورسره کوي او مسوليتونه يې ورلږوي ، چې داددوی په کريډيټ کې نه راځي. په کابل کې زماداستوګنې په لومړي پراوکې چې کومې انګرېزی مېرمنې راوستل سوې وې، زياتره يې په لږډېرخپګان سره بيرته ولېږلې سوې.جرمنی نرس چې د Mrs. Flaisher لخوا راغوښتل سوې وه ؤ ډېر ژر هغه وظيفه خوشې کړه ، چې داورته استخدام سوې وه او داوسني امير حرم ته ولاړه .خپل خان يې دامېرد ګراني ماندينې په واک کې ورکړ. ورته يې وويل ، غواړي مسلمانه سي.کله چې مسټرفليشرپه هغه ناوخته دامېرمانۍ ته ددې لپاره ورغی ، چې ښځه که ديوې ورځې لپاره لاهم وي ، دستونزې دليږې کېدو تروخته بيرته کورته بوزي . دامير لخواورته وويل سوه ، چې دی نومورې ښځه دکور ستنېدلو ته مجبورولای نسي . هروخت چې يې خپل زړه وغواړي ، ستنېدلای سي . خوښځې له بيرته ستنېدوڅخه انکار وکړ . په نتيجه کې مېرمن ډالي ته خان ډېر غټ ښکارېده خکه مېرمن فليشر او ماشوم يې هماغه شپه اودابله ورځ بې له نرسې تېره کړه . دغې جرمنی نرسې په پای کې مېړه وکړ، چې ګويا دايې ددين اړولو اصلي علت و . که څه هم په لومړي سرکې داکاريوڅه مشکل ښکاره سو، خکه کله چې امېرخپل نوکران راوغوښتل او پوښتنه يې خنې وکړه چې څوک غواړي له دې سره واده وکړي؟ له بده مرغه کله چې يې ددې مخ ته وکتل،هيڅ کوم‌داوطلب حاضرنسو. دافغانانودواده کولو درواج دغه يوه ګټه مونډ ولېده . امېرپه پای کې هغه يوه کافري افسر(۱) ته ورووبخښله .دافسرتنخواه يې ورزياته کړه اويوکورېې داستوګنې لپاره ورکړ.

په کابل کې کليساوي اوپادريان نسته.خکه نـــومېرمن فليشرخپل ماشوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخپل مېرە پە لاس عيسايي کړ (۲) زە او مېرمن ډالي دسپانسرانوپە توګە ورتە ولاړوو او امیریې یوە فرمان کي ماشوم تە نوم ورکړ .دپاچاهرلیکل سوي امر تە فرمان Firman ویل کیږي .

کوموانګریزانوچي پخوایې پە کابل کي ژوندکاوە، پخپل هیوادکي دخپل تولنیزموقف لە بابتە متاسف نە وو. یوې بڼځي، چي دیوە انګریزي مامور ماندینە وە، پە دې خبرە چي پلاریې وزیر و او سیمە یېمیز ترجمان بیاداخبرە د «صدراعظم دلور »پە توګە ژبارلې وە، سمدلاسە دربارتە اجازە ومونډلە اونورو بڼځو ددې لپارە چي دخپل شخصیت دټیټېدلومخە ونیسي ، خپل خانونە هماغە موقفو تە لوړول . پە نتیجە کي دایوە منسجمە ډلە سوە ، چي کلە کلە بە یې دملکې سلطاني ددربارملاتړ هم ګاټە .

دکابل نوکران دکورلە عمومي کارونوپرتە دبلي هیڅ بنې نە دي . پە انګریزي اشپزې او دمیز اوډلو پە چل خو کورټ نە پوهیږي . مالە خان سرە یوهندوستانی اشپزاوخدمتګار بوت . داوبو راوړلو، جاروکښې ، دشیانودپاکولو او داسانودمراقبت لە پارە مي یوهزارە استخدام کړ. دغە خلك لە خومیاشتونوکرې وروستە خپل کار زدە کولای سي . خودوی بیا کلە چي پە کارپوە سي اوپرکار باندي دګومارلو وړ وګرزي، هرومرویې دومرە پیسې سپمولي وي ، چي خپل کورووکلي تە ددوی دستنبدلولپارە کافي وي . دی هوریې دیوە وروکي بزګرپە ټوګە کار پیل کړي . خینو هزارە ګانو، چي کلە کلە بە یې زمالە اشپزسرە همکاري کولە،دېر ژردیوشمېرانګریزي کتغونو پخول زدە کړل او بنە بە یې پخول کە دوی زیاتە موده پە کابل کي پاتە کېدلای،بې لە شکە بە بنە ماهراشپزان ځني جوړېدلای.هزارە ګان کلك خلك هم دي اودګاردلە سپایانوسرە کلە جګړې کوي . ددغوجګړوپە نتیجە کي دښمنی اوبدنیتی بنە پورە دېري سوې او زمایوزیات شمېر نوکران ورك سول . زە وروستە پوە سوم ، چي ماتە یې مخبري کولواو اطلاعات یې راتە راوړل . پە بندیخانە کي بیا پە یو شکل دشکلونو ترور سوي او لە منځە وړل سوي وو . پە جبل کي دا راز کارونە عام دي .

یوهندوستانی نوکر، چي زماسرە دکابل ـ کندهارپە سفرکي ملګری و ، څومیاشتي وروستە پە شرابو رووړ او دایم الخمر سو. تل بە یې هغە اومە الکول

چنبل ، چي دحکومت په شاپونو کي تصفيه کېدل اووروسته بياپه بېلابېلو لاسي صنايعوکي کارخني اخيستل کېدی . دغه الکول په بازارکي پرهندوانوباندي خرڅېدل. ماده ته زياته موده وکتل . کله چي پوه سوم ، کار ورځ په ورځ ورانېږي اونه يوازي دکورکارونه په سمه توګه سرته نه رسيږي ، بلکي يوه زياته اندازه غلاوي هم کېږي، نومي په هندوستان کي خپل يو دوست ته ليك وکښښ . نومورې بل سړی دده پرځای راولېږه . ما دده يوه اندازه پيسې ددې لپاره ور ساتلي وې ، چي په شرابو او نښځو يې ضايع نه کړي . دی ددغو کارونو دپرشوقي و . دغه رازمي دلويي دروازې سپايانو ته امرکړی و ، چي دشپې لخوايې پرې نږدي دنورو هندوستانيانوکورونوته ولاړ سي، ځکه هورې قطعه بازی او شرابخوری کېدلې اوبدي نښځي پکښې ساتل کېدلې . دې ټولو اقداماتو چي دسړي دناوړوکارونوپه بندولوکي مرسته ونه کړه او بل نوکر هم راورسېد ، نومي هندوستان ته دده دستنېدلولپاره دپاسپورټ سربېته وکړه اوده ته مي وويل، چي خان چمتوکړي او په کوم کاروان کي ، چي زړه يې غواړي سفر وکړي . ده ته مي وويل ، چي ترتګ يوه ورځ وراندي راسره وګوري،ځکه غوښتل مي سپمول سوي پيسې يې بيرته ورکړم . په همدې وخت کي دی ولاړ اوله خپلوملګرو سره يې استوګنه غوره کړه . دوې دزې اوونۍ تيرې سوې اويومانښام د خدای پامانی لپاره راغی ، راته وښويل ، چي سباسهرهندوستان ته روانېږي . مخه ښه مي ورسره وکړه اودلاري اجازه اوپيسې مې ورکړې او دی ولاړ . لنډه موده وروسته خبرسوم، چي دی هندوستان ته نه دئ تللی ، پيسې يې له يوې بداخلاقي کونډې سره په واده کولو لګولي دي او زماله پخوانې دښمن ، کوټوال سره هره ورځ ګوري . کوټوال هغه څوك و، چي غوښتل يې ددغه هندوستاني په واسطه له ماسره دامير په مخ کي روغه جوړه وکړي. ده کوټوال ته زمادغچ اخيستلو په خاطر زيات دروغ ويلي وو .خوځرنګه چي هيڅ يوه يې ثبوت نه درلود ،ځکه نوامير غوږ نه پر ونيو. په پای کي کوټوال نومورې شخص په جبل کي واچاوه اوزماپرخلاف قضيه کي دده دلاس لرلو په باب دهندوستاني داقراردمخيوي لپاره يې همداجبل دېره ښه وسيله ګڼله . څو اوونۍ وروسته يې دسړي سر ورپرې کړ او تن يې هيسته وغورځاوه . زه څـــو

(c) ketabton.com: The Digital Library

څومياشتي په دې خبره هيڅ خبرنه وم خو وروسته يوچادکوټوالهدسپاهي له خولې راته ټول جزييات وويل. داچي څرنگه دغه سپاهي يوه شپه له نورو څو تنوسپايانو سره گومارل سوی وُ دنومورې هندوستاني سر ورپرې کړي . داچي څرنگه يې له تنه کالي وکاږي او څرنگه يې وروسته په يوه کنده کي وغورځوي اوخاوري پر واړوي . ده وويل هندوستاني چي کله پوه سو، مور يې وژلو نه بيايو، چيغي يې اسمان ته رسېدلې . ماته دده ډارن حالت رامعلوم و ،څکه مي زړه ته داخبره ولوېده،چي ده به څومره چيغي وهلي وي .

کوم هندوستاني نوکران چي ماپه کابل کي درلودل ، ټولو يې لږيادپره غلاکوله اوعمومابه يې هغه وخت کوله، چي نوکري به يې پای ته ورسېده يابه زه مجبور سوم له کاره يې وباسم اوپرځای يې بل يو ودروم. زه دکورچارو ته له شپې پرته بل وخت فارغه نه وم اوځرگنده وه ، چي ستومانه به هم وم . دغه راز کارونه دشپې څه ، چي دورځي لاهم سخت وي . ماله مجبوريته د نوکرانوهرراز بيان مانه. داچي دځارويو او آس لپاره څومره خوراکي مواد پېرودل سوي او مصرف سوي دي ، بې له دې چي پوه سم اياداټول موادځارويو ته رسېدلي دي که نه؟ خوپه زړه کي مې پوره باور و ، چي ورسېدلي نه دي . نوکرانوزماله دغه وضعيته ترنورو ښه گټه اخيستله . دنوکرانو وهلژ ټکولو ښه نتيجه نه ورکوله اوپرځنگ يې په هغوی کي دغچ اخيستني يوراز روحيه رازپرولە،چي اغېزه يې په ځينو کوچنيهشيانوکي څرگندېدله .داچي دکور وظايف به يې هېروله خوداسي به يې ښوولە ، چي دصاحب دخوشالولو لپاره هرڅه کوي . دغه رازجزاگاني که څه هم وړې به وې خودوی به پرځان ډبرولې . په دغه شان غچ اخيستنو کي محلي نوکران اول لمبردي (۳). کله چي په وظيفه کي وروکي غفلت ورپه گوتە سي ، خوراډبري توبې باسي . خو نوکر و بادار دواړه دواړه پوهېږي ، چي داخوشي ټکی دي او مخکي سنجول سوي کينې تري ثابتېږي . نوکرپه خواشينی سره شاته کېږي او کله چي کافي اندازه ليري سو ، په ډاډه زړه وېسي . په داسي حال کي ، چي بادار يې ولاړ وي او له دې بابته څان ته په قار وي ، چي ولي يې دخپل وقار له بايللو پرته نوکرته دسرزنش اراده ونه درلوده . هغوی ، چي محلي خلك نه پېژني او داسي ښکاري ، چي په ټولـــــو

ختيخو هيوادو كي به همداسي وي ، ښايي د دوباره انتقام اخيستلو په لټه کي سي . خو ښه داده مخکي له دي ، چي موضوعات دغي اندازي ته ورسيږي ، نوکر بايد بدل سي او نوی سړی ومومندل سي . د نوکر بدلول به بيا يوبل تاوان لري او هرچا چي زيات نوکران بدلول ، ډېر ژر پوه سوي دي ، چي دښه سړي پيداکول ورته سخته ده اوپه سيمه-ييږونوکرانو کي هر راز خلك سته . په ختيځ کي دانګريزانوعمومي تجربه داسي ښکاري ، له خپلو نوکرانوسره نورو بده ګوزاره کوي، زياتره يې د ښه چلند خلك دي. عمومي نظرغالبادهغو کسانوپه باب چي سيمه ييز خلك ښه ورته معلوم نه وي ، داسي دئ، چي بادار يې له بې وزلو نوکرانو سره ډېر ناوړه او له انصافه ليري چلند کوي .

که څوك غواړي له بازاره دي ارزانه شی رانيسي ، هندوستانی دي نه پسې ليږي . دوکاندار په هندوستاني پوهيږي ، چي دا دکوم انګريز نوکر دئ، خکه نوهرشی تر نورو دوه چنده زيات ور بيه کوي . هندوستانی او محلي سړی دواړه چي سودا وکړي يوڅه هرومرو پرزياتوي . خودمحلي سړي کمښنن ترهندوستاني لږ وي اودايې لابله ګټه ده ، چي له دوکاندار څخه ترهندوستاني په لږ بيه سودا اخلي. مايووخت بازارته دسودا لپاره زما يوغريب هزاره نوکر ولږوه . دغه بيچاره سړي زما څخه هومره پيسې واخيستلې، خومره چي دوکاندار تري اخيستي وي . دوکانداردافکرکاوه،چې يوغريب هزاره دخپل خان لپاره سودا څني اخلي . ددغي بيي له مخي ما دنور نوکرانو سودانجولای شول اود کمښن د ډېربدلو مخه مي په نيوله .دغه «دستوري»يا دسوداکمښن په ټولو هغونوکرانوکي، چي دبهرنيانولپاره سوداخلي،ديو راز حق په توګه پېژندل سوی دئ . کله چي نور نوکران دهزاره غريب په دي کارخبرسول ، چي له ماڅخه يې عين هماغه د دوکانداربيه اخيستې ده اوخان ته يې هيڅ نه دي اخيستي، نويې له ده سره ډېرناوړه چلند کاوه . خودخومياشتونوکرې او نصيحت له لاري نورو نوکرانو تل ددغه شان حماقت مخه نيوله . په هرصورت ماته هزاره ګان تل تر نورو هندوستاني نوکرانو په « دستوري » اخيستلوکي باانصافه او دبازارپه سوداکي ارزان پېرودونکي ښکاره سول . هندوستاني نوکـــــران تل تر وروستی اندازې پوري هڅه کوي او عمومادخپلوسرانښو طبيعتونوپه‌خاطر، دچاخبره له ډېري څخه غوږي باسي . دې کار ددوی جيبونو ته سخته صدمه ورسوله . خوله شرمه يې څه نه وېل ، خکه مادبازار سودا ددوی له لاسه وايستله اوپرځای مي نورداسي غريب نوکران وټاکل ، چي تردوی يې ښه کار کاوه اوغلايې هم لږ وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولسم څپرکی

په کابل کي داروپاپانو ژوند

(ادامه)

بې قانونیت ـ خواړه ، خاروي، چرګان اونورروزل ـ دشهزاده ګانو او نورو کسانو لخوا سرغاتونه ـ په کابل کي وچکالي (famines) ـ کولرا ـ دملاحج اوزیارت ـ دکورله بام څخه کاراخیستل ـ کاراودکار ساعتونه ـ سانیټری ـ هندومعامله ګران اوزاړه قیمتي شیان ـ له امیراوشهزاده ګانو سره دجشن لیدني کتني ـ دجوري هیات په واسطه دافروپاپانو ازموېل ـ لیکونه ـ دپوستې بیه ـ ترجماني .

دامیرعبدالرحمن ترمړيني وروسته په بازارکي ښه پوره بې قانوني خپره سوه ،چي هغه هم زیاتره دخلکو په کاروکي دعسکرو دمداخلې له امله وه . عسکري خلکوالبته ټولویې نه، دامیرترمړيني وروسته ددېوال دچرګانو په شان اسمان ته کتل اوهریوه کوښښ کاوه ، خان داسي وښیي چي ګویا دهیڅا پروانلري . له دي امله زه مجبورسوم له هغه نوکرسره خپل ساتونکي ملګری کړم، چي بازارته به دورځنی سوداله پاره تللی . داهم په دي مقصد چي څوك يې ونه خورروي اوټول پېرودلي شیان ترکوره پوره راورسوي .

دوکاندارانو هم لـــه دغي بې ثباتی څخه ګټه اخیستله، په وزن کي

يې کمی راووست اوله نورو لارو چارو څخه يې پله کتې زياتوله.
دوی بې له شکه په دې فکرورو، چې تراله کولې وراندې څومره يې
وس وې خپل کاروکړې . داله کولې انتظارتولو لاره. يوه دوکاندار
داورلګيت له درزن څخه چې دوولس قطی وې ، نيمی ايستلې وې
اوددې له پاره چې دوه چنده کتې واخلي. دغه نيمی يې دپوره په بيه
ورکاوه. دغه نيم درزن يې زما پريوه نوکر هم خرڅ کړی و. کله چې يې
چلبازي کشف سوه ، له نوکرسره ملګري عسکردوکاندارپه خوله کې
وواهه اودوه غابنه يې ورووايستل. دوکانداراکوټوال ته عرض وکړ
اوهغه موضوع دعسکرومشرافسرته وراندې کړه اوکيسه زما دجيب په
څوروپيو پای ته ورسيده، چې عسکرمې په راخوشې کړه. البته
داکاررشوت ورکول اوفساد و. خوماهغه څوک يوازې پرېښوولای نه
سوای، چې په دېره مېرانه يې زما دمنفعت له پاره خان ته جنجال پېښ
کړی و. دی يو ساده افغان عسکرو. اودغه شان خلک معمولا
دېرمخلص وې. صرف هغواوامرو ته ګوري، چې ورکول سوې وې.
يووخت ماخپل دغه شان عسکردورکشاپ په مشرپسې واستاوه، چې
ورته ووايي ، زمادفترته راسي. دورکشاپ مشرپه سپين‌ستر‌ګی سره
حال راولېږه ، چې ګويا مصروف و اووروسته به راسي. ما عسکر ته
وويل چې که بيانه راتلی اوهمداسې يې درته وويل ، تروېره يې ونيسه
اورايې وله. عسکر ولاړی اوسمدستې يې سړی تروېره نيولی راووست
. ددوی دووغالمغال دنورو کارګرانو پاملرنه هم خانو ته اړولې وه اويوه
لويه ډله ددې له پاره ورپسې راروانه وه ، چې وګوري ماجراڅه رازپای
ته رسيږي. البته مانه غوښتل، چې زما امردې ټکي په ټکي عملي
سې خواغښزه يې پرنورو کارګرانو داوه، چې بيامې نوبل چاته دوهم
وارسړی ونه لېږه.

په بازارکې کې ښې غوښې نه پيدا کيدلې . معمولا يې غټ
ترکستاني پسونه حلالول. ددغوپسونو غوښه سخته وې اوپه خورلو
کې يې چنداني مزه هم نه وې . له دې امله ماخـــان ته کوچنی هزاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې پسونه چې welsh sheep ته ورته دي ، رانيول . دپنخوسو شپېتومېرويوه رمه تري جوړه سوه اوهزاره جات ته مي ولېږل. هوري وانبه هم ارزانه وو، هم پربمانه. نور وري يې هم راوزېږول . وخت په وخت يې ماته اته ، لس تنکي وري، چې ماد حلالېدو تروخته مړولای سول، رالېږل. اوبه دې ډول مي ډېره ښه غوښه ترلاسه کولې. هرپسه ماته په متوسط ډول په دوه شلينګه تمامېدی. نه مي پروښو پيسې ورکولې نه پرروزنه .هغه چاچې مارمه ورسپارلې وه ، دمېږو شيدې اخيستې ، کوچې بې خنې جوړول اوخپل مزديې په جوړاوه. مادغه رازچرکې، هبلی، بتې ، پيل مرغان او چرکان کښېنول . ځرنګه چې خواړه يې ارزانه دي، ماته ګران نه تمامېدل. چرګو ماته هرځومره چې مي غوښتل ، هومره هګۍ تهيه کولې . دوې غواوي مي ساتلي وې ، چې شيدې او دګيلګيانو (خوسيو) دغټېدلو پروخت يې غوښه راکوله. ددې خای غواوي د زياتې مودې له پاره ښه اندازه شيدې نه ورکوي ځکه مي لازمه وګڼله، چې دوې غواوي وساتم، چې په دې ډول زما دورځنۍ اړتياوکوچوله پاره پوره اندازه شيدې راکړي. اوړه معمولا ارزانه وي خودتېروځوکلونو په بهير کې يې بيه ورو ورو جګه سوې ده . او اوس يې بيه تر پنځو کالو وړاندې دري چنده سوې وه . کله چې زه له کابله راوتلم په روپۍ شپږپونډه پلورل کېدل (پونډ تردري نيم پنسو په لږبيه)

چای ،قهوه ، دقطيو (دبليو)مواد ، تنباکو،شراب اونورله هندوستانه بايد ترلاسه سي . معمولا يې پرراغوښتلو او رسېدلو دري مياشتې وخت تېرېږي . داچې ولې دومره اوږده زمانه پر تېرېږي ،علت يې په کرايه کښانوکې دئ. لومړی ستونزه يې داده، چې يوځوك به له پېښورځخه کابل ته دمالونو راچلولوله پاره هځوې اودوهمه ستونزه يې پرلاربانديې دمالونو دخنډخبره ده، چې ځواوونی نيسي،زياتره داسي پېښه سي، چې يوځوك خپل ټول اوښان ،اسونه اونورځاروي له پېښوره رابارکړي ،خوددې بارنيمه برخه که دجلال آباد

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابتلو له پاره وي اوکه دورانديي ورولوله پاره ، ټول تسليم کړي. دی بيرته دنوربارله پاره پېښورته ستون سي. داتګ وراتګ څوواره ددې له پاره تکرارسي، چې کابل ته دخپلو ټولو څارويوپه اندازه پوره بارزبرمه کړي . کله چې داکاربشپړسو، بيانومخ پرکابل حرکت کوي . له پېښوره ترجلال اباده سفرپنځه شپږورځي اوکابل ته دتياری له پاره نورسفرونه هم زيات وخت نيسي . اوس نوکه ديوچاتنباکو يانورځه مخ پرتمامېدو وي ، دتازه مال تررارسېدلو پوري انتظارکول دېرستومانوونکی وي . په ټېره بياکله چې له پېښوره چاته ليك راسي، چې مالونو څواوونی مخکې حرکت درکړی دئ . خوکله چې مالونه راورسيږي ، سړی يې په رسېدلو دېرخوشاله سي اوټولي ستومانی تری هيری سي . زياتره پېښيږي چې مالونه پرلاري، هغه وخت چې بکسونه دهواد خرابی له امله دبېلابېلو سيمو په سرايونو (کاروانسرايونو) کې پراته وي، وراسته اوخوساسي، خوچاره نسته . سړی بايد داچانس قبول کړي.

کله چې دخيبرکوتل شاوخواقبايل وپاڅېدل اودټيراه دکمپاين اړتيا منځ ته راغله، دکابل اوهندوستان ترمنځ تګ راتګ يومخ بندسو اومورپه کابل کې له هغوشيانو څخه بې برخې سولو، چې ژوند په هوساکيږي . دځنبلو له پاره هيڅ نه وو ، ان چای اوقهوه هم نه وه . دځکولوله پاره څه نه وو .دې حالت څومياشتې دوام ومونډ .زه داړتيا په وخت کې په نه څه ګوزاره کولای سم اودېرنه خواشينی کېږم . که څه هم په دغسې حالاتوکې دېره تقاضانه کوم خوکه تنباکو اوسګريټ نه وي، نو داسې ښکاري چې بايدژړې دچاړې کولوپه فکرکې سم .زه بايد تل هغه وخت په يادولرم چې دخيبرکوتل بندو، اميراوشهزاده ګانو تل دمرادو دکمښت په وخت کې زما سره ډېره ښه مرسته کوله خوپه دغه راز حالاتوکې دوی پخپله هم له کمښت سره مخامخ وو.

دغه رازاميراوزامنو يې ماته هروخت مېږي اونورسوغاتونه رالېږل، هغه مېوه چې په کابل کې به لارسېدلې نه وه، خو دوی تـــــه به له

نوروخايوخخه استول كېدله. په تېره بياكله چې به يې په پسرلي كې ماته مخكښې توت راولېږل، دېربه ممنون سوم،خكه دامېوه به په كابل كې لاپخه سوې نه وه . په پسرلي كې تل تركاري لږوي خكه دتېركال حاصل مخ پرخلاصېدووي اودنوى كال دالارسېدلى نه وي . مابه زياتره وخت څواوونى بې له پتاتو ژوندكاوه اودا داسي كتنې دې، چې زما په فكرزياتره خلك يې كه دمابنام په دودى كې ونلري ،چنداني پروانه په كوي . خو په هرصورت ، كله چې زه ددغه خاى له شرايطو سره بلدسوم ، نومي ددغه شان كمښت دمخنيوى له پاره بندوبست وكړم .

د١٣٥٣ كال په وچكالى كې چې په زرګونو تنه له لورې مړه سول، دبازارزياتره موادپه تېپه ورك سول . خينې شيان خوپه هيڅ بيه نه موندل كېدل. اوړه په ګنج(منډيې) كې نه پيداكېدل اوزه مجبورسوم له حكومت څخه دخان اوخپلونوكرانو له پاره يوه اندازه غنم رانيسم اواوړه يې كړم . حكومت يودېپوپرانيست، چې هره ورځ پكې يوه تېاكلې اندازه اوړه پرخلكو پلورل كېدل خكه بل خاى هيڅ شى نه پيداكېدى . دادحكومت يودوددې، چې دتنګسې له پاره ګودامونه ډك وساتي . ډيپوته درسېدلو په وراندي تګ كې دخلكو بيروباراوتېل ماتېل دومره زيات وو ، چې هره ورځ دغنمو دوندې ترلاسه كولوپروخت ددېپو ترپرانيستلو دمخه ډېركسان په تېره بيابنځې، مړې ياترپښولاندي مركې حاله كېدلې . پريې وزلو باندي فشارخورازيات و. مينډي اوپلرونه چې دكورهرځه يې دخورو رانيولو له پاره پلورلي وو، مجبورو، له لورې څخه دخپلو ماشومانو دچيغو ، دهغوى دورځ په ورځ كمزورې كېدلو اوتښتېدلو اوپه پاى كې دوروستى ورځې دمړكېدلوننداره وكړې او دوى پخپله به په دې خاطر ژوندي نه پاته كېدل، چې څه به يې خورل اوماشومانو ته به يې نه وركول ، بلكې له دې امله به ژوندي پاته وو، چې مقاومت يې درلود اويوځه پياوړي وو.

زماترلاس لاڼي زياتره کارګران وړي وو . يووخت خولا يوتن دکارپه وخت کي ببهوبنسه سواوکله چي مي دببهوبنسي علت وپوښت ، راته څرګنده سوه، چي دخوروخو په اوږدوکي يې تقريبا دوه انسه وړې خوړلې وه . له ټولودغوکسانو سره مرسته ممکن نه وه خوهغوی ته مي چي زماکارګروو اوزه پوهېدم چي وړې ته اړتيالري ، دورځي يووار خواړه ورکول . يوه ورځ مي يوځوك وليد چي زما لخواورکړه سوې وړې ترکوټ لاندي پټوي .سړی له لوړي هډوپوسټ و اوزه حيران وم، چي ولي دغه وړې خوري نه . خووروسته راته وويل سوه، چي دی په کورکي يووړی ماشوم لري اودخوږ رانيولوله پاره په کورکي څه ورپاته نه دي ، چي ويې پلوري . ده وويل، چي دماشوم موراويوه بله ښځه هم په کورکي شومه ناسته ده . خودی دهغوپروانلري . يوازي يې په ماشوم زړه کښانده دئ . په کابل کي ښځوته هيڅ ارزښت نه ورکول کيږي اودنارينه لپاره دانبه خبره نه ده چي دښځي پرمرګ وژاړي . که څه هم مورياخوريې وي . خودهرنارينه خپلوانوپرمړينه باندي بياپه رينګټ ژاړي .

يوه بله ورځ دکارګرانو يومشرراته راغی، بې له دې چي دمعمول په شام سلام واچوي ، راته يې وويل، چي دی يومسلمان دئ اوهيڅکله يې له يوه غيرمذهب سړي يا پرنګي څخه دمرستي غوښتنه نه ده کړې . خوددە په کورکي دري تنه کوچني ماشومان شامه پاته دي، چي ورو ورو مرګي حاله کيږي. دوستانويې هيڅ مرسته نه سواى کولای . له خانه سره يې وپتيبلم چي خپل ماشومان ووژني ، غم بې ورلنډ کړي اوورپسې خپل خان هم ووژني . خودماپښين دلمانځه په وخت کي يې په زړه کي ورو ګرځېدل، چي يووارباېدپرنګي ته ولاړسي . په دې دول دلمانځه تراداکېدووروسته سملاسي راغی .دده وينامردبانه نه وه اودهغوکسانوزاريو ته ورته نه وه، چي ماته دمرستي له پاره راځي اومعمولا مي د «حضور» په نامه يادوي . خرماداسړی پېژاند ،چي له هغومتعصبومذهبي کسانو څخه و، چي په دې ملك کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوراډ پردي اوکافرورته ترحيوان لاهم سپك بنكاري . په هرصورت ماده ته دري روپۍ بې له كومي ملاحظې وركړې .دی بې له دې چې مننه وكړي ، راڅخه رهي سو اوروپيوته يې په ببخوندۍ سره كتل . په كابل كي دري روپۍ ډبرڅه دي كه څه هم ارزښت يې ترنيم كرون لږدۍ . ماپه دې گيسه كي نور ری و نه واهه. دوې ورځې وروسته سړی بيرته راغی . له سره يې بگړی پورته كړه اومانته يې دوعاوكړه . داكاردپوه مسلمان له خوادډبرزيات صميميت اوپېرزويني بنكارندوی دۍ ، چې د لامذهبه په وراندي يې وكړي . ده وروسته راته وويل، چې تازما دماشومانو ژوندوژغوری اودده داهم . خكه دی چې لومړی خل ماته راتلۍ ، له ډېره غمه چورلېونی سوی و . ده زياته كړه، چې ماته دپرنگيانو په باب ډېري خبرې سوي دي. خودی به اوس تل دادوعا كوي، چې دوی مسلمانان سي اوترمړيني وروسته جنت ته داخل سي .

په دغه كال پروچكالی سربېره دكولرا (وبا) ناروغي هم راغله . مرگ ومړينه بيخي زياته وه، خكه خلك كمزوري اوخوارروته اړوو . ددوی دخوراك سيستمونه ببخي بې نظمه دي هرناوړه اوچتېل شی، چې په لاس ورسي ، خوري يې اودلوړي مخه په نيسي . هره ورځ دهديري پرسړك جوړې جوړې انسانان روان وو اومړي يې پراوړو وړل اوزياتره چې مي پيژندل ، راته راتلل اوويل يې چې نن موزمورډواړو يواشنانبخ كړ. خوسبايابله ورځ به يې دی پخپله هغه خای ته يووړ. كولرا په ټولوطبقوكي خپره وه . ان دشهزاده گانو حرم لاهم په اخته سو. دسردارنصرالله خان گرانه ماندينه په همدې ناروغي مړه سوه . په نوركسانو كي دامېريږډبرگران غلام بچه هم وبا وواهه اومړسو. څوتنه لوړرتبه افسران ددې ناروغی له امله مړه سول .

دشاهي كورنی غړي له كولراڅخه خاصه ببره لري اودغه شان له زلزلې څخه هم ډېره واهمه كوي . پخوادناروغی له شيوع سم به مرحوم اميراوددە كورنی دټولـومامورينو اومتعلقينو په گډون له بناره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکابلی ښځې جامې

وتل اوپغمان ته به تلل . کله چي دري کاله دمخه په ۱۹۰۰ کال کي دکولرا ناروغي خپره سوه . مرحوم اميراوټول متعلقين يې سمدلاسه ووتل ، په کاډيوکي بارونه ، خيمې اونورشيان چليدل ، خلك پراسونو باندي سپاره اومنډي يې وهلې ، بارچلوونکي په وارخطايي سره روان وو ، نوکران اوعسکروپه پښو ورپسې خغستل . دغي صحنې دالوتکي دبې نظمي الوتنې (flight) بنه اخيستې وه . انګريزان شاته پاته وو اوچې مرخومره يې وس و، نه يې سپماوه . (په دغه وخت کي Mr Daly اوزه يوازني اروپايان وو.) مېرمن ډېلي خلورمياشتي دکولرادناروغانو په علاج کي تېري کړې . ډډبروکسانو ژوندۍ وژغوره . ماخپل خان دبې دوده باروتو دجورېدوپه يولړتجربو مشغول کړی و، چي له نېکه مرغه ډېرپکښې بريالی وم اواساسي دليل يې داو چي په دغه وخت کي يوازي وم اومزاحم مي نه درلود .

کله چي د۱۹۰۳ کولرا راغله اوسني اميردخپل پلارپه شان سمدلاسه فرنيچراوغالی اونورشيان پغمان ته ولېږل اوپه دابله ورځ يې خيال و، چي دی هم ورپسې رهي سي خوپه دغه وخت کي چي والی دده په تصميم خبرسو، سملاسي ورغی اوورته يې وويل چي که دی له بناره ووزي ، بنايي عسکراوخلك بغاوت وکړي ، خکه ناراضي خورازياته ده . اميردحالاتو په باب دوالي نظرومانه اومجبورسو دارګ په مانۍ کي پاته سي . هوري يې خان په دووخونو کي محدود کړ اوصرف پنځو شپږوتنو ډېرو محرمو درباريانو اونوکرانو ته يې دکتلو اجازه ورکوله . چاچي به ورسره کتل ، له مانۍ خخه دبيرته وتلو اجازه ورته نه وه . خکه دمېکروب راورلو بېره ورسره وه . سردارنصرالله خان هم مجبورو په مانۍ کي پاته سي ، خکه اميرله بناره بهرنه ووت، زياتره وخت يې پرخپل جای نماز (مصلې) تېرواه . ماته هغوکسانو چي له ده سره پاته وه ، وويل کله چي دده ګرانه ماندينه په کولرابانديې مړه سوه، دی ددغي ضايعې له امله اوله دې امله ، چي بنايي بل واربـــــه پرده هم ناروغي حمله وکړي ، له ډېره

غمه بالکل لهونی شانته و.

دشهزاده اودغه رازدامیربهره پرخای وه اودناروغی واهمي ددوی بهره لاورزیاته کړي وه . په دغه کال یوډ برستراومنلی ملاحج ته ، دمکي د زیارت لره روان و. کله چي هندوستان ته ورسېداومدینې ته دتګ په نیامت بندرته ولاړ، هوري یې واوریدل چي یوروحاني سړي دعیسی(ع) ددوهم واروراتګ تبلیغ کوي اوویل یې چي یوبل - St John رالېږل سوی دئ (له سینت جانه یې مراد ښایي مهدي «ع» وي . ژباړونکی) چي دعیسی(ع) دراتګ خبرورکړي اوتیاري ورته ونیسي . ملادغه روحاني ته،ه چي خلکو یې په باب عجایب بیانونه کول ، دلیدلو له پاره ورغی . دده دپیغمبری خبري دومره ډاډه وي ، چي ملایې هم اړولی اودې ته نزدې کړی و، چي دروحاني خبري ومني . یوه ورځ چي«پیغمبر» دملادحج دتګ په اراده خبرسو، دی یې دننه کوټې ته بوت اوملابیا وروسته بیان کاوه، چي دوی دواړو هوري مکه ولیده اوملاځپل ځان دکعبې پرشاوخوا دګنوحاجیانو په ډله کي ولید، دننه حرم یې وکوت اوهوري یې دکتلو هرڅه ولیدل .ده وویل چي دننه حرم ته له رسېدو وراندې یې په بېلابېلوځایو کي ټول ضروري عبادتونه پرځای کړل. داچي دملاددغه تصورله پاره څه رازدم وجادو یا کوم تاثیراغپ؛ من واقع سوی و، بېله خبره ده اوبېل اټکل غواړي.خوملاپه مرګ لاهم له خپلې دغې عقیدې نه اووښت، چي دی مکي ته تللی و اودده لاربنود واقعي پیغمبر و. مسلمانان په دې عقیده دي، چي دبېلابیلو نبیانو (موسی «ع» عیسی«ع» محمد «ص») دینونه دخپل وخت وزمان ربنتیني ادیان وو اوخدای«ج»نوی دین دبشریت له نویوغوښتنو سره سم نازل کړ. په دې ډول دیهودیانو دین دعیسی«ع» تر راتګ پوري حق دین و اودعیسی«ع» دین د محمد «ص» تربعثت پوري ربنتیني دین و. دغه نوی شخص به،که یې څوک پرخبروغورونیسي ، دمحمدي دین لارویان خواشیني کړي. ځکه دی وایي، چي مسلمانان باید عیسیانو ته د ورونـــــــــــــو په شان

درناوی وکړي او دکافرانو په سترګه باید ورته ونه ګوري. داکاربه دانګریزانواوروسانو دتېري پرضددامیراساسي وسله ،جهاد (مذهبي جګړې) ته زیان ورسوي . له همدې امله کله چې امیرپه دغوټولو کیسو خبرسو ، ملایی بیرته راوغوښت . ملاهیواد ته راروان سو اوله راستنېدو سره سم یې دنوي دین تبلیغ پیل کړ.خوکله چې دهیواد سرحدته راورسېد ، ونیول سو اوبندي یې کابل ته راووست . امیرهغه وازمویه . خودملاپه معقولو جوابونو کي امیرداسي څه ونه موندل چې دواقعي دین پرخلاف دي وي اودهغه له مخي دي یې کافروبولي اودمرګ مستحق یې وګڼي . دقران له مخې کله چې یومسلمان مرتد سي ، باید په ډبرو ووژل سي. ملا یې دازمویښت له پاره سردارنصرالله خان ته، چې په دیني چاروکي ترملازیات عالم دئ ، ولېږه . خوشهزاده هم دملاله خولې داسي ونه ایستل، چې په محکوم دي کړي . نو یې ډډبرو سترومللایانو دوولس کسیزه وفدورته وټاکه اودهغوی ازمویښت هم داسي اتهام په لاس ورنه کړ، چې دهغه له مخي دي سړی ووژل سي . هغوی خپل رپوټ امیرته ورکړخوامیروویل چې سړی باید محکوم سي . هغه بیا ملایانوته ولېږه اوورته یې وویل، چې هغوی باید داسي کاغذلاسلیك کړي ، چې په هغه کې دغه شخص کافراودمرګ مستحق بلل سوی وي . داخل دملایانو اکثریت تاییدکړه، چې سړی بېګناه اوددین پرخلاف نه دئ. دوونوچې دنصرالله خان رفیقان وو اودهغه لخواورسره خبري سوي وې ، دمرګ فتوا ورکړه . ددغودوومللایانو په پیداکولوسره امیرهغه محکوم کړاوورپسې یې سنګسارکړ. دمخه تردې چې ملا دامیرله حضورڅخه وژنځای ته بوزي ، ملاپېښګویي وکړه چې هیرادته به یوسترمصیبت راسي اوامیروسردارداردواړه به په مبتلا سي . دملادوژني دورځي په مابنام دنهوبجو په شاوخواکي دباد اودورو یوسترتوپان راغی اودنیم ساعت له پاره وچلېد . وروسته لکه ناڅاپه چې پیل سوی و، همداسي ناڅاپه ودرېد . د شپې له خوا دغه رازتوپان یــوه غیرمعمولي پېښه وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوخلکو ویل چي داملا روح و چي تېر سو . وروسته کولراراغله اودا
ناورغي ورستيږو څلوروکلونو کې پېښه نه وه اودا هم دملا له
پېښکويي سره وتړله سوه اوامېروشهزاده زيات وبېربدل . دوی
دواړوخپل مرګ پکښي ولید . دغه رازدشهزاده ليونتوب، چي دهغه
دګراني ماندينې دمېرينې پروخت ورته پېښ سوی و ، هم له همدې
پېښي سره وتړل سو . وژل سوي ملازيات شمېرپياوړي پيروان درلودل
اوهغه دوه تنه ملايان چي دده دوژلو فتوايې ورکړې وه ، دده دپيروانو
له غچ اخيستنې څخه ډېرسخت ډ ېدل. هغوی لوړلي وه، چي غچ به
يې اخلي .

په دوبي کي مادخان له پاره پربام خېمه درولە اوپکښي بيدبدلم .
خېمه ترکورهم ډېره تازه وه هم سړه . ددوبي شپې ډيري تودې
اوشمال(باد) ډېرکم ياهيڅ نه وي . څرنګه چي دکورو بامونه همموار
اوپه دېوالونو محاط دي، څکه نوخلك معمولا ددغه شان مقاصدو
اودشپې لخوادناستي له پاره کارځني اخلي . دغه راز ښځي هم دتازه
هوا داخيستلو په مقصد استفاده څني کوي. دوی ته دباندې وتلو
اجازه نسته اودېرمحدود کورونه، هغه هم يوازې دبډايانو کورونه په
څنګ کي باغچې لري . په هغوکي ښځي په تنهايي سره ګرزېدلای
سي . پردغسي باغچوباندې چي ښځي استفاده څني کوي، بايد
دومره چګ دېوالونه راتاوسوي وي ، چي دوی دګاونډيايو له ليدو
پرته په خلاصه پښه وګرزېدلای سي. دکورغولي(انګړونه)
معمولاکوچني اوچتل وي او دفضله موادو دبوی له امله دساتيري
ورنه وي . زه چي مازيګرله کاره ياکوم بل خايه راستون سم
(دکاروخت له وختي سهاره ترمازيګره وي)، نبه زيات وخت پربام
باندې تېروم اوخان دهغو نيالګيو په کتنه و روزنه مشغولوم ، چي
پربام باندې په ګلدانيو کي ساتل سوي وي . دګلدانيو نيالګي ترهغه
وخته، چي مخکې ته انتقاليږي ، دوچېدلولږچانس لري. ما په
هغوکي نبه وختي لاتخمونه پاشلي دي څکه زه بايددسلات مـــوادتيار

ولرم بې له دې چې مارکېټ ته دهغو درارسېدلو تروخته دې منتظرپاته سم. پربام باندې کله کله خپل سات هم تېرروم .. ډول ډول کاغذبادونه(ګودې) په هواکوم ، چې نزدې اوسېدونکې سمدلاسه زماتقلیدپیل کړي . خوزما کوردشېردروازې اواسمایې غروترمنځ پروت دئ اودناڅاپې دورواوبادو له امله، چې په دغه تنګې کې زیاتره چلیږي، زیات شمېرکاغذبادونه له لاسه ورکوم.

کابل دلرغونو نادروتورو، سپرونو، پلته یې توپکونو، زغرو اونورشیانو دکلکسیون دشوقیانو له پاره ښه مناسب ځای دئ . ځینې دغه رازشیان ببخې زیات لرغوني وي . له هغوعربې لیکونو څخه، چې پرزیاتروتوروباندې لیدل کیږي، چاته داسې چورت ورلوېږي، چې ښایې دغه توري به په پخوانیو صلیبي جګړوکې کارسوي وي. داسې سکې هم موندل کیږي، چې نېټه یې دسترسکندرهغه زمانې ته رسیږي، چې نومورې به دهندوستان دفتح کولوپروخت دلاري داوږدو په ببلابېلو سیموکې خپل والیان مقررول . داکارښه پوره پوهه اومعلومات غواړي، ځکه جعلي شیان هم په دغه ځای کې پلورل کیږي .هندوان چې څوسوه تنه یې په کابل کې اوسي ،ددغونادروشیانو زېرمې لري. خواروپایانوته یې دسپایانو له ببرې نه راوړي ځکه څه چې یې کتلې وي، له کورڅخه له وتلو سره سم بې بیرته په قې کوي . کله یې سپایان په دې خبره ګوابنوي ، چې دعوه ورته جوړوي ، یایې پرنګیانوته دا ا ظملاعاتو رسولو رپوټ کوي. په داسې حالاتوکې نوبیاله دوی څخه چې، سپایان هرڅه غواړي، د «نه» جواب نسې ورکولای . ماددوی له خولې دغه خبراوربدلي دي.

په لويو جشنونوکي به اروپايان عموما دامير اوترهغه وروسته دشاهزاده
ګانو دربارته دسلام له پاره ورتلل . په دغسي مواقعوکي دربارداورو وختوپه
شان نه وي . په دغودربارو کي دامير په ګډون ټول حاضرين ټوکي ټکالي کوي
اوخوشالي ددغي ورځي دود وي. خني مامورين به پرمخکه ناست وو اوشطرنج
به يې کاوه اوامير به کله له يوه اوکله له بل سره شرط تاړه اوکله کله به يې
دچال په کولوکي مشوره هم ورکوله . امير ښه شطرنج بازو. دده په دربارکي
ډېرولږوکسانو له ده سره سيالي کولای سوای . ددربارټوکي به هم په لوړه سويه
وې . زياترو به په کيسواوټوکو باندي خنداوي کولې . مرحوم اميربه په دغسي
محافلو کي زياتره خپل خاطرې بيانولې اودهغوڅايو اوسيږو په باب به يې
خبري کولې ، چې ده په روسيه کي ليدلي وو . يوله دغوکسانو څخه يوروسی
سوداګرو ، چې اميربه تل ددغه سوداګردښه سلوك اواړيکو په باب ږغيدی. دغه
سوداګريووخت اميرته په پور ورکولو سره نوموړی له ستري شرمندګی څخه
ژغورلی و. اميريووخت ماته وويل، چې ده له يوساعت ساز سره څه موده په دې
نيامت کارکاوه، چې داکسب ځني زده کړي . ځکه دمشغولالله پاره يې نورځه نه
درلودل . ده به دساعت سازدماندينې په باب ډېري جالبي کيسې کولې . داچې
هغې څه رازپرخپل مېړه باندي په ډېرسخت ډول حکمراني کوله.
خوداميردظرافت قوت ډېرپراخ و اومکرري کيسې نه ځني ببخونده کېدلې .

داوسني اميردجشن دورځو دربارردده دپلاردوختو خوند اوشخول نلري ځکه
دی ټول وخت دخپل دربارپه زموخت نظم اونسق باندي لګوي اوله خپلو
متعلقينو پرته له بل چاسره کارنلري . اصلا خوحاضرين ببخي محدود کسان
وي. دی ترامير کېدو دمخه ښه مجلسي سړی و خوله غالمغالي ټوکو څخه يې
ښه نه راتله اوددربارپه خوښيږو کي به يې له ستوخوټوکو سره مينه نه درلوده .
دده ارام ساتېری خوښ دئ ، چې وخت په تېرکړي . له خپل (Magic
Lantern) (*) سره ډېره مينه لري اوکله چې يې په کارواچوي ، ساعتونه
ساعتونه يې پرپرده باندي دببلابېلو تصويرو په ننداره کولو تېروي.

اروپايانوته په کابل کي په دې سترګه نه کتل کيږي ګڼې، چې دوی دغه
خای دقوانينو تابع دي. خوکه داسي کاروکړي چې ددغـــوقوانينو پرخلاف وي

نولکه په ټولو هیوادوکي چي رواج دئ ، بی له شکه به هندوستان ته بیرته لږل کیږي . خوتراوسه پوري هیڅ اروپایي په دغه شان قانوني ضدعمل باندي محکوم سوی نه دئ . مرحوم امیر د هراحتیاط کاوه ، داسي کار ونکړي، چي نورهیوادونه ګوته ورته ونیسي . کله چي یوافغان عرض ورته وکړ، چي له هندي حکومت څخه دده دهغه دپورپه ترلاسه کولوکي مرسته وکړي چي د ۱۸۷۹-۸۱ کلونو دانګریزي اشغال په بهیرکي یې لښکروته دموادو برابرولو له بابته پرهغوی باند ي و ، امیرله دغه سړي سره دعدالت کولو ډېره ښه لاره غوره کړه اوبې له دې چي پخپل سرتصمیم ونیسي ، دکابل له غټو سوداګرو څخه یې شپږتنه وټاکل، چي زماپه ګډون به پرموضوع باندي غورکوي . خودسړي اسناد ، چي په انګریزي ژبه وو ، ددې ښکارندوی وو، چي دغه ټول پورتصفیه سوی دئ. یوه بله دعوه چي زه پکښې دحکم(jury) په توګه ټاکل سوی وم ، داو، چي یوامریکایي سوداګرکابل ته دخپلو کارونو دتصفیه کولو له پاره راغلی و. ده پخپل ټرون کي دټاکل سوي معاش دبشپړي ادایني ادعادرلوده اوویل یې دبیزنس اندازه چي دهغه له مخي کلنی معاش ټاکل کیدی، ترهغه څه لږوه ، چي په ټرون کي ورباندي موافقه سوې وه.

کوم کارچي ده ته سپارل سوی و ، دټرون تراندازې لږوخوډی دهغه لږوالي مسول نه و . په دې خاطرباید ده ته هومره کلني معاش ورکول سوی وای ، څومره چي ټرون پرسوی و.. ده خپله ټول کوښښ کړی و اوله حکومت سره خپل ټرون ته تل وفادارپاته سوی و. له هغه لیکونه، چي ده مامورینو ته کښلي اوپه پوسته خانه کي قیدو ، دامیر په حکم پرانستل سول اوله هغو څخه داسي څرګندبدل چي نومورې دامیرپه ژمنو برلږپوه سوی و . دغو لیکونو امیرته دده نظریه هم په ډېره ګونګه توګه رسولې وه . ځکه نو امیرادعا کوله، چي ددغو لیکونو له مخي داسي چاته کارنسي سپارلای، چي پرخپلو ژمنو باندي شکمن وي اودخپلي نظریې درناوی نه کوي . په حکم هیت کي زما اودمپرمن ډیلمي حضورځکه لازمي وګڼل سو، چي که نورڅه نه وي سوداګرخوبه د اروپایانو په وراندي نورهم وشرمول سي. زه باید په هرصورت ووایم چي له لیکونو څخه څرګندبدله ، چي سوداګردامیردمامورینو کرکټرپه بشپړه توګه درک کړی نه و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دليکونو په باب ، په کابل کي دايرعام کاردی، چي دانګريزانو مکتوبونه باید قیداودحکومت له خوادګومارل سوو جاسوسانوله خواولوستل سي اومعمولا ترلوستلو وروسته بيرته نه وراستول کيږي . ګويا دمامورينو په نظرديوه انګريزشخصي ليك يوبې ارزښته شی دئ . په کابل کي دانګريزانو ليکونه اوهغوی ته ليږل سوي ليکونه خکه پرانستل کيږي، چي دهغواودهندوستان دحکومت ترمنځ کومه دجاسوسي خبره اورپوټ خانته معلوم کړي. خوداوسني امیرپه وخت کي داکار تردېري اندازې بندسوی دئ . اوس له دواړوخواوو څخه ليکونه په محافظت سره خي وراخي . په هرصورت په افغانانو کي دپوستې ليکونو ته ديوه ډېرمحرم شي په سترګه نه کتل کېدل . ټول ليکونه به يې په يوه کڅوړه کي واچول ، لاك ومهربه يې کړل اودليکونو ليست به يې ورسره مل کړ. دپوستې امرينوته امرونه صادرسوي وو، چي يوه پوسته بايدتريوې ټاکلي اندازې زيات وزن ونلري . دپوستو رسوونکو داعادت و،چي دليکونو پارسل به يې خلاص کړاوښه ډېرليکونه به يې دغره په ډډه کي په دې خا ضرغورځول ، چي دپلنډي وزن يې سپك سي.

ماته يوچاديوه مهم ليك په باب بيان کاوه، چي دانګريزي نماينده له خواخپل حکومت ته استول کېدی اوامیرغوښتل هغه ترلاسه کړي . امرونه صادرسوي وو ،پوسته رسوونکي دلاري په يوه ټاکلي ځای کي وژل سوی و اولیکونه بيرته کابل ته راوړل سوي وو. داوژنه اوغلا پرهغوقبايلو تاوان سوه ، چي دهجرم دپېښېدو په شاوخواکي اوسېدل . له دې څخه څرګندیږي، چي نه ليکونو اونه هم دسړي ژوند ته اهمیت ورکول کېدی . په هرصورت امیرليك ترلاسه کړاوچاددده دايمانداری خبره پرخوله هم رانه وړه.

دکابل اوپېښور ترمنځ ليکونه دسړيو په واسطه دپنځومیلو په مزله وړل کيږي. هرسړی (عادي تګ نه کوي) پخپلو پنځومیلوکي مخ وشاته څغلي اوله يوې خوالیکونه وړي اوله هابلي خوايې راوړي . اوپه دې ډول ددغو دووخايو (کابل ـ پېښور ـ ژباړونکی) ترمنځ واټن په دريو ورځوو هل کيږي. دپوستې بيه پريوه مثقال باندي چي دانس شپږمه برخه کيږي. څلورپنسه ده اوټکټونه وربانديي ننښلول کيږي. خوله بهرنيوليکونـــــــــو څخه په پېښورکي

دامیردپوستې دمشرله خواټکټونه دمخه تردې چې هندوستان ته دې ولیږل سي. لیري کیږي. افغانستان دپوستې په اتحادیه کې شامل ندی. خکه نودک بل پرلیکونو بایدپه پښتوریاکوم بل خای کې دمرسل الیه لخوا رسته ووهل سي اوپیسې یې تادیه سي.

کله چې مجلې یاورځني اخبارونه کابل ته رااستول کیږي دې ته ټې لګښت یې یوغټ رقم وي . مایووخت دپښتور اوکابل ترمنځ، چې نزدې دوه سوه میله کیږي پریږه کوچنی مجله باندې دري روپی دپوستې محصول ورکړ. په داسي حال کې چې دهمدغې مجلې محصول له انګلستانه ترپښتوره یوپنس و. نه کابله، چې هندوستان ته لیکونه لیږل کیږي، پته یې باید په پارسي ژبه ونیکل سي اوپرپاکټ باندې باید دافغانستان دپستې محصول پرځنګ دهندوستان ټکټ هم ونښلول سي.

له کوم شخص سره، چې په کابل کې انګریزان ژبات اړیکې لري.هغه ترجمان دئ . دلته څوکسه ترجمانان سته ، خوپوتن یې دېرمهم دی اوهغه دامیر اوانګریزي اوسېدونکوترمنځ دترجمانۍ له پاره ټاکل سوی دئ . دغه دنده دېرزیات کارغواړي . پرترجمانۍ سربېره دامیراودهغه دشهزاګانو خدمت هم کوي اوټول هغه خطونه، چې دانګریزانو لخواامیرته اوبرعکسه لیږل کیږي . باید وژباړي. له نوروهیوادوسره حکومتي مکاتبات دنورو کسانو لخواچې ددغې دندې له پاره په خاصه توګه ټاکل سوي دي ، ژباړل کیږي. اوهدی په کابل کې له اوسېدونکو انګریزانو سره داړیکولرلو جرات نه کوي. دترجمانۍ له پاره په کاردې، چې یوشخص باید په چټکۍ سره په دواړو ژبو کې دمعنارټولې اوښتنې درک کړای سي او دې ته تیاروي ، چې که کومه خبره سمه وانه وري . پخپلو الفاظوپې سره واوړي . خکه چې امیردخبرودتکرارحوصله نه لري دغه رازباید دې تریوې اندازې دخبروپه موضوع کې وارد وي اوکه داسي نه وي ، نوښایي تخنیکي لغتونه په خپنو خایو کې سکتګۍ راوړي.

دزیاتروانګریزي لغتودتشریح له پاره دپارسي څوجملې په کاردي . خکه دوی دهغو معادل لغت نه لري . په وروستیو کلونو کې خپنې دغه شان معادل لغتونه له نورو ژبوڅخه اخیستل سوي دي. دی باید ، مخصوصا ټولې وپل سوي خبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په چټکی سره بې له غلطی ترجمه کړي . که داسي نه وي نو له کاره به لیري اوپرخای به يې بل څوك ودرول سي، چې داکارددده له پاره د همېشني خجالت په معنا دئ .

دیارلسم څپرکی

عسکراووسلې

جامې ـ تمرینونه ـ مشق ـ دامیردبادیګارډانو یونیفورمونه ـ وسلې ـ معاشونه ـ مډالونه ـ دخدمت موده ـ عرضیان ـ بارکونه ـ دژوندلاري چاري ـ په عسکرو کې قماربازي ـ دبېلابېلوقبیلوقطعات ـ غله قبیله اوټولی ـ افسرانواودرتبولوړبدل ـ باجه خانې ـ د ۸۱ ۱۹۷۹ کلونو دجګړې په باب دافغانانو کیسې ـ افغاني لښکردیوه جنګي ماشین په توګه ـ دجګړې له پاره دهیوادحالت ـ دافغاني کرکټردیوارخ بیان .

دافغاني عسکرودیوې ټولې دلیدلو پروخت ، لومړی شی، چې دچاپاملرنه وراړوي ، هغه ددوی بې نظمي ، بې سلیقې بڼه اوخړبدلی رفتاردئ. څرنګه چې هغوی منظم یونیفورم نلري ، نوجامې یې رازراز وي، چې ددوی په غوښتنه اودرانیولو په قدرت پوري اړه لري . خینې دانګړېزي لښکرو یاداورګانډي دکارکوونکو زاړه کوټونه اوخینې له رنګارنګو ټوکرانو څخه په بازارکې جوړسوي کوټونه اغوندي. دبازاردګنډونکو کوټونو چې په لاس ورسي ، پرځان یې برابرګڼي. خینې دټوکرانو پتلمونونه اوخینې نخې پتلمونونه اوخینې نورښاافغاني پرتوګونه(تنبان) اغوندي . زیاتره افغاني کمیس وپرتوګ اغوندي . دغه جامې په ختیځوسیموکې باب دي . له غرنیو اوسېدونکو څخه جوړي سوي ټولې بیاپوستینچې اغوندي . البته ټولودځرمني کمربندټرلی وي چې پردواړو خواوو یې کځوري(بغل خولی) خړېږي. عسکراوملکي کسان که کمربندونلري لکه جامې چې یې نه وي اغوستي اوهرهغه چاته، چې په دغه هیوادکې یې څه موده تېره کړې وي ، بې کمربنده افغان عسکریا ملکي تن ورته بې جامونښکاري . دسرله پاره بګړی عامه ده . خوډول ډول خولی هم رواج لري، چې زیاتره یې دروسانو عسکري خولیوته ورته دي . توپچي عسکر، چې دوی یې سوار (Sawars) بولي، روسي ډوله جګ بوټونه ، چې ډېرې چګې پوندي لري، په پښوکوي اواغوستونکي پکښې بې ډوله دنګ ښکاري . دابوټونه زیاتره پینه سوي اوله سره ترمیم سوي وي . دحیرانتیا ځای دادئ ، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی دغه بوټونه دوهم لاس رانیسي (پېرودي) ، په داسي حال کي چي ماهیڅکله هم کوم سوارنه دئ لیدلی ، چي نوي بوټونه دي یې په پښو کړي وي . دعسکروجامې عموما زړې اوڅیري ویري وي ، مایوحوالدارڅوواره لیدلی دئ ، چي نوی کوټ یې اغوستی وي. اودغه بایدخورادېري ورځي سپماکړې وي، چي ددغه کوټ درانیولو وس یې موندلی وي . دی دکوټ په انتخاب کي دېره پاملرنه کوي.اومعمولا تېزرنګونه (تېزژراوشین) خوښوي، چي په اغوستلو کي دېرژرخیرن سي اوسړی مجبوروي، چي په پاکولوېې نیم ساعت ولګوي . دی خپل زاړه کوټونه دخپلې ټولې پرافرادو خرڅوي.

کنډکونه، چي پریوه کرښه ودرېږي، توپك یې ټول کاږه نیولي وي . دوی هغه رازتمرین نه لري، لکه په نوروهیوادوکي چې کیږي. ټولې دمارش په وخت کي داسي ښکاري لکه دوسله والو داړه مارودلو، نه لکه دعسکروټولې .ددې له پاره چي په کلنیو دومارشونو کي عسکري ټولې ښه وایسي ، دتمرین په میدان کي مارشونه په کوي اوافسران دعسکروفرد فردپرخپلو ځایونو ودروي - یودلته وراندي کشوي ، بل هلته شاته پوري وهي. ځوپه پای کي یوکور وور غښرګ کتار ځني جوړکړي. کله چي تمرین پای ته ورسیږي ، خلك بیامخ وشاته پوري وهل کیږي چي داخل یې ځلورپوړه کتاره کړي. وروستنه نوبیا مارش پای ته ورسیږي اوټول بیرته دخپلوبارکونو پرلورځوخیږي. پرلاري دمخ یادشاځلورکسیزي کرښې افراد یوبل ته دخبرولە پاره سره نزدې سي اوپه دې وخت کي نو هغه لږشانته نظم چي یې موندلی وي ، هم وران سي اوټولې، چي څه راز یې زړه غواړي ، روانه وي واداحالت نو هروخت پېښیږي . (دتمرین پروخت امیراوشهزاده یې دمرستیال په توګه دېلابېلو ټولیو مخ ته په چټکی سره پرآس سپورتېرېږي.) دکنډکونو هغه افراد ، چي په تمرین یارسم ګذشت کي (رسم ګذشت یې هم دتمرین په شان وي) په استثنایي توګه پرخط برابرتېرسي اوافسران یې وګوري ، ځانونه دومره دېرسرلوړي ګڼي لکه په کومه مغلقه مانوره کي چي یې برخه اخیستې وي. دامیرساترونکی ګارډلږڅه روزل سوي کسان دي. دوی ته په تمرین کي داخبره ورښوولە کیږي،چي څه رازڅانونه پرځلورکسیزه کرښه باندي برابرکړي، ددول له ږغ سره سم ورو ورو مارش وکړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اودامیرپه وړاندي پښې اوچتي پورته کړي . ددغه تمرین تماشا ته، چي دارګ د مانۍ په بهرنۍ سړک کي سرته رسیږي، دښاریوزیات شمېرمینه وال اوسېدونکي راوزي . خودمارش په وخت کي دعسکرو دپښواوچتولوننداره ، چي هرګام یې څلور پنځه ثانیې وخت نیسي ، ننداړچي ته هغه نوي جلبیان ورپه یادوي، چي داوزګړو په شان ګامونه اخلي (۱) کنډکونه کله کله په رسم ګذشت هم تېریږي اودبې ګولیو کارتوسونه زي کوي خوهغه رازکتارونه نسته چي عسکرپکښې دننښان ویشتلو له پاره روزل کیږي . خینې توپچي ټولی کله کله دنخښې ویشتلو تمرین کوي اوداکاردواقعي تمرین په نیت نه، بلکه د توپودازمویلو له امله سرته رسیږي . کوم توپچیان چي مایې تمرین لیدلی دئ، نخښې سمې نه ولي. دېرلږپېښیږي چي هدف ته دي دپنځوسو مترو په اندازه نزدې ځای وولي.یووخت چي یې جنرال توپ پخپله پرننښان برابرکړ اوپه دوه زره مترہ کي یې نخښه وویشتله ، دومره خوشاله و، چي څودقیقې یې وړاندي وروسته ګامونه اخیستل . زه فکرکوم چي دنخښې ویشتلوله پاره دعسکرو دنه روزلوسبب دادئ ، چي په افغانستان کي دهري طبقې سړي کارتوس ته دکارتوس په توګه ګوري نه دداسي شي په توګه، چي بې له ضرورته هم کارخني اخیستل کېدلای سي . ترټولولوښه نخښه ویشتونکی ټي مالیدلي دي ،هغه کارګران دي، چي توپک اوتوپونه له دوکانو څخه دازمویلو په نیت راباسي . ماپخپله کله کله دتمرین په وخت کي خپل لنډتوپک هغوعسکرو ته دنخښې ویشتلو له پاره ورکړی دئ، چي زماسره به ملګری وو.خوهیڅ یوه یې هدف ته نزدې ځای نه دی ویشتلی. دغرونو خلك چي له توپکوسره زیات بلددي، ډېره ښه نخښه ولي . دنخښې ویشتلو په وخت کي توپك پرډبره تکیه کوي او ډز په کوي.

دامیرپلي سپاره بادیګاردان یوازني کنډکونه دي چي خاص ډول یونیفورم لري اوامیریې تعقیبوي ، چي یونیفورمونه اووسلې یې پاکي وي. پلي ساتونکي په Lee Metford(۲) توپکواوبرچوسمبال دي اودآس سپاره په تومانچو، تورواوکارابینونو وسله وال دي . په نورلښکرکي یو څوباوري کنډکونه په Martinis (۳) توپکووسله وال وي اونورېې Sniders لري(۴). توپچي تـــولی

شپږپن اونهه پن توپونه لري اويوخودکچروتوليز سته چې شپږپن او دري پن توپونه ورسره وي . توپونه يې دلنډ واټن دي اوسمه نخښه نه سي ويشتلای .پلټې يې زياتره نامنظمي وي اوګولی يې زيات اغېزمنتوب نه لري.ګويا توپچي پوځ يې دبرداروونکی نه دئ . دتوپخانې دوړلو راوړلو له پاره دېري غښتلي کچري اواسونه لري، چې په غرنيولاروکې ښه بلددي . دترانسپورټ ځاروي دلوی لښکرله پاره کفايت نه کوي. هغه توپك چې په حکومتي کارخانوکې جوړسوی وي دېربدشکله دي اودوه يې په يوه رنګ نه وي . که له هغوځخه دانسانانو ديوې داسي ټولی پرضدکارواخيستل سي، چې سره نزدې پراته وي ، دنوني (جري وجوك) نيمګړتيابه يې لادومره زياته اغېزمنه نه وي . خوسمه نخښه ويشتل ديوه توپك له پاره لومړی درجه اهميت لري اوپه پټوسترګو نخښه ويشتل ديوه روزل سوي لښکرله پاره په عمل کې دېره اغېزه ښندي . ددغو توپکو بله نيمګړتياد باروتوده . هغه باروت چې په هيوادکې دننه جوړيږي ، له دوو درو وارودزي کولو وروسته دټوپك ميل خورازيات خيرن کوي ، داسي چې پاکول يې حتمي سي. که پاك نه سي ، ټوپك سمه نخښه نسي ويشتلای اوپه دې دول دويشتونکي روحيه ورکمزوري کوي . Maxim (۵)اوGatling (۶) ټوپك هم په شاپونو (کارخانو) کې جوړيږي ، خودپرزوناسم اچول اوپريوه لاس اويوه اندازه برابر کارتوس نه جوړول ددې سبب کيږي، چې درست کتار کارتوس بې له ناغې نسي ويشتل کېدلای . ناغه هرومرو کوي.

دعسکرو معاش دخوراکي موادو د هماغه وخت دبيو په پام کې نيولو سره، دېرناکافي دئ .پلې عسکروته په مياشت کې اته کابلی روپۍ ورکول کېدلې، اوکله چې نوی اميرپرتخت کښېنوست ، ددې له پاره چې عسکرراضي وساتي ، معاش يې په مياشت کې لسوروپيو ته جګ کړ (شپږشلنګه اواته پنسه). سپږو لښکرو ته دمياشتي دېرش کابلی روپۍ (شل شلنګه) ورکول کيږي خوآس بايد پخپله خان ته پيدا کړي. ګرياد آس بيه خنې وزي . دامېرپلې ساتونکې په مياشت کې دېرش روپۍ اخلي اودنورو عسکرو کست(رخه، حسد) خکه په کيږي چې ګرياشاهانه عايد لري . عسکردامېرلخوادهغوی په تنخواه کې ددوو روپوپه زياتوب راضي نه سول . دهغوی توقع زياته وه اوويل به يې، چې که

(c) ketabton.com: The Digital Library

تنخواه ورته زياته نه کړي، دابه وکړي ، هابه وکړي . خوافغانان زياتره په طبعه کي پسونوته ورته دي اوترڅو چي يويې وړاندي نسي ، ټول ځای پرځای ولاړوي اوبې له بغاروبل څه نه کوي. دفعال خدمت پرهرمډا باندي دمياشتي يوه روپۍ په تنخواه کي زياتيږي ځکه نوعسکرپخپلو مډالونو ويارې . په داسي حال کي چي هغه دوفاداری اوسترنزونه پېښولو له املې ورکړه سوی وو.دغه مډالونه تر زياتي اندازې دسپينو زرو دارزښت له املې دخوراکي موادو د رانيولو په بدل کي ګرو (برمته) سول . ځکه کاختي ددغومډالونو له ورکولو سره سمه راغله . دکاختی په جريان کي اوړه نه پيداکېدل اوحکومت دعسکرودتنخواه ديوې برخي پرځای اوړه ورکول . دې کارته يې ترهغه وخته دوام ورکړ، چي نوې غله ورسېدله .

دعسکرو دخدمت موده نامعلومه ده اوښايي ترهغه وخته پوري اوږده سي ، چي عسکرنوردبوډاتوب له املې خپله دنده سرته رسولای نسي . زياترو عسکرو وماته وويل چي هغوی څه دپاسه شل کاله کيږي خپلي کورنۍ يې نه دي ليدلي . ځکه درخصتی له پاره ټاکلي اصول نسته اوکه يوعسکردخپلوشخصي کارودسرته رسولو له پاره کورته دتګ سخته اړتيا ولري، بايد چي دخان په عوض کي بل څوك دخدمت له پاره پيداکړي . په خپلو خالاتوکي دغه عوضي کسان تنکي هلکان وي اوما يوزيات شمېردغه شان هلکان دخدرانواونورغرنيو قومونو په قطعاتو کي ليدلي دي .دوی به دومره واړه وو، چي توپك به يې پرغټ وو. خودوظايفو په سرته رسولوکي به بيادبرهوښياران وو. اوامريه يې ژرسرته رساوه . دابېلمه خبره ده چي په عملي خدمت کي به نوددغوهلکانو ارزښت څومره وي؟ عسکرمعمولا غريب خلك وي اوخپني خويې دخان اوخپلي کورنۍ له پاره له تنخواه پرته بل هيڅ نلري . همداعلت دئ کله چي زاړه اوړيږي وسرونه يې سپين سي، وربښتان ددې له پاره رنګوي ، چي دتنخواه اخيستلو اوفعال خدمت کولو په ليست کي پاته سي.

دعسکروبارکونه فرش وسامان لکه چپرکټونه، چوکۍ اومېزونه نه لري . خلك پرمځکه بيديږي . هغه کسان دبربختورووي، چي ځان ته چارپايي يادتختو کټ برابرکړي اودوډۍ دمېز پرځای يوه زيړه بوريا ولري، چي د خوراك په وخت

کي پرمخکه هواره کړي . هره پيره (دحوالدارپه ګډون داووتنوګارډ) دخان له پاره دپخلي لوښي برابروي . دادحوالداروظيفه ده ، چي دسونګ دلرګيو له پاره تښه او د دودی پخولو له پاره تبی برابره کړي . نورلوښي وسامان لکه مسي دبګ ، فلزي چايجوشه اودچايوبې لاستي پيالې دهرسړي لخوا پخپله تهيه کيږي . خرنګه چي په لاس باندي خوړل ددوی دود دی، خکه نوپنجو، کاچوغووچړوته اړتيانه ليدله کيږي.

تروظيفې وروسته دوی ډلي ډلي ناست وي ، يا يې څنګ اچولی وي (ډډه يې لګولې وي) په داسي حال کي چي يويې رباب ږغوي اوسندري وايي ، بل يې نکلونه کوي اوکيسې وايي. زياتره عسکرپخواني قماربازان (جوارګر) دي اوسره له دي چي قطعه بازي ډېره سخته منعه ده اوسخته جزالري، بيا هم په دوی کي ډبرروا ج ده .داکار ډبروجنايتوته لارهواروي . مايو څوک پېژاند ، چي ورقي (قطعې) يې بايللي وي اوخان يې وويشت . که ددوی قطعات(ټولی) بازارته نزدې وي، بيانو بازارته وزي اوهوري زياتره په خلکو خانونه غرضي کوي اوهغه شان خانونه نبيې لکه عسکرچي يې عمرما نبيي. داخکه دوی بل څه لري نه . عسکرمعمولا دخان په کيسه کي نه وي ،خکه ډېرپيرې اونوري وظيفې يې دغاړي وي چي په هغوباندي زيات مشغول وي. ددوی دپيرې وظيفې سختي ستومانوونکي نه وي. له څرګنده پيرې پرته ، نوربې له خوب وناستي بل کارنه لري . دوی دشپې له پاره نوم لري اودانوم په هرودوويادرو شپوکي بدليږي . دامېرپه پيره دارانو کي دشپې نوم هره شپه بېل نوم اوډبرزيات محرم (پټ) وي .

قطعات معمولا دهغو قومونو ياسيمو په نامه نومول سوي وي چي دقطعې افراد ورپوري اړه لري. دمثال په توګه دمومندو ، خدرانو(۷)، کندهاريو،کوهستانيو، اردلو(۸)،اودخپلواونوروپه نومونو وي . بيانو دSappersاو Minersدي چي يو مخي له هزارګانوڅخه جوړي سوي وي اوتوپچي قطعات دي چي توپخانه يخ بولي . له Sappers اوMiners اوکوټوالي(پوليسو) پرته نوردارډوټول افراد پښتانه دي. دکوټوالیو نورو قطعاتو ته يې دملنډوپه توګه د «پنج پدر» نوم ورکړی دی (د پنځوپلار وخلك).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامیرسپاره کارد «شاهي رساله» نومیږي.

اودخپل لوټماره قبیله ده اوځرنګه چي ددغو عادتو پرېښوول یې په نورهیڅ رازلاروچارو سره ممکن نه و اودهغوی مشرانو به ویل ، چي ددوی مخکې شاړي دي هغوی اودژوندي پاته کیدوله پاره غلا پرته بله وسیله نه لري ، ځکه نومرحوم امیردهغوی یوشمېر په قطعه کي تنظیم کړل اوقبیلې ته یې وښودله ،چي دخپلوهیوادوالو له لوټولو ځخه لاس واخلي . که غواړي چي غلاوکړي نوباید هندوستان ته ولاړسي . له پېښورواودهند له نوروسیمو ځخه زیاتره غلاسوي ټوپك کیدلای سي ، ددغوخلکوپه لاس وي . اودخپلودهیوادپخوانیو امیرانو ته هم ښه ډېري ستونزي پېښي کړي دي اوهروخت چي ددوی دانتظام له پاره کومه نیمګړي هڅه سوې ده ، دوی یې په وړاندي سخت مقاومت کړي دئ . خوامیرعبدالرحمن لکه دهیواد پرنوروسرکښوخلکو چي و، پردوی هم ډېرغښتلی و.

دکابل خلك دامیرشیرعلي اوداوځیلو دیوه مشرکیسه کوي وایي، دغه مشریې خپلې قبیلې ته واستاوه چي ورته ووایي غلاوي مه کوي ځکه ډېره رسوایي یې پېښه کړې ده . که غلابنده نه کړی ، امیرته که غل په لاس ورغلی ، په داربه یې ځړوي . مشرته وویل سوه چي اودخپل په غلاکي دومره ماهره دي، چي هیڅوك یې لاس په لاس نیولای نسي اوپه ثبوت کي یې ورته وویل چي نن شپه پخپله دامیردخوب شال غلا کوي . که یې لاس په لاس کیرکړ، بیادي یې په دارځړوي . په دابل سهاردغه مشردامیرحضورته ورغی اودامیرپه مخ کي یې دهغه دخوب شال له تخرګه راویوست اوامیرته یې ورکړ ، ورته یې وویل ، چي ده خپله وعده پرځای کړه . امیرهك پك سو چي ځرنګه یوځوك دده ترپیره دارانو تیرېدلای سي ، ددە خوب خوني ته تللای سي اوهغه شال چي دی پکښې بیده دئ ،.اخیستلای سي، بې له دې چي وښې دي سي . له دغه وخته ویل کیده، چي امیرشیرعلي نوراودخپل خپل سرته پرېښوول .

د اودخپلموقطعې په خپل وارسره دورکشاپونو پیره هم سرته رسوله . هره قطعه دیوې میاشتي له پاره خپله ډله ټاکي، چي پردغه وظیفه باندي ودریږي . ماته ددوی کپتان یوساده سړی ښکاره سو. ده دکولرا (وبا) دلومړی ناروغی په

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت کي چي زه هوري وم ، له خپلو سرپوسره مرسته کړي وه . مورهغه وخت سره وپېژندل. دی به زمادفترته دمانښام دډوډی پروخت راتلی اوزما سره به يې مجلس کاوه . يوه ورځ مي ځني وپوښتل چي پښتوژبه رازده کړه ځکه مايې له زده کړي سره مينه درلوده ، خوکوم کتاب مي دلوستلو له پاره نه درلود . کله چي مي دغه پوښتنه تري وکړه ، دی يوځه ناارامه ښکاره سو اوچوپ پاته سو . يوآن وروسته يې راته وويل، چي دی دژبوښوونه نسي کولای ځکه ورسره بلدنه دئ خودغلا تدريس کولای سي اوپه ډاډه زړه يې راته وويل چي «په ځو اوونيو کي به داسي غل درځخه جوړکړم چي هيڅوك به دي نيولای نسي» د اودخپلو قطعه يووخت دامیرله خوامنحل سوه اوهغوی سمدلاسه خپله پخوانی دنده پيل کړه . دغه وخت شکايتونه دومره زيات سول چي امیرمجبورسو، قطعه بيرته له سره تنظيم کړي.

داردو دافسرانو لقبونه داسي دي : سپاره سالار (Commander-in-chief) نايب سالار(۹) (دده مرستيال)، جرنيل(۱۰) (General) ، کرنيل(Colonel) ، قومندان(Commandant)، کپتان(Captain)، صوبدار(Lieutenant of foot)، رساله دار(Lieutenant of horse)، حوالدار(Sergeant of foot) اودافع دار(Sergeant of horse) . داردوسترافسران دامیرله کورنی يادده له پلويانو Favourites ځخه ټاکل کيږي اوترفيع درتبوله مخي نه، بلکي يوازي دده دخوښي له رويه ورکول کيږي . مرحوم امیريه ديوي قطعي دجوړېدو پروخت خپل مخ ته ټول سړي يوه ليکه ودرول اووروسته به يې په ډېرسطحي قضاوت سره هغه کسان، چي ده ته مناسب ښکاره سول، انتخابول اوهغه به يې بياافسران کول.

دوی دموزيك يوشمېرياندونه(دستي) لري ، چي ځيني يې تاري وسايل اوځيني يې ډولونه لري. دژيړي باجې موزيك بايد په يادکړه سي ځکه هره وسيله بايد پرخپل ځای وساتل سي اوهرسړی ظاهرا خپله شخصي لاره(Tune) ږغوي اوکوښښ کوي چي دده لاره ترنورولوړه واوربدله سي. که څوك نزدې ورته ناست وي دسرماغزه يې ورچپه کوي. دمشکی باجې (Bagpipe) يوه دسته هم سته اوددوی دموسيقی له ږغـــه چاته داسي ښکاري چي ، دوی هڅه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي سکاټلېنډی لاره ورغوي . ددغي دستې غړي دشمالي سکاټلېنډ دغرنيو سيمواوسېدونکوپه شان جامې اغوندي . دسکاټلېنډی لمنې پرځای يې دشطرنج دتختې په شان کمیس اغوستی وي چې پرپتلانه دپاسه راخړېږي اوزياتره له خيرن سپين چيټ څخه جوړسوی وي. دغه دسته دشمالي سکاټلېنډ يانودجنګي مهارتونوپه شان ستايل کيږي . اوافغانان يې پرنورووټولو دستوغوره ګڼي اووايي چې دوی په ربنتياسره شيطانان(Devils) دي.

ماته يووخت يوچاوويل، چې دکابل ښارته څرمه ، دشپږدروازې دغرونو په جګړه کې يوه ورځ انګرېزان مات سول اوده دمات لښکرپه منځ کې يوسکاټلېنډی(Highlander) ولید ، چې ترټولوورووسته روان و ، توپک يې په لاس اودشاخواته په نخښه کړی و ، اودخغستاپه وخت کې يې کارتوس ويشتل اوپردښمن يې ډزې کولې . سړي راته وويل، چې دغه سکاټلېنډی دماتې پروخت لاهم زړه له لاسه نه و ورکړی. ددغي ورځې په جګړه کې زياتروښاريانو برخه اخيستې وه اونومورې شخص هم يوله دغوښاريانو څخه و.

افغانان لکه چې دموسيقۍ په باب قضاوت دهغې داواز دجګوالي له مخې کوي. څکه په يوه جشن کې زه دملکې سلطانې سلام ته ورغلی وم . مورته يې په باغچه کې کمپ جوړکړی و اودرې باجې يې دږغولو لپاره رالېږلې وې.دوی راغلل، دکمپ په دروکونجوکې ودرېدل اويودم يې په لوړاواز سره ببلابېلې لارې(نغمې) پيل کړې. دوی هيڅ نه ستړې کېدل، خوشا،خواخلك داسې ښکارېدل، چې دباجې ديومخيزی بندبدو په سوچ کې وو.

افغاني اردودعصري لښکروپه وړاندې ديوه جنګي ماشين په توګه دېراغېزمن نه ښکاري . افغان ديوه عسکرپه توګه پخپله خورابنه خاصيتونه لري،دی په يوځولپوغنمويواندې څوورځې ګوزاره کولای سي اوپه ټين وخت کې پوره اندازه ستړياګالای سي، پخپل کوسې کې يې خان پېچلی وي اوآخ نه کاږي ، په غرونو کې نه ستړې کيږي ، زړه وردې ، ښه جنګيږي ، هروخت تياروي اوپرخپلوافسرانو باورلري. دغه رازې زړه ورتياخوښيږي اوستايي يې. دډګرمن هميلټن (Lieutenant Hamilton) کيسې ديوه زړه ورپرنګې په توګه ترننه لاهم کيږي . نومورې له کيوناري(Cauagnari) سره ملګری اوله وژل سوو

کسانو څخه و (۱۱) . ددوی (افغانانو) افسران چې ترده زیات جنګي مهارت اوپوهه نه لري ، زیاتره یې ددوی له منځه تاکل سوي وي . هغوی دافسرانو په توګه د برلږ صلاحیت لري اوکوم کسان چې پرخپلو خلکو یوځه اغیزه لري اوپه یوه ستر کچه ورته کتل کیږي ، هغه ددوی دخپلې انفرادي ورتیا له امله ده .په دوی کې د یسپلین د برلږ دی اوترڅوافسردخپلو اوامرو دسرته رسولو له پاره خپل شخصیت په کاروانه چوي، خلك یې پروانه ساتي . خکه عسکردخپل امرپه باب د پرزړقضاوت کوي. دافسرانولخوانرمي اوښه وضعه له دووشیانوانګیري، یاداچې فکرکوي دخپل ځان له ببري نرمي کوي یاهم دبې عقل خیال پرکوي .

له جنرالانوڅخه یې هیڅ یودعصري جګړې په باب معلومات نلري خکه دوی یادهغوجګړوتجربې لري، چې په وروستیو کلونو کې دوی دسیمو له هغو وحشي قبایلو سره کړي دي، چې ترافغاني واکمنۍ لاندې راغلي دي ، یاهم له انګریزانو سره دوروستۍ جګړې تجربه . هغه هم کوم محدود کسان چې ژوندي دي . کله چې دوی له یوه بهرني خواك سره دجګړې خبرې کوي، دوی دخپلوعسکرواوغرنیو خلکو پرشمېراوپردې خبره تکیه کوي، چې دجهادتلقین اوتبلیغ دهیوادنۍ جګړې له پاره د برە اغیزه لري. بل عامل داچې سیمه یې د برە غرنۍ ده اولوړي وژوري لري اودیوه یرغلګرلښکردچتك اوزاغیزمن حرکت له پاره د برې زیاتې ستونزې پېښوي . امیرچې پخپل هیوادکې له اورګادې سره مخالفت کوي، عمده دلیل یې همداخبره ده، چې نه غواړي دیرغلګروله پاره سواني پېښه کړي.

افغانان منظمې جګړې ته د برنادرځان نیسي ، زیاتره له ګوریلایي (چریکي) جګړې سره روږدي. اودیرغل په وخت کې بې له شکه له همدې جګړې څخه کاراخلي . په غرنیوکوتلونوکې داسې خایونو ستە چې یوځومحدود مصمم وسله وال کسان کولای سي ، یوبشپړلښکرته ماته ورکړي .دیوه مهاجم لښکرله پاره به دا د برە سخته وي ، چې ددغه هیواد زیاتوبرخوته درنه توپخانه ولېږي. ددې کارله پاره دغاترو (کچرو) بطریې لازمي دي خودکابل ، جلال آباد اوکندهار پرشاوخواپه هوارومیدانونوکې غټو توپونو ته اړتیا سته ، دومره غټ چې لږترلږه له افغاني توپوسره برابروي . دکابل میدانونو ته خود هغورســـول د برسخت دي

مگرځوك يې په دوه پلاوو ورسوي!

افغاني مقامات اوس دخپل لښکرپراغبزمنتوب باندې دبرباوري دي. دوی فکرکوي چې دلارډرابرټس (Lord Roberts) تروخت اوس دبرتوپیرپکښې راغلی اوغوره سوی دي اوددې امکان سته، چې له هغوی سره دیوې بلې جګړې په صورت کې به میدان وګټي ،خو که يې ورځ (بخت. م.هوتك) وګرځېدله نوبیابه غالبا له ګوریلایي جګړې څخه چې دوی ورسره بلمدي، کارواخلي . دوی هرروخت چې ددښمن شمېرزیات ګنهلی دئ ، له همدې جګړې څخه يې کاراخیستی دئ . ددوی خپل منځي جګړې عموما منظم جنك وي اوترهغو جنګیږي چې یوه خواماته سي، منډې ووهي اونورجنګ پرېږدي . دوی پخپلو منځوکې وایي ، چې مات لښکرتردریو ورځپورې څغلي اونه درپږي .

دجګړې په وخت کې ښځي نارینه وو ته مهمات رسوي اود «پردې» قوانین نورپه منځ کې نه وي اودایودول اړتیاده. دوی ته اجازه سته ، بې له دې چې وشرمیږي خپل مخونه لوڅ کړي. په دې خبره هرځوك خبردي، چې له انګرېزانو سره په جګړوکې به ښځي ترجګړې وروسته په شپه کې دجنګ ډګرته ورتللې اوددښمن دمړیو لاس وپښې به يې غوڅولې اوټپي سوي کسان به يې پسې وژل . زیاتره ښځي خوپه جګړه کې هم برخه اخلي. دافغانانو دکرکټردیوې برخې دبیان له پاره به زه یوه کیسه وکړم چې ماته دیوه سړي لخواسوې ده اودکندهارپه سیمه اړه لري . دده تربورترکندهار څومیله دباندې یو کور درلود (ماداکوروونه لیدلي دي جګ جګ دېوالونه پرراتاودي) دشاوخوا قبیلو پر ضد د انګرېزانوله یوې جګړې وروسته له دېرو انګرېزانو څخه لارورکه سوې اوپه اصلي لښکرپسې دکندهارپرلور روان وو. یوه ورځ دده تربورته چا وویل، چې یوانګرېزتردېوالونوهاخواته (ترکلادباندي) ناري وهي. تربورېې دکلابام ته خېژي اوګوري چې یوسکاټلینډی توپك پراوږه ولاړدئ اومړی (دوډی) غواړي. تربورېې خپلې کوټې ته په منډه خي،توپك رااخلي ، بام ته بیرته راخیژي دېوال ته ګونډه وهي، عسکرپه نخښه کوي او ډز پرکوي، سړی چپه کیږي خومړلانه دئ لږځه ساه پکښې ښوري . تربورېې دتوپك اخیستلو له پاره خکه زړه نسي ګولای چې مبادا ټك ورباندي ونه کړي . دوې ورځې يې ورتـــه وکتل او ورسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتوپك اخيستلو له پاره وررهي سو. په دغو دوو ورځو کي عسکرداوبو له پاره زاری جګی کولې اوترخوچي ساه پکښې چونېدله، څوك له ببري نه ورنزدې کېدلی (۱۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ديارلسم څپرکي لمنليکونه

(۱) ليکوال دلته په افغاني عسکروباندي په ملنډووهلو سره غواړي خپله انګريزي برتري وښيي – خو همدې بې نظمو خلکو دنړۍ له ډېرو منظمولښکروځخه دجګړې ميدانونه ګټلي دي(م.هوتك).

(۲) « لي ميتفورډ » توپك دتورو باروتو داستعمال په وخت کي تر ټولو عصري توپك و. چې په انګلستان او تقريبا ټوله اروپا کي کار ځني اخيستل کېدی . په جوړښت کي کلاسيکو ۳۰۳ بور انګريزي توپکوته ورته و. (ژباړونکی)

(۳) هنري مارټينيس توپك اصلا د سوټزرلينډ داوسېدونکي فريدريك وون مارټيني لخوا اختراع سوی و او د انګليسي تبعه الکساندر هينري لخوا انکشاف ورکړه سو. له دغه توپك ځخه دانګلستان په پلي پوځ کي تر ۱۸۹۰ ع کال پوري کاراخيستل کېدی . خيني هينري مارټيني توپکونه ان تر شلمي پېړۍ پوري لامروج وو . (ژباړونکی)

(۴) سنايډر توپك هم دپلي پوځ وسله وه او دجېکب سنايډر امريکايي لخوا اختراع سوې اوپه انګلستان کي مروجه وه . (ژباړونکی)

(۵) ماکسيم توپك د هيرم ماکسيم لخوا اختراع په نونسمه پېړۍ کي اختراع سوی و او د ميل په سرکي يې د ږغ ټيټولو آله (Silencer) درلوده . (ژباړونکی)

(۶) ګاټلينګ اصلا ماشيندار و، چې دامريکايي مخترع ډاکټر ريچارډ ګاټلينګ لخوا اختراع سوی و. (ژباړونکی)

(۷)په اصل کي جارجي(Jarji) دئ ، چې مولف په ناسمه توګه اوربدلی و . (ژباړونکی)

(۸) اردل دقوم ياسيمي نوم نه دی(م.هوتك)

(۹)ليکونکي دسپاه سالاراونايب سالارکلمات سم نه دي اوربدلي اودSupper Salah اوNaib Salah په شکل يې ثبت کړي دي

(۱۰) جرنيل يې هم دJinareal په ښه ثبت کړی دئ . چې سم نه دئ (ژباړونکی)

(۱۱) ليکونکی دلته هغي پېښې ته اشاره کوي چې ۱۸۷۹ع کال دسپتامبر پر دريمه دکابل په بالاحصار کي پېښه سوه او د امير داردو اردل ټولی او هراتی ټولی په ډله ييزه توګه په کابل کي د انګليسانودسفير سر لويس کيناري استوګنځي ته هجوم وروړ اوپه نتيجه کي پخپله سفير او دهغه ساتونکي ډله ټول ووژل سول (۵۰۴)

(۱۲) دا به غالبا دميوند دجګړې دماتو لښکرو بيان وي. (پښتوژباړونکی)

څوارلسم څپرکی

سوداګري اوتجارت

له تخنیکي وسایلو ، توپکواونورو دغه راز سامانونوسره دامیردلچسپي ـ ورکشاپونه ـ دسونګ مرادولګښت ـ استادان اوکاریګران ـ دخلکو تنخواه ـ سوداګری ـ هغي وال اوسوداګر ـ دهیوادتولیدات ـ صادرات اووارداتـ دغلودانوخړوبول و اوداوبوپرسرجګړي ـ کاروانونه اودبارورلودکرایي ډولونه ـ وزنونه اواندازي ـ میرزایان اودفترونه ـ پورونه کنبل ـ هندوان اودهغوی لخواپیسي په پورورکول ـ دهیواد سکي وهل اوسکوک.

امیرعبدالرحمن خان له ټولو تخنیکي چاروسره دزړه له کومي دلچسپي درلوده اوله سوداګری اوسوداګرو سره یي بیاخاصه مینه وه . دده په نظردیوه سوداګردریځ دده دحکومتي مامورینو له هریوه سره برابرو. دسوداګرشکایت اوعرض چي به ورته وسو، هرومرو یي اورېدو. کله چي ده خپل ورکشاپونه پرانیستل، په دي کارکي یي څرګنده اراده یوزاي دانه وه چي توپونه اوتوپك دي جوړکړلای سي، بلکی مرادیي دخپلو خلکو ښوونه اوروزنه هم وه . ده به ویل چي غواړي خلکوته دنوروهیوادو سوداګري ددي له پاره ورزده کړي چي هغوی دنورواملتونو سطحي ته ورلوړ کړي اوپه دي صورت کي به نونه یوازي هغوی اودهغوی هیواد داسي پرمخ ولاړسي لکه دانورچي تللي دي ، بلکي له کارسره دمیني لرلو له لاري به هغه عادتونه اوکمزوری هم له منځه ولاړي سي چي ، دبې قانونی اوغلطو کارونو خواته ددوی دتمایل سبب دي. ده به تل داشکایت کاوه له ټولو هغوسره سره ، چي ده دخلکو له پاره کړي دي ، هغوی بیاهم هماغه شان پاته دي اوسره له دي چي ده په زرګونو تنه وژلي دي، خونوروخلکو لکه څرنګه چي دده غوښتنه وه ، سبق څني اخیستی نه دی .

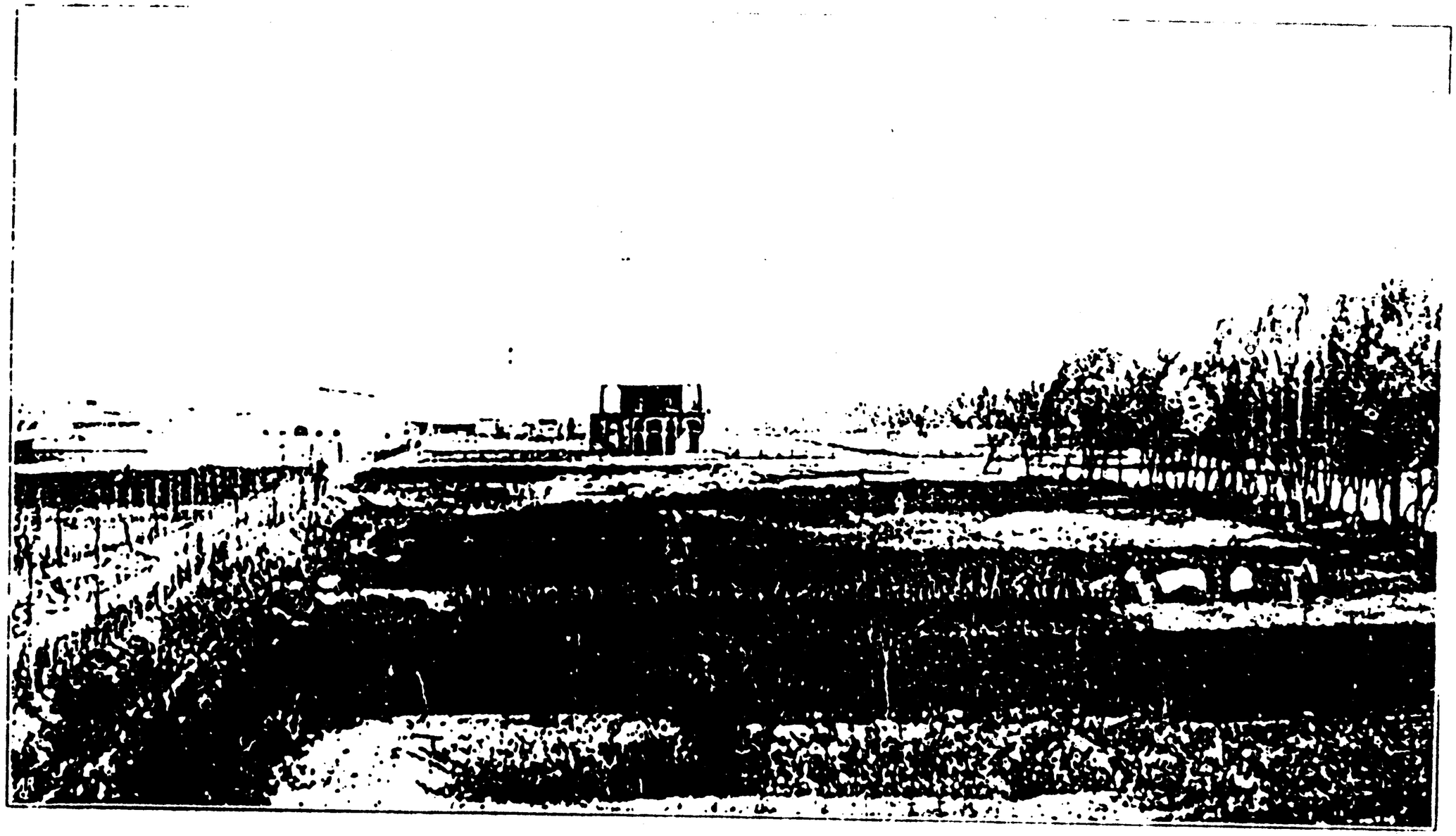
دده زوی، اوسنی امیرهم له ټولوتخنیکي شیانوسره ډېره زیاته مینه لري اودخپل هلکتوب له وخته راهیسي یي دحکومتي ورکشاپونو دمشرپه توګه کارکړی دی . دی په اوونی کي یوواروورکشاپونه ګوري اوهره څانګه اودهغې ټول تولیدات تفتیشوي . په ماشینونو کي دده معلومات ترپلاردبرزیات دی . سره له دي هم ځیني داسي مسایل سته، چي امیراو د ورکشاپـــــونو مربوط

مامورين هغه په سمه توګه درك كولای نه سي اوكله كله يې نبه فكرپه بند اوپكښې سرګردانه وي. دمثال په توګه دوی په دې هيڅ نه پوهيږي چې يوې تاكلې اندازې بخاردتوليد له پاره تاكلې اندازه تودوخه په كارده اوخرنګه چې دوی هره ورځ يوه زياته اندازه لرګي په بېلرانو كې په همدې نيت سوځوي(دوی دډبروسكاره نلري) خكه نوهروخت په دې لټه كې دي ، چې دغه مقداررالږكمړي اودانجنانو په كاركې بايدكمبوت هم رانسي . يووخت يې فكركاوه چې دوی دامسله حل كړي ده اوهغه داسي چې په بېلرانو كې يې دلرګيوغټې كوندې سوځولې غټې كوندې تركوچنيو تختوورو ورو سوځي اوكله چې دلرګيو دغې ستري كوټې دبخاراندازه اوچته نه كړه ، بيانو داورپركاريګروبدګومانه سول . هغوی يې ددغې ناكامې عاملين وګڼل اويوشمېرېې نبه وډبول اووټكول .

بل وخت دبېلرانو له پاره داور دلرګيو زېرمه تمامه سوه اوترڅو چې ديوې بلې ستري زېرمې دراغونډېدلو اووچېدلو له پاره بندوبست كېده، هره ورځ به يې تازه (لانده) لرګي راوړل ، لرګي به لانده وه اوڅرګنده ده چې ورو ورو به سوځېدل . بخاربه اوچت نه ساتل كېده . سره له دې چې دلرګيو په اندازه كې كمښت نه راتلی ، خودانجنانو كارترپخوا بدتركېدی . دوی ددغه حالت دبدلون له پاره ډېرې هلې خلې وكړې . ټولې لارې چارې يې وپلټلې خوسمه لاره يې ، چې دانجنانو دنبه كارنه كولوعلت و، ونه پلټله. دوی حتی سلنډران Cylinders خلاص كړل چې وګوري پستانPistons سم دي كه نه؟ اوكله چې دستونزې دحل له پاره ټولې پلټنې ناكامې سوې ، بيايې داورپركاريګرانو راواچول اونبه يې وډبول . داوركاريګران يووخت په دې تورن سول، چې دسونګ دلرګو په اندازه نبوولو كې درواغ وايي . تراصلې اندازې يې زيات نبيي اوپاته برخه په بازاركې پلورې . له هغه وروسته يې بدګومانې دومره زياته سوه ، چې دوی په قصدې توګه سم كارنه كوي اوشيان سره مرداروي . دموضوع اساسي علت دا و كله چې ديوه مامورفكرته دسونك دلرګيو په ورځنۍ اندازه كې دكمښت راوستلو خلانده نظريه ورغله، له هغې ورځې راهيسې دلرګيو كاريګران دموادو په تالاكولوتورن كېدل اوداسې ورځ به نه وه چې هغوی ته سزانه وركول كېدله . دهغه چادژوند مزه نه وي، چې دداسې ناپوهوكسانو ترلاس لاندې كاركوي.

زه که څه هم دنورو ټولو ببلابېلو کارونو په څنګ کې دېښلرانو اوانجنانو تش په نامه مشروم، خودمصرف سوومرادو اندازې مسرل نه وم . داکاردیره بل مامورپرغاړه و. دافغانانوذاتي بدګومانی اوپه کارباندي ناپوهی ددې سبب وې چې نومورې دي په داراز موضوعاتو کې دچاپرخبره غوږونه نیسي . که څه هم زماسره به مشوره وسوه ، خوزمانظرته څکه دتعصب په سترګه کتل کېده، چې داورپرکاریګرانو مې پره نه اچوله . کله چې مې دلرګیو دټوټه ټوټه کولو پېښنهادورته وکړ، هغه یې داسې تعبیرکړ،چې ګوبازه غواړم حکومتي شتمني ضایع کړم . دحکومت دانجنیرپه توګه زماله ټاکلو لږوروسته ماته یوبل فرمان(دامیرلیکلی امر) راورسېد، په هغه کې یې زه دنورو کارونوپه څنګ کې دېښلرانو اوانجنانو مسرل ټاکلی وم. څرنګه چې انجنانو په ډېره بده توګه کارکاوه ، نوراته ویل سوي و، چې هغه بایدډېردقیق وازمویم . باید معلومه کړم،چې دادانجنانو اوېښلرانو نقص دي که داوردکاریګرانو، داسې فرمان نسته چې په دهغه دي بیاژرټول اړوند کسان خبرنه وي او کله چې زه په دابله ورځ ببلرهاوس ته ولاړم ، خلك ډېرخپه راته ښکاره سول . دوی به غالبا داسې فکرکاوه، چې دوی تل پرکارحاضروو اودسونګ دلرګیو دمحدودیت په صورت کې د بخارپرزیاتېدو باندي له خپلو ټولو هلوځلوسره بریالی سوی نه دي څکه نوزمادبریالیتوب چانس هم لږدی . اوپه دې صورت کې به نوبې له شکه ټوله پېره پردوی واچوم. ددوی خپل عادت داسې دئ، چې دکاردناکامی پېره تل پرلاس لاندي کسانواچوي .ببلران مې وکتل .زماازموینې وښوول چې په ببلرانوکې دننه داهاکو (چوني) اوختوپوپنډورغ(قشر)جوړسوی دئ . اوخلکو راته وویل چې له هماغې لومړی ورځې څخه چې دوی اینښول سوي دي ، بیایې چادپاکېدلو هڅه نه ده کړې . تقریبا دوې اونۍ یې ونیولې چې کارونه ټول سم سي. له دې وروسته به، چې هروخت د اور پرکاریګرانوچاپېره اچول ، هغوی به تل ماته دیومسول شخص په توګه مراجعه کوله. دوی درك کړې وه ،چې زه یې په ټکماریو پوه یم او ژمنه یې راسره وکړه ، چې که یې رپـــــوټ ورنه کړم، په

(c) Amation.com: The Digital Library

دکابل ورکشاپونو نوي برخه ـ په منځ کي يې دسردارمانۍ اودفتر

راتلونکي کي به کارونه په سمه توګه سرته رسوي. له ډېرو نورو خبروڅخه راته څرګنده سوه ، چي ماته خلکو دکاريګرانو د ملاتړ کوونکي په سترګه کتل .

ددې چاپه سترګه چي کاريګران له سزاورکولو څخه ژغورم اوزره مي پرسوخي. ځکه ماپه ډاګه څرګنده کړه ،چي دزياتروکسانو تنخواه کافي نه ده اوهروخت چي موقع برابره سوې ده ، دزياترو کسانو دمزد په زياتولو کي مي تلاښ کړی دئ . اوداکاربه يوازي زماسره دمينې له املې کېدئ نه دبل څه په لحاظ. خودنورو کاريګرانو تنخواه هماغه دکاردپيل پرېخواني حال پاته وه.

بله نظريه چي دوی درلوده هغه دسايفونو (Syphones) په واسطه داوبودسطحي دلورولو نظريه وه . يوه ورځ چي له پخواني اميرسره په دربارکي ناست وم، نومورې داموضوع دهغومشرانو په وړاندي مطرح کړه، چي دهيواد له ليروسيمو څخه دده ليدلوته راغلي وو .ده هغوی ته داسي تشريح کړه ، چي که تاسي يوسايفون سرچپه ونيسئ اوبه يوه ښانګه کي يې اوبه کښته تويي کړئ، په بله ښانګه کي يې اوبه لوړي خيژي. دومره لوړي چي سطحه يې دلومړی ښانګي ترسطحي نه لوړيږي . ده زياته کړه چي غواړي ددغه شان يوشمېر سايفونو په واسطه دکابل شاوخواهغو سيمو ته ، اوبه ورسوي چي وچي دي ، اوبه نه لري ، اودچاري ويالو ترسطحي لوړي پرتې دي . ده ماته مخ راواړاوه اودخپلې خبرې د موالي په باب يې پوښتنه راڅخه وکړه ماخواب ورنکړخکه که مي مثبت خواب ورکړی وای نوبيادا کار زما پر غاړه لوېدی او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

عام دربارکي بل رازخواب ورکول له ادبه ليري کارو، پـــــــه تبره بيباچي خبره دامير له خواسوي وي . څه موده وروسته دورکشاپونو يوځو تنه اصلي استادان(Foremen) د امير لخوا وروغوښتل سول اوهمدغه نظريه يې ورته بيان کړه . دوی ورته وويل چي په هغه کي به فکروکړي اووبه ګوري چي څوك داکاردسايفونونو په واسطه. يادداسي پمپ په واسطه چي پخپله کارکوي ، سرته رسولای سي. دوی پرموضوع کولو باندي دغورکولو له پاره څوورځي وخت وغوښت اوبېلابېلي تجربې يې وکړې . زه هم ددوی لخوا په موضوع خبرسوم څکه په يوه يادوو ورځو کي به دوی زمادنظر غوښتني له پاره راته راتلل.

داوسپني اوژيړوپه ريخته ګری کي ماته څرګنده سوه چي دسونګ موادو اندازه چي دقالبو په وچولو کي کارتړي اخيستل کېدی،دومره لږده چي تقريبا نيمايي قالبونه يې بيخي خراب کړي دي . دادمسولو مامورينو دوهمه مساله وه چي دحکومت دپيسو سپمولو له امله يې رامنځ کړې اوپه دې ډول يې دخانونو تنخواه دحکومت دخيرغووښتونکو په توګه زياته کړې وه . دې موضوع دقالبونو يوه ستره فيصدي خرابه کړې وه اوله ماپرته بل چاپکښې ری هم نه وهلی.

دافغاني مامورينو کارونه چي دبېلابېلو څانګودشاپونو اوکارونو انتظام پرغاړه لري، دMP(دپارلمان دغړو.هوتك) له هغومسافرتونو سره ډېر ورته والی لري، چي په ساړه موسم کي دري څلورمياشتې په هندوستان کي تېروي اوبياکورونو ته دخپل حکومت دټولومسايلو دتشريح کولو اوچاري سنجولو له پاره خي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکابل په ورکشاپونوکي دماشينونودوه سترشاپونه سته، چي په هغه کي تقريبا سل داني راز راز ماشينونه پراته دي . دوه دکارتوس جوړولو شاپونه دي،چي په هغوکي دمارتيني اوسنايدرکارتوس دجوړولو ماشينونه سته ، دفلزي پټاکيوشاپ، دآهنګرۍ شاپونه ، د بخاردسوټك شاپ ، داوسپني اوژيړو درېخته ګرۍ خانګي ، دسکې وهلوخانګه ، دګرځنده ژرندي شاپ اودبايلراوانجن خوني. ددې پرځنګ دتوپونو دارابواوبازوګانوجوړولو، دتوپکو دکارتوسو جوړولو، دکارتوسواوتوليو دکولو ، دتوپخاني ، دکيزو، دکتاروزمو، بوټونو اونورشيانو جوړولو لاسي شاپونه ، دتوپورنګولو، دتورووباروتو دپټاکۍ دغوزې، دخرمنودآتش ورکولو اوتورلو، دصابون اوشمع جوړولو، دالکول تقطيرولو، دتېزاب جوړولو، دعکاسۍ چاپولو (Electro-plating) دتورواوبرچوجوړولو ، داوروميدو، دمرمېو جوړولو ، دحلبۍ اومسي کارونو ، ترکانۍ، دنخشې جوړولو، رسامۍ ، دکوردفرنيچرجوړولو اونورې څانګي . په دې څانګوکي دځلورو پنځوزروپه شاوخواکي خلك کارکوي.

افغاني کاريګران خيرك دي اوکه خپل مغزيوازي خپل کارته وقف کړي، دکورچاري يانورمسايل ورته دکارکولواجازه ورکړي، دېرښه په زړه پوري اوله مهارته دك کارکولای سي . داخبره دزياتي ستاينې اوکريډيټ وړده . اوهمدا دافغاني کاريګرانو ښېګڼه ده . په هغوکارونو کي، چي دېردقيق پيل اوپای لري، دوی معمولا بريالي نه دي . زياتره يې سبب دادۍ، چي دوی ته دمېچ جوړولو هنراوپه هغه برخه کي دکارکولو لارښوونه نه ده سوې . اوهمدا سبب دۍ، چي خمکنۍ ماشينګنې يې ډډاډ ورنه دي.

په خينوموارد وکي کاريګرداسي ښکاري چي ګويادیوې ناسمي (غلطۍ) لاري په يقيني کولوکي خوراډبرفکرپه کاراچوي اودوام پسې ورکوي . البته په دې کې شك نسته، چي که يوه افغان ته سمه ښوونه اوروزنه ميسره سي ، دېرښه کاريګرځني جوړېدلای سي . زه زياتره وينم ، يوکاريګر ددې پرځای چي خپل کارپه ښه توګه بشپړکړي، يومخ يې وران کړي . داځکه چي دکارپه دغه برخه کي يې پوهه لږوي. کله چي کارځني وران سي، زه عموما پخپله دکومك ږغ پرکوم . ددوی داخوښه وي، چي کارپخپله سرته ورسوي. پـــه دې اميد ، چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دبشپړېدوپه صورت کي به يې له امپرخخه کړېدېت واخلي . داچي دوی دمرستي له پاره پرنوروړغ نه کوي، تردېري اندازې ددوی دمامورينو گناه ده . خکه کله چي يوخوك دکوم خاص ګارله پاره امپرته ورولي، پرخنګ يې داادعا هم کوي، چي نومورې دکارپه دغه ياهغه برخه کي په ستونزو اخته و، ده مرسته ورسره وکړه اوپه دې دول له سړي خخه پخپله گټه دکارکړېدېت واخلي . په خپلنومواردوکي خولامامورين په دې پلمه دټول کارامتيازخان کش کړي ، چي کاريگرردده ترلاربنسوونې لاندي کارکاوه. په هرصورت ددغه شان حکومتي سيستم يوه نتيجه داده ، چي هرخوك کوښښ کوي خان دامپرترنظربنه وايسوي اوله دې لارې په لږخه باندي دخپل زړه مراد حاصلوي.

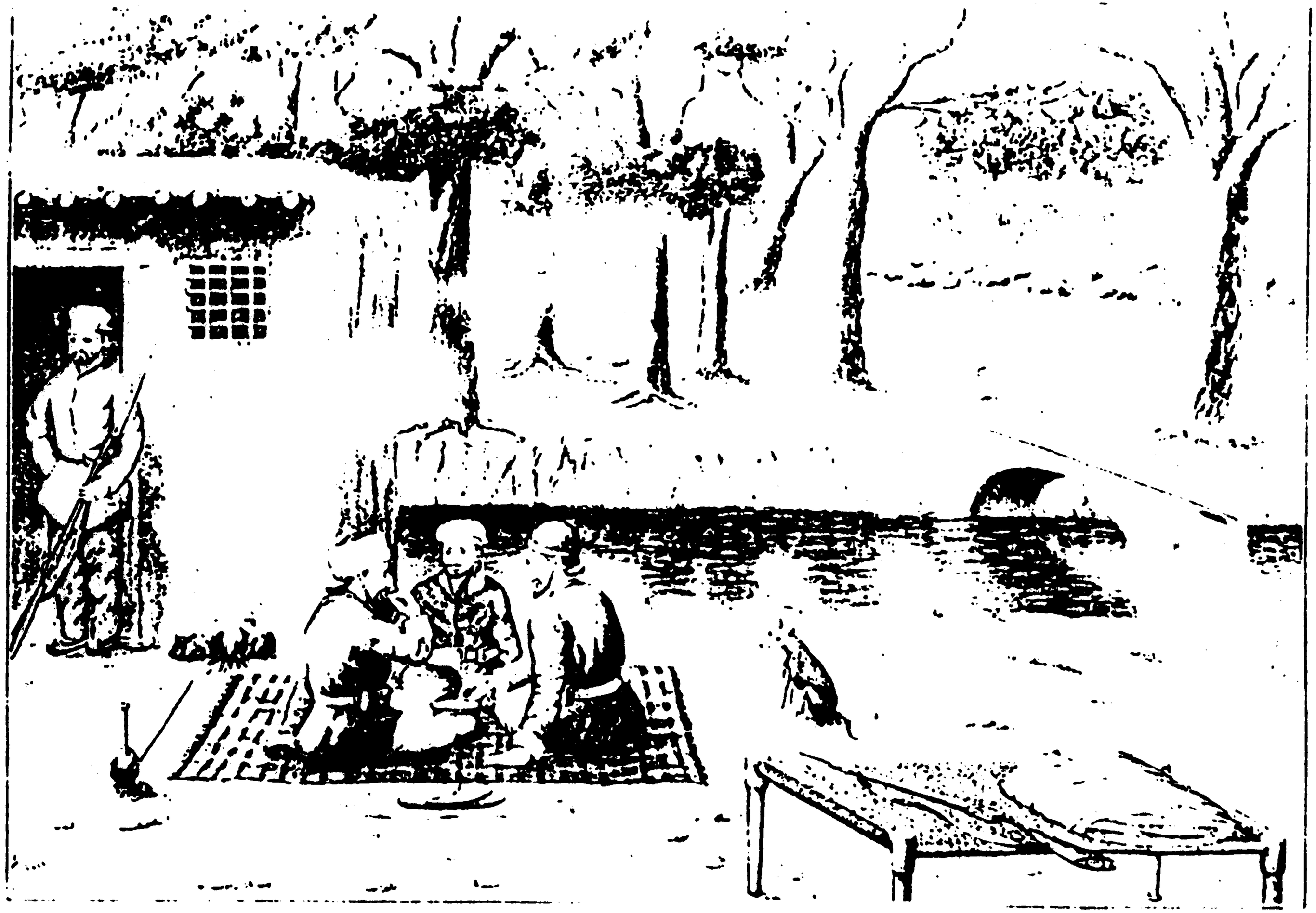
په ټولوکارونوکي يواستاد (ښوونکی يافورمن) اودهغه شاګردان (نوی خوان کاريګران) وي. کله چي يوشاګردله استادخخه ټول کارزده کړي، يافکروکړي چي زده يې کړ، بيانومعمولا په دې لټه کي سي . چي څه رازدخپل استاد لاس له کاره وباسي اودی خای ونيسي . داکاردوی معمولا امپرته دخصوصي ربټونو ورکولو له لاري کوي . ورته وايي چي استادېې دکارترارټيا زيات مواد غواړي اوکوم مواد چي بالابودسي ، هغه بيابپلوري اوخپل دژوند ارټياوي په پوره کوي. ټول ګاونډيان يې دده دعوايدو دزياتوب شاهدان دي. دارپوټونه تل خای ته نه رسيږي . په دې معنا چي استاددي خپل موقعيت له لاسه ورکړي اوشاګرد دي خای ته ور ټوپ وهي . خودومره اغېزه وښندي چي استادبه بنايي بندي کړي، پښوته به يې زولنې ورواچوي ، دورځي له خوابه دمعمول په شان کارته ورځي اوپه شپه کي به بيرته بنديخانې ته ټپول کيږي . ميرزايان به دده حسابونه ورتفتيشوي اودانو دکلونو کاردئ اواستاد زياتره دحساب ترتصفيې دمخه په حق ورسيږي اومړسي.

افغانان په هرهغه کارچي خطرورسره مل وي، لکه دباروتو جوړول اونور، دېرېي احتياطه اودخان په غم کي نه دي. په نتيجه کي يې کله کله چاودنې پپښې سي ، دېرکسان پکښې ووژل سي اونورې ميا شت ودوي په کارکي وارخطاوي. کله خولاعين بې احتياطي ترهغه وخته دوام ومومي چي بله حادثه پپښه سي او د يو څه مودې له پاره دوی له احتياطه کار اخيستلو تـــه اړکړي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

يووخت د پاري (سيمابو) چاودني خوراډبري حادثې پېښولې. خوکلمه چې ماورته دتياريومعمولي لاري چاري وښوولې، بياکومه حادثه پېښه سوې نه ده . خينې حوادث ډېرکو سرپوښونودبېباکه پورته کولو له امله پېښېدل . يووخت ديوه فورمن(استاد) دبې‌احتياطي له امله شپېته زره پوښه وچاودل. يوځويې دکتلو له پار راواخيستل اوبيرته يې بکس ته وروغورځول. په دې پېښه کې څلورتنه مړه اويوځونوردتل له پاره معيوب سول . يوځويې په سترګوراندە سول. سرپوښونه يې په سترګو ننوتل اونورتېې سوی نه و. دباروتو په يوه چاودنه کې شل تنه مړه اويوزيات شمېرتېيان سول . زياتره يې له دې امله ژوبل سول ، چې دچاودني له امله پرخلکو باندې دخوني دروند چت راونړېدی اوخلك ترلاندې سول. دبې‌احتياطی له امله نورحوادث هم پېښ سول ، چې هره يوه يې ديوه يادوو تنو دمرګ ياژوبلې سبب سوې ده . په پای کې امېرماته امروکړ، چې دمقرراتوپولیست ورته جوړکړم اودخطردکمولو اوچاودنو دمخنيوی له پاره بشپړې ضروري لاربنووني ورکړم . بنديزونه ولګېدل، ضروري کارونه سرته ورسېدل اومقررات عملي سول . له هغه وروسته حوادث هم ورسره ودرېدل.

دکاريګرانو مزدزياتره دومره دئ چې له لورې په راوګرزې. په داسې حال کې چې خينو کسانو بيا شخصا امېرته دخينو وړوکارونو په سرته رسولو سره خپل مزددومره زيات کړی دئ ، چې ورسره نه ښايي . ورکشاپونه تقريبا اتلس کاله وراندې پيل سوی دي اودزياترو کاريګرانو مزدچې دلومړي وارمقررېدلو پروخت هلکان وو. لاپرهماغه اولنې حال پاته دئ. په داسې حال کې چې دوی په کارکې دتجربې موندلو له بابته حکومت ته ډېرستراززښت لري. دخوراکې موادو دبيوحيرانوونکې جګوالي دوی ته لازياتې ستونزې پېښې کړي دي .وچه ډوډی چې ددوی اصلي خوراك دئ، اوس تربخوا څلورچنده ګرانه سوې ده . يوشمېر کسان سته، چې په خينو ټاکلو ماشينونو کې دشاپونو له هماغه پيل راهيسې کارکوي اوپه مياشت کې اته روپی(پنځه شلنګه وځلورپنسه) جوړوي . داخلك مېرمني اوکورنی لري . کله خويې لانورښځينه خپلوان هم دغاړې وي . داچې دوی څه راز ژوندکوي ، پخپله يوه معماده . خوداخلك پرهډوکو باندې لکه څرنګه چې ښايي، وازګه نه لري. نورکاريګر زياتره هلکان دي چې نوريو کارونو

دکابل ورکشاپونوپه باغچه کي عسکر دپيري او دودی خورلوپه حال کي

(دمولف رسامي)

ته کومارل سوي دي اودمياشتي يې په لسو روپيو (شپږشلينګه اواته پنسه) کارپيل کړی دئ .زياتره ماشين کاران اولاسي کاريګردمياشتي شل دبرش روپی اخلي.استادان دمياشتي له شلو څخه ترسلوروپيو پوري ګټي (ديارلس شلنګه وڅلورپنسه ـ شپږشپېته شلنګه واته پنسه).

له حکومتي ورکشاپونوپرته په هيوادکي يوشمېرمحدود کسبونه هم ستة . دامحدود کسبونه چې په کوچنی سطحه چليږي، مسګري، حلبي سازي ، آهنګري، دسرواوسپينو زرګري ،ترکانې، دڅرمنې کاريګران اونوردي. دهيوادددسوداګری زياته برخه وچه ميوه ده، چې هندوستان اوروسيې ته صادريږي . تازه انګورهم هندوستان ته لېږل کيږي ، په وريږو کې يې پيچې اودلرګيو په کوچنيو بکسوکې اچوي . کابل اودهغه شاوخوا سيمې په پرېمانه اندازه دپرښه انګورلري چې دموسم پروخت يې اته پونډه تقريبا په يوه پنس پلورل کيږي . دپرښه انګوريې يوپونډدپنس څلورمه برخه بيه لري . زه له دغوانګورو څخه شراب جوړوم . دوه دري دولـه سره ګډوم، چې دري کاله وروسته له ټولو هغوشرابو سره يوشان وي، چې په هندوستان کې عموما پلورل کيږي. څرنګه چې دادخالصو انګورجوس(شربت) دي، ښايي ترزياترو نوروښه وي. زردالوهم په زياته اندازه ستة . زردالواوانګوردصادراتي وچې مېوې ستره برخه جوړوي. غلې داني هم صادريږي خوپه زياته اندازه نه. څرنګه چې ورل يې ارزانه دي ځکه نودزياتو موادو لوی تجارت څنې جوړېدلای سي. په کابل کې زياتره مېوې اوترکاری کيږي و دټولو هغومېوې له پاره چې دحاره سيمې لمرنه غواړي . دکابل آب وهوا ورته په خانګړې توګه مساعده ده. دجلال آباد اوکندهار په سيموکې تودوخه دومره ده چې دحاره سيمې زياتره مېوې پکښې شنې کېدلای سي . په جلال آباد کې په زياته اندازه ګڼي توليديږي.

ورپښيم هم په پوره اندازه توليديږي . اوپه هيوادکي دورپښمودچنجي دروزنې له پاره خورازيات امکانات ستة . همدا اوس ورپښم په دريو سيمو کې توليديږي : بخارا ،هرات اوکوهستان . په کوهستان کې دنورو سيمو په نسبت په لږاندازه دي. غالی هم جوړيږي . دهرات اوترکستان دا، ايراني غالیو ته ورته اودکندهاراوهزاره وو دا، کراستي(نيمځی) دي. دهيواد په ښلابېلو سيمو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي په لاس باندي دول دول ټوکران اوپه غزني کي زيات شمېرپوستينونه دپسوله پوستکو څخه جوړېږي . دغه موادزياتره دهيواد دخپلو اړتياوو دپوره کولو له پاره توليديږي اوصادريږي نه. په ببلابېلو سيموکي زيات شمېر اوښان، اسونه ، غوايي اوپسونه روزل کيږي خودېرلږپي صادريږي . له تېروڅوکلونو راهيسي اسونوته له هيواده بهردخرڅلاوله پاره دايستلواجازه څکه نسته چي ويل کيږي، هغوی دهندوستان دلښکروله پاره رانيول کيدل. دترکستان (۱) سيمه داسونو او مواشيودروزلو له پاره دافغانستان ډېرښه سيمه ده . په دغه سيمه کي خورا زيات سمسورڅرڅايونه سته اوله ترکستانيانو څخه چي څوك دهغوی دسيمي دکرني اودمنرالونو دشمتنيو په باب خبري واوري ، نوپه زړه کي بې Eldorado (۲) ور وګرزي، دجلال آباد له شاوخوا څخه دسيند داوبو په واسطه لږاندازه الوارونه(چارتراش لرګي) هندوستان ته دخرڅلاو له پاره لېږل کيږي، خوداندازه ډېره کمه ده ، څکه دافغانستان دزياترو سيمو غرونه اوشاګی ببخي لوڅي دي اوخال خال دلته وهلته محدودي درختي پکښې وي.

په هيواد کي ورياوي(بارانونه) لږکيږي خوپه ژمي کي دواوروتوپانونه اکثره وي . په پسرلي اودوبي کي دکښتونو دخړوبولو له پاره داړتياور اوبه په غرونو کي دواورو دويلېدلو له لاري پوره کيږي . دااوبه ټاکلو سيمونته دويالو له لاري رسيږي . دغه کانالونه هرکال په پسرلي کي پاکيږي . دويالې دپاکولوپه ټاکلې ورځ ټول هغه کسان چي له دغواوبو څخه کاراخلي ، ددول اوسورنا (يادې ته ورته وسايلو) په واسطه سره راغونډيږي . دوی هره ورځ په نوبت سره کارکوي. له ويالې څخه ببکاره وابنه راټولوي . ويالې ژورروي اوختې يې تر پايه څنې باسي(۳)کله کله دکروندګروترمنځ په فرعي ويالو کي داوبودلومړي واراستعمال پرسردعوي(شخړي) پېښيږي . څکه کوچنيوويالو ته زياتره هومره اوبه نه رسيږي ، چي دکروندګرو له پاره دی کافي وي . څرګنده ده چي جګړه لومړی پردې خبره پيل سي ، چي څوك بايد اول واراوبه ولګوي . له جګړه کوونکو سره عموما اوږده اوږده يومان(ببلونه) وي اوپه جګړه کي کار ورځخه اخلي ، چي کله کله سړي هم پکښې ووژل سي . ديامه ورای ډېردروند دي اوژور ټپونه څنې پېښيږي.جګړې کله کله دې اندازې ته ورسيږي چي څنې کسان دنورو درمندونه

په غج اخيستلو کي وسوخي اوکه پردغه کارځوک شاهدي ورکړي، نوبيادوارې خواوي محمکې ته عرض کوي .

دغنمو داورو کولو ژرندي دوبالو پرتاکلو مناسبو خايونو باندي جوړي سوي وي اوپه اوبوباندي چليږي ، چي دکارځمره يې دبرلږ اودهغي قوي ځلورمه برخه وي ، چي ژرندي ته ورکول کيږي . ژرندي يې دبري پخوانی او زورماړل دي. يوه دبره (پل) پرپله باندي پرته وي اوغنم دهغه سوري له لاري ورسيږي ، چي دپاسنی دبري په منځ کي جوړسوی وي. لومړی واراوړه دبرغاښچيچن (زيږه) وي اوکه ځوک غواړي بنه يې ميده کړي ، بايد دوه دري واړه يې ترژرندي وباسي .

په افغانستان کي دمالونو دلېږدونو (انتقال) چټکووسايلو ته دبره زياته اړتياسته . په اوسني وخت کي دحيواناتو پرشادبارونو انتقال دټولو شيانو دوړولو راوړلو يوازنی وسيله ده . اوخرنګه چي ديوه لنډ واټن انتقال له پاره دبرزيات وخت لګيږي ، ځکه نودکراهي سيستم ګران تمامږي اودسلو ميلو واټن وهل ځواونی نيسي . ددغه رازکاربيه دهمدومره واټن له پاره پرسل سږه وزن باندي اتلس شلنګه ده . دابيه په داسي يوه هيواد کي دبره لوړه ده، چي هرځه پکښې ارزانه دي. دهرشي وزن اواندازه داسانوډااوښانو دبارولو په ظرفيت پوري محدوده ده .

کوچيان زياتره له يوه ځايه بل ځای ته دمالونود انتقال دنده سرته رسوي . دايوه غښتلي اوسخت سري قبيله ده اوهغو Gipsies ته ورته ده ، چي کورنه لري . دوی دپنځو سويلسلوځارويو له يوه کاروان سره خوځيږي ، چي اوښان ، اسونه، خره اوپسونه پکښې وي . دوريو کوچنی رمې هم وسره وي . له کاروان سره هرچيرته چي ځي، بنځي اوماشومان ، دکورلوښي اويولږشمږچرګوړي چي پرخروباندي يې بارکړي وي ، ملګري وي. دچرګوړو پښې يې ورتړلي وي چي ونه تښتي . کوچنۍ ماشومان که ولري ، هغوی يې هم په يوه کجاوه کي دچرګوړوځنګ ته بارکړي وي. دوی اکثره دپسونو غټې رمې لري اوهغه کوچني وري چي سفرنسي کولای ، دهلکانو اونجونو په غږکي انتقالږي . کله چي پرهرځای باندي واړوي ، زيږي کودلي دروي ، چي له لرګيو ځخه جوړي سوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اودپاسه يې بورياوي اووابنه وي. (۴)خوکله کله بياد استوګني ځای دونو اوګاروپه منځ کي وي . دوی ښکلي خلك دي آزاد اودخوندمزلونه وهي. دوی په آزاده هواکي ژوند کوي اوپرله پسې مشق وتمرين هم ورسره کوي . بې له شکه په دغه راز ژوند کي ناروغ ماشومان نسي پايېدلای. همدا سبب دئ چي ژوندي پاتې سوی کسان دپرغښتلي اوپياوړي دي. يوه ورځ چي ماپه يوه دره کي ساختماني کارکاوه ، دغه راز کاروان مي څنګ ته تېرسو. يوچااحوال راوړ چي کوم توندباد يوکوچنی اوښ اخيستی اودکاروان له يوې پيغلي نجلی سره يې جنګولی (ټکرکړی) دئ . نجلی يې ښه دپره ليري غورځولې اوهوري يې په دپرشدت سره له تېروتېروسره ټکرکړې ده. ماورمنډه کړه اوفکرمي کاوه چي نجلی به مړه سوې وي . خونجلی له يوخوشېبو وروسته اوچته راوغورځېده ، جامې يې له دورو ټك وهلې(وځنډلې) اوبيرته بې پروا رهي سوه . دکوچيانو ښځي مخونه نه پټوي اوکه کوم انګريز يې مخي ته تېرسي، خپل مخونه په پورني(څادر) پټوي . ددرمندونو اخيستلو پروخت، کله چي دکښتوسيمو تودوخه د رمودځارويو له پاره دپره جګه وي اوله دې املې نورکارونه نه وي، کوچيان له يوه ځايه بل ځای ته دلوګرو (لوکوونکو) په توګه ځي . کله چي ديوې سيمې کښتونه لوسول ، بيابلي ته ځي . دلووخت په بېلا بېلو سيموکي دمختلفو ارتفاعاتو له املې توپيرسره لري . هغه نارينه چي داوښانو څارنه کوي(چوپان ـ م، هوتك) دشپې له خواخپل اوښان په يوه داسي حلقه کي سره تړي ، چي پزي يې ګويا دحلقې منځنی برخي ته متوجه وي . سړی(چوپان) دحلقې په منځ کي داوښانو ترغاړو لاندي ځملي اودهغوپه منځ کي بې خاره Unmolested بيديږي .

چای دهندوستان له لاري واردېږي. که خبره دعامروخلکو په باب وي نوهغوی يوازي شين چينايي چای مصرفوي ، چي له چين څخه بمبی ته اوبيايه اورګادي کي پېښورته اووروسته دکابل سوداګروته رسيږي. دکندهاراوهرات سوداګريې دکوټې له لاري ترلاسه کوي. له پېښوره کابل اوله کوټې څخه کندهارته پراوښانو باندي ورل کيږي . هرکال يوه زياته اندازه چای واردېږي . غريب خلك يوازي غرنی هندوستانی چای کاروي . په نورويې ، چي يوپوند يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دريوشلنګو څخه ترپنځوشلنګو پوري دئ ، وس نه رسيږي . ما يو وخت هڅه وکړه په کابل کي دهندوستان شين چای رواج کړم . خوخوندیي چاخوښ نه کړ. دوی په نظردهندوستانيو چايو دزياتي کږني سبب همدا (خوند) دئ .

نورواردااتي موادنخي مالونه، تهوکران ، ورپښم اوښخمل دي. وروستي دوه مواد (ورپښم اوښخمل) په زياته پيمانه دښځوله خواکاريږي . يووخت سرپيواوهلکانو هم ورپښمني جامي اغوستلې . ددرباراوسنی فېشني جامي دتورتوکره وي، ځکه نوپه نارينه وو کي دورپښمنو جامو تقاضالږسوي ده . داسانو زينونه اودځرمنو نورمالونه ، مستعملي جامي ، بوره اودکورداړتياوړ نورموادله هندوستان څخه دسوداګروپرلاس راوړل کيږي. خوددغو موادو تجارت ډېرکم دئ .

په کابل کي دغلودانو، مايعاتو اونورزموادو له پاره مقياسونه نسته . تهول شيان په وزن پلورل کيږي . وزنونه يې په هندوستان کي له مروجه وزنونو سره تړپيرلري اوله نخوده يې جوړکړي دي . نخودهغه مقدارته ويل کيږي چي ديوه نخود (چنې) په اندازه وي، که څه هم تهول نخود په يوه اندازه برابرنه دي. دهمدانخودوځلېرويشت داني يومثقال کيږي . شپږمثقاله له يوه اونس سره برابردي، شپږنوي مثقاله يوپاوکيږي چي ترانګليسي پونډ لږڅه کم دئ . شپاړس پاوه يوسېراواتياسېره يوخرواردئ . له حکومتي مغازو پرته په نورڅايو کي دقيق کانې (وزنونه) نه کارپږي. په بازارکي خلك دوزنونو له پاره بېلابېلي ډبري کاروي اوالبته ددبرو اوحقيقي وزنونو ترمنځ توپيرددوکاندارپه ګټه وي.

داوږدوالي له پاره دوه مختلف يارډونه (Yards) سته چي دوی يې ګزبولي . هغه چي دسروې کورنکو اوبنايانو (خټګرانو) لخواکارپږي ،نزدې اته ويشت انچه کيږي اودابل ګز، چي تهوکران اونورمواد په اندازه کيږي، دوځلوښت انچه دئ . کروه يامیل چي مايې تقريبا غيرمعينه اندازه وښوولې ، معمولا له يونيم انګرېزي ميل (Mile) سره برابره ده.

حکومتي دفترونه دميرزايانواوکاتبانو لخواکنترولېږي اوهغوی کارپکښې کوي، ميرزاته په هيوادکي دتعليميافته سړي په سترګه کتل کيږي خوددده تعليم په فارس ادب، يولږ څه زړه عربي اودرياضي په څلورو اصولو کي لاهـــم سم

مسلکي نه وي . که په جمع کي خبره وکسر (اعشاريه) ته ورسيږي ، نو بيا دی لاس ترزني ورته ناست اوپکښې ورک وي . زه يووخت حاضروم چي ددوی اتلس تنه سره راغوندووواوغوښتل يې يوه داسي محاسبه حل کړي چي صرف ضرب پکښې و. دوی ټولو مختلفي نتيجې څني راايستلي وې . کوم يوه چي خواب يې حقيقي خواب ته يوځه نزدې و، خانته د لږ څه سم خواب په خاطر د هرکرښه ورکاوه . ميرزايان که څه هم له ټولوطبقو څخه متشکل دي، خودوی پخپل ذات کي يوه طبقه ده اوله نوروګړو څخه ددوی دسخت اوزرم چلند له مخي توپيرلري. البته ددغه چلند ترشايې پربل چاسخت زړی اوظالم طبيعت پروت دئ . ميرزايان ددفترونو دخانګو مشرتوب ته، دخپلي پوهي اوپه کارکي دمهارت له امله نه رسيږي ، بلکه دې مقام ته هغه څوک رسيږي ، چي په چل وچلبازۍ کي ماهروي. خوان ميرزايان کله ديوې قضيې په جوړولو کي دخپلو مشرانو خبروته غوږنيسي ، چي په هغه کي کلمات اومفاهيم په قصدي توګه داسي راوړل سوي وي ، چي ده ته دقضيې دناکامۍ په صورت کي دتښتي لار خلاصه پاته وي . دغو اړخونوته زياته پاملرنه کيږي . ميرزايان له ټګماريږدك دي اوعادي سړی ژړېه دام کي اچولای سي . دوی حتی يودبل پرضدياهغو کسانوپرخلاف ، چي زياتي پيسې لري ، هم په دې خاطردسيسې کوي ، چې په يوه يابله لارې په خپله کړی کي راتاوکړي اوښه يې ونښتېځي.

کوم کارته چي دوی زيات ارزښت ورکوي هغه دادئ ، چي دهغومامورينو پرخلاف خپله خبره مدلله اوپه اثبات ورسوي ، چي اميرته يې رپوټ ورکړی وي اوپه هغه کي يې نومورې شخص دلکونو سرکاري روپيوپه خوړلو متهم کړی وي ددغسي قضيو له رپوټ ورکولو وروسته دوی ته معمولا داتهام دثبوتولو کارپه غاړه کي ورلوېږي ، چي داکاردتورن شخص دصورت حساب دسپينولو اړتيا رامنځ ته کوي اوپه دې دول نوښيادوی ترتفتيش لاندي کتابواوکاغذو کي دراغلو اعدادو او ارقاموپروانه ساتي ، بلکي پخپل فکرکي په هغه څه پسې ګرزي چي څه راز داسي واړه اتهامات پيداکړي اوتورن په متهم کړي، چي ردول يې سخت وي. بيانو ددغو کرچنيو اتهاماتوله پاره، چي ښه يې رنګ وروغن کړي اويرسولي وي. په کاغذونوکي ګوري . څرنګه چي هيڅ يومامور د خپلـــو

وظايفو په برخه کي له ټکماری اوچل ول څخه خلاص نه دی ، څکه يې پرضد د دځوناورو قضيو جوړېدل عموما گرانه خبره نه ده . تردي وروسته نودوی ارقاموته مراجعه کوي اوزه داسي کسان پېژنم ، چي دهغې اندازې په دوه چنده پيسو خوړلو تورن سوي و ، چي په واقعيت کي ددوی په لاس کي وې. داکاردپرساده دی . څکه دميرزايانو پرشاوخواخومحدود تنه داسي کسان وي ، چي ترشلوپوري يې حساب زده وي . دميرزاگاغذونه د خورا ستر مقدار د تروښولو (لوټولو) ثبوت ښيي . وروسته داټول کاغذونه اوثبوتونه ! د امير حضور ته وراندي اوپه پای کي نوتورن شخص اوکورنی يې جبل ته اچول کيږي .ټوله پيسې اونورجايدادديې ضبطيږي، چي رشتيا سي ، ټول جايداد يې نه ضبط کيږي، څکه دتفتيش کرونکو ميرزايانو لاسونوته بياپه دې خاطرچي دسزادلغوه کولوياليږترلږه دهغې دکمولو له پاره زياروباسي ، ښه پوره اندازه پيسې رسېدلي وي. ميرزايان ترهغوچي پيسې يې ترلاسه کړي نه وي په چاباورنه کوي . څکه دوی پوهيږي چي داسي لوبه يې پيل کړې ده چي يابايدسړی له منځه پکښې ولاړسي ، يايې له خطره وژغوري اويابه ترځان زيات فعال دښمن ورته په انتظارکي وي . په هرصورت عوض ومعاوضه تل روانه وي . څکه هيڅ ميرزا پرخپله چوکی دزياتي مودې له پاره نه پاتنه کيږي اوداسي يوه ورځ راځي، چي له دسيسه جوړوونکي سره پخپله دده په شان معامله وسي . ياجبل ته ولويږي اوياووژل سي . په لوړودفترونوکي ديوه ميرزادکارکولو موده معمولا دوه دري کاله وي . څکه دپيسو موندلو لاري چاري چي ده خان ته غوره کړي وي، دنورومیرزايانو لخواکشف سي . دځانونو له پاره يې ددغې چوکی دترلاسه کولو رخه په زړه کي پيداسي اوپه دې ارمان، چي که يې په ژوندکي دلږوخت له پاره يوواربخت بيدارسي ، بايد يوځه وکړي . ددعووپه جوړولو کي ميرزايان هغه څه کوي چي نوريې کوي . ناځقه شاهدی ورکوي اوداکارکلمه دومره پرمخ ولاړسي چي اميرلاپکښې ورک سي اونه پوهيږي ، چي کومه خواحق په جانب ده . ددې له پاره چي حقيقت خان ته معلوم کړي، امروکړي چي ټولوته دي د فانه ورکولو سزاورکړه سي (۵) . مادوه تنه ميرزايان يوه ورځ په بازارکي وليدل چي دناحقه شاهدی په توردخلکو په وراندي فانه سوي وو اودفانه ورکولو

دکابلي میرزایانو یوه ډله

په لږفشاريې دېرژر اقرار وکړ. دوی د هيواد ترنورو خلکو لږ درد زغملای سي . داخکه چي کړده عمرپرخای ناست اوپرله پسې چلم څکوي. داسي کوم ميرزابه ونه وينې چي څنګ ته يې چلم پروت نه وي.

ميرزايان دپيسوجوړولو ببلابېلي لاري چاري لري ، چي يوه يې دکمرکي محصول اونورو مالياتو دراټولولو وظيفه ده اودوی له دې لاري چي څومره کولای سي ، له خلکو څخه پيسې اخلي . که يوځوك وغواړي چي دخپلو تاديه سويو پيسوياماالونو رسيد ترلاسه کړي، اوميرزاته پيسې ورنکړي بايد چي ټوله ورځ ورته منتظرپاته سي . کله لاهم څوورځي ورته انتظاروباسي . له هغه چاڅخه ، چي ببوزله وي ، يادوی پوه سي ، چي نورځه نه په بوديږي ، ديوه پنس معادل لاهم دمنلو وړ ده . که يوځوك ميرزاته دځو انو له ورکولو څخه ډډه وکړي بايدچي کابل ته ددې له پاره ددو دريو ورځو له پاره سفرپرخان ومني ، چي هلته تريوې روپۍ لږماليه تحويل کړي اوځوورځي لاورته انتظارهم وباسي . څکه نوخلك وينې ، چي ميرزا ته يې دځوپيسو په ورکولو کې ګټه ده . که دميرزا له لاسه کوم لوړمقام ته شکايت وسي ، دده ددفترټول کسان قسم وقران اخلي چي نومورې شخص کورټ ورته راغلی نه دئ . دغه راز که له حکومتي خزاني څخه يوچاته پيسې ورکول کيږي ، هم بايد ټاکلو ميرزايانو ته يوځه ورکولې سي اوداپيسې څکه اخيستل کيږي ، چي ميرزا معمولا دپيسو په شمېرلو کې يوه يازياتي روپۍ باقي(short) وي اوپه دې ډول دخپل باقي تړب سرپه پوره کوي.

امېرمرحوم دحکومت په کارکې څومحدودو ګومارل سويو ميرزايانو ته تنخواه ورکوله. ده ويل چي هغوی که تنخواه ولري اوکه يې ونلري، له خلکو څخه پيسې اخلي اوځرنګه چي خلك شکايت نه کوي، نوبايد دميرزايانو غم وخوري . دادچارو اقتصادي اړخ ته دپام اړولو يوه لاره ده . دحکومت مغازه داران ټول ميرزايان دي اوداسي بنکاري چي دېرښه شيان تري راباسي . څکه بنې جامې اغوندي ، پرښواسونو سپريږي اوپه کورکې دېرې ماندينې ګاني اوښځې لري. په داسي حال کې چي ددوی کلنی معاش به په ندرت سره ترلسو پوندو زيات وي. په هرصورت ځرنګه چي دګودامـــــــداری کوم سيستم نسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوهیڅوك نه پوهیږي ، چې په مغازوکي کوم شی سته اوکـــوم شی نسته ، ځکه نوپه داسي یوه وظیفه کي دپیسو غونډولو کاردپره اسانه خبره ده . خوپه دفترکي ددوی دکارموده معمولا دپره لنډه وي . ځکه ترلاس لاندي کسان یې غالبا په دې خاطردموادو دکمبوت رپوټ کوي، چې هغوی ته دپیسو لږوالی ورزسېدلې وي.

که یووخت افغان ته څوك پوروركړي ، بیرته تري اخیستل یې ګویا له دبري څخه وینې ایستل دي. که بیخي زیات فشارپرې ونه لوپږي ، ددواړو خبرو (له افغان څخه پورکښل اوله دبري څخه وینه ایستل.م.هوتك) سختي سره یوشانته ده . زیاترو ته دپیسو بیرته ورکول داسي سخت ښکاري لکه زړونه چې یې ورسره ایستل کیږي . دتادیې په وخت کي مخ دومره بدونیسي اودومره عصبي سي، چې فقط ته واڅوك په زوراوببرحمی سره غلا تري کوي . امیرمرحوم دپورونو دحصول له پاره یوه لاره راایستلې وه اوهغه داچې دپورورې کورته به یې عسکرورولېږل. که به په پورورې څه نه بودبدل ، عسکروبه یې پرکور واړول اودکورښه برخه به یې ځني ونیوله . که به یې په کورکي کوم څه نه درلوده ، سړی به مجبور و هرڅومره ژرچې کولای سي ، ورته برابري یې کړي کنه دتوپك کنداغ ته بایدځان تینګ کړي . په داسي شرایطو کي پزورورې ځکه سمدستي قانع کېدی چې ځان دنابللو مبلمنو ځخه ورغوري. هغه مبلمانه چې کوربه یې پردابله ورته راواړاوه اوهره ورځ به یې په دودی اوچلم باندي زیاتي روپۍ لګولې . هرڅوك ددغوعسکرو یاماسلانو له لاسه(دوی په همدې نامه یادیږي) حکومت ته عرض کولای سي. خودا عسکرکافي اندازه تجربه لري اوکولای سي دغه شان مراجعې پخپله کتې وڅرخوي.

په کابل کي دهندوانو یوه کالوني سته چې څونسله یې هلته تېرکړي دي. دوی هغه شان خلکو ته پیسې په پورورکوي ، لکه په نورو هیوادو کي چې یې یهودورکوي. دوی دغه راز دزرو اوقیمتي دبروتقریبا ټول کاروبارپه لاس کي لري اوپه ورووستیو کلونو کي اکثره کورنۍ له دې امله چې دژوندداړتیا وو دقیمتونو جګېدوله امله له لوړي څخه خانونه وژغوري ، مجبورسوي دې خپل زیورات وپلوري . هندوکه پریوه شي باندي کومه بیه کښېښوله، هغه باید دنومورې شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دارزښت له دوه پردې برخې څخه هیڅکله زیاته ونه کښل سي . خلك چې کله یوپربل باندې کوم شی خرڅوي ، په خپلو منځوکې وایي، چې هندوانوپه دومره پیسو غوښت. معنا داچې ددوی له خواایښوول سوې بیه یومناسب قیمت دئ . خینې هندوان دخزانې په دفتروکې مقرر سوي دي اوترمیرزایانو هم زیات معتبر خلك اوهم ښه محاسبین دي.

دهیوادپیسې دکابل په هغوضرابخانو کې وهل کیږي چې په عصري ماشینونو سمبال اوپه ورکشاپونو کې موقعیت لري. اوکله چې زیاتو پیسوته په عاجله توګه اړتیاولیدله سي، شپه وورځ کارکوي . امیرمرحوم دپیسوزیات شوقي و. کله چې یې لیدل ، عواید کال په کال لږیږي ، نوداسي وسایلو په لټه کې سو چې پیسې په زیاتې کړای سي . هغه و، چې یوه ورځ له دې لاري دپیسو دزیاتولو نظریه ورپیداسوه . دکابل روپۍ دشکل له مخې یوه غیرمنظمه سکه وه اوپه لاس وهل کېدله . خوله سوچه سپینوزرو څخه جوړه سوې وه . امیرمجبورسو داټولې روپۍ راغونډې کړي اوترراغونډلوورروسته یې ویلې کړي . ترویلې کولوورروسته یې په زیاته فیصدي باندې مس ورسره ګډکړل. دغه مخلوط سپین زریې په نوې ضرابخانه کې له سره بیاضرب کړله اوداسي روپۍ یې څنې جوړې کړې چې څنډې یې ښوی او په ښکلي توګه حك سوي دي. په دې دول امیردسوچه سپینوزرودپخوانیو روپیودویلولو اوبیاسکه وهلو دمخه ورسره دمسوډګولو له لاري خورازیاته ګټه وکړه اوکله چې دده دخپل هیواد پخوانۍ روپۍ خلاصې سوې بیا یې ایرانۍ روپې راغونډې کړې، مس یې ورسره ګډکړل . له بده مرغه دایران دیوشاه په وخت کې عین همداکارسوی و اوپه افغاني روپیوکې دمسوبرخه دنوروهیوادو دسکه وهلو ترمعمول ستنډرډ دوه چنده لاهم زیاته سوه. ځکه نوامیرحکم وکړچې هغه ایرانۍ روپۍ دي راټولې سي چې دنوروشاهانو په وخت کې ضرب سوي وي. دکابل په خزانه کې یوه ایرانۍ روپۍ په یوه کابلۍ تبادله کېدله . امیرددې له پاره چې زیاته ګټه وکړي ، امریې وکړ، چې دهرې ایرانۍ روپۍ په تبادله کې دي ترکابلۍ روپۍ یو Pice (۶) لږورکړه سي.شاه ددې خبرې په اوربدوسره دده په هیوادکې دټولوافغاني پیسو په وړاندې دعین تخفیف راوستلو حکم وکړ، په روپۍ کې د غیرمعمولي اندازې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسوزياتوب اويولړ نور عوامل ددې سبب سول ، چې په هندوستان کې دهغې ارزښت راټيټ سي اوپنځه کابلی روپی له څلورو هندوستانی روپيو سره تبادله سي. اوس يوه هندی روپی په دوو کابلیو روپيو تبادله کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دڅورلسم څپرکي لمنليکونه

(۱) له ترکستان څخه دمولف مراددافغانستان شمالي سيمي دي چې پخواپه همدغه نامه يادېدلي(پښتوژبارونکی)

(۲) دغې انګليسي کلمې ته يې په قاموسونوکې په(ودانه سيمه . له زرو ډکه سيمه، شتمن هيواد) ترجمه کښلې ده (پښتوژبارونکی)

(۳) دې ډله ييز کارته په اولسي اصطلاح (اشر) وايي(پښتوژبارونکی)

(۴) دارازکوډلي په کوچيانو کې رواج نه دي ـ کوچيان توري کډې لري(پښتوژبارونکی)

(۵) « فانه» تورن شخص ته د شکنجې ورکولوپر راز سزا ده . دلاس دګوتوپه پيوستونو کې به يې لرګي ورايښول او د لرګيو پر سرو باندې به يې سخت فشار راووست . دفاني په سزا کې دزياترو متهمينو دلاسو ګوتې ماتېدلي او پسې وچېدلي . (پښتوژبارونکی)

(۶) دپيسو ډېر کوچنی واحد ، چې عالبا به دپول معادل وي (م.ع)

پنځلسم څپرکی

د هیواد جیولوجیکي حالات

دکابل وادي یووخت اورغورخوونکي خوله وه ـ کابل یووخت یوسترجهیل و ـ دسروزرو ، مسو ، سرپو ـ دډبروسکرواونورو کانونو رګونه ـ سیندونه اوپه هغوکي سره رز ـ په جنجال کي دلوبدوله وهمه دحال نه ویلودود ـ دترکستان کانونه ـ دکابل ورکشاپوله پاره دسونګ موادو مساله ـ دداخلي زېرمي ختمېدل ـ دکابل په وادي کي ډډبروسکاره .

لیري نه ده چي کابل وادي دي دیوه لرغوني اورغورخوونکي غره خوله وي، خکه دنورو دلایلوترڅنګ دکابل شاوخواغرونو کي ډېرداسي خایونه سته ، چي په هغوکي دلاوا موادو (Lava Cones) له مخي دیوه ولکانیك عمل نخښي لیدل کیږي. دغه رازپه زیاترو خایوکي دستروکانګریټي بلاکونو په بڼه دکوچنیوډبرواولاوا دګډېدو بسترونه سته ، چي سمدلاسه دکانګریټي بلاکونه خپل پرکیدلای سي. یوځودغه شان بسترونه خوځوسوه متره اوږدوالی اوپسورلري اوزیاتره دغرو په بڼه خوکي پراته وي ، چي دیوې داسي ستري کلایامانې د تاداوونو په شان معلومیږي چي اصلي ساختمان یې نړېدلی اوله منځه تللی وي اودپېړیو پېړیو اوربشتونو یې شاوخواخاوره پریولې اویوازي یې دکانګریټي بسترونو نښاني پاته سوې دي . داسي ښکاري چي ویلي سوې لاوادغرونو ببخوته رابهېدلې اوله خان سره یې کوچنۍ ډبري اخیستي اودمخکي سطحې ته له رسېدو سره سم یې لمن غوړېدلې اوپرمخکه باندي سره سوې اوکلکې ګاري ځني جوړي سوي دي.

دکابل دشاوخوا مخکي ځشرونه په ډبرګډوډحالت کي دي دخینو شاوخواغرونه اوشاګیو ځشرونه جګ جګ ولاړدي . داسي ښکاري چي دهواري سیمې خاوره دي یې یومخي ایسته سوې اوپای ته غورځول سوي وي اوبې له شکه همداسي سوې ده .

زلزلې ډېري عامي کیږي اوډېري سختي اوزیات شمېرزلزلې معمولا په اکتوبراو نومبرکي کیږي. یوه زلزله چي زه پخپله یې شاهدوم اوترټولو سخته وه

، دډسمبرپه پای کي وسوه . څرنګه چي دکابل کوروڼو دېوالونه له اوموخښتو څخه جوړاوبامونه يې دېردرانه دي، زياتره کوروڼه دزلزلې

ې وروسته

دبادسخت توپان راوالووت . د ونو غټ ښاخونه يې مات کړل اونزدې وچي کړکی له ښخه وکاږي . دغه باد دیوه ساعت یاڅه زیاتي مودې له پاره چلېدی چي ورسره سم زلزله هم شروع سوه . تقریبا دشپې لس بجې وې، چي زلزله پیل سوه . زه دمېلمستون یوې کړکی ته ولاړوم ، چي له نېکه مرغه دېره ټینګه جوړه سوې وه . کله چي دکړکیوښورېدل اوزنګېدل شروع سول ، مافکرکاوه چي دباد له امله دي .دخوني نورکسانوته مي وویل چي که بادپه همداسي شدت سره روان وي، دېرژربه کړکی له ښخه وباسي . په همدې خبروکي وم ، چي دخوني غولی (فرش) له یوه سره وبل ته په زنګېدوسو. مادخوني دروازې ته یوڅه چوله ورکړه اوپکښې ودرېدم . ترهغوپوري هورې ولاړوم ، چي مصیبت ختم سو. دزلزلې په جریان کي د ڼوني دروازه ترنوروڅایومحفوظه وې اوکه چت راشېوه سي په دغه ځای دخوندي پاتې کېدوچانس ستې. ددغې زلزلې دوخت داوږدوالي به باب قضاوت مشکل دئ . ځکه سړی زیاتره دراتلونکواحتمالاتو په سوچ کي وي . خوداسي ښکارېده چي څلورپنځه دقیقې روانه وه اوبالاخره ودرېده. وروسته ماولیده چي دخوني په دېوالونو کي ، سره له دې چي پنځه شپږفوټه پلن دی ، بیاهم غټ درزونه جوړسوي دي . په دابله ورځ مي واورېدل چي زیات کورونه یومخیزه چپه سوي اواوسېدونکي يې مړه سوي وو .

امیرمرحوم چي په دغه وخت کي دنقرس له امله ناروغ اوپه دربارکي ناست و. کله چي زلزله شروع سوه، له ده سره ناسنو کسانو ټولوبهرته منډه کړه اودی يې، چي د ښور نه و، هورې پرېښوو. امیرله زلزلو څخه دېرپه وېره کي واوپه دغه وخت کي څوك دده احساس ، چي خان يې یوازي ومونډ ، اټکلولای سي . دی ددېروخت له پاره پرې ننبوول سو. ځکه دري څلورغلام بچه ګانو دتکانونوله لږځه وروکېدو سره سم ورمنډه کړه اودی يې باغچې ته ورراویوېست . تکانونو امیردومره وارخطاکړی وچي له خطره څخه دبچ کېدو په شکرانه کي يې په دابله ورځ ددریو څلوروسوتنو بندیانو دخوشي کولو امروکړ. زما هندوستاني نوکران

په دغه وخت کې پخپلو خونو کې بيده وو اوپه تکانونو باندې له خوبه راوغورځېدل.په علت يې نه پوهېدل خکه دالومړی وارو چې زلزله يې ليدله . بهرته په منډوسول ، په داسې حال کې، چې نازکې جامې يې په تن وې، په واوروکې پرګونډوسول اوپه لوړآواز يې له دغه مصيبت څخه دژغورنې له پاره دوعاوې کولې . په دابله ورځ ټول دتبې له املې پراته ووداخکه چې بدنونه يې لوخ اوعصبي شاکونه يې خوړلي وو.

کابل ته څرمه په کوهستان کې دغه رازسختې زلزلې کلمه کلمه کيږي اوداسونو اخوړونه راچپه کوي . دغه اخوړونه چې له ډبرو او ختوخخه جوړسوي وي اوخنې يې صرف دري فوټه جګ اوپه کافي اندازه پلن وي . دزلزلې دتکانونو شدت ددغو اخوړونو له چپه کېدلوڅخه تصورکېدلای سي . په ۱۸۹۹ کال فال کتونکو پېشګويي کړې وه چې ددغه کال په هغه مياشت کې به ، چې له نومبرسره برابره دي ، زلزلې وسي . ترټولوسخته زلزله به په يوه ټاکلې ورځ وي چې دوی مشخصه کړې وه . ددې زلزلې شدت به دومره زيات وي چې ټول کابل په وران کړي . دحيرانتيا خبره داده چې دهمدغې مياشتې په پای کې ددوو اوونيو له پاره سرپرسرزلزلې کېدلې اوداسې ورځ به نه وه چې لږترلږه يوتکان دي پېښ نسې .په خينوورځو کې خوبه لازياتې وې اوشپه وورځ به کېدلې . په هرصورت زلزلې دکال په پای کې معمول دي خوپرله پسې دوام يې ډېراستثنايي وي اودفال کتونکو پېشګويې پرخلکو زياته اغېزه کړې وه . کومو کسانو چې خيمې درلودې دښارترډېوالو دباندې يې ووهلې اوپکښې اوسېدل . خکه دوی بشپړياوردرلود چې دپېشګويې يوه برخه رشتيا سوه، نوره برخه يې هم رشتيا کيږي . په داسې کورونو کې ژوندکول ورته حماقت ايسېدی چې په يوه ټاکلې ورځ يې چپه کېدل اوددوی ترلاندې کېدل اټکل سوي و . په هرصورت امير،چې له خپلو فال کتونکو سره يې مشوره کړې وه، امروکړهرهغه څوك به بندي کړي، که دده دحکم ترورځې وروسته ترښاربهرپه خېمو کې اوسېده . په دې ډول يې ټول خلك مجبورکړل چې خپلو کورونوته په زورسره ستانه سي. خوداميرله ډاډ سره سره زياتروخلکودکابل دورانېدوټاکلې ورځ په ببره اوواهمه کې ټېره کړه اوپرکراره نه وو ، خکه هماغه ورځ په يوه سترتکان سره پيل سوه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول ښاريې ولړزاوه . په هرصورت نورتکانونه پېښ نه سول اوپه ځومياشتو کې داوروستی تکان و.

خپنې زلزلې چې هروخت کيږي ، يوتکانيزي وي خونوري يې بيالړزانده اوښوورونکې وي. داوروستی ډول يې يودوه واري دشپې له خواسوې ده . په دغه شپه ټول بيده وو، زه په کټ کې غزېدلی وم ، لابيده سوی نه وم اوراته ځرګنده سوه چې ددې ډول زلزلورغ دمخه تردې چې کورته دي راورسيږي اوويې ښوروي ، اورېدل کېدی چې دجنوب لويديځ ځخه دشمال ختيځ پرلوررروان وه . دادول زلزلې يوې ډېري درنې بګې ته ورته دي چې په سرعت سره ترکورلاندي تېره سي، کوروښوروي اوترهغو يې ږغ اورېدل کيږي ترڅويې فاصله ډېرپرې اونوريې نورږغ ورک سي.

ترمخکې لاندي داسي نخښې ننښانې سته اوځرګندوي چې کابل په يووخت کې ډېرسترجهيل و. دغه وادي يوواري نه بلکې ځوواري په اوبوکې ډوبه سوې ده . خلکو ته هم داکيسه نسل پرنسل رارسېدلې ده ، چې دغه سيمه چې اوس کابل دئ ، يووخت يوډېرسترجهيل واومحيط يې ځوميله پراخ و. له احتماله ليرې نه ده چې په دغه برخه کې چې سيند دکابل دشاوخوا غرونو ديوه تنګې له منځه مخ پرهندوستان بهېږي ، يووخت مخکه ښويېدلې اودسيند مخه يې بنده کړې وي، دابوسطح دي يې دومره لوړه کړې وي ، چې شاوخواټوله سيمه دي پکښې ډوبه سوې وي . دغه راز دي داوبو دسطحي جګېدلو دومره دوام کړی وي چې دمخکې دښويېدو له امله په منځ ته راغلې ډم کې نوري دخايېدلو نه وې . وروسته دي يې موانع ټول ورسره وړي ، وادي دي له اوبو تشه سوې، اوترهغودي وچه پاته سوې وې ، چې دمخکې بل وارښويېدلو درود دپرمختيا مخه بيانيولې وي . له هغو علايمو ځخه چې دمخکې ترقشرلاندي دحفرياتو له امله موندل سوي دي، زه دې نتيجې ته رسېدلی يم، چې دامخکه ځوواره ډوبه سوې ده اوبېلابېلو يوړېل ايښوول سويو برخوضخامت ښيي ، چې سېلابونه دزماني په مختلفوپراوونوکې کښېنستلې دي. دکابل دشاوخواغرونو په ځنډوکې هم داسي ننښانې سته چې ښيي ، يووخت دي دغه سخري اوګاري په اوبوپريولل سوي وي . په ځينو ځايوکې ددغوګارواوګرنګونوپه لاندنی برخه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

داوبوجريان بنوی سوري جوړکړي دي . داګړنګونه (لانبونه) دساحل لانبوته ورته دي اوڅرنګه چې په ډبروجګوسطحوکې لاهم څنې دغه راز سوري لېدل کيږي، سړی دې فرضيې ته رهنمايي کوي ، چې دکابل ناوه يووخت ډېره زياته پراخه وه اوترمخکې لاندې زلزلو دي ورو ورو دمخکې خيښي برخي ، چې پخواتراوبو لاندي وې ، راپورته کړي وي. د رودمسيرته څرمه داسمايي غره پرکاروباندي دسيندله سطحي څخه تقريبا پنځوس متره لوړداوبو ننباني ستې . دابه غالبا داوبو دځينو جريانونو ارتفاع وي.

له کابله څخه دپرش ميله لېري ، دخوردکابل په غرونو کې ددبرو د سکرونوی نري رګونه موندل سوي دي. دارګونه يوپربل پراته دي اوپنډوالی يې توپيرلري . په خيښو ځايوکې دانچ له شپاړسمي برخي څخه بياتراتو، نهوانچوپوري رسيږي . دارګونه دخاورودنريو ورغونو په واسطه يوله بله ببل سوي دي . دسکروپنډه برخه ترنرې کښته پرته ده . په خينو ځايوکې دمخکې دقشرپه دري انچه ضخامت کې دکاربوني موادو تقريبا دوولس ببلابېل ډولونه لېدل کيږي اودانبيي، چې دلته په ببلابېلو لندوپراوو کې تراوبولاندي کېدو چټک تداوم پېښ سوی دئ .

په افغانستان کې دمخکې قشرډبرزيات سره متفاوت دئ اوپه بې شمېره ځايوکې دکاني ډبرورګونه ستې ، چې دفلزبرخه يې غني ده . دارګونه دغروپه بغلوکې راپيداسوي دي . دمسو، سرپو، سپينوزرو، جستو، زربرقو، نيکلو اونورومعدني ډبرو کانونه په زياته اندازه ستې . سره زردیوشمېرشمالي سيندونو په ريګوکې پيداکيږي اوويل کيږي ، چې اکسوس سيندهم له دې بابته شتمن دئ . له کندهاره دوه ميله لېري دسروزرو ځلانده ډبري (Quartz) موندل سوي وي . خوهغه ډبري ايستل سوي دي . ددبرو په منځ کې دسرو زرو دهغونمونو له مخې چې ساتل سوي دي ، داسي ښکاري چې دايو ډبرغني کان و. ويل کيږي چې پخوانيو اميرانو ددغه کان ډېره ستره برخه وړې وه (۱) . دمسوډبري چې ماته يې دازمويلوله پاره رالېږلې وې، دمسوله لحاظه ډبري غني وې اوپه سلوکې دپرش، څلوېښت مس لرونکي نمونې خويې ډبري وې. ځينو يې لاپه سل کې شپېته مس درلودل او د معدني ډبرو په ځينو رګونوکې محلي مس هم

موجودو. دسړيدبري په سلوکي تراويازيات سرپ لري اوله دي څخه دګولير جوړولو له پاره دارتياورسرپ لاس ته راځي . دسړيوخينودبروچي ماته يې دازمويلوله پاره رالېږلي وي، په سلوکي لس سپين زردرلودل. دشېردروازې په غږوکي دمسورګونه چې دلته وهلته دغږوله اوږدو سره سم غزېدلي دي ، پيدا کيږي . خوداډبرنري رګونه دي اودنوروخايودرګونو په پرتله يې فلز هم لږدي. خوفيصدي يې دومره ده چې په کارکولوازري . دکابل په شاوخواکي غرونوکي، په هرصورت ، دمسودومره بډای رګونه ستّه ، چې دزياتوکلونو له پاره دي داروپاارتيا ورپوره کړي . اوکه دهيواد کانونه په بشپړتوګه وپلټل سي، امکان ستّه چې دنورو زياتو زېرمو موجوديت دي برملا کړي.

دهيوادخلك په خپلوسيموکي دکاني ډبروموجوديت په باب په خبرورکولو کي ډېرمحتاط دي اوبېرېږي ، چې که داشيان ومونډل سي ، امېريه يې درااېستلو کارپيل کړي . په دي صورت کي به دشاوخوا سيمەوخلك وکارکولو ته مجبوراوډبرلږمزد په بدل کي به دسخت اوږله پسې کارپه نتيجه کي دخپلو کروندو اوغلودانو له کارڅخه ګوښه کړل سي . څکه يې نوکانونه نه خوښيږي . امېريايد دخپل هيواد له منرالي ثروت څخه دګټې اخيستلو په باب فيصله وکړي اوبووخت به يې بې له شکه وکړي . خودخينو ناڅرګندو دليلو له امله ، امېرغوره ګڼي چې دغه کانونه دي ، چې په ثروت يې پوه هم دئ ، پرخپل حال لاس ناوهلي پاته وي . سره له دي چې ده يوزيات شمېرمعدني کاريګران دټول هيواد دکانونو پلټلواو د ټولو ډبرو او نورو موادو دنمونو راوړلو له پاره ګومارلي دي اوڅرګنده سوې ده ، چې دادبري ارزښتناکي دي اودمخکي له معمولډبروسره په وزن اورنګ کي توپيرلري . داکاريګرزما ترلاس لاندي وو اوماته امر سوی و، چې لاس ته راغلي نمونې وازمويم او رپوټ ورکړم، چې کوم کوم فلزونه پکښې ستّه . له دي څخه ماته داسي فکرراولېدی، چې امېريالاخره په کانونو کي دکارکولو اراده لري . خوترهغه وخته چې زه له هيواده راوتم ، په دي برخه کي يې هيڅ ونه ويل اوکوم اقدام يې ونه کړ. دمسوله ډبرو څخه په حکومتي چاروکي کاراخيستل کيږي . امېرته ثابته سوې ده ، چې دده خلك ډبرخيرك دي او هرکار چې ورښوول سوی دئ ، هغه يې زده کړی او پـــرمخ يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ببولی دئ . ده زماپرهغه رپوټ بشپړپاوردرلود ، چې پکښې توصیه سوې وه، هروخت چې یې زاړه کارونه بشپړسي ، باید د سرپو ویلولو خلك نورخایوته دکارله پاره ولېږل سي . خوپه دې خبره پوهېدل سخت دي، چې ولي له کانونو څخه داستفادې کارترلاس لاندې نه نیول کیږي. ماته کله کله داسې چورت راولېږي چې امیرښایي دخپلو پیاوړو کاونډیو له سرانښتوب څخه ببرېږي، چې که دخپل هیواد پرکانونو کاروکړي، په لوی لاس به دهیواد دثروت عملي شواهد برابرکړي اوهیوادبه له لاسه ورکړي.

دترکستان خلك چې کله دخپلې سیمې دمعدني ثروت په باب ږغېږي ، ادعاکوي، چې ددوی سیمه ترنورافغانستان ډېره زیاته بډایه ده . خوددغې سیمې کاني ډېري ماته دازمویلو له پاره رالېږل سوي نه دي. یوترکستاني مشرله امیرسره دکتنې پروخت له خان سره یوه ډېره راوړې وه اوویل یې ، چې سره زرلري . خوهغه اوسپنه وختله. دامشریوازنی کس نه و چې دغه راز غلطي یې کړې وه . اوسپنه لرونکي ډېري هغه پخواني مقوله رښتیاکوي چې وایي «هرخلېدونکی شی ، سره زرنه دي» . دترکستان په دره یوسف کې ددېرو دسکرو یو رګ ښکاره سوی دئ . خوداډېري نوي سکاره یا لیګنایټ(Lignite) دي. دغه رګ ماته تقریبا شپږفوټه پلن او ښه ډېراوږدښکاره سو.له دې سکروڅخه په زیاتو مواردوکې کاراخیستل کېدلای سي . کابل ته یې څوټنه راوړل سول چې دلرګو پرځای یې په بایلرهاوس کې دسونګ موادو له پاره وازمویي. داازمویښت بریالی و.خو دغروندو په سختو دروکې داوښاندو پرشادسکرو راچلولو اوددریو اوونیو مزل وهلو یې مخه نیوله .

دکابل په ورکشاپوکې دبایلرانو له پاره دسونګ موادو دپیداکولو مسلې په وروستیو وختوکې اساسي اهمیت ومونده . ځکه له کابل څخه دڅو ورځو مزله په واټن دهیوادټولې وني مصرف سوي دي . دسونګ نورمواد په سختۍ سره مومندل کیږي. په داسې حال کې چې کوم ذوي ذیګالګې دسونګ موادو دراتلونکي زېرمې له پاره انبوول سوي دي ، په اتریاترهغوزیاتو کلونو کې دپرې کولو له پاره نه آماده کیږي . اوسني امیردموضوع دحل له پاره دخپلو هلوڅلو په لړکې یوکال یاڅه زیاته موده وراندي یواعلان خپورکړاو په هغه کې یې هرهغه

چاته دزيات انعام ورکولوپېښنهاد کړی و، چې کابل ته نزدې ډډبروسکاره پيداکړي. هغه چاته چې دښارپه پنځه ميلي کي ډډبروسکاره پيداکړي ، دبرش زره روپی انعام، هغه چاته چې په لس ميلي کي يې ومومي ، شل زره روپی اوپه دي ډول نورانعامونه اعلان سوي وو. خوبوشرط پکښې واوهغه داچې موندل سوي سکاره به په داسي خای کي وي چې دارابه لرونکو وسايلو له پاره ديوه ميل په اندازه سړک جوړول وغواړي. که داسي نه وي نودانعام اندازه به دکان دفاصلې په تناسب رالږسي . داعلان په نتيجه کي خلکو دځوميلو په شاوخواکي په ډېردقت سره پلټنې وکړې ډېرلږکسان حتی دسکرو پرليدلو بريالي نه سول. دوی خای خای په خينونريورګونو باندي پېښې سول چې دمخکي ترقشرلاندي ترتحت الارضي زلزلودمخه موجودوه . زه يې دغوسيموته دپلټنې اوړپوټ راوړولو له پاره ولېږلم اوومي موندل ، چې دادډبرو نوي سکاره اودومره نري دي چې مصرف کول وربانديې نه ارزي . ترکومه خايه چې ژوري کيندنې وسوې ، دپنډو رګونو موجوديت يې څرګند نه کړ. زمادکاريګرانو يوې ډلې چې، دنورتحقيق له پاره ګومارل سوي وه ، دهزاره وو په خواکي له کابل څخه دشپږو ورځومزله په واټن دشيخ علي په سيمه کي ډډبرو دنويوسکرو رګونه وموندل اودغرونو په همدې لړيو کي نورخايونه هم رګونه کشف سول . خوپه دې خايوکي هم دغرونو موانع وو اوداوښانو پرشاراچلول يې حکومت ته ډېرګران تمامېدل. امېرييادټرام ياکوچني اورګاډي په برخه کي دهراقدام په وراندې سخت تعصب لري اودادسکرودانتقالولو يوازنی ارزانه لار ده.

ډېراحتمال سته چې دکابل ورکشاپونه دي دماشينونو دچلولو له پاره دسونګ موادو دارټيا له املې ډېرژروټرل سي . له کابل څخه زماله راوټلو لږوراندې اميرراته وويل ، چې دلرګيو داخلې زېرمه تمامه سوې ده اوډېره لږاندازه ډډبرو سکاره نزدې پيداسوي دي ، چې زيات ارزښت به ولري . په آخري ژمي چې ماپه کابل کي تېرکړ، لرګي لږپيداکېدل اوترپنځو کالوورانديې بيه دري چنده لوړه سوې وه . په دغه بيه لاهم ډېرلږ موندل کېدل.

له هغه څرګندونوڅخه چې وسوې ، داسي ښکاري چې دکابل تروادي لاندې به غالبا ډډبرو ښه سکاره پراته وي . خوامېرمرحوم ډډبرو دسکرو کارچې ماپيل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی و ، لږونتوب وباله اوغوښتل يې پوه سي ، چې دمخکې ترسطحې څوسوه فوټه لاندې دسکرو دموجودیت دمعلومولو ګټه په څه کې ده اوڅوک به وکولای سي دمخکې له کښې څخه ، چې له اوبرډکه ده اوخاګاني يې بنه ثبوت دی ، سکاره راوباسي . داهغه څه و ، چې ده په دبارکې ویلې وخوماته يې نه و ویلې . ، څکه نوماته په دې برخه کې زمادکارددفاع کولو موقع میسره نه سوه . ده ماته صرف لیکلې و ، هیله لرې هغه کاریګرچې ددغه کارله پاره استخدام سوې وو ، شاوخوا سیمونه ولږول سي ، چې که کولای سي په غرنیو سیمو کې ددبروسکاره پیدا کړي . په ترکستان کې همداسي وسوه . خودازما وظیفه نه وه ، چې ددغه شان یومبهم امپرپه باب بحث وکړم اونه امیرداسی سړی و ، چې زما دغه شان کارته دې يې غورنیولی وای . ده چې به کله یونظرورکړ . په هیڅ ډول يې غلطی منلوته غاړه نه ایښوولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپنځلسم څپرکي لمنليکونه

(۱) داګان دکندهارښارشمال ته په هغوغرونو کې ، چې توري نوميږي ، واقع و. زمادیادوخبره ده چې دغه ځای خلکو «کان طلا» باله اوشاه مقصود ته نزدې و (م.هوتك)

شپاړسم څپرکی

دین

سني اوشيعه ـ ملايان اوپرخلکو باندي دهغوی اغيزه ـ جهاديامقدسه جګړه ـ پرملايانو باندي دامير مرحوم ناباوري ـ مقدس خلك ـ فقيران اوزيارتونه ـ لېونيانونه دخدای نتلو په توګه درناوی ګول ـ سيدان اوحافظان ـ ګدايان اوخيراتونه ـ دديني سزاپه توګه په ډبرووژل (سنګسارول) ـ عبادتونه ـ په عبادتوباندي دنه پوهېدلو سزاګاني ـ مسجدونه ـ رمضان اوروژې ـ حج ـ په استراليا کي افغاني کالوني ـ حلال اوحرام خواړه ـ دماندينو تعدد.

دافغانانو دين اسلام (۱) يامحمدي دين دئ ، چې په عيسوي هيوادو کي زياتره په دغه نامه يادېږي . که خلك دخپل دين له اصولو سره سم ، هغسي چې په قران کي يې ښوونه سوې ده ، عمل وکړي ، نوښه مسلمان به يوښه سړی وي . خکه دايوقانون دئ، چې دخلکواعتبار اونه اعتبار دهغوی دديني اعمالو له مخې تاکل کيږي . په هيوادکي ددغه دين دوې څانګي ستې، شيعه اوسني . په وروستی څانګه کي يې شاهي کورنی اودخلکو ستراکثريت شامل دئ .په داسي حال کي چې شيعه څانګه يې په اساسي توګه له قزلباشو څخه چې دايرانيانو اخلاف دي ، جوړه سوې ده . دغه قزلباش دکابل په جنوب لوېديخه سيمه کي ، چې چنداول نومېږي، اوسي . دوی خپله يوه کوچنی کالوني جوړه کړې ده ، خوددوی زيات شمېر په کندهار اوهرات کي اودغه رازدايران پولي ته نزدې ژوند کوي . ددغودووڅانګو ترمنځ توپيرزياتره ددوی دمذهبي مناسکو په شکل کي ليدل کيږي . په عقايدو کي يې کوم اساسي توپيرنسته . اوداتوپير کله کله دزياتي وينې تويېدني سبب سوی دئ لکه څرنګه چې په پخوانيو وختو کي درومن کليسا اوپروتستانتو ترمنځ دود و .

ملايان يااخوندان Priests هغه کسان دي . چې په مسجدوکي روزل سوي، په قرآن باندي پوهيږي يا لږترلږه پخوانی عربي لوستلای سي ، په هغه يوازنی ژبه چې دليکلو اجازه يې سته . دوی په روحاني توګه ژوند کوي ، چې له تاکلو عبادتونو اوروژو څخه متشکل دئ . ددوی تسبيح(۲) Rosary ته ورته دي اوتل

يې په لاسوکې وي . دتګ ، ناستې اوحتی خبرو په وخت کې يې په ګوتو کې سره اړوي اوپرهره اړول سوي دانه باندې دخدای نوم تکراروي . کافراوهرنامسلمان ته کتل ناروا دي اودومره ناوړه کارګڼل کيږي، چې که په کوڅه کې يې له څنګ سره تپرسي،کښته مخکې ته وګوري . ددوی په نظرد کافروژل دستاينې وړعمل دئ . دخلکو اکثريت ټول يوشان متعصبين دي . دوی دغه راز درواغ ويل اودکافرخطاايستل (غولول) ګناه نه ښولي (۳).

په خلکوکې دملايانو نفوذبېخې زيات دئ اوجهاديادوی ددښمنانوپرضد مقدسې جګړې ته دهغوی په راباللو کې هيڅ ستونزه نلري. دوی استدلال کوي چې ددوی ددين دښمن دخدای دښمن دئ اوله دې امله دکرکې ونفرت وړموجودګڼل کيږي.قران ددغه راز خلکودوژلو امرکړی اوکه دوی په دغه رازعمل کې پخپله ووژل سي ، خدای وعده کړې ، چې سيده به جنت ته خي . که څوک دکافرپه وژلوکې ناکام سي اوپه دغه تلاښ کې پخپله ومري، په جنت کې به يې مرتبه ترهغه چالږخه کمه وي چې بريالی سوی وي.

ملايان دغه رازښوونه کوي، چې په جنت کې به ښه مسلمانان ډاسې وڼوترسيوري لاندې پراته وي ، چې پاڼې به يې د سرو زرواوسپينوزرو وي، مېوې به يې قيمتي ډبرې وي. شاوخوا به ښکلي حوړې پرې راتاووي اوده ټولې غوښتنې به ترسره کوي . دشيدو اوعسلو رودونه به يې څنګ ته بهيږي. په دغه جنت کې که دوی هرهغه ښکلی مرغه وغواړي چې په شاوخوا ونو کې ناست اورپزکوي ، مرغه په سمدلاسه ورته پوخ سوی اوحاضرکړه سي اوترخورولو وروسته به مرغه بيرته په پخوانی ښه سي اوښاخوته به والوزي ، داڅکه چې په جنت کې مرګ نسته . څرنګه چې دافغان ژوند په عمومي توګه د ژوندې پاته کېدولە پاره يوه اوږده مبارزه ده ، ځکه نوپه دغه تصويرکې ديوه عادي افغان دغوښتنو دترسره کولوله پاره دراتلونکوخوشاليو په باب کافي اندازه موادسته .

قران تل په ډېري درناوی سره ساتل اولاس پرلاس کيږي . دلوستلو له وخته پرته نوروخت په څوتوکرانو کي پېچل سوی وي اوکه څوك غواړي ويې ولولي، له پوښ څخه تراايستلوورانديي بايد خپل لاسونه ومينځي (اودس تازه کړي. ژباړونکی) . قران يوازي په عربي لېکل سوی دئ . ماتعجب کاوه چې ولې دلايقوملايانو لخواپه فارسي ژباړل سوی نه دئ . خکه ټول به يې لوستلای اوپرې پوهېدلای سي . راته وويل سول چې دقران ژبه داسي ده چې هيڅوك يې کاپي اوتقليدنسي کولای . په ژباړه کي به هرومرو زياتي تېروتنې پېښې سي اودخدای له کلام سره به بې پروايي وسي(۴) . له همدې امله دئ چې څوك غواړي و يې لولي ، دهرلغت تلفظ ورته په عين بنه بسول کيږي . په ليکلې عربي کي لنډ واولونه نسته اومبتدي به هرومرو يولغت په ناسمه توګه تلفظ کړي . ډېرزيات لغتونه سته ، چې په ليکلو کي سره ورته دي اوتوپير يې يوازي دناليکلو لنډو واولونو په تلفظ کي څرګندېږي. له همدې امله يې په معنا کي ګډوډي پيښيږي اودخدای دکلام ترغلط تعبيرولو بله لويه ګناه نسته . له ملايانو پرته، ډېرمحدود کسان قران لوستلای سي . ملايان يې هم ظاهرا هغه راز آزاده ترجمه کوي ، چې ددوی له مقاصدو سره برابره وي . دمثال په توګه دلامذهبو خلکووژل چې دجهاديامقدسي جګړې اساسي پرنسيب دئ اوامېردهغه په باب يوه رساله چاپ کړې اوپه دې وروستيو وختوکي يې په هيواد کي توزيع کړې ده (۵). ماته دنورهيوادمسلمانانو په يقين سره ويلي ، چې په دغه خای کي دقران مطلب اړول سوی دئ .خکه په قران کي ريښتني مسلمانان هڅول سوي دي چې له غيردين خلکو سره دي دګاونډيتوب ژوند په داسي ډول وکړي ، چې هغوی ټول يې دښوخلکو په توګه وپېژني . که دهغوی پرضددجګړې وخت راسي نوبيادي په خپل ټول قوت ورسره وجنګېږي.

امېرمرحوم چې پرملايانو بې باوره و، دليل يې درلود . هغوی څوخله دده پرضد خلك راپارولي وو او ادعايې کوله چې دی له خپل دين سره سم عمل نه کوي ، خکه نوکافردئ . له ده سره يې هروخت داسي چلند کاوه ، چې دخپلو خلکوترنظريې سپك وښيي، نه داچې احترام يې وسي اونفوذ يې ورزيات کړي . ده چې بياهم غوښتي دي ، دنوروخلکوپه څېريې هغوته په سزاورکولوکي صرفه

نه ده کړي . دغه شان يوه پېښه هغه وخت وسوه چې ديوه زيارت ملايانو ده ته يوليك راولېږه اوپه هغه کې يې دزيارت ددېوالونو اوخونو دترميم له پاره چې دنرېدلوپه حالت کې وو، دنغدي مرستې غوښتنه کړې وه. پرمقدسو قبرونو باندې معمولا شاوخواودانۍ اوخونې راتاوسوي وي اودزيارت محافظ اخوندپکښې ژوندکوي . امېرپوهېدی ، چې دغه ځای ته ښځې ترنورووخايوزياتې ورځې. په ښکاره يې عبادت مطلب وي خوپه حقيقت کې له خپلو مينه والو سره وعدې پرځای کوي . زياتره ښځې لاپخپله په ملايانو کې هم مينان لري . دښځوعبادتونه معمولا خپلې خاصې ښېګڼې لري دوی بايدپه زيارتوکې ډېرې زياتې سپېځلې واوسي .خوپه خينوشرايطو کې ښايي ددغې نظريې پرخلاف نتيجه ورکړي . ځکه نوامېردغوملايانو ته چې په ګډه ښه ماړه اوښوي ښالاك خلك وو، احوال ولېږه اوورته يې وويل چې دی ددوی په ښېلتوب پوهېږي. دوی يې وښکنځل اوامريې وکړ، چې دغه ځای دي وترل سي اوملايان دي تيت وپرك سي.

اوسنۍ امېرچې تراوسه لادخپل پلارپه شان پرځان ويسانلري، له ټولوملايانو سره په ډېره درناوي چلندکوي. کله چې دی امېرسو، دوی ټول يې راوغوښتل، پيسې يې ورکړې ، عزت يې وکړ اوپه ښه سترګه يې ورته وکتل . دسياست غوښتنه بې له شکه همداوه ځکه حالات ډېرنازك وو. خودوی زياتره دوه مخه وسله ده اودی به يووخت ووينې ، چې که يې خپه کړل،نوبيا دواړې خواوي غوځولای سي .

په هيوادکې زيات شمېرمقدس کسان اوفقيران سته چې خلك يې زيات درناوی کوي . دوی دناروغۍ دعلاج کولوقدرت لري اوپرناروغانو باندې دقران ځينې برخې لولي يااوبه ورته دم کوي اوپه چښې يې . خومعمولا دقران يوآيت پرکوچنۍ ټوټه کاغذ ليکي اوناروغ ته يې ورکوي چې ترستونې يې تېرکړي. په زيارتونو (مقدسوقبرونو) کې هم دناروغيو علاج کيږي اوناروغ بايد صرف په زيارت کې دروغبدوتروخته پاته سي . زمايونوکرددې پرځای چې انګلېسی دواوخوري ، دابل علاج يې غوره وباله خوپه دريمه ورځ هورې مړسو.

د لېونيانو په باب ويل کيږي چې دا دخدای لخوا خوررول ســوي کسان دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خکه نوهیخوك ددوی داعمالودکنترولولو لتهٔ نه کوي اونه یې په هیڅ ډول په کاروکي مداخله کوي. پرځای یې ورسره په ډېراحتیاط چلند کیږي . دستونزو اومشکلاتو په وخت کي دوعاوي اوتوصیې څنې غوښتل کیږي . هرڅه خواړه اوپیسې چي اخلي ، ورکول کیږي اوهرځای چي یې زړه غواړي ، تللای سي .هیڅوك یې ممانعت نه کوي ، ان تردې چي که وغواړي دامیردربارته هم تللای سي . دغه رازیوسړی چي په ټول کابل کي مشهوراوپېژندل سوی و، له اوږده کمیس پرته یې بل څه نه اغوستل اودکمیس گرېوان به یې هم خلاص و، دژمي په سختی کي به یې یوازي پوستین دکمیس دپاسه اغوستی و. مادغه سړی دژمي په ډېروسړوورځوکي لیدی ، چي پروچه مخکه به په خلاصه هواکي، سرتورسراولوڅي پښې پروت و. ددغه سړي مقاومت باید استثنایي وي، چي په دغه رازنیستي کي ژوندکولای سي . دی به کله کله حکومتي مغازو ته تللی چي سپایان به پیړه پرولاړه وو، ددروازې تمبه به یې لیري کړه ، مغازې ته به ننووت اوهورې به پرېوت . هیچا ورته دڅه ویلو جرات نه درلود . دی به کله کله دامیرمرحوم دربارته تللی اودامیردکرکتړیه باب به یې خپل نظرڅرګنداوه . داهغه څه وچي بل هیچاپه ژونداسي غوري(لاپي) کولای نسرای. کله چي به امیرپیسې ورکړې ، ده به هیسته وغورځولې اوخوابدی به سو. که به یې چادپخلاکېدو هڅه وکړه ، نټه به یې کوله . ده به دغه رازعمل دهغوسوغاتونو اوخواړو په باب هم کاوه چي خلکو به وراستول. ده دېرپیروان درلودل اودغوغورو اوپندو خلکو به دی راوغوښت اوده دکارونو پېښې به یې هم کولې اوهڅه به یې کوله ، خانونه پې بشپړتوګه دده په شان کړي ، چي دوی هم دعزت ځښتنان سي اوداسي یوه ورځ راسي، چي دوی دخپل بادارپرپښوبوټونه وراصل اودنورو خلکو له شره خانونه خلاص کړي .

په هیوادکي زیات شمېرسیدان ستە . ویل کیږي چي سید د پیغمبر (ص) مستقیمه اولاده ده . دوی ته دمهمواشخاصو په سترګه کتل کیږي اوهغوی یې درناوي کوي. خوداکاردژوندکولو له پاره ددوی دهلو ځلوڅخه نه ګرزي. یوشمېرسیدانو زماترلاس لاندي کارکاوه دوی مي ترزیات شمېرهغوکسانو .چي زه ورسره په تماس کي وم . غوره ومونډل. عمرما دېرخبرك وو. چي دا به ښایي پرنورو باندي دېرتری له پاره دېرو پیړیو هلوڅلو نتیجه وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حافظ هغه څوك دئ، چي ټول قرآن په يادتلاوت كولای سي.دوی دروژي په مياشت كي گومارل كيږي، چي هرمانښام په جوماتونوكي دقرآن يوه برخه تلاوت اوپه دي دول ټول قرآن ختم كړي. داكاردپري ورځي په بركي نيسي اوتلاوت يې پروختونوداسي ويشلی وي، چي دروژي ترپايه پوري يې ختم كړای سي.

فقيران يامقدس گدايي گړپه هيوادكي يوه ستره موسسه ده، چي په حقيقت كي په ټول څتيځ كي سته . دوی(نارينه، ښځي اوماشومان) لوزگړی وي، چي كاربه نه كوي اوورځني غوښتني به دگدايي له لاري پوره كوي . دوی دغه راز ژمنه كړي وي، چي دسباپه غم كي به نه وي اوكوم څه چي وركول سوي وي، بلي ورځي ته به يې نه ساتي . هرهغه څه چي دخيرات له لاري وررسيږي په هماغه ورځ به يې مصرفوي . دوی دسړك پرځنداوبازاركي ليدل كيږي، چي دگدايي لرگيني يامينسي كاسې(كچكولونه) پې په تارټرلي اوپه غاړويې څړولي اومخ ته يې نيولي وي . لارويانو ته دخيرات وركولوپرله پسې ناري وهي . په ژمي اودويي ټوله ورځ پريوه خای ولاړ وي. خوپه ژمي كي يې ترپوښتينونولاندي يوه كوچنی اوسپنيزه كاسه نيولې اوپه هغې كي يې دخان تودولو له پاره دسكرولږځه اوراچولی وي. اوسنی امپرددغو خلكو د ژوندكولو دلارو چاروسخت مخالف دئ . دی دغه هلكان، چي پرسړكونو باندي دگدايي كولوپه حال كي ووينې ،مجبوروي يې ،چي وركشاپوته دكارله پاره ولاړسي اوهوړې دكاركولوامرورته كيږي . دمزدپرخای هغوته دورځي دوه واره دوډی اوپه كال كي يوه جوړه جامې وركوي. دوی په وركشاپونوكي عملا دبنديانوپه توگه ساتل كيږي. څكه چي دورځي ياشپې له خواورته دبهروتلواجازه نسته . تركومه خايه چي دحكومت دگټې خبره ده . نودوی كوم كټوركسان نه دي . دوی ټوله ورځ بې له لوبوبل كارنلري اوټنبل دي. زوراوتشددپردوی اغېزه نه كوي اودشاپونو زياترو استادانوچي دوی ته دكارزده كولو هڅه كړي ده ،زړه توري سوی اونامپنده سوي دي. تركومه خايه چي مادوی كتلي دي، دښومرادو له ضايع كېدوپرته بل كارنلري . كله يې چي استادان كارته مجبوركړي ، دوی حتی په ساده كاروكي لاهم ځپان ضايع كوي . په څرگنده توگه داسي ښكاري، چي دوی له دې هيله من دي ،بالاخره به د بې فايدې كسانو پـــــه توگه خوشي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پربښوول سي.

مذهبي جنايات اوجرمونه دملايانو ديره حكم هيت له خواچي له خپل منځه يې يوتن دمشرپه توګه تاكلى وي، څېړل كيږي. ملايان دمذهبي اعدام په خاطريوځوك دډبرو ويشتلو په مرګ محكوميږي. خوداجزابايد دامېرله خوا منظورسي .كله چي جزامنظوره سوه ، محكوم تن په داسي حال كي چي لاسونه يې ترشاتړلي اوپه پښوكي يې زولنې وراچولې وي، دښارپه جادوكي ګرزوي . څوملايان په پسې وي اوپه يوه تاكلي ځاى كي لومړى ډبره دمشرملاله خوا وربانديږي واركيږي . دخلكوجميعت چي له غونډې سره ملګري اوخانونه يې په ډبروسله وال كړي وي ، دمشرملاوارته منتظروي .كله چي هغه ډډبري وار وكړ، دوى وروسته ډډبروويشتل پيل كړي . محكوم شخص ډډبرو تريارانلاندي وي، چي دتيږو د دوام په صورت كي وارپه وار اغېزمن كيږي . ډډبرو مسلسله اغېزه اودرد يې ورو ورو بې سبكه كړي ، ترڅو هغه ځاى راورسيږي، چي سياه سنګ نوميږي . داځاى دتورو ډبرويوه كوچنى غونډى ده چي له بنارڅخه تقريبا دوه ميله ليري پرته ده . ډډبرو دېوال پرراتاوسوى دئ . په دغه ځاى كي دويشتلو له پاره غټې ډبري اخيستل كيږي اوډبرژرمحكوم شخص له كمزورى ځخه پرمخ لوېږي اوپوه سي ، چي ژوندېې مخ پرتمامېدودئ .يوڅه موده لانورهم واري پركيږي . په پاى كي نوردښوره لوېږي اويوه يادوې غټې ډبري يې پرګونډو اووروسته يې اورد وغځوي . ورپسې نو ډډبروباران پسې توندسي .خينو خو داسي ګاري ورسره راوړي وي، چي په سختى سره يې پورته كړي اودسړى پريدن يې وروغورځوي . داكارترهغوروان وي، چي پرسړي باندي ډډبرويوه غونډى جوړه سي اونورنوهوري ډډبروتركوتې لاندي پربښوول سي. شخص كه څه هم ببهرښه سي، خوتل سمدلاسه نه مري. داسي واقعې پښې سوي دي، چي سړى دڅوساعتو له پاره لاژوندي وي اوپه پاى كي په ډبرګراو مړسي.

خلك دملايانو لخواتعقيبيږي ،چي وګورې آيادوي خپل دين پالي كه يا ؟ رخت پروخت پوښتنې خنې كوي، چي آياددوى خپل عبادتونه زده دي . ددې هدف له پاره دمشرملالخوايوه ډله تاكل سوې وي، چي كله كله په بازارو، ورځشاپونو اوعامه باغچوكي ګرزي ، په دغومواردو كي چي هـــرڅوك په مخه

ورسي، بايد خپل لمونخونه ورته تكرار كړي ، كه يې په صحيح ډول تكرار كړل ، اجازه وركوي چې پرخپله تېره ولاړسي . دده لارمعمولا دملايانو تر نظر خكه لاندي وي ، چې خلكو ته دتعقيب خبرداری ورنكړي . ټول هغه كسان چې تردغه ازمويښت بريالي ووزي ، غواړي ووينې چې ورپسې سړي ته څه پېښيږي . هرڅوك چې پخپلولمونخوكې غلطي وكړي يايې يوه برخه خني هېره سي، په لركيووهل كيږي . خوكه يې موضوع لانجمنه وي اوسړی پخپلولمونخوباندي قطعًا ونه پوهيږي يايې له هغه چاسره لج كړی وي، چې له ده څخه پوښتنه كوي اوهغوی پردې خبره شاهدي وركړي، چې ده دهري ورځي دټاكلووختونو په باب هيڅ نه دي ويلي ، بيانودغه شخص نيول كيږي ، مخ يې ورتوروي ، لاسونه يې ترشاورټړي اوپرخره باندي يې چپه سپروي . په داسي حال كي چې ملاپه پسې وي دښارپه عمده بازاروكي يې گرزوي . البته دخلكو لويه ډله په پسې وي اوگستاخانه ملنډي په وهي . ويل كيږي چې ددغه جريان شرم اوخجالت پرسړي باندي خورازياته اغېزه ښندي اوپه راتلونكي كي شخص دمذهبي مناسبكو پرپابندی باندي ټينګ سي . دده ملگري اودوستان دڅوكلونو له پاره پرده باندي ټوكي كوي اوبې باكه ملنډي پرې وهي . مايووخت يوڅوك وليد چې پريږده موضوع باندي يې خپله نظريه په جديت اومباهات سره بيانوله .په دې وخت كي يې دڅنګ سړی ورو پوښتنه خني وكړه چې آياپخپلولمونخو پوهيږي .سړی غريب سره راگيرسو ،غوښتل يې يوه شېبه ځان زړه وروښيي، خوناڅاپه اوپه چټكی سره له خوني ووت اوملگرويې دسپكاوی په خندا بدركه كړ. زياتره افغانان له ريشخندوهلوسره سخت حساس دي اوكه ريشخندتراندازي زيات سي ، خوراسخت هيجاني كيږي . ټول ښه مسلمانان بايدد ورځي پنځه وخته لمونځ وكړي اوترلمانځه دمخه بايدلاسونه وپښې څكه ومينځي (اودس وكړي) چې خانونه دخدای په مخ كي په ښه توګه حاضركړي ځكه ووېل سول چې په قرآن كي دشرابواوالكولو دمنعه كېدلوسبب دادی، چې څوك دشرابوچښلو تراغېزې لاندي نشه وي، په ځان نه پوهيږي ، چې څه كوي؟ اوڅه وايي؟ اوپه دغه رازحالت كي به يې لمونخونه ددين سپكاوی وي.

دكابل مسجدونه زياتره كوچني وي. معمولا يې داسي جـــوركړي وي، چې

دري خراوي يې بندي اوځلورمه يې خلاصه وي اوپرداسي موقعيت بايدودان سوی وي، چي داورډوالي لوري يې مکې شريفي ته، چي دپيغمبر (ص) زيارت پکښې دئ (۵) مخامخ وي. داځکه چي مسلمانان ټول دلمونځواداکولو په وخت کي مخ دمکې پرلورکوي. يوډېرسترمسجدچي جمعه مسجدنومېږي(۶) ، د امېرمرحوم په واسطه جوړسوی و. امېراعلان خپورکړچي ټول ښه مسلمانان بايد لږترلږه يوه ډبره له غروڅخه ددغه مسجدپه ودانۍ کي دايښرولوله پاره دخپلي وندې په توګه راوړي . په دې ډول يوزياته اندازه ډبري راغونډي سوي وي، خوودانۍ دومره لويه وه، چي دارتياورمرادوداندازې بشپړولو له پاره لاسي ګاډي اوجوالیان په کارورو .په همدې مسجدکي خلك داخترونولمونځونه اداکوي اوپه هروارشل دېرش زره تنه حاضريږي .مسجداوشاوخوا غولۍ يې ټول په سرېږدك سي چي څوك ولاړځوك پررکوع اوټول يودبل ترشا په اوږدوکتارونو کي ولاړوي . په همدې ځای کي دکولرا (وبا) اونورو آفتونوپه خاطرلمونځونه هم کيږي .داناروغۍ اوآفتونه چي په کابل کي پېښې سي او زياته مرده دوام وکړي ، خلك هيله من وي، چي ددوی ګډي دوعاوي به دآفت پرليري کېدواغېزه وکړي.

درمضان ياروژې په مياشت کي پرټولو خلکوباندي ددېرشوورځوله پاره له لمرختوڅخه ترلمرلوېدو پوري روژه نيول لازمي وي. په دغه وخت کي بايدهيڅ شی ترشونډوتېرنسي .هيڅوك بايدنصواریاچلم ونه ځکوي. ډېرواړه ماشومان اوهغه کسان چي جدي ناروغي ولري ،له دې کاره مستثنی دي، په ورستي برخه کي زياتره پېښيږي، چي ناروغ شخص که څه هم ددغه ازمويښت قدرت ونلري ، بياهم پر روژه نيولوټينګارکوي اوله ستومانۍ څخه مري. په هرصورت ناروغ، چي روژه ونه نيسي ، بايدعوض يې ورکړي اوددې کارله پاره بايديومبلغ تاديه کړي . دغه رازيايد له خپل وس سره سم څوتنه غريبان ماړه کړي. ملابايد له شرعي قانون سره سم ددغه شخص دحالت تصديق وکړي چي دروژې نيولو څخه معاف دئ . دلمرلوېدو اولمرختوترمنځ بايدخلك که وغواړي يوڅه وخوري اواندازه يې محدوده نه ده . معمول داسي دئ، چي له لمرلوېدوسره سم يوغټ توپ ويشتل کيږي او دا خلکو ته دروژې ماتي اشاره ده . زياتـــــروکسانوخواړه

اوچلمان تیارایښي وي اوهغې اشاري ته منتظروي چې دوی ته دروژې ماتولو اویودم چلم کشولو اجازه ورکوي خکه دورځي بندیزیې اشتهاخوراورزیاته کړي وي.ترلمرختویوساعت یاځه زیات دمخه بیاتوپ ویشتل کیږي او دا هغو کسانو ته خبرداری دئ ،چې په دا سبا یې کارکوي . دوی بایدراوپاځي اویوځه وخوري، ولي چې دبلي ورځي روژې نیولو لپاره خان سمبالولوته لایوځه وخت پاته وي . دهغوکسانوله پاره چې وس ولري ، عام رواج دادئ، چې شپه اوورځ سره واړوي . دورځي بیده سي اودشپې خوړك اوکاروکړي. په حکومتي دفترواوکارخانوکي دکارساعتونه کمیږي اوخلك کاردورځي ناوخته پیلوي اووختي یې پای ته رسوي . دمیاشتي په لومړی برخه کې خلك داسي ښکاري چې روژه خوراپه شوق نیسي. خو وروسته دورځي له خواداوردي فاقې اغیزه زیاته سي اوورپسې یې دخورك ډېرښت دهاضمې خرابوالی اوبدهضمي پیدا کړي ، مقاومت مخ پرکمېدواوجګړې زیاتي سي. اکثره خلك ډېرناورغه سي اویوځه خولامړه سي. خکه خلك دروژې په میاشت کې دبلي هري میاشتي په پرتله زیات خورك کوي اوچې وس یې وي بچت ورته کوي . له خپلوټولوغوښتنوځخه ترځوساعتو محرومیت وروسته ترپزي پوري خورك وچښنګ وکړي او چلم وځکوي . په تشه ګېډه درانه خواړه خودښه هضم له پاره ګټورنه دي . هغه کسان چې دزیات چلم ځکولواونصوارو عادت لري، هغوی دزیات محرومیت احساس کوي . پردوی باندي دنورو خلکو په نسبت وخت ډېرورو ورو تېریږي . زیاتروخلکو ماته ویلي، چې دلمرلوېدو دتوپ تروختته پوري دانتظارساعتونه ډېرستومانوونکي دي . زه فکرکوم ټول چلم کښان به له دوی سره هم نظره وي . میرزایان (کاتبان) هغه کسان دي چې چلم اونصواروته یې ډېره هواکیږي . دوی تقریبا بې له استثنا ځخه دچلم اونصواروزاړه عملیان دي. دمسلمانانوکال له قمري میاشتوسره سم تاکل سوی دئ اودروژې میاشت هرکال ژر راځي .کله چې په دوبي کې راسي او ورځي اوږدي اوهواتوده وي ، تنده هم پرنورو تکلیفونو ورزیاته سي . دکابل خلك دورځي په اوږدوکې دزیاتواوبوچښلو عادت لري ، خکه نوتنده له زغملووزي . دوی وایي چې په روژه کې دغه حالت ترټولوحالتوډېرزورغواړي.

درمضان تراختړچې دروژې دمیاشتي دپای ته رسېدو د ورځي اختردئ، شپږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اونی وروسته لوی اختریاعیدقربان یادقربانی مذهبي میله راخي . په دغه ورځ ټول خلك، غریبان وي که ماړه ، نوی کالي اغوندي . هغه څوك چي د نویو کالیو وس ونلري ، په کورکي ورځ یوازي تیروي اونه غواړي چي له خپلوملګروسره مخامخ اوخجالت سي. په هرصورت دا برلږپیښیږي، چي یوڅوك دي داومره لږبدلی وي ځکه دایو دود دی اوخلك ددغي ورځي له پاره تیاری نیسي .که ببخي سخته وي، نوییازاړه کالي مینخي اودومره یې پاکوي چي بنه وایسي اومراسم په تېرکړه سي . ټول خلك ددي وس نلري، چي نوی نزي (لومړی لاس) کالي دي رانیسي . په دغه اختریه لوی مسجدکي ترلمانځه وروسته ،چي امیرله شهزاده ګانواونورومامورینواوداردو له افسرانوسره یوځای پکښې برخه اخلي ، مسجدته مخامخ په لوی میدان کي دعسکرومعاینه هم کیږي . دمعاینې ډګرته دامیراودهغه ډلي دراتګ هرکلي ته دځلوښتوتوپو ویشتلوپه سلامی سره کیږي اوورپسې معاینه پیل سي . خو هغه ډېره ساده وي. امیرد ټولوقطعاتو مخي ته سپورتېرسي اویوه لنډه ویناوکړي اوزړپای ته ورسیږي . وروسته نوقطعات بیرته خپلوبارکونو ته مارش وکړي په داسي حال کي، چي دمارش په مسیرکي خلك ورته راغونډسوي وي اوتماشاکوي . نه یوازي دامیراودهغه دباډي ګارډانو تماشا ، بلکی دهغودولتي پیلانوتماشاکوي، چي جل وبل ګاډی وړپوري ټول سوي وي . تردي وروسته خلك ورځ دخپلو دوستانو په لیدلواو یوبل ته په مبارکی ورکولو تېروي . په داسي ورځوکي دا دود دئ ،چي مېلمنوته باید چای اوشربت ورکړه سي . ددغومراسمولګښت پرزیاترو کسانو باندي درومند تاثیر کوي. خوهغه باید هرومرو سرته ورسیږي. که یوڅوك غواړي چي دخپلوملګروپه منځ کي ددرناوی وروا وسي، ددي له پاره که حتی پورهم کوي بایدویې کړي.

دبرات په شپه (شب برات) زمورد (all Souls) (۷) په شان دشپې لخواآتش بازي(اورلوبه) کیږي . خلك خپل دوستان مېلمانه کوي اوبیانوداورلوبي تماشه کوي . دشتمنوخلکو په کوروکي تردغومراسموروسته موسیقي اودنجونونڅاهم کیږي .دغه مراسم دشپې ترناوخته پورې دوام کوي . که یوڅوك نورخلك مېلمستیاته راوبولي ، پـــوهیږي چي مېلمانه باید دشپې پاته سي . یوازي په

خاصومواقعوکي دغه رازمبلمانه رابلل کيږي .په نوروکي يې تل دشپې تر ناوخته پوري ساتي . دبرات په شپه دخلکو عقيده داسي ده چي ملايکي له ارواوو (ارواحو) سره ددې لپاره ګوري، چي دهغوی د پاتې کېدلو موده وازمويي . دکومو ارواوو چي وخت پوره وي ، اخلي يې او جنت ته يې وړي .

دمکې زيارت چي دوی يې حج بولي ، دهغوکسانولة خوا ترسره کيږي، چي په مذهبي لحاظ آماده اودلګښتونو له پاره وخت اووس ولري . دافغانو له پاره حج يوستره ذمه واري ده .له دغه رازخطرناك سفرڅخه دراستنېدو چانسونه هم دېرلږښکاري . هغه کسان چي ددغه زيارت ذمه پرڅان اخلي ، لږيادږياورلري چي بيرته به راستانه نسي، خکه نوخپل کارونه هغه شان فيصله کوي لکه مرګ ته چي دنزدې کېدوپروخت يې غم خورل کيږي . په دې سفرکي بايد تر هغو بهرنيوهيرادوتپرسي، چي ددوی ددين اودخپل خان دښمنان يې پکښې اوسي . دا چي دوی به تردغه سخت ازمويښت سالم راووزي که يه؟ اوپرڅنګ يې لادسمندراودهغه داوسېدونکو په باب ډېري ډاروونکي افساني لري، داسي چي که پرچا پښې سي ، درسته بېړی يوه ګوله کولای اوترستوني يې تپرولای سي . سړی ته دحج کولودارزوپرڅنګ دومره زياته ذهني آمادګي هم ضرورده ،چي له دغوټولو خطرونو سره دمخامخ کېدلوجرات وکړي .په هرصورت د سفر ددغو ټولوخطرونو ترتپرولو وروسته که يوڅوك بالاخره راستون سي، نودعمرترپايه پوري د «حاجي» لقب اخيستلوامتياز ګټي . خپلوان اودوستان يې په راتګ سره ويارې اوخوشالي په کوي . ترڅومياشتوپوري دی بل کارنه لري بې له دې چي داورېدونکويوې مشتاقي ډلي ته دخپلوسفرونو اوماجراوواوهغومنظرو ،چي ده ليدلي وي، بيانونه وکړي . په بيان يې اورېدونکي هيڅکله نه ستومانيږي . ما ددوی ځيني اړوندي کيسې اورېدلي دي اوبايد ووايم، چي دغه کيسې په ويلو ازري .

افغانان ډېرسفرونه نه کوي .واکمنان يې ورته دنورو هيوداودکتني امکانات نه برابروي اونه بېګانه خلك هيوادته دورتګ له پاره هڅوي. دوی غوره بولي چي خلك يې سره تيت اوله نوري نړۍ سره تماس ونه لري . دوی ډاريږي، چي پوهه اوروښانتيابه پرحالاتوباندي ددوی قبضه کمزوري کړي. که دا خلك د نورو

هیوادو دخلکوپه قوانینواورسم ورواج سره دپوهېدلو اوخانونه له هغوی سره دپرتله کولو له لاري دخپل دین په نامه راوپاربدل، نوبیابه واکمنانوته دهغوی له غوښتنې سره سم حکومت کول اسانه نه وي.

په لوېدیځه استرالیاکي دافغانانوبوکوچني ټولنه سته ،چي له زیاتو کلونو راهیسي په یوه کالوني کي دي .هوري په ریګي بیابانوکي پراوښانوباندي سوداګري کوي. څوکاله وراندي ددوی یوتن افغانستان ته راستون سو.له خان سره خپله انګلېسي یاپه بله ژبه استرالیایي مېرمن، چي خپل دین یې پرې اینبسي و، راوستله. دې تعلیم نه وکړی اولیك لوست یې نسوکولای . دې چي دخپلوافکارواوهغوبیابانونو په باب خبري کولې، چي دایې په عمل کي دنوي دین منلوته هڅولې وه ، نوسړي ته دافکرورلوېدی، چي ددې ماغزه ګویا ګډوډ سوي وه. سړی خپل هیواد ته راستون سوی و اوغوښتل یې چي دېرش کاله وروسته یې بیاووینې اودخپلوپلرونو په خاوره کي ښخ کړه سي .له خان سره یې یوڅه پانګه هم راوړې وه . خوپه کندهارکي دده دوستان دومره پوروړي اونېستمن وو، چي ده ته بیخې لږڅه ورپاته سوې وه . له دې امله یې خپله مېنه پرې اینبسې اوکابل ته دامیرلیدوته راغلی و ،چي ګوندې هغه ورسره مرسته وکړي. دی په یوه ډېرکوچني کورکي صرف له یوه نوکرسره اوسېدی . مېرمني ته یې دحکومت له خواپه کال کي یولږڅه مبلغ ورکول کېدی اوبس په همدې یې ګوزاره کوله . دی زمادېرممنون و ،څکه کله کله به مي پایپ اوتمباکوورکول . زیاتره به یې له استرالیاڅخه پرراوتلوافسوس کاوه. خودبیرته ستنېدووس یې نه درلود.ده داسترالیایانوپه شان انګرېزي خبري کولې اوپه خبروکي زیات قسمونه خوړل، چي دسوچه افغان له شوندوڅخه نادره اورېدل کیږي . دی ترخپل راتګ دوه دري کاله وروسته دزړه له ناروغی څخه مړسواومېرمن یې دهغي کولراپه قربانیانوکي وه، چي دده ترمړیني یوڅواوونی وروسته پېښه سوه. دمخه تردې چي دامړه سي، لېږوزي یې ډېرتلاښ وکړ ،چي واده ورسره وکړي اوپه دې ډول یې په معاش کي ورسره شریك سي.

په استرالیاکي افغاني کالونی امیرمرحوم ته د «ضیادالملت والدین» لقب اخیستلو له امله دمبارکی یولیك راولېږه . له هغه سره یې پـــه عین حال کي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

استرالیادحکومت دفرمان یوکاپي هم مل کړي وه . په هغه کي یې دغه هیوادته دشرقیانومهاجرت هغه وخت منلی و ،چي هریوه سړي سربنه دروندټاکس(مالیه) ورکړی وي . دوی له امیرځخه په دې لارکي مرسته غوښتې وه، چي د هند پرحکومت باندي سپارښتنه وکړي، چي افغانان له دغه ټاکس ځخه مستثنی سي . امیرچي هروخت یې بزنیس ته پام وي اوپوهیدی، چي داخلك شتمن دي، په خواب کي ځني وغوښتل، چي ددوی دري ځلورتنه مشران دي پردغه موضوع باندي دخبرواترولە پاره ورته حاضرسي. خومشران دزمري غارته په ننوتلوکي زړه نازړه وه اوببربدل، چي غالبا به بیرته ځني راونه وزي. ځکه یې موضوع همداسي پرېښوولە .

دافغانانوپه منځ کي مرغان اوحیوانات په پراخه توګه پردوودلو «حلال اوحرام» وېښل سوي دي . هغه چي دخوړولووردي اوهغه چي نه دي . عموما داسي ویل کیږي، هغه مرغان اوحیوانات چي د غوښواومردارپوپه خوړل ژوند کوي ، خورك یې روانه دئ . هغه مرغان یاحیوانات چي دخورك اراده یې وکړي، دغاړي پرې کولوپه واسطه وژل کیږي . پردغه کارباید دخدای نوم په مکرردول وویل سي. له دي پرته یې غوښه حرامه اوخوړل یې ګناه ده. که یومرغه وښتل کیږي، مسلمان چي دوښتلوپه نیت پرهغه دتوپك ډزکوي ، بایدله ډزسره سم دخدای نوم تکرارکړي. که په دي ډول له وښتلوسره جوخت مړ سي، خوړل یې روا دي . ماچي به پخپله ښکارکاوه، ملګروبه مي هرمرغه چي رالوېدی ،سمدلاسه به یې غاړه ورپرې کوله اوپه عین وخت کي به یې پورتنی فارمول تکراراوه . ویل به یې چي یولږځه ساه ورپکښې پاته وه ځکه یې نو «حلال» کړ. خوکه کوم مرغه به دراخیستلوپه وخت کي مړو، هیڅاپه نه خوړ. که سپي اوبل هر «حرام» حیوان خوله خوراکي موادوته ورورې ، خواړه مردار دي او بایدونه خوړل سي. که یې ولیدل چي حیوان یې یوې برخي ته خوله ورورله، هماغه برخه یې بایدپرې اوباته یې وخوړل سي.سپیوته دغه رازدناپاکه حیوان په سترګه کتل کیږي اوداسي بایدتناوسي چي خوله یې له شی ځخه ونه ننښلي. بایدله هغه چاځخه هم ونه ننښلي،چي تناوکړی یې دئ . خوکه لاس یاکالي دسپي له خولې ځخه وننښلي ، بایدککړه سوې برخه پرېوللل سي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

څني عسکراوغريب خلك چي سپی ساتي اوډېرپرګران وي، هغوی يې په ناولتوب کي ری نه وي .په څني مواردو کي خوسپی دخپل خاوندپه بسترکي څملي اوپه ډېره مهرباني سره سلوك ورسره کيږي . څيني دغه خلك خپلوسپيوته دځيني چلونوله ښوولوسره مينه لري. يوسپی به چي ديوسپاهي ملکيت و، څان پرمړينه واچاوه، ګدايي به يې کوله ، دمخ پرپښوبه يې تګ کاوه اوپه بازارکي به يې دتمباکودوکان ته دلاس دسمال اويوه ايکي ورورله اوبيرته به يې تمباکو راوړل . نوردول ډول چلونه به يې هم کول. دې سپي ته يې دغه رازورښوولي وه چي په خوله کي يولنډلرګی ونيسي . دلرګي په دواړوسرونوکي به دوه کوچني الکين څراغونه څړبدل اودی به دشپې دخپل خاوند په مخ کي روان واولاربه يې ورته روښانه کوله .

خلك دغوښي درواکولوپرځنګ دخدای نوم پرټولونوروشيانوباندي وايي . کاريګران دکارترشروع وراندي يادماشين دنوي چالانولواوپه قالب کي دويلي سويوفلزاتوترتويلودمخه دخدای نوم وايي . په دې ډول دوعا به کارسم اوموفق کړي. دوی دغه رازترخوړولو وراندي او وروسته هماکارکوي اوکله چي پرماشوم نوم ږدي، لومړی يې په غوږکي دخدای نوم ورته وايي (۸) اووروسته نوبياماشوم په هماغه نوم يادېږي .

کله چي يومامورته خپله مېرمن دماشوم شېرېني راوړي، نومورې هماغه شيرېني اوسوغات اميرته وړي اودموضوع په باب خبرورکوي . روسته څني غواړي، چي دماشوم له پاره يونوم ورورتاکي . دامېرله پاره دايودود ګرځېدلی، چي دخپلومامورېنواو شاوخواکسانوپرماشومانو نومونه کښېږدي.خوکه نجلی پيداسي ، ملکه سلطانه نوم وربانډ ږدي . دزوی زېږېدو پروخت اميردزوی وپلارته که پرګران وي ، اوغواړي عزت يې وکړي، سوغاتونه ورکوي. خکه دزوی زېږېدل ډېرې خوښی خبره ده. دنجلی په مورد کي خبره په پټه خوله تېرېږي خکه په افغانستان کي ښځي لږارزښت لري اوکله کله خودنجلی پلاردځوورخوله پاره خپلي مېرمني ته خکه نه ورنزدې کيږي، چي په دې ډول خپله ناخوښي وښيي اوښځي ته له دې امله، چي دده له ارزوګانواوغوښتنوسره سم يې عمل نه دئ کړی ، خپل خپګان څرګندکړي.

کله چي دامیریوه ماندینه امیندواره سي ، دتوپودویشتلو ،آتش بازی (اورلوبي) مېلمستیااونورتول تك وتوك له پاره تیاری ونیول سي . دهلك په صورت کي داتول شیان منځ ته راځي. خوکه نجلی سي نوبیادخوشالی هیڅ کوم کارنه پېښیږي اوښځه خوشي پرېښوولە سي، چي پرخپلونامېندیوباندي یوازي وژاړي . له دي امله تولە ښځي دهلك هیله لري اودوعاوي کوي، چي په دي صورت کي به دماشوم پلار له دي سره وګوري اوددي به ډېرمراعات کیږي ،هرڅوك به مبارکی ورکوي اودابه له دغه کوچني جشن څخه خوند اخلي.

په افغانانو کي دماندینوتعدد عام دئ . ځني چي یوازي یوه ماندینه لري ، له دي امله وي، چي دنورو وس نلري. یابه یې ماندینه په مصممه توګه باندي «غاوره» وي اوکورته به دبلي مېرمني دراتګ ممانعت کوي. ماته ویل سوي دي ، چي په ټولو حرمونوکي دبېلابیلو مېرمنوترمنځ دبرتری له پاره یوه نه تمامېدونکې مبارزه روانه وي . همدغه سبب دئ، چي ښځه پرځان باندي دسړي دمیني ټینګولو په خاطرکوډو، دمیني څانښتونو اونوروجادویي هنرونو ته مراجعه کوي. همدغه دبرتری له پاره جګړه اوورسره سم حسادت ددي کار اساسي علت دئ، چي ولي زهري موادوته چي کشف کېدلای نسي ، دومره زیاته تقاضاسته . زماڅخه پخپله غوښتنه سوې، چي که داسي زهرامعلوم وي، یایې لرم، چي عادي ناروغي اودهغې اغېزې لیري کولای سي . یووخت خو لا د داسي کوډو اوتعویذپوښتنه هم راڅخه وسوه، چي دیوچامینه زیاتولای سي. خو ما یې یوشی لاهم نه درلود. که څه هم دهغوله پاره زیاتي پیسې راکول کېدلې . غربي جادوګره به بې له شکه په کابل کي ډېرزیات مراجعین ولري اوښه بیزنس به وکړي . وایي چي قرآن نارینه ته دڅوښځودلرلوواك ورکړی دئ. خوداسي کسان سته چي په قرآن باندي دپوهېدلوادعالري، اووایي په قرآن کي لیکل سوي، چي یو سړی هغه وخت له ځلورو ماندینوسره واده کولای سي چي «له ټولو سره په مساوي توګه مینه ولري » اوڅرنګه چي داممکنه نه ده ، ځکه یې واقعي معنادیوې ماندیني سپارښتنه ده . دپیغمبر (ص) په باب ویل کیږي، چي دی مجبورسوتریوې زیاتي ښځي وکړي .دده په موردکي ویل کیږي، چي دخپلي ګراني مېرمني پرته یې نورې داسي ښځي وي، چي هیڅ رازحمایه یې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

درلوده اوده په دې خاطرخانته واده کړې، چې کور ورته برابرکړي.

افغانان ټوله مذهبي متعصبين Fanaticsدي. که څه هم فاناټيسيزم يې تل څرکندنه وي. خوخاص مواردغواړي، چې يودم راڅرګندسي. دوی په دې عقيده دي، چې ددوی دين دعيسويت پرځای راغی اوعيسويت ديهودي دين جانشين سوی دی . خدای دانسان دغوښتنوله پرمختياسره سم په ببلابيلووختوکې نوی دين منځ ته راوړی دی .ددوی دين چې ترټولو وروستی دين دی ، هرومرو بايدربښتينی دين وي. داداسي يوهيوادنه دی، چې عيسوي مبلغين دي زياته اغيزه پروکړي.

دشپاړسم څپرکي لمنليکونه

(۱) په اصل کي د « اسلام » پرځای « مسلمان » راغلی دی . دافغانانودین اسلام دی اوداسلام دین پیرو « مسلمان » بلل کیږي . (پښتو ژباړونکی)

(۲) دا یو راز تسبیح ته ورته داني دي . (۶.۴)

(۳) مولف په دي برخه کي له مبالغي کاراخیستی دی . داکاریه یي له خپلومتعصبوکسانوڅخه لیدلی وي . خو عام مسلمانان داسي نه دي . (پښتو ژباړونکی)

(۴) دقرآن کریم فارسي تفاسیر (ترجمي) دمولف تر ژوند څو پیړۍ وړاندي خپاره سوي اویه افغانستان کي موجود وو . (ژباړونکی)

(۵) دحضرت پیغمبر (ص) مبارك مرقدپه مکه شریفه کي نه ،بلکي په مدینه منوره کي دی (۴ ۰ ۶) .

(۶) دامسجددعیدګاه مسجدجامع ده چي د ودانولو کار یي د ۱۳۱۱ ق کال دشوال پر شپاړسمه داستاد محمد اکبر په معماری شروع سو او د ۱۳۱۵ ق کال دجمادی الاول پر نهمه پای ته ورسیدی . دغه مسجد جامع ۷۷ کومټي ، مناري او ۴۴ رواقه لري چي ټول مساحت یي ۴۳۰۶۸۰ فوټه کیږي . (دافغانستان پېښلیك ـ ۲۱۶ مخ) .

(۷) د رومن کاتولیکانو یوه مذهبي ورځ ده ، چي دنومبر له دوهمي سره برابره ده . په هغو کلونوکي ، چي دنومبر دوهمه دیکشنبي ورځ وي ، دا ورځ دنومبر په دریمه نمانځل کیږي . زیاتره کاتولیکان عقیده لري ، چي په دغه شپه د مړو ارواح خپلو کورونوته حاضریږي او له ژوندو سره په ډوډی خوړلو کي برخه اخلي . په انګلستان کي عوام خلك په دغه شپه هدیرو ته ځي ، پر قبرونو باندي شیدي پاشي او په نیمه شپه کي دماخستن ډوډی مړیو ته پریږدي . مسلمانان د میاني (ذوالحجي) اتمه د مړیو شپه بولي او په دغه شپه مړیو ته دوعاوي کوي (۴ . ۶) .

(۱) اول په غوږکي دخدای نوم یادول یاآذان کول له نامه اینبوولوسره متصل نه وي . په غوږکي آذان له زیږېدلوسره سم کیږي اونوم کېدلای سي خوورځي وروسته پرکینبینبول سي (۴ . ۶) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوولسم څپرکی

سیاسي اوضاع

دهیواددمشرانویه وژلوسره دخپل زوی دواکمنی په تامینولوکي دامیرپالیسي - بې سبکه عایدات - ولي امیرله لارډکرزن سره په هندکي ونه کتل - پرپوله باندي دروسانوتېری - په افغانستان کي دروسانونفوذ - دافغانستان اوهندپرلوردروسانودپرمختګ خطره - افغاني واکمني . دبې نظمو قبایلو د تنظیمولو ډېره ارزانه وسیله - دافغانستان دښه وسله وال کولو پالیسي - له انګرېزي حکومت اوعدالت سره مینه - پرخلکو باندي دانګرېزي اجنتانواغېزه - ولي په افغانستان کي ریلوي نه خوښیږي - ولي غني کانونه لاس نه وهلي پاته دي - دبلوچستان په ساحل کي دامیرله خوادسمندربندرغوښتل - دامیرعبدالرحمن کورنی سیاست

دامیرعبدالرحمن سیاست دخپلي پاچهی له هماغه پیل څخه داو،چي د هغو کسانو له شره څخه په یوه یابله لارخان وژغوري چي په هیواد کي زیات نفوذ لري اوکولای سي په راتلونکي کي دده ګټوته خطرپیښ کړي . داسیاست داسي نه و، چي په څرګندډول اوپه یوه وخت کي پرډېروکسانو عملي کېدی ، بلکی ورو ورو یې ټول هغه کسان، چي ده ته دستونزوسبب وو ، له منځه وړل . په هیوادکي وروستی متنفذ شخص عمومي قوماندان غلام حیدر(۱) وچي دامیردپاچهی په وروستیوورځوکي یې هرکله کابل ته راباله. خوهغه به دابلنه تل په یوه یابله پلمه ټپروله . نومورې په پای کي دهندوستان پولي ته نزدې پخپله پوسته کي مړسو. هغه وخت یولړکرکجني نښاني څرګندي سوې اوهغه دا چي دده شخص حکیم[طبیب] چي یوسیمه ییزډاکتراوده دوروستی ناروغی پروخت ورته حاضرو، کابل ته راوغوښتل سو.امیردګروالی رتبه، پیسې اوسوغاتونه ورکړل اوعموما یې زیات نازاوه . دهغوکسانودله منځه وړولوپه برخه کي، چي دامیراندپښنې ورګرځېدل، یوه طریقه مانه دداسي شخص له خوابیان سوه ،چي څرواره دغه کارته موظف سوی و . داسږی مسلمان نه و اویوه شپه یې وروسته له هغه چي زماشراب په پښخروچنبل، خپل تجارب راته بیان کړل . دی سخت نشه واوماګرمان نه کاوه چي بل وخت دي یې ددغسي مسایلو په باب د څه ویلو جرات کړی وای . زه به دی د خپل اصلي نامه پرځای

«ی» وبولم (۲) . ی» وویل، چې امیریوه شپه ناوخته وروغوښتلم او د یو چا پوښتنه یې راڅخه وکړه . دغه سړی دلوړي رتبې څښتن اوده پېژانده. «ی» ته وویل سوه چې دګارډ کا ان ته ورسي . په هغه حکم کې لیکل سوي و چې له خان سره دوولس تنه عسکربوزي اوددغه شخص کورته ولاړسي . په دې پلمه یې له کوره راوباسي، چې امیرغواړي ویوه عاجل کار لپاره په خصوصي توګه ورسره وګوري . بیایې نودزاړه ښارویوې تاکلي کنډوالې ته بوزي . کله چې یې سړی نومورې خای ته ورساوه ، بیانودیوبل کاغذله لاړښوونې سره سم عمل وکړي، چې امیرده ته ورکړی و . «ی» له امرسره سم دسړي کورته ولاړ . دوولس تنه عسکریې ترکوردباندې ودرول اودی دننه په دروازه کې ورته معطله سو. دروازه وان دکورخاوندته وویل، چې «ی» دي کوم عاجل کارله پاره غواړي . تراجازې ورکولو وروسته ، دی له نوکرسره هغې خونې ته وروخوت ، چې نومورې شخص پکښې له خپلوملګرواوخپلوانوسره یوخای ناست واوچای یې چښلې . کله چې یې«ی» ولید ، څنګ ته یې وروغوښت اوچای یې ورسره وچښلې. «ی» له امرسره سم سړي ته په غوږکې ورو وویل، چې امیرصاحب غواړي دډېرمهم کارله پاره درسره وګوري اوښه به داوي، چې امیرپه انتظارکې پرې ننښودل سي . سړی ورته وویل، چې دی به حرم ته ولاړسي اوخپلې کورنۍ ته به دوتلوخبرورکړي اوډېرپه ژغېږي نه . خو «ی» ورته وویل، چې همدومره معطلې هم په کارنه ده . امیرسمدستي غوښتی یې اودوی ژریوخای سره راووتل . کله چې دوی تردروازې بهرراووتل ، عسکرپررااتاوسول .سړي د عسکرو د رااتاوبدو پوښتنه وکړه . «ی» ورته وویل، چې امیرډده دعزت له پاره خکه ګارډ رالېږلی دئ، خکه چې شپه ناوخته ده . دوی رارهي سول .عسکریې پردواړو خواوو روان وو.درود پله ته راورسېدل ، پله ته ورتاوسول خکه دښارزړه کنډواله چې«ی» ته یې دسړي دېږولوحکم سوی و ، پرهابله غاړه پرته وه . سړی په خان کې بدګومانه سو اوپوښتنه یې وکړه ،چې ولې له قصرڅخه لیرې ځي .غوښتل یې لارچېه کړي خوعسکرورته رانزدې سول او «ی» معذرت ځنې وغوښت، چې امیرله همدې لارې حکم کړی دئ اودی هم قصرته له تللوپرته بله کومه اراده نلري . دوی باید کښته بیرته تر رود راواړي اوخپل هدف ته ورسیږي .سړي نو

څه ونه ویل اودوی هماغسي روان وو . کله چي لارله قصرځخه نوره هم لیري سوه ، سړی له وړاندي تګه انکاروکړ.خوکله چي «ی» ورته وویل ،دادامیرحکم دئ اومقاومت ګټه نلري .وروسته نودی هم ورسره رهي سو. په پای کي دوی هغه کندوالي ته، چي یو زور ځاه پکښي و، ورسېدل . اوعسکروته دسړي د نیولو اشاره وسوه.سړي ته ددوی اراده معلومه سوه اوسخت مقاومت یې وکړ . خو بالاخره له پښوولوېد اوپرمخکه غوځارسو. افسراوسړي یې راغلل، چي نورنویایدځه په وسي .«ی» دامیرکاغذراویوست ، اورلګیت یې ولګاوه او تر لوستلو وروسته یې افسرته وویل، چي دسړي سرېاید له تنه بېل سي . افسردسړي خواته ورغی ، توره یې کش کړه ، سړی یې پرمغزی وواهه اوپه پای کي یې خپله وظیفه سرته ورسوله .دسړي شدیدمقاومت دامرپه اجراکیدوکي ستونزي پېښي کړې. خوپه غاړه کي دټپ له لاري دوینې ضایع کولو ببهوښه کړ.سراوتن یې وروسته زاړه ځاه ته وروغورځاوه اودومره خاوره یې پرواړوله چي ټولي ننباني یې پټي کړلې . دوی قصرته ستانه سول اوله رسېدوسره سم «ی» امیرته دامرداجراکولورپوټ ورکړ. امیروویل «ښه کاروسو» اوده ته یې کورته دتګ اجازه ورکړه .

«ی» وویل په هماغه شپه، چي به یې په بسترکي هزوارسترکي پټي کړې، دنومورې سړي سره یې، چي له تنه ببل سوی و، سترګوته جګ ودرېداوخوشپې یې ترخوب وړلودمخه عین ځه لیدل . تردي پېښي ځواوونی وروسته دوژل سوي شخص زوی امیرته ورغی اوورته یې وویل، چي «ی» یوه شپه ناوخته دده پلار ددې لپاره چي امیرصاحب غوښتی دئ ، له کوره وبوست اوترننه پورې یې درک نسته . امیروویل، چي دارشتیادي.خوددې له پاره چي زړه یې ببغمه کړي،ورته یې زیاته کړه چي پلارېې دیومخصوص مقصدله پاره یوه اوږده سفرته استول سوی دئ . خدای خبرچي بیرته به راستون سي. دسړي خپلوان یې په دې دول ترځان تېرکړل. خوهغوی ژړدنومورې دورکېدوپه سرنوشت پوه سول اودځان ساتني پەخطرېې ځه ونه ویل. ځکه داربدل چي دوی به هم واستول سي اوبیابه راستانه نه سي .

دهغوکسانوپه له منځه وړولوکي چي امیر ته به د ستونزو پېښولو سبب سي ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دده هدف یوازي دانه و، چي دخپلي پاچهې په بهیرکي دستونزومخه ونیسي، بلکي مقصدیې تخت ته دخپل زوی دسوله ییزرسېدلوله پاره لاراوارول هم و. اوددغوټولو کاروپه ترسره کولوکي یې له احتیاطه کاراخیست خکه دارېدی، چي ایوب خان یایعقوب خان به بیرته هیواد ته راستانه نسي اوپه راتلونکي کي به دزیات شمېراغېزمنوکسانوپه راغونډولوسره دخپلنوجدي ستونزوپېښوولو سبب نسي . داچي امیرخپل ټول زامن په کابل کي ساتلي اوددي پرځای، چي دپخوانیوامیرانوپه شان یې په ببلابیلوولایتوکي والیان کړي وي ، هغوی یې دمختلفوسرکاري دفترونو په سرکي مقررکړي وو، دامیرمطلب داو،چي ترخپلي مېرنۍ وروسته یې دکډوډیومخه نیولې وي . خکه دپلارترمېرنۍ وروسته د واکمنۍ اوبرتری له پاره دزامنوپه منځ کي دپخوانیوجګړوبوعلت داو،چي هرزوي دیوه ولایت دوالي په توګه پیسې اولښکرپه واك کي لرل ، چي تخت ته یې د رسېدو په مبارزه کي مرسته ورسرکوله .ځرنګه چي هروروردتخت شوقي وخکه نوتل جګړې پېښېدلې اووخت په وخت په هیواد کي دزیاتو وینو تویېدلو او بدمرغیو سبب کېده.

دافغانستان تاریخ ښیي، چي ځرنګه ورور له ورورسره جګړه کړې،زامنوله پلارسره ، یوه هابل دواکمنۍ له پاره دشدیدي غوښتنې په حکم وژلی یاړوندکړی دئ . دامیردوربینۍ دده دمېرنۍ پروخت ددغه راز وحشتونو د بیا تکرارېدو مخه نیولې وه .کله چي دی مړسو،دتخت له پاره دکاندید په توګه له سردارحبیب الله پرته بل هیچا چانس نه درلود، خکه له ډېروکلونوراهیسي مشرسردارو او په زیاتوسرکاري مواردوکي یې دپلارپرځای، چي زیاتره به ناروغ و، نمایندګي هم کړې وه. ده ته دهیوادمخکښوکسانوداسي کس په سترګه کتل، چي تخت ته مناسب دئ اوپه نتیجه کي یې دهغوملاتړکاټه . دې کاراوپرځنګ یې دپلارله مېرنۍ سره جوخت دده له خوادارګ مانۍ سملاسي نیولو، دی پرحالاتوکابوکړ.خکه په ارګ کي یې دخزانې اوعصري وسلواومهماتودزېرمو کنټرول ترلاسه کړاودخپل دوولس کلن زاسکه ورور محمدعمرخان له مورملکه سلطاني پرته نورداسي څوك نه و، چي ده ته ستونزي پېښي کړي. دا یې سمدلاسه د ارګ له حـــــرامسرایه ، چي امیرخپلي ګراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

مانديني له پاره جوړكړی اودابه معمولا پكښې اوسېدله، وايستله اومجبوره يې كړه، چې پخپله خصوصي مانۍ كستان سرای كې چې دښارپه څنګ ده افغانانوكې واقع و، ژوند وكړي . دلته يې داپه ښكاره دامیرمرحوم دګراني مانديني په توګه په ډېرعزت سره خوندي كړې وه، خوپه واقعيت كې بندي وه. خكه ټول غټ اوباوري نوكران يې څني اخيستي اوپرځای يې نوركسان دامیرپه خوښه ورته ټاكلي وو. هيڅاته اجازه نه وه، چې له دې سره وګوري .له اساسي دروازې پرته يې دمانۍ ټولي لارې په خښتوټرلي وې . امیراوسردارنصرالله خان پخپلو مخصوصو اوعاجلواوامروكې مېرمن ډالي Mrs.Daly ته، چې په كابل كې ښځه ډاكټره وه ، يادونه كړې چې له ملكې سلطاني سره بايدونه ګوري اونه بايد ورسره اړيكي وساتي . دوی ظاهرا له دې بابته ډارېدل ،چې دابه ملكه ولمسوي چې دهندحكومت ته ليك وليږي اوپه هغه كې به پرتخت باندي ددې دخپل زوی كښېنولو له پاره دهغومرسته وغواړي . كه دهندحكومت ددې ليك ته كومه خاصه پاملرنه هم ونه كړي ، بيابه هم دغه شان عمل نوي امیرته دهغوی له نظره زيانمن تمام سي . دغه رازټول هغه مامورين اوداردو افسران چې دنفوذ څښتنان اودملكې سلطاني لوري ته متمايل كسان وو ، دنوي امیرلخواپېرودل سوي اورتبې يې ورلوړي سوې .

سره له دې هم لښكرله ناخوښيه سره خوټېدی اوداوږه وه چې هرومروپاڅون پېښيږي .خودتنخواه دزياتوالي ژمني ټول شاوخواكسان له څرګندي سرغړوني څخه وساتل . كه څه هم دزيات وخت له پاره ښه پوره ګونګسی موجودواو عسكروپه خلاصه خوله ويل، چې دوی له حكمراني كورنۍ پرته دبل هرچا حكومت مني. دخلكو په منځ كې پرحكومت باندي دنه ويساغوښتنه دهيواد په ښلابيلوبرخوكې له تشدد سره يوځای له برملا لوټماری څخه څرګندېده .

دارازكارونه خوراډپركلونه چانه پېژندل اودقانوني اداري په وراندي يې دخلكوبې تفاوتي څرګندوله . دموجودحكومت پرضد اعتراض دهيواد پراوسېدونكو اروپاييانو باندي په حملوكولوسره ښكاره كېدی . يوتن دخپل ساتونكي ګارډ په واسطه دشاله خواوويشتل اووژل سو. داكاردومره بې ارزښته تلقي سو، چې سړي ته شك پيداكېدی چې آياداكار به دګارډ خپل ابتكارو ، كه

به دهغوکسانو لخوا په دې نیت لمسول سوی و، چې له خپل حکومت سره یې دښمني درلوده او په دې هیله و چې اله ګوله کوونکو سره دیوځای کېدو له لارې دګډودی عامل سي .

له کابل څخه زمادراوتلوپه وخت کې دهیوادعایدات ایله دومره و، چې دلښکردتنخواه له پاره دې کفایت وکړي . له دېروکلونوراهیسې د لښکرو لګښتونه ورو ورو زیاتېدله اوامیرپیسوته زښته زیاته اړتیادرلوده . دهندوستان له حکومت سره هم دهغې مرستې د دوام په باب کوم انتظام نه ونیول سوی، چې پخواني امیراوسني واکمن ته ورکول کېده . نوی واکمن دده له پلارسره دجوړسوي تړون دموادو دتنظیم غوښتلو جرات له دې وېرې نه کاوه چې مبادا پرې پښېمانه نه سي. لاردکرزن له امیرسره په پېښورکې دکتلو له پاره پر خپلو غوښتنو ټینګ ولاړو چې په دې ډول ټول مسایل په شخصي خبروکې حل کړي. خوپه هغه وخت کې امیرته داسترخطرو، چې له کابل څخه په داسي حالت کې ووزي چې خلك یې ناآرامه اوپه هیواد کې دننه په حکومت کې خوراډېرومهمو مسایلودسملاسي حل غوښتنه کوله . روسي حکومت ورته ډېرومخکنیوتوپونو، توپکواوسهماتو ورکولو وړاندیزکړی و، خوبیرته واخیستل سو. ځکه روسان بېرېدل اوبې باوره سوي وو اوپرافغاني خاوره باندې دهغوی ټېري خلك ډېرخښمولي وو. خینې مامورین له دې سره سره دروسانو دمرستې پلوي ښکارېدل . دوی ویل، چې که انګرېزي حکومت ددوی له هیوادسره مرسته ونه کړي ، نورسته چې ویې کړي . دغوکسانودروسي مرستې مننلوته دامیر د هڅولو تلاښ کاوه .

په همدې وخت کې و، چې یوافغاني جنرال له روسي سرحدځخه راغی اوویل یې چې له خان سره یې دوه تنه روسان دمخوري افغاني کورنۍ دغلام بچه ګانوپه جاموکې راوستلي دي . ددې خبري نوردرك په مشخصه توګه معلوم نه سوخوپه دغه وخت کې ویل کېده، چې امیرپه هندکې کې خپلې ددوبې مانې ته، چې دښاردجنوب په شپږمیلي کې پرته ده، دیودوو اوونیو تېرولو له پاړه تللی دی اوله خان سره یې له یوځو باوري مامورینواوملګروپرته نورهیڅوك نه دي بېرلي. ده غوڅ امرکړی و، چې هوري به هیڅوك دده نه مزاحم کیږي او نه به بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوك ورلېږل كيږي . دغه جنرال وروسته په ښاركي خورازياته اندازه روسی پيسې تسعيركړې اوله دغه وخت وروسته په بازاركي روسي نوټونه رانيول كېدلای سوای .تخت ته له رسېدوراهيسي دالومړی وار و، چې اميردارګ له كلاپرته په هندكی ياكوم بل خای كي اوسيږي اوهيڅوك دي په مشخص ډول نه پوهيږي چې څه پېښه ده؟ په ربښتياسره هم هيڅوك نه پوهېدل، چې اميرپه هندكی كي څه كول؟ دايوغيرمعمول كارو، ځكه چې له خپل حرم سره له اوسېدو پرته، دامير پرنورو ټولو كارو باندي په عام ډول خبرې كيږي اوخلك ښه په خبروي، چې دی څه كوي ؟

څرګنده وه چې داميرموقعيت تخت ته تررسېدلوورووسته دځه مودې له پاره ډېرسخت و .اوس لاهم دخطرخيني عناصرسته، چې بايدليري كړل سي . دی د خپل پلارپه شان نه تجربه لري اونه هم پرځان ويسا . داچې دی به په بحراني حالاتوكي څه وكړي ،اوس يې اټكل نسي كېدلای .خوپه هيوادكي دانارشی اوبغاوت جوړونكوسره ملاتړنسته اوزمانه به غالبادې پوښتنې ته خواب وركړي .

افغانستان په مكرر ډول د روسيې او هندوستان ترمنځ بې طرفه هيواد Buffer State په توګه ګڼل سوی دئ خودا داسي ناپېيلتوب دئ، چې دهرلوروا كمن يې په چټكی سره له منځه وړلای سي . زياتره خلك دمخكوله لوړي مالیې څخه داناراضی په حالت كي دي اودپند يانو په توګه دكارتلانښ كوي. خوراكي موادكال په كال ګرانيږي ، ناروغی عامي دي اوخلك داسي ښكاري، چې دهربدلون په تېره بيادبهتربدلون هركلی به وكړي . ترځو،چې امير دخپل پلارپه شان درك ونلري، يرغلګرخواګونه به داميرله خوا د جهاد درسالوله پراخې وېښني سره سره پخپل وراندې يوموټی افغانستان ونه مومي.

اميراوشاوخواكسان يې پرجهاد (مقدسه جګړه) باندي زياته تكيه كوي، چې هيوادته ديرغلګرلښكردراتګ په وخت كي دملايانو له خوا تبليغيږي .په دې باب چاپ سوي رسالې په ټول هيواد كي وېشل سوي دي . خوله اوسنيو اوضاعو څخه ښكاري، چې خلك دي سره له دې چې په زياته اندازه متعصب Fanatic دي، جګړې ته زړه ښه كړي اوداوږدې مودې له پاره دي وجنګيږي . لښكرپه عصري مخكښوتوپونو، توپكو او مهماتو سمبال دئ ، خوعصري نخښې

ننبناني دبري محدودي دي اوپه دقت وسربنته کي له نوروهيوادوسره سيالي نسي کولای . لښکردغه راز دهغودووخواکونو په پرتله چي دواړو خواوو ته يې پراته دي ، (روسيه اوهند ـــ م.هـ) په بشپړه توګه روزل سوي هم نه دئ ، او افسران يې له کرايت Rank -and- file پرته نوره عصري پوهنه هم نلري . دهريرغلګرلښکرپه وراندي دجدي مقابلې له پاره يوازنی هيله چي له اميرسره سته.هغه داده ، چي دهيواد غرني موقعيت به دلښکرودخوخپدو اودرنوتوپونو د لېږدولو په مقابل کي طبيعي مشکلات پيښ کړي اومهاجم لښکرته به داناشوني وي، چي ترلومړي خندوروسته دي دنوري جګړې خطرپرخان ومني . دابه هم ممکنه وي له چريکي لاروچارو دي، چي په دوي کي رواج لري کارواخيستل سي . يعني کوچني قطعات سره پرې کول اودشاله خوايې دارتباط مزي ور مغشوشول. څومره چي لښکرغټيږي ددغي لاري اغېزمنتوب هم ورسره کميږي .

دبې نظمه قبايلودتنظيمولو دپره ښه وسيله داده، چي افغانان خپل سرته پرېښرول سي چي ، پرخپلوخانو پخپله حکومت وکړي . دبغاوتونو اوبې نظميږ دارامولو له پاره ددوی خپلي لاري چاري دبري بې رحمانه دي. ځکه نوزياتي اغېزمني اوغوڅي دي . له خلکو سره ددوی چلند دنورو اولسونو له بشري لاروچارو سره توپيرلري. اميرعبدالرحمن دخپلي اداري پرضد دبغاوتونوله امله دخپل ملت دزيات شمېرنارينه وو ، ښځواوماشومانو تروژلووروسته پاته کسان د هيواد دېروليږوبرخوته په لېږدولوباندي مجبورکړل، پخواني تشکيلات، يې له منځه يووړل اوله نورووخلکوسره دمناکحت له لاري يې ددوی زاړه دودونه ور محوه کړل او ورو ورو يې په چاروکي نوي نظم راووست . که انګرېزان (يا نور خواکونه) غواړي دغه هيواد اشغال کړي اوداشغال په لښکرکښيويې وارزوي ، نودې کارته غالبا دهند دلښکرپه شان اردو په کاردئ اوضروري ده چي خلك بايد ترهغه وختنه.په نظم کي وساتي، چي نوی نسل رالوی سي اودچارو دنوي حالت له منلو سره خانونه عيارکړي .

که په پام کي وي چي له افغانانوڅخه دروسيې تېري ددفع کولو دوسيلو په توګه کارواخيستل سي نوبه بې له شکه دابهتره وي، چي هغوی په نويووسلوښنه تراسمبال کړه سي. خوله بلي خوا د انګرېزانو پرضدد غووسلودکارولوامکان هر

وخت سته . خکه افغانان هرهغه چاته، چي ددوی دخپل هیواد اودین نه وي ، ددښمن په سترګه ګوري او دااحتمال سته، چي هیڅ رازټرون دي په پام کي ونه نیسي اوله هري مناسبي موقع څخه دي دخپل هیواد اوخپلوخانونه په ګټه استفاده وکړي . کله چي سرحدي قبایل راوپاڅېدل اوټیراه کمپاین ته اړتیا پیدا سوله ، امیرمرحوم کابل ته نزدي دغرونو ترشا دترانسپورټ له پاره څوزره څاروي راغونډ کړل. که څه هم دده په پوله کي پاڅون بې له شکه دده خپلو ګټوته دخطري په صورت کي دلازمي احتیاطي تدابیروغوښتنه کوله ، خو ده تر اندوس هاخواته دانګریزانوشړلو هیله لرله اوترپاڅون ډېرلږوروسته په بازارکي د پښور دبیانیولو اوازه خپره سوه . پښور به ښایي یوه پیاوړي سیمه وي. خکه دغه سیمه تل دافغاني قلمرو یوه برخه ګڼل سوې اوادعا کیږي، چي انګریزانوله دوی څخه غلاکړې ده .

په عمومي توګه دانګریزي واکمنۍ له عدالت اومساوات سره دخلکو مینه سته .دامینه زیاتره له هغوقضیوسره ارتباط لري، چي په هندکي داوسېدونکوله خواددغه خای دژوند اوآزادۍ په باره کي ویل کیږي . خومقامات له هغوکسانو سره ډېرسخت چلندکوي، چي له انګریزانو یې نښه راخي . دوی ښېریزي چي انګریزي حکومت ته ددوی داعمالو په باب اطلاعات ونه رسیږي اوهرهغه څوك که په ربنتیایادرواغوسره انګریزانو ته ددغه راز رپوټ په ورکولو تورن، سو، مجرم ګڼل کیږي اوبالاخره دمجرم په شان چلند ورسره کیږي .

په کابل کي برتانوي استازي اوورسره کسان تریندیانو لږځه نښه دي . خکه دوی له هیڅاسره نه ګوري ، له خلکو سره خانونه ګډولای نسي او مجبوردي دکابل شاوخواته خپل مسافرتونه محدودکړي. ټول هغه کسان، چي له برتانوي استازیوسره یې کتلي وي ، بندیان سوي اوپه سلګونو تنه صرف په دې توروزل سوي، چي دحکومت داعمالو رپوټ یې کړی دئ . داستازي دکور ددروازې مخامخ دسړك پرهابله غاړه یې ورته افغاني جاسوس ظاهرا دسماوارچي په شکل ورته کښېنولی وي (کورترسړك لږځه شاته واقع دئ) . که څه هم یوڅوك به دغه خای ته په ورتګ سره کوم مقصد ونلري. خوکه یو څوك حتی څومتره نزدې هم دغې دروازې ته ټېر سي ، دی یې کوټوال ته رپوټ ورکوي . او خلك اوس دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کور ته له نزدې کېدلوځخه دومره ډاربدلي دي، چې له ډېري فاصلې څخه لیري ځني تېریږي . اوهرچاته که خپل ژوند ارزښت ونلري ، نوپه بازارکي دي د استازي له اړوندوسړیوسره خبري وکړي .

دغوټولوشیانو ته، چې په زیاته اندازه پېښیږي اودانګریزي حکومت دګټوپرخلاف دي، باید اشاره وسي اوهغوی بایددافغاني واکمن په واهمړوه سي . خوله کومروشیانو څخه، چې ماپه دغه هیوادکي ولیدل یامي واوربدل ، ډېرلږ به داسي څه وي، چې هغه دي دانګریزي حکومت په ګټه وي .که وي هم ،هغه به یوازي یولږځه وي . همدغه سبب به وي چې بهرته دځینو پېښودخپرېدو مخه نیول کیږي او افغاني واکمنان لازمه بولي خلك دخپل هیواد دښمنانو ته د هرراز خبرونو له رسولو څخه وډاروي . ځکه نو دوی هرهغه څه، چې ددوی نه وي . په پام کي نیسي.

دوی یقینا حق لري چې دخپلي بندیخاني دسیستم له رسواکېدو څخه وبیریږي . ځکه په هغه کي د شکنجې له پاره دوحشت ټول انواع شامل دي . یوه بندیخانه تصورکړئ، چې له انسانانو څخه پرې سوي اندامونه دي ، دمړیو له ټوټه ټوټه سویو بدنونو سره یوخای شاوخوا پکښې پراته وي . دهغه کړاو تصوروکړئ، چې پردوی به تېرسوی وي .بدبوی اوخورسکوټوله سیمه اخیستې وي اوبیانودهغو سلګونو تنو دماغي حالت تصورکړئ، چې بې له محاکمې بندیان دي اونه پوهیږي، چې ددوی جزابه څه وي اوټوله ورځ ددغوروحشتونو په منځ کي تېروي . که دکابل دبندیخانوحقیقت په عمومي توګه افشاسي ، نور هیوادونه به غالبا ددغه رازپریږیت پریندولو باندي فشارراوړي.

عامه خلك بیاهرڅه ته له خپل خاص نظره ګوري. هغوی په بندیخانوکي له کوم څرګند دلیل پرته ددومره سترشمېروژنو نسبت له برتانوي حکومت سره تړي . دوی وایي، چې انګریزانوونسوکولای دجګړې له لاري دوی فتح کړي ـ اوس غواړي امیرته دمیاشتي په زیاتوپیسوورکولوسره هغوی په بل راز ووژني . خلك دغه راز په کابل کي دبالاحصار خبري کوي، چې لار رابرټس په ۱۸۸۰ کال کي دکیوناري اودهغه دملګرو له وژلوورووسته له خاورو سره برابرکړ. کندوالې یې تراوسه لاپاتي دي اوامیرته د تخت ورکولو د یوشرط په توګه بـــرتانوي حکومت

امرکړی و، چې دوباره يې ودان نه کړي . ددغوخلکو نظرکه څه هم غولوونکي دئ ، خوبياهم داولس دزيات اکثريت نظردئ اودوی که څه هم ناپوه اوبې خبره دي، خونظريې بايد يومخيزه ردنسي.

امیرعبدالرحمن، چې يووخت زماسره پرسياسي چارو ږغبدی ، راته وويل ده په روسيه کې دخپلو جاسوسانو پرلاس يولیک ترلاسه کړی چې راته وبه يې لولي. په دې کې دده هدف البته دانه و، چې زه دامعلومات له خان سره وساتم بلکې زه په داسبا هندوستان ته روان وم اوامیرته تردې بله ښه موقع میسره نه وه، چې دهندحکومت ته ددغه لیك په باب خبرورکړي . جاسوس لیکلي وچې ده دروسيې له يوه لوړرتبه مامورڅخه اوربدلي، چې دده حکومت په پام کې لري افغانستان ترهغوپوري پرخپل حال پرېږدي، ترڅو امیرعبدالرحمن ژوندی وي . خوددده ترمړيني وروسته به يې ونيسي . کله چې امیرهغه لیك راته ولووست ، زياته يې کړه چې که داخبره رشتياوي لکه څرنګه چې دوی خيال لري ، رشتيابه نوهم دی مړوي، چې دوی دده دهيواد دنيولو هڅه کوي. سره له دې هم ده ته دااهميت ورخبره نه وه. ځکه ده له زياتوکلونو راهيسې هڅه کړې، چې خپل هيواد يومړنۍ اوداسي پوړته يې وڅېژوي، چې خان دملتونو په منځ کې وساتلای‌سي او تل ديوه خپلواك سلطنت په توګه پاته‌سي . که دده دمړيني تروخته دده هدف بشپړنه سي ، بيابه هم دده کارونه يوداسي تاداو وګرزي، چې پرهغه باندې به دده زامن اولمسيان لکه څرنګه چې دده ستره ازرو ده ، يوداسي دېوال راوګرزوي، چې هيواد دبهرني تېري دمخنيوي په وړاندې خوندي کړلای سي.

په ټولومواردوکې چې امیرعبدالرحمن زماسره پردغه شان مسايلوخبرې کړې دي ، تل يې څرګنده کړې ده، چې دی په زړه کې دخپل هيواد ښېګڼه لري اوپه ځينووختوکې به يې کله چې خپلو خلکوته دخپلولوړو ارزوګانوپه انتقالولوکې دخان ناکامي بيانوله اوداچې دده له ټولوهڅو حتی له ترټنې اووژلو سره سره بياهم دهغوعادتونو په له منځه وړولوکې ناکامه سوی دئ، چې ديووالي اوپياورتيا په لارکې يې خنډ ګرزېدلي - نوترسترګوبه يې اوښکې جاري سوې.

په دغه موقع کې چې پـــــورته يې يادونه وسوه ، امیرپه افغانستان کې له

اورګاډي سره پرخپل مخالفت لږځه روښاوچوله . ده وويل چې دې پردواړوخواوو دوه پيښوري ګاونډيان لري . دواړه خواګونه دده هيواد ته داورګاډي له غزولو سره ډېره مينه لري اودې يې هروخت دخپلوخلکو دمفاد اوپرمختيا له امله د هغې دجوړولو په لارکې هڅولی دئ ، خوناکامه سوي دي. داسي فرض کړئ، ده لکه څرنګه چې هغوی غوښتل په خپل هيواد کې اورګاډی غزولې وای، نوبيا به يې ورته ويلې وای، چې دغه سيستم ترهغوپوري ګټورنه تمامیږي ، ترڅو چې ددوی له سيستم سره ونه ټرل سي. اوس نوکه دی خپل اورګاډی له يوه خواك سره وصل کړي ، بل به هم دغه شان ورته غوښتنه وکړي اودی به په دې صورت دجګړې خطرميسرکړي اوانګلستان اودهغه متحدين به له ده څخه يوازي دهغه څه انتظارولري، چې ددوی خوښ وي . له دې امله نوده وويل بهتره داده، چې هيواد هيڅ اورګاډی ونلري. که څه هم په دې کارسره به پخپل تجارت او انکشاف کې زيات تاوان وکړي.

امیرعبدالرحمن هیڅکله زماسره په دې باب خپل نظریات شریك نه کړل، چې هغه دې ظاهراً دده په هیوادکې دغني معدنونو دراایستلو پرممانعت لږځه روښاوچوي .پرځای یې تل په دغوکانونوکې دکارکولوله بابته دخپل هیواد منفعت ته اشاره کوله اوزماترټاکلولږوروسته یې ماته لیکلی امروکړ،چې د مسوده‌غوډبرودویلولو له پاره لازم کارونه پیل کړم چې دکابل په شاوخواکې موندل سوي وي . کله چې کارنیمایي ته ورسېد ، ده راته ترامرثاني پوري د کار دمعطل کېدولارښوونې راولېږلې اووروسته یې موضوع همداسي معطله پرېښوله چې کار یې ترننه لاهم نیمګړی پاته دئ . ده ماته دهغه کاردبندولو له دلیل څرګندولوڅخه ډډه کړې چې په سرکې یې له پیل کېدو سره زیاته مینه درلوده .سړی صرف دومره اټکل کولای سي چې دی به ددې کارپه کولوسره دخپلوګاونډیو له لاسوهنې څخه ډارېدلی وي، چې ګویا دده هیواد دومره شتمني لري.

امیرحبیب الله چې په ټولو شیانوکې دخپل پلارپالیسي تعقیبوي ، دهیواد دمنابعود انکشاف پرلوردهغه دېپلابېلو منرالې زېرمو دموقعیت اوارزښت معلومولو په هاخوانورهیڅ نه دې کړي . په هرصورت امیرحبیب الله دافغانستان

په لويديځ کي دبلوچستان دساحل پرځنګ دهيواد ديوې بيلې سوي برخې له بيرته لرلوسره زياته مينه لري، چې په دې دول سمندري بندرولري اودهغه له لارې له نورو هيوادوسره بې له دې چې دګاونډيو قلمروته دې اړسي ، دمستقيمي معاملې کولووس ومومي . دده ګاونډيان تل هغه وخت دخپل قلمرو څخه داستفادې اجازه ورکوي، چې په معامله کي ددوی خپله ګټه وي . دغه شان بندرېه دوی مستقل کړي، خپل هيواد ته به انکشاف ورکړای سي ، د خپلو کانونو محصولات اونورصادرات به په مستقيم دول وپلورلای سي اوددغه رازتجارت په دوام سره به وکولای سي، هرځومره جنګي مواد اونورمالونه چې غواړي يې، وارداودخپلو ګاونډيوله خبربدو اولاسوهنې پرته به خپل خانونه پياوړي کړای سي .

افغان واکمنان په هندوستان اودغه راز نورو اروپايي هيوادوکې خپل جاسوسان لري اوهغوی دټولو هغوموضوعګانو په باب، چې پرافغانستان باندې په مستقيمه ياغيرمستقيمه توګه اغيزه ښندي، اطلاعات ورکوي. اميراودهغه صميمي ملګري چې دنورملتونو پرسرواکمنې چلوي ، له دغوا طلاعاتو څخه حداکثر ګټه اخلي اوټول هغه څه څاري چې دېېلابيلو خواګونوترمنځ روان وي . خوله دغوځومحدودو مقاماتو پرته نورخلك دبهرنی نړۍ له خبرونو څخه بندسوي دي. ځکه په هيوادکې کومه ورځپانه نسته اودنوروهيوادوورځپانې اواخبارونه دوی لوستلای نسي. ددوی حکومت هيوادته دبهرنيانو پر راتګ باندې اعتراض کوي اوهيڅاته له سوداګروپرته اجازه نه ورکوي . يوازې ځومحدود کسان هغه هم دده خپل خلك داميرلخوا دمخصوصو اجازو له لارې کولای سي ترپولې هاخواتجارتي سفروکړي . نورافغانان له يوه مخه بې له هغومسايلو، چې ددوی په محدوده ساحه کې پېښيږي، دبل هرڅه په باب بې خبره دي.

افغان واکمنان دغه راز دخپل هيواد دکورنيو چاروادارې دنورو شاوخوا هيوادوسره له تماس پرته پخپله تنظيموي. هغه برتانوي مامورين چې په ناپامې يانورو علتونو ترپولې رااوړي ، بنديان کيږي اوداميردحکم تررسېدو پورې ساتل کيږي. له نورو ملتونو سره دخلکو راشه درشه به بې له شکه خلك دتمدن لورته مايل کړي او د نظر پراخوالی به يې اوسنی فناتيك تعصب له منځه يوسي، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنوروټولوخلکو پرضد يې لري اواساسا دهغه لنډ وتنګ ژوند محصول دئ، چې پردوی باندي په زور تپل سوی دئ اوپه عمل کي يې دوی له نوري نړۍ څخه رابېل کړي دي . همدااافکاردي چي ددوی دواکمنانو دتجريد سياست رهبري کوي .خکه دخلکو پرناپوهی اومذهبي افسانو باندي عملي کارکولو دوی ته وس ورکړی دئ، پرهرلورچي يې زړه وي ، کارتري اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اوولسم څپرکي لمنليکونه

(۱) دغلام حيدرخان په نامه په دغه عصر کي مورد دوه تنه مشهور پوځي افسران پېژنو. يو غلام حيدرخان خرخي دئ . چي دعصمت الله خان خرخي زوی او دلښکرو عمومي قوماندان و . دی له امیرعبدالرحمان خان سره د ۱۸۸۰ ع کال په جولای کي يوځای سو او د تخت نيولوپه کار کي يې ډېره مرسته ورسره وکړه . له امیرسره دراولپنډی په سفرکي ملګری و . بل غلام حيدرخان اورکزی دئ . چي دسرهنګ سکندرخان اورکزي زوی و . دی په ۱۸۸۳ ع کال د خرخي غلام حيدرخان پرځای مقرر سو . په زرمت . شينوارو . منګلو او غلجيو په ټکولو کي يې امیرته زيات خدمتونه وکړل . امیر دسروزرواو جواهرو مډالونه ورکړل .

زما کرمان دئ . چي د مولف مراد به دلته دا دوهم غلام حيدرخان وي . (ژباړونکی)

(۲) مولف دده نوم «y» بللی اوما «ی» توری ورته وټاکه .

اتلسم څپرکی

دکابل پهښورلار

افغانستان ته دننوتلو اووتلو داجازي اخستلو ستونزي ـ دهغه سيمويبان چي په مخه راخي ـ رياتونه اودلاري داوردوخايونه او فاصلي ـ دجلال آباد ښاريبان ـ دازيکانو د «بزبازی» لوبه ـ په جلال آباد اوشاوخواکي دکابل سيند ـ مشك ـ ددويي اهار ـ دسفرووستی ورځ.

په کابل کي له څوکالو تېرېدلووروسته يوه تجربه راته داوه، چي دراوتلو پروخت مي ديوځه ويرااحساس کاوه . بيرته مدنيت ته دستنېدلو، دخپلو دوستانواوخپل هيواد دخلکو په منځ کي داوسېدلو فکرپه سړي کي دومره تلوسه پيداکړي، چي دتياري نيولو اوپه لاره کي دوخت تېرولو موده ورباندي دېره اوږده سي . کله چي څوك په کابل کي وي ،په فکرکي يې دکوراوانګلستان فاصله ببخي زياته وي او داسي ورته ښکاري لکه دبلي سيارې له مخکي اوخلکوسره چي دچاسروکاروي .که څوك بوديست(دبوداددين پيرو ـ ژباړونکی) وي، په اساني سره به احساس کړي، چي له بهرنی نړۍ څخه دومره ببل سوی اوټول شيان دومره مختلف دي، چي دعليحده هستی په شان ښکاري.

افغانستان يوداسي هيواددئ، چي ورتګ ورته سخت دئ. نه يوازي په دې دليل چي دامېرليکلې اجازه ورته لازمه ده ، بلکي دهندحکومت هم بايداجازه ورکړي . هيڅ اروپايي نسي کولای له اجازې پرته دخيبرله غاښي تېراوترپولي والوري اوداکاريوازي دامېردفرمان ترلاسه کول تضمينوي اوان ترهغه وروسته هم له افغان سرحدڅخه دتېرېدواجازه ترهغوپوري نه ورکوله کيږي، چي په يوه ټاکلې ورځ له مسافرسره دبدرګې دبندوبست په باب خبري سوي نه وي . له هيواده راوتل هم مشکل دي. خکه امېرهغوکسانوته په رخصت ورکولو کي محتاط دئ، چې به هيوادکې يې څه موده تېره کړې وي . همدغه سبب و چي ماپرله پسې اته کاله هوري تېرکړل اوسره له دي چي په مکررډول مي درخصت اخيستلو غوښتنه کړې وه . ياهم تل په يوه اوبله پلمه ځنډول کېدلم . کله چي چاته اجازه ورکړه هم سې ياهم هوري دوي دري اونی خندپه کښېوزي . په دغه هـــــوده کي د بارووله باره اسونه اود بدرګې لپاره سواره(Cavalry) چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسفردحفاظت له املمه لازم دي، خيمې، غالی اونورځه برابريږي. دهرځه ژرحرکت له پاره ارزو، دخلکو دنن اوسبا مزمن عادت چې څوک لږوډير ورسره عادي کېدلای هم سي ، داټول په ناڅاپي اوځرګندډول له يوراز عصبانيت سره مل سي . خوځرنګه چې ټول شيان وهغه چاته متوجه وي چې انتظارباسي ، ځکه نوانتظارکافي اندازه اوږدسي .په پای کې هرځه تيارسي اويوسهار ټول بکسونه اوبارونه دځاروبو پرشاټرل سوي ، نوکران پرهغواسونو سپاره سوي چې سپک بارونه پرې باروي اوبارونه خوخبدوته اماده سوي.اويادوه ساعته وروسته سړی پخپله پرآس سپوراوروانيږي.

له کابله ترپېښورې که هره ورځ اوږده مزلونه ووهل سي ، داتوروزخو سفردئ خوهغه خلك چې پرلاره معمولا پورته اوکښته سفرکوي ، نوبيادبيوولسو، دوولسو ورځولاردې . که سفرپه دغه اوسني وخت کې وي، نوبيادسپارلی او بار اسونه بايد ښه تکړه وي. ځکه په غروکې مزل وهل اودلارو ډبرين اوزيږ حالت (سړکونه له کابل پرته بل ځای نسته) داسانوله پاره ډېرستومانوونکي وي. ډډپرو اوږدو ورځو په مزلونوکې خوخيني اسونه له ستړياڅخه چپه سي او پر لار باندې داسونو دمړه کېدو موارد خوبيخې عام دي.

کله چې دکابل ناوه شاته پرېښودله سي ، نوشاوخوا ورشوډېره ويجاړه ښکاري .له غرونو، ګارو اوشګوپرته بل څه نه ليدل کيږي .دسفرپه دوهمه ورځ د «لتـه بند » ترغاښې اوړي، چې له کابل څخه په ښه پوره ارتفاع کې پروت اوکابل پخپله دسمندرله سطحې څخه اووه زره فوټه لوړدئ . نورسفرنوترهغو چې جلال آباد رسيږي ، په غرونو کې دئ .دشپې ټېرولوکمپ کليوته نزدې په هغوناووکې وهل کيږي، چې دلږځه اوبوله امله يوځه محدوده مخکه دکرنې وړګرزېدلې وي . دباران ډېرکمښت ددې سبب سوی، چې سيمه دي ډېره وچه اوشاوخوا دي په وادي کې غټې ګاري راغونډې سوي وي . دغرونو په ښخ کې حاصلخېزه خاوره جوړه سوې اودکرنې ورده . په غرونو کې شنوبوټو اوونو ته هم ارتيا سته . دوريځو اوپرځنګ يې دشبنم نشته والی مخکې ته ديکنواخته رنګ ورکولو سبب سوی دئ . ډېرې ښې غرنی ساحې سته، چې ښکلي کېدلای سي خود اتموسفيروچوالي ليرې اونزدې غرونو او غونډيو تـــه ښخونده رنګ ورکړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ . دورخني مارش په پيل کي دمنظري يوشانتوب اوترستومانوونکوبرخو تپربدل سړی بيخي ستنځ کړي. خکه کوم په زړه پوري څه نه وي، چې دستړياحساس دي په کم کړه سي اويوازنی غوښتنه داوي چې منزل پای ته ورسيږي اودکمپ وهلو خای ولټول سي.

له کابله ترجلال آباده، چې دپښنورتقريبا نيمايي دئ، معمول تم خايونه دادي : بتخاك ، دوولس ميله ـ بريکاب Barikab ، دودبرش ميله ـ جگدلك ، شپارس ميله ـ گندمك ، اته ويشت ميله ـ فتح آباد اتلس ميله او جلال اباد نولس ميله . دافاصلې ټولې اټکلي دي. خکه له يوه خايه بل خای ته درسيدلو دوخت له مخې اټکل سوي دي . نورخايونه هم سته چې که دشپې لخوالازمه وي ، کمپ پکښې وهل کيدلای سي اوپه دې اړه لري، چې څوك غواړي دغه سفرپه څومره ورخووهي .خو که څوك غواړي دهري ورځي مزل يې داسونو او بارونکو څارويوله پاره ستومانوونکی نه وي ، نوپورتني تم خايونه دبرمناسب دي. لنډ مارشونه په غرنيو برخوکي وي اواسونه پرهواره باندي داوړده مزله په اندازه ستومانه کوي . جلال آباد ته شپږورځنی سفرپرداسي لارودئ، چې د غونډيو په ښخ کي جوړي سوي دي اوتقريبا ټوله لارپه ريګواوکوچنيو ډبروکي تپره سوې ده ، وداسونو پښې پکښې ډبري ننوزي. داکناراسونوته سخت او ستومانوونکي وي. چاچې په وچو ريګو کي لږځه تګ کړی وي، پوهيږي چې داوبو غاړه به داسونود ستړيا اچولو له پاره ډبره خوندوره وي.

زه چې له کابله راوتلم ، واوره اوربده اوتبري دوې ورځي هم اوربدلې اوسمه وغريې ټول پوښلی وو. دتوپان شمال ډبربدلګيدی . دتوپان ساړه هغه چاته ښه معلوميږي، چې تجربه کړی يې وي .ماوروسته واوربدل، چې په هماغه شپه دوه دري تنه عسکر دشپې په پيره کي ديخنی له لاسه ترمرګه رسيدلي وو اودکابل په سختژموکي، چې بادپه شدت چليږي اودشپې لخواساړه مخ پرزياتيدووي ، دامعمولي پيښې دي.

په واوره کي له څوساعتومزله وروسته چې اندامونه شخ اوحواس د ساړه شمال له امله فلج وو اوپه دې وخت کي مي دواورو په منځ کي دسړای (رباط) دپوالونه وليدل ، شکرمي وکيښ اوکله چې وررسيدو اوله اسونوراکښته سولو،

(c) Amation.com: The Digital Library

دکابل اوپښور پرلار کاروانسرای

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوه سوم، چي په ښې لاس کي مي دويني جريان ببخي بندسوی واو له څه مودې مونښلو وروسته بيرته سم سو. سرايونه، چي دلاري په اوږدوکي پرتاکلو فاصلو باندي جوړسوي دي ، اصلا دکاروانونو له پاره دي او دمربع شکل لري چي شاوخوا جګ دېوالونه پرراتاوسوي وي. تردېوال دننه خوني جوړي سوي وي . دخونو مخي ته برنډه وي، چي بډه هواکي دشپې لخوا دکاروان بارونه پکښې پراته اودغه راز داوښانو اوباري څارويو له پاره ددرېدلوځای هم وي. دسرای د دروازې دپاسه يوه لوړه خونه وه، چي مورلومړی شپه پکښې وارول . داخونه دمعتبرو مسافرولە پاره جوړه سوې ده اوپه دغه شپه زماپه اختيارکي وه . خوډهوساتوب له مخي دومره ويلای سم، چي تربهرپاته کېدونښه وه . کښته خوني چي کوز اوپاس دکاروانونو مسافرپکښې اوسي، تودې وي خوهغه بيا چټلي اوزياتره داسي خلك پکښې اوسي چي دپاك اوستره عادت لرونکو کسانو له پاره مناسب نه وي . داخونه چي مانيولې وه نسبتا پاکه خوفرش نه وه او داورځای يې هم نه درلود . دلرګيو کړکی يې وه چي دچوکاټ پرشاوخوايې ديره انچ په اندازه درزونه درلودل .دلرګي اودېوال ترمنځ يې خالي ځايونه جوړسوي وو. پخپله په دېوال کي هم غټ درزونه وو چي غالبا به دزلزلې له امله جوړسوي وو. تردغودرزوبادچلېدی . دبارونو تررارسېدوپوري ماپه برنډه کي اور بل کړ او يوارخ وبل به مي په رونړ سره ورته تورداوه . شپه لانه وه خپره سوې، چي دبارونو څاروي راورسېدل اوماوکولای سول چي يوه پيالە چای وچښم .يوبادوه ساعته وروسته ډوډی هم برابره سوه . څوك چي ستړي اوږي اوتودوخه هم ترصفرکښته وي، دغه انتظاردپرستومانوونکي تمامېږي . ددېوال له درزونو اوکړکی څخه سورشمال لګېدی اوپه دې وخت کي کالي ايستل اوبيدبدل خوترتصورروتلې خبره ده. ځکه نومايوازي بوټونه وايستل اووغزېدلم . څه غالي چي مي درلودې، راباندي وامي چولې . سهار چي راپاڅېدم ، ومي ليدل، چي په لګن کي اوبه کرنګ يخې سوي وې اود واوري ګردلې فرش اوبسترپوښلی و.

سهاراسمان شين اوخلانده و.دلمرورانګوته دواوري خلېدلو څوك ړنداوه . څه آن وروسته سترګي ورسره عادي سوې. خوبادپخپل ټول شدت چلېدی اوکله چي د «لته بند» غاښې ته وختو، هوادومره سړه وه، چي پر زين باندي خان تکيه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدل سخت و. لاسونه اوښني مرداسي بيده اوبې حسه وو، چې مورِ وبېربدلو يخني يې راڅخه يونه سي . خکه نوزه اوبدرګه مي له آسه راکښته اوقدم موروا هه، چې خانونه لږڅه تاوده کړو .اسونه مودماښښين تردوو بجوړوري خوشي کړي وو . دغانبي پرهابله غاړه له باد څخه يوڅه خوندي وو خو ما فکر کاوه ، چې دسړوله امله پرآس سپارلي لازمي نه ده اوتر « بريکابه» مونوره لار په پښووهله . دغه کمپ ته دمانښام پرشپږبجې ورسېدم .دورخي اوږده مزله ډېرستړی کړی وم . دبارڅاروي، چې ډېردرانه بارسوي اودغرونو دپاسه پرلنډو لارو باندي په اسونو پسې وي، کمپ ته دشپې ترنهو بجو لاهم نه ورارسېدلي. خکه نوبيادېرناوخته و چې دمانښام ډوډۍ برابره سوه. خوپردغه وخت هم ښه وه چې راورسېده .

تر دې وروسته نو ترجلال آباده پورې، چې دغرو هرې لړۍ مورِنور هم کښته کولو، هوا ورځ په ورځ تودېده خوتودوخه يې صرف نسبتي وه اوجلال آباد ته چې ورسېدو، لاهم ښه يخ و . دلته مي يوه ورځ تېره کړه اوترخيبرکوتل پورې مي يوه اضافي ورځ بله هم درلوده. خکه کوتل دمسافروپرمخ په اوونۍ کې يوازې دوه واړه خلاص وي.په دغه ورځ مي خان دښار اودامېردمانۍ اوباغچو په کتلو مصروف وساته . دايوکوچنۍ ښاراوله معمول سړه نسم دېوال پرې تاوسوی دئ. خودېوال (کلا) ځای ځای کنډو دئ اوهرڅه ډېرويجارښکاري . زياتره برخې کنډوالي دي. دښار دصفايي له پاره هڅه نسته .دهرکوراوسېدونکي د خپلې روغتياساتنې له پاره پخپله بندوبست کوي، چې په عمل کې ګوياکورټ نسته . خکه هرڅوک دکورکثافات بهرته غورځوي اوکه دسپيو ياکارګانو په واسطه ونه خوړل سي ، همدلته ورستيږي . داوبو يې بدبوی خې اودحيرانتيا خبره نه ده چې کله کولرا راسي ، ډېردوام کوي اوزيات تلفات پېښوي . کولرا ورته له هندوستان څخه دکاروانونو په واسطه انتقاليږي . سړی تعجب کوي، چې ولې ټول خلک نه پکښې تلف کيږي. خووچ اقليم اودوامداره شمالونه بې له شکه دښارله روغتيايې حالت سره مرسته کوي اوښايي دکولرا دوامداره پېښېدلو زياترو خلکوته دناورغی په مقابل کې معافيت ورکړي وي .

په جلال آباد کې مي د لومړي ځل له پاره د اوزبکانو يوه لـــوبه (بزبازي)

ولیدله . دالوبه پراسانو کیږي . لومړی کاردادئ، چې یو اوزګړی یاپسه په داسي حال کي چې اوزبك سپاره شاوخوا پرې راغوندوي په معموله توګه حلالوي . داکارچې سرته ورسېدی، اشاره ورکوله کیږي اوټول سپاره حلال سوي مږه ته، چې پرمخکه پروت وي، هجوم وړي . هرچاته چې په لاس ورغئ ، پرزین باندي یې مخي ته ږدي اوپه تراټ سره خغلي . نورسپاره یې ترهغو تعقیبوي چې دبل یوه لاس ورسیږي اوورروسته په عین خغستا کي دجسد د لاس ته راوړولو له پاره مجادله روانه وي . چاته چې په لاس ورسي ،نور یې په نوبت سره تعقیبوي او که حلال سوی مږ پر مخکه ولوېږي، بل سپور یې په تاخته کي حمله کوي . دآس دسورلی یوه پښه اولاس پرآس وي اونورهڅه کوي خان مخکي ته ورسوي .لوبه ترهغو پوري روانه وي چې حیوان اشلې پشلې سي. هغه څوك بریالی وي، چې په پای کي یوه برخه په لاس ورسي اوخوندي یې کړای سي . داسانوسرعت اوچالاکي ددې مانع وي، چې نورکسان یې خنې واخلي .

له جلال آباد څخه ترپښورې پوري معمولاً پنځه ورځي مزل دئ. ګردی کخ لومړی تم خای دئ، چې شل میله کیږي . باسول اتلس میله ، ډکه دافغان سرحدڅوکی ، شپاړس میله اولنډي کوتل دخیبرکوتل په پای کي انګریزي پوسته ، شله میله . دسفرپه وروستی ورځ له لنډي کوتل څخه دخیبرکوتل له لاري ترجمرود اوړي، دا هغه کلاده چې دهند پرخوا دخیبر دخولې ساتنه کوي ، اوپښور ته رسیږي .دانوهغه خای دئ، چې یوواربیا څوك مدنیت ته داخل سي.

له جلال آباد څخه دخیبر ترغرونو پوري مخکه نسبتا اواره ده . اودسفرپه ډېره زیاته برخه کي لاردکابل سیند پرغاړه تیریږي .په دې خای کي سیند پراخ اوژورنه دئ . که څه هم داوبو جریان دجلال آباد اوپښور ترمنځ دسطحي دلورتیا په پرتله چټك دئ . دسند په دغه برخه کي یوشمېر ګرداوونه سته اوهغه چاته ،چې له جریانونو سره ښه بلدنه وي ، په بېړی چلولو کي مشکلات او خطرپښوي . ویل کیږي چې ګرادوونه زیاتره دخیبر غرونو په تنګیوکي واقع وي اودغه خای دئ چې وایي دجاله وانانو مهارت دناڅاپي فاجعو په مخنیوي کي رول لري . خکه دجریان سرعت چاته لږ موقع ورکوي، چې دجلو غلطي تصحیح

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي.

جلال آباد دافغانستان له هغو محدودو خايوځخه دئ، چي زياتي ونيْ لري . خنګلونه دښارپه څومیلي کي واقع دي اوليدل کيږي چي خپلې غونډۍ يې پوښلي وي . چارتراش چي دچنغوزيو يوراز ونه ده .کله چي پرې سي به بدشکل يې ځلور کونجه کوي اولرکي يې سيند ته راشيوه کوي . هوري سره اوډل کيږي او پښورته دخرځلاو له پاره دسيند له لارې ورل کيږي . يوه لږاندازه يې په هندوستان دخرځلاو لپاره استول کيږي.

پښور ته زما په يوه سفرکي دجلال آباد والي دامیرله حکم سره سم څو داني غټ ختکي چي هوري شنه کيږي ، راوليږل. ختکي دومره غټ وو، چي دوه فوټه اوږده اويونيم فوټ يې بر (پسور) و. ماله خان سره دهغو دورلو وسيله نه درلوده . داخبره، چي تروالي پوري ورسېده ، هغه سپارښتنه وکړه، چي ختکي دي پښورته ورسول سي اوهوري دي ورتسليم سي. جاله وانانو راته وويل، چي دوی به له جلال آبادځخه پښورته په دوولس ساعته کي ورسيږي . دافاصله سل ميله ده اوسړی دجريان سرعت ځني تصورکولای سي.

دسيند اوبه دغرونو دواورو له ويلېدو ځخه منځ ته راځي اوډ بري سړې دي. ماته وويل سوه چي که ځوك غواړي ترسيند په لامبوپوزي وزي ، داوبو جريان يې دومره ليري يوسي چي بلي غاړي ته ترترسېدو وراندي يې داوبوسوروالي بدن ورکنګل اودومره يې بې سيکه کړي، چي نزدې وي ډوب سي . دسيمي خلك چي غواړي ترسيند پوري وزي ، له پرسول سوي مشك ځخه کاراخلي چي هم بدن وچ ساتي اوهم له پښوولاس ځخه دکاراخستلو زمينه برابروي . خو دبدن غړي دومره کرخت اووچ سي چي يوغښتلي سړی به له رود ځخه دپوري وتلو ياپرهابله غاړه باندي څومیله کښته کلي ته دتللو له پاره دمشك کارولو توان ولري . ماته وويل سوه چي پرله پسې استعمال يې دلاسواوپښو روماتيزم پښوي اوداخبره دمنلو وړده .

مشك هغه شی دئ، چي په ټول ځنيځ کي دلامبوزنو په واسطه کارول کيږي . هغه دوزې ياپسه له پوست ځخه جوړيږي . پوست صاف اونرموي اوبيايې پرسوی، چي له سر اوپښو پرته نور سم دم هماغه لومړنی حيوان وي . بندونه يې

ورتړي .پوست چې ټول وړسول سي ، يوه ډبره سپکه ببړی څنې جوړيږي .
کليوال خان پرمخې پراچوي، ژورو اوبوته يې ورپوري وهي، لاسونه وپښې
ښوروي اوبه دې ډول ګويا لامبوکوي . هغه کسان چې ماپه سيند کې په همدې
ډول لامبو کې وليدل ، زما دانکل له مخې يې سرعت په ساعت کې لس ميله
کېدی .

جلال آبادته نزدې، چې رود ددوو غونډيو په منځ کې تېرسوی اوسره تنګ
سوی وي ،کليوال له يوې غاړې بلې غاړې ته دسيند دپاسه پنډه رسی تېروي،
چې يوسراوبل سريې داوسپنو پرغټو ميلو باندې چې دڅنډې په ګارو کې ښخې
سوي وي ، تېرل سوی او ددغې رسی په مرسته ، دوی ديوې بدشکله تختې
دپاسه بلې غاړې ته پوري وزي . دانکته له بدشکلوزيرو خادو څخه، چې يوله
بله سره تېرل سوي وي ، جوړه سوې ده . پرهغې باندې سپک سپارلي او څاروي
پوري باسي . دغه وطني رسی چې پنډواله يې يوشان نه وي ،له ببکاره وپښتانو
څخه جوړه سوې اوداوبو جريان ورته ښه زيات مقاومت ورکړی وي . زه
وړپردېدم چې څوک له دغې وارخطايي سره، چې دتېرېدلو په وخت کې
وړپښيږي ، څرنګه روږديږي .داچې وايي کله کله دغه رسی شلېږي اوله هغه
سره سم فاجعه ناکې نتيجې تړي راوزي ، زمادحيرانتيا سبب نه سو څکه
دېرمحدود کسان لامبو کولای سي.

دسيمې خلکو يووخت اميرته دسيند دپاسه دپله جوړولو له پاره عرض وکړ
اوده ته يې داډ ورکړ، چې ازادتګ وراتګ په ددواړو غاړوکې دخلکو په ګټه
دئ اوپله ته سخته اړتياسته . اميرچې له هرهغه ساختمان سره مخالف دئ، چې
يووخت به يې دښمن کارځنې واخلي، فيصله وکړه، چې هوايي پل دي جوړسي .
خوهغه خلک چې دې کارته يې ګومارلي وو، ټول بې تجربې کسان وو اوپرسيند
باندې يې لږکاروکړ. وروسته دامفکوره معطله سوه .

مايووخت اميرته يوه پروژه پېشنهاد کړه، چې له سيند څخه دي دجلال آباد
اوهندوستان ترمنځ دمالونو په انتقال کې کار واخيستل سي .داپروژه بالکل
عملي وه ، څکه دسيند په پراخه برخه کې ديوه ژور کانال په کښلو اودغټو ګارو
په ليري غورځولوسره به چې د ګرداوونو اوکښتی چلوني ته د نورو خطرو سبب

کیږي ، هندوستان ته سفرکول اسانه سي اودبخاربېړی به دمالونو دوړلوراوړلو له پاره استخدام سي . په اوس وخت کي داکاردځارویو په واسطه سرته رسیږي اوهرکال حکومت ته په ډېره بیه تمامیږي .په کال کي څومیاشتي دجلال آباداوخیبر ترمنځ دکښته سیمي تودوخه اودباري ځارویو په منځ کي دمرینې لوړه اندازه دهرځه دلېږدولو په لارکي خنډ کیږي اوله ډېرو ضروري موادو پرته چې باید په هرقیمت وي ،راوړل سي ، نورځه ممکن نه وي . امیر په لومړي سرکي ددغي پروژې عملي کېدل ومنل خوورو ورو یې له نظره وغورځوله او د نورو پروژو په شان یې سملاسي تیاري ونښود .

دجلال آباد اوخیبر ترمنځ سیمه بنه سمسوره ده اودسیند پردواړو غاړو باندې ډېرکلي سته خوزیاته اندازه دکرنې ورمخکه همداسي شاړه پرته ده . علت یې بې له شکه دادی، چې هندته یې دخرڅلاو په مقصد دمحصولاتو دانتقال له پاره ارزانه وسایل نسته. ځکه نوځلك ترخپل لګښت زیات کږلو ته زړه نه بنه کوي خاوره یې ډېره حاصلخیزه ده اوزیاتره غلې دانې ،میږي اونور هغه څه، چې دتاوده اقلیم له پاره مناسب وي ، پکښې بنه وده کوي . ددوبي په میاشتوکي یې تودوخه زیاته خودپښتور په شان زیاته نه ده . په هرصورت دومره توده ده، چې دهېواد په دغه سیمه کي سپارلي کول ډېره زیاته تجربه غواړي .زمابه یاد دي، چې یووخت مي په جون کي همدلته سفرکاوه ، خوله مي داسي وچه سوه، چې تالو ته مي دژبي وروړلو جرات له دې ببري نه کاوه، چې مبادا ورباندې ونه ننښلي اوبنده نسي . اوکه هرراز کوهی په مخه راغلی وای ، زه حاضروم اوبه یې وچښم . له نېکه مرغه په دغه وخت کي کولرا نه وه .زه ترهغوناروغیوچي داوبو چښلو له لاري چاته پېښیږي، له بل هیڅ شي ځخه دومره نه ډارپږم . دتودوخي درجه ترخپلې اندازې زیاته خسته کن سي. ځکه ګاري دلمر تودوخه جذب کړي اودېري تودې سي .ددغو ګارو تودوخه چې دلمر له هغې سره یوځای سي نو شاوخوا تنګي دري ددانې په شان ګرمي کړي . څوك پکښې ترهغو ساه سمه نسي کښلای چې خني ونه وزي. پرهرهغه چاچې په دغسي سیمه کي سفرکوي ، د اوارو مخکو تودشمال داسي لګېږي «لکه په وچه مخکه کي دغټې ګاري سیوري .»

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کابل څخه ترپښورپوري لار ډېره لنډه ده اوهغوکسانو ته، چې هندوستان ته خي، ښه بلده لارده . هندوستان ته نوري لاري هم سته اوکه چاته دهغولارو فرصت برابر سي، ډېر لږکسان به حاضرسي، چې دسفر وخت ورباندي تېرکړي .

کلمه چې په افغاني خاوره کي دسفرورروستی ورځ وآخري نقطې ته، چې انګرېزي قلمرو پيل کيږي ، ورسيږي ، دپولي کرښه سمدلاسه څرګنده سي . تردغه خايه، چې افغاني واکمني غزېدلې ده ، سړی پرداسي سيمه سفرکوي، چې طبيعت جوړه کړې ده اولارې ګارو اوتېږو کي تېره سوې اواسانو ته لازمه ده چې هيسته ودوري خپله لارېکښې ومومي .له دې امله يې پرسم سړک تراوږده مزله زيات ستومانوي . خوله هغه خايه چې انګرېزي حاکميت پيل کيږي، سم سيده ښوي سړک، چې له خيبره ترلنډي کوتله پوري په غرونو کي لاهم آن ترپښورې پوري له لوړو ژوروسره سره چاته دومره اسانه سي ، چې څوک په داټوله فاصله کي دسپيږګاډي په تراټ سره څغلولای سي اوداټول واټن فقط يوځوساعته نيسي، خودپولي په افغاني برخه کي داوږدو ورځو ستومانوونکې سپرلو غواړي .

پای

دجنوري لومړی ۲۰۰۲ کال

دماپښين دوې بجې وپنځلس دقيقې

سکاربورو - تورنتو

کانادا

محمد معصوم هوتک

(c) ketabton.com: The Digital Library

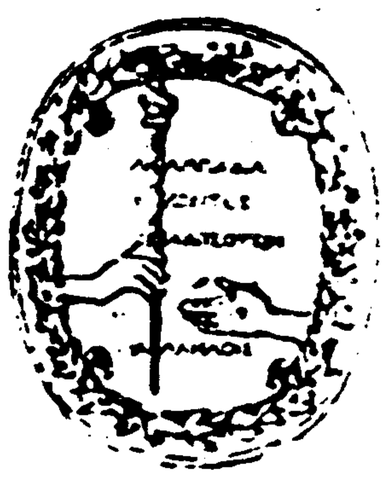
UNDER THE ABSOLUTE AMIR

BY

FRANK A. MARTIN

[illegible] AMIR'S [illegible] AND FOR THE GREATER PART OF THAT
PERIOD THE ONLY ENGLISHMAN IN KABUL

Illustrated by the Author's Drawings and Photographs,
and by other Photographs

LONDON AND NEW YORK
HARPER & BROTHERS
45 ALBEMARLE STREET, W
1907

250

(c) ketabton.com: The Digital Library

UNDER THE ABSOLUTE AMIR

By

FRANK A. MARTIN

PROPERTY OF ACKU 11883

PROPERTY OF ARIC Established 1984

Translated in Pashto

By

MOHAMMAD MASSOM HOTAK

Toronto
Canada
2002

Under The Absolute Amir

By:
Frank A. Martin

Translated in Pashto
by:

Mohammad Massom Hotak

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه ـــ جرمني
VEREIN ZUR FORDERUNG DER
AFGHANISCHEN KULTUR E.V
د خپرونو لړ (۵۷)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library